

ANTIQUITATES
ECCLESIÆ ORIENTALIS

Clarissimorum Virorum

Card. Barberini,
L. Allatii,
Luc. Holstenii,
Joh. Morini,
Abr. Ecchellensis,
Nic. Peyrescii,
Pet. à Valle,
Tho. Comberi,
Joh. Buxtorfii,
H. Hottingeri, &c.

Dissertationibus Epistolicis
ENUCLEATÆ;
Nunc ex Ipsis Autographis Editæ.

QUIBUS PRÆFIXA EST
JO. MORINI *Congr. Orat. Paris.* PP.
VITA.

Biblioth. M... Pancrat...
Ex dono Fr. Paulini a S. Barthol. Carmelitae Discalceati. ... 1806

LONDINI:

Prostant apud *Geo. Wells*, ad insigne Solis in Cœmeterio D. Pauli. 1682.

Viri Eruditiſſimi Joannis Morini, aliorumque clariſſimorum virorum ſelectiores Epiſtolæ cum notis & Animadverſionibus.

I. *EPiſtola Synagogæ Samaritanorum quæ eſt in urbe Sichem, ſeu Napolous ad Clariſſimum virum Joſephum Scaligerum, Interprete Joanne Morino, fidem ſuam, mores, rituſque ſuos fuſius in ea explicant, ſimulque exponunt qua in re à Judæis diſcrepent.*

II. *Epiſtola Samaritanorum in Ægypto commorantium ad Joſ. Scaligerum de eodem Argumento, & eodem Interprete J. Morino.*

III. *Andreas de Leon Samorenſis, Cl. viro Michaeli le Jay. Regia Bibliorum Antuerpienſium editio quæ magnam partem extat in Bibliis Pariſienſibus caſtigatur in plurimis locis; Paraphraſis Chaldaica ad antiqua exemplaria* M. S. S. *reformatur, ſpecimen novæ editionis Bibliorum*

* *Antu-*

n° 114.

XXXIX.

XLV. *Philippus J. Morino mittit, quas à Patricio Junio petierat Morinus notas ex* M. S. *exemplari 70. Interpretum.*

XLVI. *Philippus J. Morino quærit utrum verum sit Canones Concilii Tridentini qui de fide tractant non recipi à Doctoribus Sorbonicis.*

XLVII. *J. Morinus Fr. Harlæo Archiepiscopo Rothomagensi in illius laudes excurrit.*

XLVIII. *R. Goezaldus J. Morino quo in pretio sunt Romæ ejus libri etiam apud Cardinales scribit.*

XLIX. *J. Morinus Eminentissimo Cardinali Barberino studiorum suorum librorumque tam à se editorum quam edendorum rationem reddit.*

L. *D. de Peyresc J. Morino monita nonnulla de Samaritanorum Pentateucho.*

LI. *J. Morinus Petro à Valle de Codicibus* M. SS. *Samaritanorum variisque inter se collationibus nonnulla.*

LII. *Pet. à Valle J. Morino ad præcedentem responsio.*

LIII.

nitarum quæ leguntur Syriace in eorum Ecclesiis & conversæ habentur in Linguam Arabicam, modus administrandi Sacramenti pœnitentiæ apud eosdem Maronitas; figura Ecclesiæ Maronitarum.

LXVII. *Leo Allatius J. Morino nonnulla quæ ad figuram Ecclesiarum apud Græcos & eorum liturgias spectant discutiuntur, de pœnitentiæ quoque ritu apud Græcos etiam nonnulla.*

LXVIII. *J. Morinus Lucæ Holstenio libros quos tunc meditabatur edendos memorat, inter quos aliqui sunt nondum editi, de Jesuitis & Arnaldo aliqua.*

LXIX. *J. Henricus Hottingerus Simeoni de Muis, defensio veritatis Hebraicæ adversus J. Morinum.*

LXX. *J. Morinus Buxtorfio libellum potiùs quam Epistolam scribit, puncta vocalia apud Judæos recentia esse plurimis ostendit, loca quædam Rabbinorum à se Interpretata vindicat, de Masoretis nonnulla, de Carræis ex eorum libris* M. SS. *similiter ac de Judæorum Grammaticis observationes criticæ.*

LXXI. *Jo. Morinus Card. Barberino congratulatur quod Barberinorum familia cum summo Pontifice in gratiam redierit.*

LXXII.

 XCIV.

Præter notas & Animadversiones quæ Epistolæ cuilibet subjiciuntur, his omnibus præmittitur Vita J. Morini quæ mores illius tum Romæ tum Parisiis, studiorum illius rationem & alia bene multa complectitur. Insuper librorum tam à se editorum quam edendorum critica. Epistolæ omnes ex Autographis eruuntur.

LECTORI.

MOnitum te velim Lector hanc Joannis Morini, Aliorumque Clarissimorum virorum Epistolarum Collectionem repertam fuisse inter Libros R. P. Ameloti Congregationis Oratorii Presbyteri post illius obitum : Nosque eam habuisse ex ejus hæredibus emptam cum aliquot ejusdem Ameloti Libris. His quoque adjuncta erat Vita Joannis Morini quam in fronte ejusmodi Epistolarum edi curavimus ; à quo autem illa scripta fuerit non potuimus hactenus cognoscere. Cæterum omnes illæ Epistolæ ex ipsismet Autographis editæ sunt.

Vita Johannis Morini,

è Congregatione Oratorii in Francia,

CUM

Animadversionibus in illius Opera.

BLœsiæ Galliæ oppido ad Ligerim natus est Joannes Morinus sub finem prioris seculi, Parentibus qui Religionem quam in hisce locis vocant Hugoneticam profitebantur, in eaque ab illis educatus, Rupellum quæ tunc munitissimum erat Hugonetorum præsidium missus, ut Literis Humanioribus operam daret, deinde Lugdunum Batavorum ubi linguam Græcam & Hebræam excoluit, animumque ad res Theologicas, imprimis ad eam Theologiæ partem quam vulgo *positivam* appellant, applicuit. Postquàm

quàm autem in hoc ſtudiorum genere non nihil profeciſſet, reverſus in Galliam, Pariſiis commoratus eſt, ubi captus nomine & eruditione Cardinalis Peronii clariſſimi Catholicorum Romanorum fidei defenſoris cœpit cogitare de ejuranda eorum qui Reformatorum nomen ſibi ſumunt Religione. Ex eo tempore in Peronii familiam cooptatus in illius Comitatu vixit aliquantiſpe à quo poſtea diſcedere Lingonenſi Epiſcopo ſe adjunxit. Sed ut Morinus modeſti erat animi & ab omni faſtu abhorrentis relicta non ſolùm Cardinalis ſed & Epiſcopi domo, ut tranquilliorem vitam ſtudiiſque ſuis magis accommodatam ageret, Congregationi Presbyterorum Oratorii quæ tunc in Gallia, potiſſimum Pariſiis celeberrima erat, nomen ſuum dedit. Congregationis illius inſtituendæ autor fuit Petrus Berullus Presbyter Pariſienſis qui poſtea ab Urbano VIII. ob ſingularem ſuam pietatem in Cardinalium ordinem adſcriptus eſt. Inſtitutionis autem ratio novæ illius Presbyterorum

terorum societatis in Bulla, quam Paulus V. Reginæ Mariæ precibus largitus fuit, sic exprimitur: Nimirum ut disciplina Ecclesiastica undique fere in Regno Franciæ Hæresum bellorumque præteritorum injuria tum in Religione, tum etiam in Moribus non parum depravata ac corrupta in primævum ac pristinum suum statum, devotionisque & pietatis splendorem salubri aliqua ratione restitueretur. Dicta autem fuit Oratorii Jesu Christi Domini Nostri Congregatio in Honorem Orationum quas in diebus carnis suæ fudit, ut ij qui ipsam ingrederentur eundem Jesum Christum pro nobis in Oratione positum & pernoctantem revererentur, quoram principale Institutum esset perfectioni sacerdotalis status totaliter incumbere, singulasque actiones ordini sacerdotali proprie convenientes amplecti. Hactenus ex Bulla Pauli V. & hæc fere ad verbum sumpta sunt ex Literis Regiis quibus Regina

Bulla Pauli V. An. 1613.

Lettres de la Reyne Regente, An. 1612. le 2 Jan.

Maria erigendæ ſocietatis illius tam Pariſiis quàm in aliis Regni locis facultatem conceſſerat. Itaque Morinus adhuc Juvenis genus iſtud vitæ amplectitur, de perficiendo ſacerdotali ordine & ad priſtinum ſtatum revocando, uti Berullus ſibi propoſuerat, minimè cogitans, ſed quod illud eſſet ſtudiis ſuis maximè commodum, videretque in ea Societate Presbyteros qui ſub prætextu perficiendi ordinis ſacerdotalis nullo Religionis voto adſtricti nulliſque functionibus Eccleſiaſticis occupati pingui otio fruebantur. Berullus ingenium eruditionemque Morini plurimi faciens illum dedit Mironio tunc Andegavenſi Epiſcopo, ut aſſiduus ſtudiorum illius comes eſſet. Is poſtea factus Archiepiſcopus Lugdunenſis: & ab ejus latere vix receſſit Morinus uſque ad illius obitum. Tunc Pariſios reverſus vixit in domo Oratorii Pariſienſis una cum Berullo, qui ob probitatem ſuam morumque candorem Reginæ Matris gratiam ſibi conciliaverat. Cùm autem domus illius Presbyteri vitam

tam planè otiosam agerent ac tranquillam, cantandis solum Litaniis quibusdam occupati, Literarum studio se totum dedit. Cantus ejusmodi Litaniarum apud Oratorianos putatur autor Cotonus Jesuita sagacissimus, qui exemplo Societatis suæ Berullum commonuit necesse prorsus esse ut Congregationis suæ homines functionis alicujus Ecclesiasticæ beneficio domi retineret, aliàs per urbem quotidie errabundos fore.

MORINUS ratus scire suum nihil fore, nisi & se scire alii cognoscerent, publici juris jam fecerat librum de Patriarcharum & primatum origine, & antiqua Censurarum in Cleros praxi, dicaveratque Urbano 8. summo Pontifici. Operis istius Morinum non longo post tempore tanquam festinantius à se editi pœnituit; adeo multa in hoc extant quæ illum tunc in rebus Ecclesiasticis Infantem manifestò produnt. Ut enim dicendi illius genus prætercream quod nimis lux-

Edit. Paris. apud Anton. Steph. in 4to. An. 1626.

urians Juvenem ſapit, abundatque phraſibus ac ſimilitudinibus longius petitis, primorum Pontificum Epiſtolas quæ haud dubiè ſuppoſitæ ſunt tanquam genuinas interdum laudat, Dionyſioque Areopagitæ tribuit Libros de Hierarchia; & quod his omnibus deterius videtur, Morinus magis accedit ſententiæ Romanenſium aulicorum de ſuprema Epiſcopi Romani poteſtate quam ſaniori Theologorum Catholicorum imprimiſque Gallorum doctrinis, qui illud argumentum eruditè pertractarunt. Urbanum Pontificem Maximum ſuperbis hiſce titulis ſtatim à limine ornat, *Divinitùs conſtitueris Theſauri Eccleſiæ Cuſtos & Præſes, æternitatis diſpenſator, mentis divinæ Interpres, legum Chriſtianarum arbiter, omnium Mortalium Judex, unicus tui dominus & vindex.* Deinde in contextu operis verbis ſeſquipedalibus & homine gravi haud dignis affirmat vincula quibus tanquam habenis membra Chriſti Pontifex

In Epiſt. Dedic. ad Urb. VII.

Lib. I. *Exercit.* I.

tifex moderatur & velut alter Hercules Gallicus Christianos omnes ab ore pendulos & è sinuosis errorum anfractibus in ovili revocat, quatuor esse Episcopalis Jurisdictionis ordines, Episcoporum, Primatum, & Patriarcharum: Præterea scribit Morinus, *Apostolos, quique eos secuti sunt Pontifices, in Provinciis creasse Archiepiscopos: Episcopos in sua ditione Monarchas esse. *Regimen, inquit, omne Ecclesiasticum est Monarchicum; diœcesis Episcopi diœcesim regunt; Monarchicως igitur. En Morini acumen, dum non modo Papæ Romano sed & aliis Episcopis adulatur. Verùm his & aliis ejusdem naturæ plurimis valere jussis, satis erit annotasse Morinum postea tam inepti operis puduisse, sæpiusque de illo castigando cogitasse. Mirum tamen est quàm avidè illud à Theologis Parisiensibus exceptus fuerit, præsertim à junioribus qui illud præeuntibus sibi Magistris suis Scholarum exercitationibus utilissimum judicarunt;

*Exercit. 19.

*Exercit. 12.

runt; ita ut post Morini obitum secunda illius editio prodierit, cui cùm obstitisset ejusdem Morini amicus, lepidum à bibliopola editionis istius autore tulit responsum; scilicet bibliopolas diversum plane de Libris judicium ferre à virorum eruditorum judicio; bonum illis videri librum cujus citò exemplaria divenduntur; se quidem scire, opus de Patriarcharum & Primatum origine Morino non parum displicuisse, sed non tam de Morini fama sollicitum se esse, quàm de pecunia quam in editione novissima exercitationum illius biblicarum profuderat; se cogitare de ratione aliqua qua opus illud de rebus biblicis & Rabbinicis quòd marsupium suum evacuaverat, Theologis præsertim Parisiensibus etiam invitis divenderet: Res ista bibliopolæ uti meditatus fuerat feliciter successit, opus enim illud secundo editum in eadem forma atque exercitationes biblicæ quæ à nemine legebantur & in eodem cum his volumine compactum in fronte illius voluminis præmisit. Qua arte plerosque

que Theologos delusit, opus de origine Patriarcharum seorsim divendere renuens. Adeo verum est Parisiis rerum biblicarum studium frigere, maximè apud Theologos, qui scholarum nugis toti incumbunt: Verùm ad Morinum nostra redeat Oratio.

ILLE ne in otio cum plerisque Congregationis suæ sociis languere videretur, novam septuaginta Interpretum versionis editionem juxta exemplar Vaticanum meditatus est. Romæ prodierant Græcè illi Interpretes ex codice admodum vetusto & bonæ notæ, si perpauca excipias quæ in eo desiderabantur, *Anno* 1587. Jussu & autoritate Sixti quinti Pontificis Maximi: Et anno sequenti Nobilius vir eruditissimus ibidem publicaverat antiquam versionis illius Græcæ translationem tot seculis intermortuam, quæ olim in occidentali Ecclesia legebatur, quamque si non integram, saltem qua potuit industria & labore improbo luci restituit. Utramque Morinus cùm Græcam tum Latinam in unum corpus redactam

notatis

notatis versuum distinctionibus Parisiis edi curavit, *Anno* 1628. opus sane Theologis qui sacras Literas tractant percommodum. Huic autem ne quid deesset, præfationem in qua de antiquis scripturæ sacræ translationibus prolixe differit, atque imprimis de Septuaginta Interpretum autoritate tam ex Patrum quam Judæorum sententia, præmisit. Præcipuas etiam in illa præfatione ingentis quod Græcos inter & Hebræos codices reperitur discriminis causas attingit, de his detrahit, ut illos extollat. Romanæ editionis præstantiam & sinceritatem mirè prædicat. Hodiernis contextus Hebræi exemplaribus, quibus vitia non pauca inesse existimat, nec non iis qui toti à Masorethicis illis codicibus dependent, infensissimum se ostendit. Et ut majorem invidiam Judæis, eorumque sequacibus concitet, profert autoritatem Pentateuchi Hebræo-Samaritani, cujus exemplar ex oriente Parisios asportatum in Bibliotheca Oratorii Parisiensis asservabatur, eaque inprimis lo-

ca

ca animadverſit quibus Samaritani à Judæis diſcrepantes cum Græcis conſentiebant. Jam ex eo tempore Hebraicæ veritatis aſſertores tam ex Catholicorum quàm Proteſtantium grege manifeſto deprehenderunt quid de ſacris bibliorum codicibus Morinus ſentiret, quove animo Samaritanorum Græcorumque exemplaria tantis ornaret laudibus. Berullo præfatio illa quod vulgaribus Proteſtantium placitis adverſaretur minimè diſplicuit. Non enim egregius iſte novæ ſpiritualitatis Magiſter Myſticæ Theologiæ cui Congregationis ſuæ viros aſſuefaciebat ita erat addictus, quin ad Theologiæ libros quos vulgò Controverſiarum appellant animum attenderet; quare autor fuit Morino ut Pentateuchum Hebræo-Samaritanum in publicum ederit, pertractaretque dedita opera illud argumentum de rebus biblicis. Juſſa Berulli promptus excipit Morinus, ac lætiſſimus tam eximio Operum ſuorum approbatore prius cogitat de publicando libro aliquo quem Cardinalis Berulli

li opera Regi offerre posset, tunc scilicet rationem meditatus qua studiorum suorum beneficio ad dignitatem aliquam Ecclesiasticam cui dudum inhiabat promoveri posset.

ITAQUE Morinus sub finem Anni 1629. Historiam edidit Gallico sermone conscriptam, cui nomen fecit, Historia liberatæ Ecclesiæ ex Constantino Imperatore, ac supremæ summorum Pontificum in rebus temporalibus potestatis quam à Christianissimis Franciæ Regibus acceperunt. Sed res longè aliter quàm Morinus sibi persuaserat accidit, quippe moritur Berullus dum operis illius editio absolvitur, adeoque nec illud nec scriptoris nomen & eruditionem Regi cui dicatum erát commendare potuit. Interea Romani Aulici ipseque Pontifex Maximus graviter offensi fuere tam Inscriptione illius Historiæ, quàm rebus nonnullis in ea contentis, quas in Romanæ

Histoire de la delivrance de l'eglise par l'Empereur Constant. & de la grandeur & souverainetè temporelle donné à l'eglise Rom. par les Roys de France, Imprim. à Paris in fol. 1630.

manæ Ecclesiæ dedecus verti posse existimabant. Ferre non potuit Urbanus VIII. quæ ex una parte in prima fronte libri conspicitur, Caroli Magni effigiem qui ensem manu tenens dextera, præsentat sinistrâ Pontifici imaginem quæ Romam, Ravennam & Neapolim exhibet, sicque illum affatur, *Italos parere jubebo*; ex altera verò parte extat Papæ Effigies ita respondentis, *tu mihi quodcunque hoc Regni.* Carolum Magnum adversus Longobardos tantùm bella movisse objiciebant Romani, Francos summis Pontificibus reddidisse potius quæ suæ antea ditionis erant, quàm dedisse; Morinum non tam Francis quàm Germanis favere, cùm Imperator fuerit Carolus Magnus. Morino præterea stomachabatur Urbanus VIII. quod de Baptismo Constantini agens in eorum sententiam propenderet qui negant Romæ illum baptizatum; scilicet opponebat Imperatoris illius baptisterium quod in Basilica Lateranensi visitur. Ob ista & alia ejusdem naturæ quæ prætereo, Franciscus Bar-
berinus

berinus tunc Cardinalis Nepos, uti loquuntur seu Patronus, bibliothecæ suæ custodi revisionem Historiæ illius commisit. Is erat Josephus Maria Suaresius qui postea factus est Episcopus Vasionensis in Comitatu Avenionensi; Et ut erat vir modestissimus, pacisque amantissimus, ita ab aulicorum Romanorum ingenio qui de Morini opere apud summum Pontificem detraxerant, valde alienus fuit. Suaresii amicitiam sibi conciliaverat Morinus beneficio Presbyterorum Congregationis suæ qui Romæ degebant, variasque ad eum dedit literas quæ illi pergratæ fuerunt. Scripsit quoque operis sui apologeticam Epistolam ad Cardinalem Franciscum Barberinum cujus animum à se alienatum senserat. In hac pluribus comprobat se fuisse semper sedis Apostolicæ studiosissimum, meminitque officiorum quæ jam antea huic sedi præstiterit. Verùm Apologia ista non effecit ut in Cardinalis gratiam rediret: Suaresius enim postea Historiæ illius loca quæ castigatione egerent, quæ-

que

que illuſtrationis cauſa addenda eſſent ex mandato Cardinalis imò & ſummi Pontificis, indicavit Morino, qui ea omnia in nova operis ſui editione quam paraturus erat,ad mentem aulæ Romanæ ſe reformaturum libenter pollicitus eſt; etſi promiſſis ſuis minimè ſteterit: Nunquam enim viſa eſt ſecunda libri illius editio. Cæterum tunc etiam Romæ non defuere viri Illuſtriſſimi,atque inprimis Cardinalis Bagnius, qui contra ſummi Pontificis & Cardinalis Barberini ſententiam Morini Librum ſuffragiis ſuis approbarent. Halloixius Jeſuita Duacenſis Morino reſcribere veritus non eſt,ſe nunquam adduci potuiſſe ut crederet Conſtantini baptiſmum alias fuiſſe quàm Nicomediæ, in extrema ejus vita,lætarique ſe à Morino in ſua ſententia fuiſſe confirmatum.

VERUM ut libere dicam quid ſentiam de hac Hiſtoria Gallico ſermone conſcripta; Morinus tunc de unius Regis Chriſtianiſſimi cui illam conſecrabat & de Francici nominis gloria cogitans ad Germanos & Italos parum atten-

attendiſſe videtur, adeóque mirum non eſt quod ab Italis paulò delicatioribus cùm agitur de honore ſedis Apoſtolicæ poteſtateque ſummi Pontificis quam ad cœlum uſque extollunt, illi nonnulla objecta fuerint quaſi ſeverius dicta in gentem Italam ac Germanam. In hoc opere nomen Francorum paſſim reperias, etiam cum nondum illorum nomen in ea Galliæ parte quæ poſtea ab illis dicta eſt Francia cognoſceretur. Ita Morinus Conſtantinum in Francia, & opera Epiſcoporum Franciæ ad Chriſtum converſum fuiſſe aſſerit: Et quaſi Francorum gloria non aliunde quàm ex Impoſtoris teſtimonio peti poſſet, famoſum profert vaticinium de Francorum Rege qui univerſum terrarum orbem ſub ditione ſua tenere debeat, quique regum omnium mundi noviſſimus, demum in urbe Jeruſalem ad montem Oliveti ſceptrum coronamque ſuam depoſiturus ſit. Imò hanc communem olim fuiſſe doctiſſimorum virorum ſententiam affirmare non dubitat. Alia ejuſdem rationis bene mul-

ta

ta prætermitto; neque invideo Joanni Morino qui elogio Imperatoris Constantini, quod è Græco Eusebii fecit Gallicum, longè plurima ex aliis scriptoribus addidit: quandoquidem ob præclara facinora dignus fuit his laudibus Invictissimus ille Imperator qui supra omnem fidem de Religione Christiana bene meritus est. Liceat tamen suspicari Eusebium exemplo Xenophontis in Cyro-pædia & Quinti Curtii in vita Alexandri Herois ideam sibi effinxisse. Morinus in postrema Historiæ suæ parte in qua disserit de Constantini donatione, de ingentibus beneficiis à Franciæ Regibus Ecclesiæ Romanæ collatis, de reportatis à gente Normana in Apulia & Calabria & adversus Saracenos in Sicilia victoriis, & eorundem Normanorum erga summos Pontifices meritis, longe accuratiorem se ostendit, quæ pars sola Historiæ suæ digna lectu videtur. In universo autem opere Morinus Gallici sermonis non modo imperitum se demonstrat, sed & scribendi artem penitus

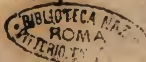
tus ignoraſſe, adeo ineptum in hac arte ubique ſe præbet.

Vix in publicum Morinus ediderat Hiſtoriam Eccleſiæ Liberatæ à Conſtantino cùm exercitationes Eccleſiaſticas in Pentateuchum Samaritanum, cujus editionem jam à duobus annis meditatus fuerat, publicare in animo habuit, ad id operis reſpiciens coluerat per literas amicitiam Hieronymi Alexandri viri literarum & literatorum amantiſſimi, à quo non pauca didicit tam de Samaritanorum ſiclis, quàm de illorum codicibus & aliis ejuſdem gentis rebus, quæ magna ex parte exercitationibus ſuis poſtea inſeruit. Alexander patria Romanus ſcribit Morino Romæ duo Pentateuchi Samaritani exemplaria reperiri; de primo quod in Bibliotheca Vaticana aſſervabatur non admodum ſollicitus fuiſſe videtur Morinus, quod eſſet Hebræo-Samaritanum, lingua videlicet Hebræa charactere dumtaxat Samaritano deſcriptum, & ab Oratoriano Codice non diſcrepans; alterum verò quod non modo

do charactere Samaritano exaratum sed & Lingua scriptum Samaritana & Pentateuchi Hebræo-Samaritani in dialectum Samaritanam Translatio, perficiendæ Pentateuchi Samaritani editioni apprime necessarium judicavit. Hoc exemplar asservabatur in musæo viri nobilis Petri à Valle, qui annos duodecim in orientalibus regionibus consumpserat. Ejusdem quoque Petri à Valle opera Harlæus Sancius tunc Regis Christianissimi apud Turcarum Imperatorem Orator, nactus fuerat codicem Hebræo-Samaritanum quo Bibliothecam Oratorii Parisiensis ditaverat, quique postea à Morino editus fuit. Alexander Petro à Valle autor fuit ut versionis suæ Samaritanæ editionem pateretur. Jam de illa Romæ edenda Vallæus cogitaverat, verùm de obtinenda à superioribus libri illius permissione desperans, si in aliquibus ab Interprete Latino seu vulgata discreparet, mittit exemplar suum Parisios ad Morinum, ut illud edi curaret, nihil ad se refere judicans liber an Parisiis an

Romæ excuderetur, primo quidem sibi propoſuerat apographum duntaxat mittere, ſed quia nemo Romæ tunc erat qui dialectum Samaritanam calleret, adeóque ab homine tantum poſſet exarari qui literas abſque ulla intelligentia delinearet, miſit ipſummet autographum, ad id imprimis adductus precibus Clariſſimi Pereſcii, optans tamen ut ſuus codex quem plurimi faciebat, diligentiſſime aſſervatus nullo pacto ab impreſſoribus, ut mos eſt, diſſolveretur aut deturparetur. Morinus qui jam ex aliquo ſpecimine verſionis illius Samaritanæ, quod acceperat à Vallæo, hanc accuratiſſimam eſſe & ferè de verbo ad verbum Pentateuchi Hebræo-Samaritani tranſlationem, cognoverat, dialectumque Samaritanam in paucis à Chaldaica differre, tunc volumen integrum habens præ manibus, non aliud de verſione illa Samaritana judicium tulit quàm antea. Interea Petrus à Valle ſcribit Morino qui ſit gentis Samaritanæ in oriente ſtatus, Samaritanos ſcilicet hodiernis temporibus numero

numero pauciſſimos eſſe, ſe aliquot reperiſſe Cairi in Ægypto, Gazæ, Hieroſolymis, Damaſci & in civitate Sichem à Turcis Naplus ſive Neapolis nuncupata, quæ nunc Samariæ Metropolis, eorum Synagogas extra civitatem inter hortos amœniſſimos poſitas, quæ viles quidem extrinſecus appareant, intus autem picturis & auro haud indecore ornatas eſſe variiſque inſcriptionibus Lingua Samaritana inſignitas. Miratus eſt Morinus gentem Samaritanam in tam contemnenda paucitate legis Moſaicæ exemplar, patrios mores, rituſque ſuos conſervare potuiſſe, de iſta iterum quærit nonnulla ex Vallæo quæ reſcire cupiebat; ſed hæc penitus ſe ignorare liberè agnoſcit Vallæus, quippe qui nihil omnino Linguarum Orientalium ſe ſciviſſe profiteatur cùm ad Samaritanos adiit. Non pauca tamen ſcripſit Morino de Chronologia Muhammedarorum, eaque in primis quæ in Perſide à Doctoribus illius gentis de hoc negotio didicerat; accepit etiam à Vallæo Morinus Linguæ Ægyp-

tiacæ Alphabetum & alia nonnulla quæ ad ſermonem Ægyptiacum pertinebant, quorum cognitione ideò Morinus tenebatur quod in Bibliothecæ Oratorii Pariſienſis ſoculis tunc deliteſceret exemplar quatuor Evangeliorum ſcriptum Lingua Coptica quo eam donarat Harlæus Sancius.

PRODEUNT interea Pariſiis Morini excercitationes in utrumque Pentateuchum Samaritanorum in quibus de gentis illius Religione, Moribus, illius literis, quas antiquos Hebræorum characteres eſſe fuſius probat, & de illorum ſiclis quorum nonnullos profert, variè differit; ſtatim ab initio operis in eo peccat quod exiſtimet Samaritanorum Pentateuchum ab antiquis Eccleſiæ Patribus in uſum ſuum Lingua Græca donatum fuiſſe, cùm longè veriſimilius ſit ab ipſis Samaritanis quibus Lingua Græca vernacula erat Græcè converſum fuiſſe, ut in eorum Scholis & Synagogis legeretur, exempla Judæorum Helleniſtarum qui Græcam Sep-

Edit. Pariſ. in 4. Anno. 1651.

Septuaginta Interpretum versiónem in Synagogas suas introduxerant, ad id potissimum adducti. Veriora sunt quæ habet Morinus in hoc Libro de Codicis Samaritanorum sinceritate, ut probet illum eundem omninò esse atque ille qui ab Eusebio, Hieronymo & aliis patribus laudatus olim fuerat. Multa & alia adjungit quæ nuperum non esse exemplar istud apertè evincunt: sed ex his confici non potest illud hoderno Hebræorum contextui quem Judaicum & Masorethicum appellat in omnibus præferendum esse. Nævos quidem in Judæorum codicibus esse nemo paulo cordatior diffitebitur; sed forsan longè adhuc plures extant in Samariticis. Mira illa Samaritani exemplaris locis aliquot quæ alicujus momenti esse videntur cum Græco Septuaginta seniorum consensio non probat evidenter, uti Morinus existimavit, in his omnibus mancum esse & impurum Judæorum codicem qui eadem non repræsentet. Fieri siquidem potest ut Samaritani exemplar suum quod initio

perfectè cum Judaico consentiebat ad Græcum in hisce locis reformaverint, illi præsertim quibus Lingua Græca erat domestica; idque ex eo etiam probari posset quod ibidem Morinus subjungit de Syrorum versione quæ cum Græco & Samaritano codicibus concordat: Syriaco enim illa versia quam producit Morinus, quæque postea edita est in polyglottis Parisiensibus hac ratione pluribus in locis ad Græcam Septuaginta interpretum haud dubiè accommodata fuit. His accedit Morinum etiam invitum agnoscere Samaritanos in describendis suis codicibus parum religiosos fuisse, cùm illi multa his assuerint ex aliis Scripturæ locis petita; quæ tamen additamenta si Morino credamus contextum mirè illustrant, & ut loquitur, *Textus authentici consimilis illustratio millies à Sanctis patribus maxima cum omnium laude factitata est.* Imò & à patribus non secus atque à Samaritanis in hoc gravissimè erratum, si verum

Mor. in Pentat. Sam. Exercit. 4. cap. 4.

verum tamen eſt Patres, uti Morinus affirmat, complura ſcripturæ ſacræ contextui *intuliſſe*, *inſeruiſſe*, *implicuiſſe*, & *immiſcuiſſe*, neque ad rem iſtam quidquam faciunt exempla quæ ſumit ex Origene & illius hexaplis. Iſta enim diverſæ ſunt omninò rationis. In hoc libro id unum reſpexiſſe videtur Morinus ut Samaritanorum codices Hebræis quos paſſim elevat & extenuat longè anteponendos eſſe demonſtraret; qua in re de Eccleſia bene mereri ſe exiſtimat ſi palam de Judæorum codicibus detrahat quos à fullonibus, ſarcinatoribus, inſtitoribus, mangonibus, vitrorum interpolatoribus deſcriptos fuiſſe aſſerit, quaſi verò non alia Scripturæ Sacræ exemplaria apud Judæos eſſent quam quæ à plebeiis hominibus ſcripta fuerint, cum & ipſe in hoc eodem opere laudet aliqua optimæ notæ, & à ſacerdotibus in uſum virorum, qui primas inter Judæos tenerent, per quam eleganter & accuratè deſcripta. Eos tamen Morinus qui ſibi in hoc negotio

Ibid. cap. 8.

non

non aſſentiuntur animo eſſe in Eccleſiam Catholicam infenſo & furioſo aſſeruerat, cùm ipſe potius in hiſce exercitationibus ubique ferme furere videatur; adeo ſæpe extra propoſiti ſui fines excurrit. Ingentes hic laudes ſileo quas Morinus in operis ſui Dedicatione fuſius congerit in Theologorum Sorbonenſium gratiam, quoram Collegium appellat *Scientiarum Emporium*, *inſtructiſſimum telorum omnis generis adverſus Hæreticos & Schiſmaticos armamentarium*, *defæcatiſſimum antiquitatis Eccleſiaſticæ archivum & tutiſſimum fidei ſacrarium*. Sed tunc Cardinali Richelio, cui opus ſuum conſecrabat adulabatur, quod iſtud Collegium à fundamentis refectum Regia magnificentia exornaviſſet; quid enim de Sorbonenſibus aliiſque Theologis aſcriptitiis, qui vocantur Scholaſtici ipſe ſentiret, tum Romæ tum Pariſiis apertè declaravit: Verùm de his infra.

In Epiſt. ad Card. Richel.

JAM Polyglottorum Pariſienſium primum volumen editum fuerat, complectens

plectens Biblia Græca, Latina, Chaldæa & Hebræa, quæ antea Antuerpiæ excusa fuerant, novumque testamentum quadrilingue sub prelo erat, cùm Morinus & Gabriel Sionita Syrus è monte Libano parant editionem Pentateuchi Samaritanam, Syriacam & Arabicam; ille Samaritanos codices, hic verò Syriacos & Arabicos una cum Latina Interpretatione: verum dum nimis urget operis illius editionem Morinus, minus accurati prodierunt Samaritani codices. Pentateuchum siquidem Hebræo-Samaritanum ex uno exemplari Oratoriano & versionem Samaritanam ex eo tantum quod à Petro Valle acceperat edidit; vix autem peracta fuerat illa editio, cum illi supervenerunt à Perescio viro Clarissimo gentis Samariticæ codices Hebræo-Samaritani, Samaritani & Arabici; Thomas quoque Comberus collegii Sanctæ Trinitatis apud Cantabrigienses in Anglia Socius, qui de Pentateuchi Samaritani editione quæ Parisiis tunc parabatur aliquid resciverat, Morinum de exemplari

emplari Hebræo-Samaritano, quod tunc in privata Cottonorum Bibliotheca asservabatur monuit, misitque ad illum postea diversas Pentateuchi illius Samaritani ab Hebræo seu Judaico Lectiones. Cui malo ut manum medicam adhiberet Morinus excusum Pentateuchum Samaritanum relegit, manuscriptos inter se codices & cum sua editione comparavit, variisque annotatis Lectionibus eas cum aliis ejusdem naturæ animadversionibus quas jam paraverat adtexere meditatus fuerat, ad volumen alterum observationum criticarum in omnes Bibliorum editiones quod ad calcem Bibliorum Parisiensium mox edendum erat; sed ob eorum qui Polyglottis illis præerant contentiones ac dissidia egregium illud opus ad finem perduci non potuit: unus tandem Morinus longo post tempore criticas illas Animadversiones sub nomine opusculorum Hebræo-Samaritanorum seorsim edi curavit. In quo tamen opere ea quæ de hoc Argumento ab illo desi-

Paris in 12. Anno 1657.

desiderabantur non omnino explicuisse visus fuit, iis præsertim qui callent hasce literas.

PERESCIUS præter memoratos jam supra Samaritanorum codices miserat etiam ad Morinum duas eorundem Samaritanorum ad Josephum Scaligerum Epistolas, quarum prima Synagogæ urbis Sichem nomine scripta; altera verò nomine Samaritanorum in Ægypto commorantium, quæ tamen Epistolæ ad manus Scaligeri nunquam pervenerant, sed Genebrardo redditæ & ut audio nunc in Bibliotheca Regis Christianissimi asservantur: utramque Morinus ex autographo in Latinum sermonem convertit, cujus tamen Interpretatio nondum in lucem edita fuit. In his Samaritani Scaligero aperiunt gentis suæ mores ac ritus & qua in re ipsi à Judæis quos violatæ legis Mosaicæ reos peragunt, discrepent. Sacerdotem magnum sibi esse cui nomen Eleazar, huncque ex semine Phinées gloriantur, illi quoque filium esse cui nomen Phinées qui sacerdotio etiam cùm

patre

patre ſuo fungatur; quippe affirmant ritus ſacrificiorum ſemper ſe retinuiſſe & adhuc ſupereſſe: at vetitum illis alibi ſacrificare quàm in urbe Sichem è Regione montis Garizim. Hæc & alia ejuſdem rationis plurima de moribus Samaritanorum in illis Epiſtolis exponuntur, quarum tamen ſenſum neque Pereſcius neque Morinus in omnibus videntur aſſecuti; quis enim credat Pereſcio affirmanti in Epiſtola ad Morinum Sectam Samaritanorum uſus aliquot in Kalendario præſertim, notandiſque diebus feſtis ab Eccleſia Romana accepiſſe? haud dubie deceptus fuit legens in autographo Samaritico vocem illam quam poſtea Morinus ſimili errore interpretatus eſt *Niſan Romani*; & hæc extat non longè ab initio Epiſtolæ quæ nomine Synagogæ urbis Sichem ſcripta fuit. Loco autem dictionis Romani apponendum eſt Græci, quippe Græcis junioribus Ρωμαῖον idem eſſe conſtat atque Latine Græcum, à quibus illa dictio poſtea ad

Epiſt. Pereſc. Anno 1631.

cæteras

cæteras Regionum Orientalium nationes transiit; quin & alii errores in hisce Epistolis à Morino in Latinum Sermonem conversis deprehendantur nullus dubito: verùm de his autographa consulere necesse fuerit, dignæ tamen sunt quæ publici juris fiant, cum illarum beneficio Samaritanorum religio, mores ac ritus illustrari possint. Eadem Samaritanorum natio de eodem argumento ad quosdam Ecclesiæ Anglicanæ Theologos scripsit Literas quæ cum istis partem maximam consentiunt; significaverat etiam Perescius in eadem Epistola Morino exemplar versionis Samaritanæ quod erat Petri à Valle, quodque in Bibliis Parisiensibus excusum fuit non esse bonæ notæ, mendisque fœdissimis illud scatere, similiter penes se habere longè plures Samaritanorum siclos, eosque longè perfectiores, quàm quos in exercitationibus suis in Pentateuchum Samaritanum publicaverat Morinus, qui tam Pentateuchum utrumque Samaritanorum quam exercitationes illas

nimis

nimis festinanter edidit. Morinus ob jam editos à se Libros in universa ferme Europa notissimus in primis ob illam præfationem quam novæ Septuaginta Interpretum editioni præmiserat & exercitationes Ecclesiasticas in Pentateuchum Samaritanum, ad id unum respicit ut antiquas Ecclesiæ versiones adversus protestantes aliosque veritatis Hebraicæ assertores vindicaret; novum idcircò opus in lucem edit cui nomen fecit exercitationum Biblicarum de Hebræi Græcique textus sinceritate. Verius profectò inscribi poterat de parum fidis Hebræis, Græcis, nec non Latinis Bibliorum codicibus; dum enim totus incumbit refellendæ Judæorum eorumque sequacium de Hebræi exemplaris intergritate Sententiæ, longè adhuc impuriora esse Græca Latinaque exemplaria etiam non volens manifestè probat. Inde jam à principio operis sui contendit, ut de codicibus Hebræis detrahat, Divina Oracula ab Ecclesia & in Ecclesia

Exercit. Bibl. Paris. in 4. Anno 1635.

clesia sumenda esse, non verò a Synagoga Christiano nomini infensissima; deinde alia ejusdem generis plurima subjicit quæ speciem veri dumtaxat præ se ferant, possintque minus cautos in errorem inducere. Illud omne quod undequaque tam ex vetustis Ecclesiæ patribus quàm nuperis Theologis potuit corradere in has exercitationes sæpius absque judicio conjecit, ita ut uno veluti ictu tum veteris tum novi Testamenti Librorum autoritatem omnem præcidat; dignus tamen est liber iste qui à viris sacrarum literarum studiosis attentius legatur ob variam quæ in eo relucet rerum Biblicarum & Judaicarum eruditionem. Morinus eo tantum fine Hebræi contextus autoritatem evertit, ut Græcam Septuaginta Interpretum editionem & Latinam Hieronymi in ejus locum substitueret, de quarum authentia disputans nihil præter nugas ex futilibus Theologorum Scholasticorum distinctionibus profert, quæ haud dubie Morino aliud cogitanti exciderunt: vix enim umbratico-

rum ejusmodi doctorum scholas à limine salutaverat; præclare quidem interdum sentit de Hieronymi, quem merito vulgatæ, saltem partem maximam, autorem putat, peritia in Lingua Hebraica; aliis verò illum insectatur velut hominem parum sibi constantem, quique sæpius loquatur ex anteceptis opinionibus quàm ex rerum ipsarum veritate.

SED rigidus iste censor qui adeo iniquum de Judæis & eorum codicibus judicium tulerat, illorum quorum intererat veritatem Hebraicam asserere maledicta in caput suum attraxit, atque inprimis eruditissimi viri Simeonis de Muis tunc literarum Hebræarum apud Parisios professoris Regii. Is scilicet de arte sua actum judicans, nisi Morini audaciam reprimeret, scripsit paulo iracundior libellum adversus Ecclesiasticas illius exercitationes in Pentateuchum Samaritanum; scriptum quoque acerbissimum contra Morini præfationem quasi juncto umbone ediderunt Taylorus & Bootius homines è secta Pro-

Proteſtantium, quorum ille Anglus hic verò Batavus; ſed illorum omnium conviciis ac maledictis injuriarum plauſtra reddidit Morinus, adeo vili venerunt convicia ac maledicta apud iſtam Theologorum gentem ſurentem ſæpius ratione. Muiſius iterum ad novam adverſus Morinum ſcriptionem ſe accingit qua reſponſum illius caſtigat & caſtigationis ſuæ initium ducit ab explicatione ſententiæ libri proverbiorum quæ diverſa plane ratione in hoc libro concipitur, nimirum, *Ne reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ejus ne ſibi ſapiens eſſe videatur*; & quaſi de illa explicanda ageretur teſtes profert quoſdam Judæorum Magiſtros ſed revera tunc alludebat ad Morini nomen, ſicut alias Eraſmus homo facetiſſimus celeberrimi illius Morini nomen intuebatur cum Librum ſuum de Moria ei dicavit. Laudandus quidem in hoc eſt Muiſius quod egregium veritatis

Mor. in diatribe Elenctica & Animadv. in cenſur. edit. in 8. Pariſ. Anno 1639.

Muiſ. caſtig. anim. Pariſ. in 8. Anno 1639.

Hebraicæ defenſorem adverſus Morinum ſe oſtendit; ſed dum nimis anxiè hodierni codicis Judaici Lectioni adhæſit, illum omnino ab adverſarii ſui objectionibus non potuit aſſerere: verſantur adhuc in omnium manibus Morini de rebus Biblicis opera & à multis partem magnam approbantur; à pauciſſimis verò leguntur quæ Muiſius, ſimiliter Taylorus, Bootius & alii ad verſus Morinum ſcripſerunt. In hoc autem Morinus habuit conſentientes ſibi Theologos Pariſienſes quòd Hebræos codices evertens illorum imperitiæ patrocinaretur; ſcripſit præterea adverſus Morini exercitationes in Pentateuchum Samaritanum Joannes Henricus Hottingerus, qui ſtatim à Libri ſui limine cujus hæc eſt inſcriptio, *Exercitationes anti-Morinianæ de Pentateucho Samaritano ejuſque udentica authentica*; Morinum appellat Monachum qui communem Monachorum ſortem ſuperet. Ille de Samaritanis & eorum codicibus diſſerit, putatque Samaritanos

Edit. Tiguri in 4. Anno 1644.

nos à Judæis Pentateuchi sui exemplar hausisse; sed conjecturis tantum, non autem firmissimis rationibus, ut ita sentiret adduci potuit; istud minus accuratum esse probat exemplis aliquot pleonasmorum, vocum vel mutatarum in alias vel omissarum, similibusque erroribus quos profert, & ex quibus confici posse arbitratur, non magis credendum esse Samaritanis Pentateuchum suum jactantibus, quàm Ebionitis verum & solum Matthæi Evangelium Hebræum venditantibus, qua in re profecto gravissime hallucinatus est Hottingerus, qui tam venerandæ Antiquitatis Pentateuchum Samaritanum cum adulterato Ebionitarum Evangelio comparare audeat. Morinum etiam imperitiæ arguit Hottingerus quasi Rabbinorum quorundam quos laudaverat mentem haud assecutus fuisset; simile quid jam antea in ejusdem Morini exercitationibus animadverterat Muisius: sed longe plura Rabbinorum testimonia Morino in Latinum malè conversa postea observavit

Joannes Buxtorfius vir in Judæorum Libris diu multumque volutatus. Ille in dissertatione de Literarum Hebraicarum genuina Antiquitate Morini exercitationes vocat *Librum cruda & indigesta materiæ mole infertum & confertum*, ubi testimonia autorum Judæorum mutila sæpe adducit; aperit Buxtorfius quàm multis in locis lapsus fuerit Morinus quæ *inscite & imperitè* interpretatus est. In hoc tamen & ipse erravit Buxtorfius, dum totus à Rabbinorum quorumdam sententia dependens contendit pugnaciter contra scriptorum tum veterum tum recentiorum turbam, primas gentis Hebrææ literas in quibus lex antiquitus scripta fuerit, hodiernas esse Hebræas, non verò Samaritanas seu Phœnicias uti rectè affirmaverat Morinus. Nomen autem Morini tunc temporis in plerisque Europæ partibus ita celebratum fuerat ut Cardinalis Barberinus, jubente Pontifice maximo, Romam illum per literas invitaverit,

In dissert Philol. Theol. edit. Basil. in 4, An. 1645.

vitaverit, volueritque ut Cardinalis Bichii qui è Gallia Romam mox rediturus erat comitatui se adjungeret. Hæc autem Romam vocandi illius causa fuit. Urbanus VIII. dudum in animo habens Græcos aliosque Orientalis Ecclesiæ populos, quos vulgò Schismaticos appellant, ad fidem Ecclesiæ Romanæ convertere, Nationum illarum libros undique conquiri jussit, ac Romam vocari ex omnibus Europæ partibus viros rerum Theologicarum peritissimos. Indicati sunt Urbano ex Gallia Dionysius Petavius Jesuita doctissimus & Joannes Morinus è Congregatione Oratorii Parisiensis. Hic statim in Comitatu Cardinalis Bichii Romam proficiscitur; at ille minus gloriæ cupidus & ex Societatis suæ consensione iter illud detrectat. Morinus à Cardinali Barberino Romæ perhumanè exceptus fuit, atque ab eo commendatus Lucæ Holstenio & Leoni Allatio viris doctissimis, quorum ille Vaticanæ Bibliothecæ custos erat, hic verò tunc Barberinæ: illi qui du-

dum urbanis Romanorum moribus aſſuefacti erant ſtatim ex Morini converſatione judicarunt illum minus humanum eſſe & ingenii agreſtis. Morinus verò admirabatur illorum erga ſe officia, pùtabatque ſe in alium quaſi orbem delatum. Vaticanam Barberinamque Bibliothecas viſitat, ſimulque earum cuſtodes qui ei comites dati fuerant ſeu potius actionum ſuarum & ſtudiorum inſpectores ſæpius inviſit. Contigit autem ut in familiari colloquio oborta fuerit quæſtio aliqua de iis quæ tunc à Theologis juſſu & autoritate Pontificis maximi Romæ congregatis diſputabantur, cujus quæſtionis explicandæ cauſa Librum Manuſcriptum ſcriptoris cujuſdam è junioribus Græcis conſulere neceſſe fuerit; ſtatim codex manuſcriptus Morino legendus offertur rogaturque ut ſuam de ſcriptoris illius mente ſententiam diceret. Verum Holſtenio & Allatio minimè ſatisfecit, iiſque viſus eſt Linguæ Græcæ parum peritus; Souvignius Congregationis etiam Oratorii Presbyter vir Græcè

Græcè doctus qui Romani itineris comitem Morino se junxerat, arrepto ex illius manibus Græco exemplari totum illud negotium de quo agebatur promptè & expeditè declaravit, seque ostendit in Linguæ Græcæ cognitione versandisque Græcis scriptoribus non inferiorem Allatio & Holstenio, qui ex eo tempore de Souvignio longè melius quàm de Morino senserunt, remque totam uti probabile est, Cardinali Barberino eo modo quo peracta fuerat denunciarunt; & id in causa fuisse videtur cur postea Cardinalis vix de Morino cogitaverit, qui ad illam Theologorum Congregationem quæ tunc Romæ habebetur vocatus non fuit, nisi post elapsum multum temporis spatium: sed puduit demum Cardinalem è Gallia Romam invitasse hominem ut ibi otiosus viveret. Jussit itaque ut ille in istam Congregationem àdmitteretur in qua tunc de Nationum Orientalium fide & ritibus Græcorum potissimum disputabatur. Horum Euchologium expendebant Theologi isti, illudque
ad

ad rituale Romanum referebant,ut ex illa comparatione utriusque differentia internosceretur,& quia maxi na esse deprehensa est, jam bene multi, ij maximè qui ex opinionum quas in Scholis acceperunt præjudiciis de rebus ab illorum captu longè semotis audeant pronunciare, Græcorum ritus damnabant ut minus probos nec tolerandos, nisi postquam ad Romanos accommodati fuissent; sed his Lucas Holstenius & Leo Allatius viri egregie docti & sapientissimi strenue ac fortiter restiterunt: Inprimis Holstenius qui palam asserere veritus non fuit miserandum illud Schisma quod occidentalem inter & orientalem Ecclesiam dudum exortum adhuc continuatur, illis potissimum tribui debere qui ex disputandi pruritu vocant omnia in controversiam nulloque erga fratres suos amore tenentur: quos etiam gravissimè arguit, quod veritatis minimè solliciti de rebus parum sibicompertis audacter judicium ferrent, nihil interim ex sacris Literis, nihil ex conciliis, nihil ex

priscis

priſcis patribus proferentes, ſed vanas dumtaxat invalidaſque ratiunculas. Morinus cui jam pridem genus illud Theologorum diſplicebat, qui plura paſſim in ſuis Libris definire auſi ſunt quæ extra ſalutis diſpendium ignorari poterant vel in dubio relinqui, Holſtenii ſententiam ſuffragio ſuo comprobavit, eamque multis & graviſſimis argumentis confirmavit ; quippe per illud omne tempus quo Romæ otioſus nec dum in Theologorum Congregationem admiſſus vixerat, animum ſuum ad illas applicuerat quæſtiones quæ tunc in his locis illuſtrabantur. Itaque compluribus oſtendit Morinus de Orientalis Eccleſiæ ritibus judicium ferendum non eſſe ex hodierna Eccleſiæ Romanæ praxi, neque etiam ex Doctrina Theologorum Scholaſticorum qui minus conſtantes in iis tractandis quæ ad Sacramenta pertinent, nihil omnino habeant inter ſe concordiæ : verùm ad illa recurrendum eſſe tempora quæ Photianum Schiſma anteceſſerant ; alias fore ut priſci Orientalis Eccleſiæ Patres

Patres damnandi ſunt, ſi verum ſit Græcos recentiores in Sacramentorum Adminiſtratione cum his ut plurimum conſentire. Viris ſapientioribus rerumque Eccleſiaſticarum bene peritis placuit illud Morini judicium, ſummaque illius eruditio laudata fuit etiam à Cardinale Barberino. Mirum tamen eſt tunc temporis illam Romæ approbatam fuiſſe ſententiam, quæ fidem prope omnem & autoritatem detraheret Theologis Scholaſticis quos quadringentos abhinc annos Eccleſia Romana Doctrinæ ſuæ Magiſtros acceperat in iis omnibus quæ de fide & moribus tulit decretis. Illudque adhuc videtur admirabilius quod præcipui ſententiæ illius autores Lucas Holſtenius, Joannes Morinus, Leo Allatius & alii hujus conterranei, vel ex Proteſtantium, vel ex Græcorum Scholis exiiſſent. Rem tamen ita geſtam fuiſſe uti eam narravimus, ex ipſius Morini ſchedulis quæ in manus meas pervenerunt & in quas illud omne retulit quod in Congregatione Theologorum pronunciaturus

nunciaturus erat, probare non esset arduum, nisi & ipse ab exordio operis sui de ordinationibus quod tunc Romæ cœptum Parisiis postea perfectum est, meminisset Congregationis illius in qua singulæ periodi Euchologii Græcorum ad fidei Catholicæ canonem examinabantur. *Cùm primum*, inquit, *huic Congregationi adscriptus sum cæpta erat in Græcorum ordinationes Inquisitio, varii Theologi varias judicii ferendi rationes inibant; mihi non satis tutum videbatur ex solis doctorum Scholasticorum dictatis de re tanti momenti pronunciare: experiebar enim eos nulla Græcorum morum Scientia tinctos, nulla Linguæ Græcæ cognitione aspersos, nunquam illis in mentem venisse ut inquirerent, quæ, quot, qualesve essent Græcæ ordinationes.* Et paulo post. *Religio mihi erat ex solis eorum hominum decretis qui ne levissima quidem earum rerum cognitione imbuti fuissent de rebus tantis judicium ferre.* Opus illud Francisco Cardinali

Mor. Præf. comm. de ordin. edit. Paris. in fol. *An.* 1653.

Cardinali Barberino dedicatum; imo & eminentissimi illius Cardinalis opera Romæ edita sunt Lucæ Holstenii post ejus obitum opuscula in quibus de Doctoribus Scholasticis gravissimè conquestus Holstenius, dissidia quæ inter Ecclesiam Orientalem & Occidentalem extant illis tribuere non reformidat: hic missa facio ea omnia quæ passim Leo Allatius in suis operibus adversus ejusmodi Theologos adscriptitios congerit, ut ad Morinum nostrum unde diverterat Oratio, redeam.

Vix Morinus novem mensibus Romæ commoratus est è quibus per menses tantum quatuor Congregationi Theologorum interfuit; postea Parisios à Cardinale Richelio revocatum se fuisse testatur atque ignorare revocationis suæ causas, sed ei parere necesse fuisse etiam dura præscribenti: verùm non est cur Richelium hic accuset Morinus, suam ipse potius damnet credulitatem in hoc negotio & ingenii sui levitatem. Morino

In ead. Præf.

rino Romam proficiſcenti Cardinalis Richelius haud contemnendam pecuniæ ſummam obtulerat in Viaticum, eamque cum gratiarum actione Morinus acceperat ſimulque aliam à Cardinale Biecho; aliquo poſt tempore idem Richelius qui jam didicerat Morinum Cardinalis Barberini amicitiam ſibi Romæ conciliaſſe, quæſivit ab Harlæo Sancio tunc Maclovienſi Epiſcopo quid Morinus ejus amicus Romæ ageret, addiditque dolere ſe virum ita eruditum Franciam reliquiſſe; ſtatim Morino ſcribit Sancius ut reditum ſuum Pariſios properaret, Cardinalem Richelium cogitare de illo evehendo ad aliquam dignitatem Eccleſiaſticam. Morinus acceptis Sancii literis exiſtimans abſque cunctatione parendum eſſe Richelio, jamque putans ſe eſſe Epiſcopum, neque amicorum ſuorum precibus neque Cardinalis Barberini erga eum officiis Romæ detineri potuit; interim Richelius ubi cognovit Morinum Roma diſceſſiſſe monuit Sancium ne autor eſſet Morino ut Romam

deſereret

deſereret,ubi ejus ſtudia rebus Eccleſiaſticis quæ tunc ibi agitabantur perquàm utilia erant; ſed alteras quas Sancius ſcripſit literas, Morinus non accepit qui jam Maſſiliam appulerat cum Romam pervenerunt; quare Pariſios profectus in domo Oratoriana à ſuis gregalibus humanè exceptus fuit: rumor erat tunc temporis Morinum in privatis colloquiis de Cardinale Richelio paulò liberiùs Romæ locutum fuiſſe, & ob hanc cauſamSancii opera ſubdole uſum Richelium, ut Morinum in Galliam revocaret. Et rem ita fuiſſe ex eo ſuſpicari licet quod minus quàm antea Cardinalis erga eum beneficus nullo illum ſubſidio adjuverit, palamque dixerit Morinum non alii negotio quam tractandis libris ſuis intra privatos parietes idoneum videri.

Anno 1640.

REVERSUS Pariſios Morinus eorum omnium quorum gratiam ſibi Romæ conciliaverat atque inprimis Franciſci Cardinalis Barberini amicitiam per literas coluit; lætatus eſt Cardinalis talem habere

bere eorum quæ tunc Parisiis agebantur exploratorem ac monitorem, qui sedis Apostolicæ nuncium tunc ibi commorantem sæpius inviseret. Contigit autem circa illud tempus famosum Patris Celloti Jesuitæ Librum de Hierarchia & Hierarchis Parisiis publicari cum honorifico Societatis in fronte testimonio; de hoc statim Cardinali Barberino scripsit Morinus, urgens promptam ac severam sedis Apostolicæ in illud opus Animadversionem; monet Cardinalem aliis opus esse remediis quam illis quibus in patris Boni Libros animadversum fuerit, & hæc cum frustra adversus Jesuitas quibus Cardinalis Richelius favebat ab Episcopis Galliæ aut à Sorbona sperarentur, non aliunde pro ea tempestate expectari posse quàm à Pontifice Maximo. Iterum Morinus per aliam Epistolam quam ipsi nuncio Romam redeunti dederat, Barberino significat Celloti librum ab Episcopis Meduntæ Carnutum congregatis notatum fuisse censura, quæ omnium Epis-

Anno 1641.

coporum Chirographis subscripta & ad Richelium postea delata intra manus ejus substiterit; his præterea adjungit Morinus Sorbonicos bene multas libri illius propositiones notasse, eorumque censuram plusquàm 80 doctorum suffragiis comprobatam Sorbonæ Registris inscriptam fuisse, quam tamen in publicum edere per supremam autoritatem non licuerit: Cardinalem Richelium Sorbonæ doctores aliquot deputasse qui cum Celloto de his propositionibus conferent; Jesuitas asserere Cellotum Sorbonicis doctoribus satisfecisse, contra affirmare Sorbonicos malas propositiones à Celloto male propugnatas: de qua Collatione nihil publicè editum fuerat. Rescripsit Morino Cardinalis Barberinus etiam nondum lecto Celloti opere, intra brevissimum tempus fore ut suprema Ecclesiæ autoritas ejusmodi scriptorum qui nihil ad res Ecclesiasticas tractandas præter innovandi pruriginem afferebant proterviam compesceret; verùm Jesuitæ Parisienses sub

Anno 1640.

Cardi-

Cardinalis Richelii patrocinio ſecuri Jovem fulmina minitantem non ſecus atque Momus apud Lucianum palam deridebant. Iterum Morinus ſcribens Cardinali Franciſco Barberino cum longè preſſius ac vehementius quam antea urget, ut curet ſedes Apoſtolica prompto atque efficaci remedio ne ex Librorum quos quotidie Pariſiis Jeſuitæ edunt pernicie,res Chriſtiana damnum capiat; Auſim, inquit Morinus in Epiſtola ad Cardinalem Barberinum, ut id faciat eminentiam veſtram exhortari: *Niſi enim remedium illud à ſede Apoſtolica exoriatur nulla ſpes eſt ut aliunde proveniat----Morbus tamen celerrimum efflagitat remedium,non enim ſerpit cancer iſte, ſed longis paſſibus graditur, omniaque circumcirca latè vaſtat & depaſcitur.* De altero Jeſuitarum Libro recens edito in hac Epiſtola loquitur Morinus, illiuſque auctorem,Rabardeum nomine, temeritatis notat atque impietatis. In eo quippe non

Mor. in Epiſ. ad Card. Fr. Barb. de lib. Rabardæi Jeſuitæ edito Par. in 4. Anno 1641.

agebatur de Episcopis, Presbyteris, ac Monachis, ut in Celloti opere de Hierarchia & Hierarchis, sed de ipso summo Pontifice, de cujus suprema autoritate valde diminutum fuisset in Gallia, si res ex illius Jesuitæ voto successissent, qui inter alia opinionum suarum placita contendebat novum etiam ætate nostra Patriarchatum erigi posse in Patriarchatu Romano, sumebatque exemplum ex Constantinopolitano Patriarchatu; prodierat scilicet nuperrime libellus incerto autore sub nomine *Optati Galli* sive *de cavendo schismate*, quod tunc Galliæ portendebat larvatus ille Gallus. Jam omnia in Schismatis structuram prona esse afferebat ac personare Patriarcham, seu, ut ille loquitur, Papalis dignitatis in Francorum Regno furem. Mirum est quàm vehementer Cardinalis Richelius ob inepti illius libelli quique contemni poterat editionem commotus fuerit; quesivit ex omnibus ordinibus Theologos qui Optato responsum pararent, inter quos repertus est Rabardeus Jesuita,

ſuita, necnon Juriſconſultos è quorum numero fuere illuſtriſſimi viri de Marca & Boſquetus, qui poſtea facti ſunt Epiſcopi. Itaque Morinus ſcripſit Cardinali Barberino Rabardeum Juriſdictionem omnem & immunitatem ab Eccleſia avulſam in Laicos judices tranſtuliſſe, primum omnium Catholicorum dixiſſe in poteſtate Laicorum ſitum eſſe Matrimonium irritare, ac Principes poſſe condere leges quæ Matrimonium dirimant; demum liberorum adultorum conjugia ſine parentum conſenſu nulla eſſe & irrita. Hæc & alia ejuſdem rationis non nulla tanquam impiè & temerariè à Rabardeo Jeſuita aſſerta graviſſimè conqueſtus eſt Morinus, quem tamen non tam ex rei veritate in hoc negotio locutum, quam faciendæ invidiæ cauſa Richelio & Jeſuitis, ut credam, his potiſſimum rationibus adducor:

Optatus ille Gallus famoſi iſtius libelli autor de quo tam anxiè ſed fruſtra inquiſivit Richelius, Gallus reapſe fuit, idemque Pariſinus Presbyter,

cui nomen Herſenius homo cerebroſus, judicii pauci, vehementiſſimus concionator, quique in Congregatione Oratorii Pariſienſis vixerat, ac tum etiam probe notus Morino & aliis nonnullis Congregationis iſtius Preſbyteris, cum quibus ſemper fuit conjunctiſſimus Herſenius, quos etiam licet pauciſſimos, propoſiti ſui conſiliique ſuſcepti participes fecerat, non ſecus ac Nuncium ſedis Apoſtolicæ, cui obtulit viginti exemplaria libelli ſui cum primùm editus eſt, quæ Romam mitterentur; oderant præterea plerique Congregationis Oratorii Pariſienſis Cardinalem Richelium,atque inprimis Joannes Morinus non ita pridem illius arte deluſus: ficta ſunt enim & adulatoria quæ antea ſcripſerat idem Morinus de Richelii erga Berullum & Berulliſtas amore, quaſi ille hunc viventem unicè coluerit, ab invidorum allatratibus vindicaverit, mortuum amariſſimis lacrymis proſecutus, filioſque ejus auto-

Mor. in dedic. exercit. in Pent. Samarit. An. 1631.

autoritatis suæ præsidio consolatus sit: notum quippe est omnibus Berullum à Richelio & ab ætatis illius scriptoribus diffamatum, jubente Richelio, quasi ille sub specie pietatis non parvum rebus Franciæ detrimentum attulisset. Novissime quoque Richelius Claudium Seguenotum Congregationis Oratorii Presbyterum in custodia arcis vulgo dictæ *la Bastille* poni Jusserat; & ob hanc potissimum causam Morinus Celloto & Rabardeo Jesuitis infensissimum se præbuit, qui in suis operibus Seguenotum miris modis traduxerant: Hic opusculum Beati Augustini de Virginitate è Latino Gallicum fecerat auxeratque notis quas ut scandalosas & Communi Ecclesiæ praxi contrarias damnarunt Theologi, Parisienses ad id eos impellente Richelio qui Seguenoti ad sobrietatem non sapientis ingenium reformidabat. Seguenotus vir erat magna de se sentiens, judicii non contemnendi, & cum Abbate Sancyrano cujus doctrinam & mores plurimi faciebat, amicitia conjunctus, severioris

disciplinæ magister, ille quam à Sancyrano hauserat, vulgata Theologorum Scholasticorum placita de attritione vix ferre poterat, & ob id inprimis apud Richelium malè audiit; quia tunc temporis quidam Jesuita qui erat à Confessione Regis Christianissimi hanc doctrinam de necessitate contritionis contra vulgus Theologorum & communem societatis suæ sententiam Regi suggerebat, & quia Rex erat ingenio moroso ac difficili, rebus tractandis postea minus commodum illum expertus est Richelius. Itaque Seguenoti de attritione sententia à Theologis Parisiensibus autore Cardinale Richelio damnata est, at in Jesuitæ illius rigidioris ac minus humani locum alius Jesuita humanior ac mollior audiendæ Regis Confessioni succederet. Interim Morinus Richelio atque inprimis Celloto & Rabardeo Jesuitis qui de Seguenoto palam in libris suis detraxerant infensissimus nuncium sedis Apostolicæ una cum Bertado ejusdem Congregationis Oratorii Theologo invisit
&

& gregalem ſuum à Jeſuitarum conviciis conatur aſſerere; ſed argumentum illud de attritione, rem pro more ſuo in utramque partem verſans, in colloquio ita implicavit, ut nuncius plus in eo judicii, minus eruditionis deſideraverit; denique Morinum in hoc negotio minus ſincerè egiſſe cum Cardinale Barberino adverſus Rabardeum Jeſuitam probat evidentiſſimè Morini ipſius reſponſio, qui ſententiam ſuam de Rabardei libro à Thierſaldo Congregationis Oratorii Presbytero cum rogatus fuiſſet dicere, ejuſdem Rabardei opiniones in pleriſque confirmavit, præſertim in cauſa novi Patriarchatus, quem in Gallia etiam invito ac reluctante ſummo Pontifice erigi poſſe aſſeverat. Hanc Thierſaldi conſultationem habeo præ manibus in qua ex mente Morini obſervatur Jeſuitas, licet Pontifici Maximo ſe addictiſſimos profiteantur, totos tamen dependere à placitis ac nutibus principum in quorum ditionibus vivunt; unde factum fuerit ut Rabardeus Jeſuita in opere ſuo opi-
niones

niones ſelegerit quæ principibus favebant, quòd Librum ſuum in gratiam Regis Chriſtianiſſimi & Cardinalis Richelii ſcriberet ; perpaucis compertum eſt inde jam à pluribus annis ex communi Jeſuitarum omnium conſenſu ſtatutum fuiſſe, Librorum qui à Societatis hominibus in publicum ederentur approbationem non amplius ut antea à patre Generali expectandam, ſed à provincialibus cujuſlibet Provinciæ, ita ut hodiernis temporibus de aula Romana parum ſolliciti eas inter ſcribendum liberè ſequantur opiniones quas principibus acceptiores fore prævident.

QUIA his & ſimilibus literis Joannes Morinus Cardinalis Barberini amicitiam ſibi comparaverat ſeque oſtenderat ſedi Apoſtolicæ devotiſſimum, longè frequentius quàm antea cum eodem Cardinali habuit literarum commercium, ita ut tum res Congregationis ſuæ tum amicorum ſæpius illi commendare auſus fuerit. Commendavit Epiſcopum Carnutenſem

Anno 1642.

tenſem qui ad Archiepiſcopatum Rhemenſem tranſlatus fuerat, deinde clariſſimum virum Dominum de Marca nuperrimè ad Epiſcopatum Conſeranenſium à Rege Chriſtianiſſimo deſignatum, antea in Parlamento Palenſi Præſidem, cujus ſummam eruditionem & ingenium laudans de illius libro cui nomen fecerat *de Concordia Sacerdotii & Regni* ita loquitur: *materia ubique ferè, ſed in Gallia potiſſimum anceps, lubrica & difficilis*, aitque in confeſſo eſſe apud omnes hujus rei peritos neminem è foro ſcriptorem abhinc annos 120. Eccleſiaſticæ autoritati magis faviſſe. Interea Cardinalis Barberinus Morini ſui haud immemor eum beneficio Eccleſiaſtico donare voluit, ſed illud acceptare ſe non poſſe teſtatus eſt Morinus tam ob reſidentiæ obligationem quam quòd in ea Regione ubi ſitum erat beneficium iſtud bella undique circunſtreperent. Commendavit etiam Morinus Cardinali Franciſco Barberino per literas

Anno 1643.

Anno 1644.

Anno 1653.

teras Feronium Ecclesiæ Carnutensis Archidiaconum & officialem ac Doctorem Sorbonicum, qui nominatus ad Abbatiam sancti Laudomari Blesensis summi Pontificis diplomata seu bullas obtinere non poterat, quòd Romæ malè audiret tanquam eorum quos Jansenitas vocabant, quia partibus addictus, scilicet Cornelii Jansenii Episcopi Iprensis Librum cui titulus *Augustinus* suffragio suo comprobaverat; rem ita esse non diffitetur Morinus, *sed videbat*, inquit, *Librum ab Episcopo Catholicæ Communionis compositum, cujus autor omnes labores suos Ecclesiæ Romanæ emendandos & expungendos humillime subjicebat, videbat Librum in Belgio à Librorum censoribus examine facto probatum & commendatum & duplici privilegio Imperatoris & Regis Catholici munitum; videbat Librum à multis viris doctis in Gallia magni fieri & à nemine tum attentatum.* Deinde in laudes Feronii fusius excurrit Morinus, aitque eum excitatis de Jansenismo

Mor. in Epist. ad Card. Barb.

mo quæstionibus, Jansenistarum factioni non modo non tavisse, sed & ipsum bullam Pontificiam de quinque propositionibus impiis Jansenio tributis editam ex Episcopi Carnutensis mandato, cujus erat vicarius Generalis, per diœcesim Carnutensem promulgasse; plurimi tunc temporis è Congregatione Oratorii non tam ex rerum ipsarum cognitione quam ex odio in Jesuitas Jansenistarum doctrinæ favebant, quibus tamen nunquam Morinus assentiri potuit; quia ejusmodi homines rerum Ecclesiasticarum minus peritos noverat, minusque tutum judicabat in rebus fidei ab uno dependere Augustino qui & ipse in aliquibus novator visus fuerat. Hæc & similia in familiari cum gregalibus suis colloquio Morinus de beato Augustino & ejus discipulis palam asserere non verebatur, simulque deridebat patres Societatis qui se etiam Augustini discipulos profiterentur, cum debuissent Augustini partes deserere, ac demonstrare ipsum à recepta temporum suorum fide priscorumque Ec-

clesiæ Patrum doctrina recessisse; videbatur tamen Morinus Jesuitis infensior quam Jansenii discipulis: de Arnaldo enim & ejus libro de frequenti Communione non ita male sensisse visus est, cum hæc scribebat Lucæ Holstenio, Anno 1644. *Arnaldi Liber 5. Episcoporum & lectissimorum 20. Sorbonæ Doctorum testimoniis commendatus prodiit. Insurgunt tamen Jesuitæ & in eum publicis prædicationibus ut in Lutheranum, Calvinianum & quid non, invehuntur. Cum autem ad pontificem provocandum esset potestates mundi advocant ut eorum autoritate & Liber & autor & ipsi approbatores, si fieri potuisset, opprimantur.*

SILEO & alias ejusdem Morini ad Cardinalem Barberinum Epistolas, quia nullius fere sunt momenti, si unam excipias in qua suam de critica sacra Ludovici Capelli sententiam fusius exponit. Morino scripserat Barberinus opus istud quod Capelli filius Catholicus & sacerdos ediderat disputationibus materiam Romæ

Anno 1653.

mæ

mæ nuperrimè ſuppeditaſſe ob concilii Tridentini de vulgata Bibliorum editione decretum, atque judicium illius de iſta critica efflagitaverat; teſtatur Cardinalis ſe jam cùm in Gallia commoraretur de hac non nihil didiciſſe: *Apud me*, inquit, *alicujus momenti eſt quòd cùm apud vos agerem, accepiſſe, diu hæſitatum fuiſſe circa Libri editionem, nam ab ea deterrebat nimius cenſoris rigor in textum Hebraicum, ob Hiſtoriæ ſanctitatem & inviolabile ſacramentum, cùm tamen omni ſtudio contenderetur, ideo hoc opus in Lucem edendum eſſe quod perſpicuè demonſtraret Hæreticos abuſos Hebraico textu; ita ut ſi publici juris hoc opus fieret, veriſimile eſſet, illos id ægre laturos, præſertim hominem ejuſdem farinæ hæc docente, ut poſtea evenit.* Huic Cardinalis Franciſci Barberini Epiſtolæ reſpondit Morinus, criticam ſacram Capelli per longum temporis ſpatium Genevæ, Sedani ac Lugduni Batavorum hæſiſſe manuſcriptam; ſed ut imprimeretur obtinere non potuiſſe, licet Salmaſius Lugduni editionem urgeret.

geret. Ministros ritus Calviniani statim atque hoc opus editum acceperunt Capello valde succensuisse, qui Catholicis arma ministraret, suosque ad autoritatem Ecclesiæ ut aliquid certi de scripturis haberent recurrere cogeret, ita ut Libri censura Capello gratissima futura sit, simulque occasio cum suis in gratiam redeundi; fusius in hac Epistola Morinus Capellum ejusque criticam tuetur, docetque quid utilitatis ex hoc opere in Ecclesiam Catholicam redundet & quantum detrimenti Protestantibus afferat: fatetur quidem multa Capellum omisisse quæ vir Catholicus non reticuisset, verùm nihil omnino in hoc opere critico extare quod Religioni Catholicæ sit apertè contrarium; complures viros doctos inter quos Dionysius Petavius Jesuita & Marinus Mersennus è Minimorum familia secum hujus libri editioni favisse. Addit nullum Doctorem Catholicum publice suffragio Librum istum probasse aut commendasse, autoris filium, qui Catholicus est, Impressioni præfuisse dili-

diligenterque cavisse nè quid atrox in Religionem Catholicam patri elapsum fuisset; denique quia Barberinus Morino objecerat autoritatem Concilii Tridentini illiusque de vulgata editione decretum, ille respondit, si hac in parte accusetur Cappellus accusandos quoque doctissimos Ecclesiæ tractatores, profertque Bellarmini testimonium de vulgata ita scribentis. Lucæ Brugensi, Anno 1603. *Scias velim vulgata à nobis non esse accuratissimè castigata: multa enim de industria istis de causis pertransivimus quæ Correctione indigere videbantur; variæ Lectiones quæ in Bibliis Lovaniensibus habentur & in quas tu Librum utilissimum scripsisti mihi videbantur omnino addendæ:* atque ibidem hæc Cardinalis Baronii verba de isto negotio proferuntur. *Fateor in Bibliis nonnulla adhuc superesse quæ in melius mutari possunt.* Hoc argumentum de ratione qua intelligi debeat Concilii Tridentini de-

Bellarm. Epis. ed. in fine Biblior. Antuerp. An. 1618.

Card. Baron. ibidem.

cretum quod non assequi videbatur Cardinalis Barberinus, fusius prosequitur hoc loco Morinus ex sententia doctissimorum Ecclesiæ Romanæ Theologorum: ac demum his omnibus subjungit, ut Barberino in omnibus satisfaciat, optasse quidem Capellum novam fieri veteris testamenti versionem ex Hebræo contextu in cujus margine variæ lectiones undique selectæ collocarentur, sed hoc non præjudicare Concilii decreto, quod tantum vult Latinam editionem cæteris translationibus præferri, at novam ex Hebræo aut Græco Interpretationem ad originarii textus Illustrationem condi nunquam prohibuit. Hactenus Morinus; qui in omnibus se ostendit Criticæ Sacræ Ludovici Capelli strenuissimum defensorem; dignaque est profecto hæc Epistola quæ in lucem edatur, ut Theologi præsertim Parisienses, quorum plerique vulgarem editionem adorant, eosque ferre non possunt qui de nova ad contextum Hebræum aut Græcum translatione paranda cogitant, discant

ex

ex illa Epiſtola quid de rebus Biblicis doctiores Theologi iidemque rei Criticæ periti ſentiant. In hac enim Morinus ſuam de iſto argumento ſententiam longè ſincerius exponit quam in ſuis exercitationibus Biblicis in quibus ad id unum attendit, ut protestantibus aliiſque contextus Hebræi ac Græci novi Teſtamenti aſſertoribus ſeſe opponeret. Cæterum non animadvertit Morinus à ſe vel ab aliis expurgatoribus ex autographo Criticæ Capelli integrum fere caput expunctum fuiſſe in quo Capellus ſententiam illius de Latinis Græciſque codicibus quos Hebræis longè antepoſuerat, prolixius refellit. Objectum ſcilicet fuit Capello ab homine ejuſdem ſectæ communicato de evertendis codicibus Hebræis conſilio cum Morino, ambos novam iſtam opinionem conjunctim fabricatos fuiſſe; quàm falſum iſtud fuerit & à ſua mente alienum ut oſtenderet, in apologia quam pro Criticæ ſuæ defenſione adverſus ejuſmodi hominem

Boot. Epiſt. ad Uſſ. adv. Crit. Cap.

F 2 ſcrip-

ſcripſit, caput illud quod ex ſuo opere expunctum fuiſſe conqueſtus fuerat repreſentavit. In hoc autem capite Morinum mire ſuggillat, qui mera criminandi intemperantia & carpendi libidine multa Evangelicis objecerit, *Facile eſt*, inquit Capellus, *Ignaræ plebi fumos vendere & ad populum phaleras jactare atque oſtentare; at nunquam doctis, ne mediocriter quidem Hebraicè peritis perſuadere poterit Morinus, non potuiſſe viros qui poſt Hieronymum ſurrexerunt longe doctiſſimos quam plurima in ejus tranſlatione obſervare graviſſima σφάλματα atque hallucinationes.* Multum tamen tribuit idem Capellus veteribus tranſlationibus ob earum antiquitatem & perpetuum Eccleſiæ uſum; ſed ferre non poteſt ut iis locis ubi manifeſto vitioſæ ſunt, præponatur earum vitium authentico textui aut aliis tranſlationibus longè accuratioribus: quare Morinum arguit ut planè iniquum, qui autoritatem ſeptuaginta Interpretum & Hieronymi recentioribus

Cap. Epiſt. Apolog. ad Uſſer.

oribus Interpretibus ita oppofuerit, ut ab illis vel tantillum difcedere nefas fuerit. Hæc & alia bene multa ejufdem rationis in illo Capite quod ex critica fua expunctum fuit adverfus Morini fententiam Capellus animadverterat, quæ manifeftè oftendunt illum cum Morino nullatenus confenfiffe in evertenda textus Hebræi autoritate eique fubftituenda Græca Septuaginta Interpretum & Latina Hieronymi tranflatione; fi autem Capellum cum Morino comparare liceat in iis quæ uterque de rebus Biblicis compofuit, in hujus quidem libris plus eruditionis apparet, fed quæ fæpius fit extra rem; at in illo plus Ingenii atque Judicii qui nunquam à fcopo aberret & id quod fibi propofuit firmiffimis rationibus comprobet.

NON folum autem cum Cardinale Barberino in Italia Morinus habuit literarum commercium fed, & cum Luca Holftenio, Leone Allatio, & Abrahamo Ecchellenfi Maronita. Illorum beneficio excerpta aliquot ex Libris

quibusdam Græcorum recentiorum qui in Bibliothecis Vaticana & Barberina asservabantur obtinuit quæ postea inseruit Commentariis suis de sacramento pœnitentiæ & de ordinationibus. Morino quoque scripsit Leo Allatius de veteris Ecclesiæ apud Græcos partibus. Abrahamus autem Ecchellensis ad eum misit capita epitomes constitutionum Ecclesiæ Maroniticæ Arabicè & Latinè descripta, simulque per Literas ei indicavit qua ratione pœnitentiæ Sacramentum apud Maronitas administraretur & quænam esset illorum Ecclesiæ figura: Ecchellensis autem ille est qui Polyglotta Parisiensia adhuc imperfecta in Syriacis & Arabicis intra anni unius spatium perfecit. Roma enim Parisios asportavit Libros Baruch & Estheris Arabice qui in illis Polyglottis deerant exscriptos ex Arabicis Bibliis Cardinalis Francisci Barberini, idemque ex Vaticano exemplari titulos capitum aliquot quæ desiderabantur in Bibliis Syriacis Morini supplevit. Morini autem nomen non

modo

modo in Italiam pervenerat sed & in Angliam, in Belgium & ad He vetios. In Anglia Comberi præsertim & Junii virorum doctissimorum amicitiam coluit & ad utrumque libere scripsit quid de vetusto illo codice Græco Septuaginta Interpretum versionis sentiret qui ab Ægypto in Angliam deportatus fuerat; maximè in Epistola ad Patricium Junium cujus opera Liber Jobi Londini editus fuerat; de codicis illius quo usus fuerat Junius vetustate & bonitate fusius differit,ac de aliis vetustis codicibus Septuaginta Interpretum translationis simulque de Græcis novi Testamenti exemplaribus Manuscriptis, quæ etsi illo autore innumeris in locis à se invicem dissideant vera tamen & germana censentur Exemplaria. Romanam quæ ex codice Vaticano prodiit Septuaginta Interpretum editionem aliis omnibus editionibus præfert, ita tamen ut & hæc suos etiam nævos habeat neque à mendis quibuscunque sit libera. In hac autem Epistola relucet in primis ingenium at-

que eruditio Morini, qui de Græcis Bibliorum editionibus longè ſincerius loquitur quam in præfatione quæ Græcis interpretibus illius cura Pariſiis ex codice Vaticano editis præmittitur, & in exercitationibus Biblicis.

In Belgio Morinus per literas commercium habuit cum Auberto Miræo Decano Antuerpienſi viro rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimo, ad quem miſit exemplar præfationis ſuæ in Septuaginta Interpretum editionem: Curaverat enim duodecim illius exemplaria ſeorſim edi quæ Romam mitterentur. Bruxellis cum Godefrido Vendelino canonico Candatenſi qui illum per literas conſuluerat de rebus Chronologicis atque inprimis de Libro Rabbi Eliezeris quem Gamalielis generum & Pauli condiſcipulum exiſtimaverat, deceptus iis quæ Morinus in exercitationibus ſuis in Pentateuchum Samaritanorum de antiquitate Libri iſtius jactanter ſcripſerat; quare idem Morinus Godofrido reſpondens longè aliud quàm antea de iſto Eliezere ſe ſentire

apertè

apertè profitetur & varie de negotio Chronologico disputat. Notus etiam fuit Morinus Amstelodami Nihusio, & Duaci Petro Halloixio Jesuitæ rerum Ecclesiasticarum haud imperito; apud Helvetios famosissimus erat Morinus Tiguri præsertim & Basileæ, ubi Henricus Hottingerus & Joannes Buxtorfius de eo loquebantur tanquam homine opinionum insania laborante & monstrosi dogmatis autore:
de Morino enim ita scripsit Anno 1645. Muisio Hottingerus, sed Morinus hujusmodi triumviratum despexit, atque post Simeonis de Muis obitum qui ei inimicos Basileæ, Lugduni aliisque in locis apud Protestantes quæsierat venit in amicitiam Joannis Buxtorfii qui amico erga eum esse animo per literas illi significavit, ad quas amicè etiam respondit Morinus Buxtorfii eruditionem plurimi faciens, Anno 1647. à quo etiam in aliquibus haud immerito reprehensum se fuisse lubens agnoscit, dum Rabinorum testimonia quæ Latine fecerat non ex omni parte intel-

intellexerit; etsi contendat in nonnullis male à Buxtorfio castigatum se fuisse. In eadem quoque Epistola quæ longè prolixior est de secta Caraitarum & Judæis Grammaticis disserit, ac demum Buxtorfii sententiam de punctorum vocalium apud eosdem Judæos antiquitate, plurimis iisdemque evidentissimis rationibus refellit; de quibus omnibus postea summatim scripsit Ludovico Capello eumque monuit sectam Caraitarum Masoretas magni æstimare, unde ortum fuisse existimat ut Judæi Rabbanistæ eos contempserint; qua in re gravissimè hallucinatus est Morinus: verum quidem est Judæos Caraitas non secus atque alios Judæos qui vulgo Rabbanistæ appellantur, à punctis quorum Masorethæ autores putantur totos dependere; sed falsum est Rabbanistas ex illorum odio Masoretharum laborem despectui habuisse, cum punctuationem istam Caraitæ à Rabbanistis, è quorum classe fuerunt Masorethæ, hauserint, & utriusque illius sectæ viri eruditiores Ma-

Anno 1647.

fore-

ſoretharum opus non ut divinum quidem, ſicuti nonnulli Judæorum Rabbaniſtarum Magiſtri, ſed tanquam utiliſſimum & ab hominibus Linguæ Hebraicæ ac rei Criticæ peritiſſimis profectum reſpiciant.

POENITUIT tandem Morinum, ut etiam non diffitebatur, tantum temporis in rerum Biblicarum ſtudio atque inprimis in evolvendis Judæorum Libris conſumpſiſſe, quare ingens volumen de Sacramento pœnitentiæ ab annis ferme 30 inchoatum ac pluries interruptum ob materiæ difficultatem in lucem edidit. Liber ille, ut ipſe teſtatur in Epiſtola quam ſcripſit Lucæ Holſtenio, antiquam Sacramenti illius praxim complectitur & quæcunque in illius adminiſtratione per duodecim ſæcula tam in orientis quam occidentis diverſis Regionibus variata ſunt, explicat; opus ſanè iſtud dignum eſt quod ab omnibus rerum Theologicarum ſtudioſis attentius legatur: quandoquidem argumentum illud admodum Theologorum

Edit. Pariſ. in fol. Anno 1651.

gorum è Schola non tractavit Morinus, ſed ubique Hiſtoricum agens, nec contentus Patrum conciliorumque teſtimonia proferre, vetuſta ritualia, pontificalia & alios ejuſdem naturæ Libros qui in Bibliothecarum Italiæ & Galliæ forulis deliteſcebant, imo & opera veterum Scholaſticorum quæ nunquam publici Juris facta ſunt, producit, quorum omnium beneficio apertè oſtendit quantum in hac materia, etiam in Eccleſia occidentali, variatum fuerit, quamque diverſa ſit hodierna Eccleſiæ Romanæ praxis à priſco adminiſtrandæ pœnitentiæ ritu. Mirum eſt profecto repertos fuiſſe Pariſiis Theologos qui Librum illorum placitis ac methodo ita contrarium approbaverint; novi quidem Morinum tunc temporis de illis ſæpius ac diu conqueſtum fuiſſe, quòd cum metaphyſicis potius quam cum Theologis ſibi agendum eſſet: Coactus tamen fuit ne Crabrones iſtos irritaret multa retractare, aliqua emollire præfatione & in fronte operis nonnulla præmonere. Ita ſe Hiſtorici tantum

tum partes agere conjecturasque meras interdum proferre admonet, se de sufficientia attritionis cum Confessione scripsisse ante decretum Sorbonicum pro eadem sententia latum, quando scripsit Diaconis olim imò & Laicis apud Latinos concessum fuisse Confessiones in extrema necessitate audire, & pœnitentes à peccatis absolvere, illud de absolutione Sacramentali minimè intelligendum sed de ea solum quæ sit Ceremonia & quid Sacramentale ut excitetur ægrotantis dispositio; verum hæc & alia ejusmodi complura quæ Morinus præmonet, à se invito ac reluctante, & ad mentem dumtaxat Theologorum Parisiensium recognita fuisse manifestè probant ea ipsa quæ in contextu operis sui habentur: exempli causa, palam astruit Patrum & veterum Scholasticorum autoritate contra Sorbonæ decretum necessitatem contritionis, sententiam Dominici Soto de attritione quæ in Sacramento fit contritio, sibi duram videri affirmat, aitque eum qui sibi diceret se propter

Deum

Deum non pœnitere non ausurum absolvere: & hanc Doctrinam etiam Judæorum Testimoniis confirmat, qui in hoc cum priscis Ecclesiæ Patribus consentiunt, quod omnes actiones nostras amoris divini causa faciendas existiment atque inprimis pœnitentiam, alias hanc non fore validam. Præterea multis iisque evidentissimis patrum & conciliorum testimoniis, maximè autoritate Cypriani, probat diaconos olim in Ecclesia Latina eorum Confessiones qui in extremo erant vitæ periculo audivisse & pœnitentes reconciliasse, addit verba Cypriani eo loco non posse explicari de absolutione ab Excommunicatione; verum intelligenda de absolutione à peccatis quam statim comitabatur Euchario Communistiæ: quam etiam absolvendi à peccatis potestatem & Confessiones audiendi ad Laicos extendit eodem modo quo hodiernis temporibus & ipsi in casu necessitatis infantes ex omnium Theologorum sententia Baptizare possunt; id autem ex eo ortum fuisse crediderim, quòd vera pœni-

pœnitentia quæ à Christo & Apostolis in novo testamento annunciata est in sola cordis atque morum ad Deum conversione posita sit, pœnitentia verò illa exterior seu peccatorum Confessio, Jejunia & aliæ Mortificationes, uti loquuntur exteriores, signa tantum esse videantur pœnitentiæ illius interioris seu resipiscentiæ : quare in hoc etiam à Morino erratum, qui Confessionem peccatorum Divinæ Institutionis esse arbitretur, quamque Ecclesia gravissimis de causis nunquam abrogare possit. Communis est Doctorum Canonistarum adversus Theologos sententia, Confessionem Juris tantum esse positivi & Ecclesiastici, nullatenus à Christo sed ab Ecclesia institutam; valde autem probabile est usum Confessionis ac pœnarum quibus sontes plectuntur ex Synagogarum usu nec non è Philosophorum maxime Platonicorum Scholis in Ecclesiam venisse: sed ut ad Morinum nostra redeat oratio, ille non Parisiensibus solum Theologis operis sui approbatoribus placere debuit; sed & Jesu-

itis

itis qui insignem adversus Jansenistas victoriam reportaverant. Idcirco ne Sancyrani, Arnaldi, gregalis sui Seguenoti & aliorum qui se Augustini discipulos profitebantur, opiniones stabilire videretur, quasi commentaria sua de Sacramento pœnitentiæ eo dumtaxat fine in publicum edidisset, ut antiqua Ecclesiæ praxis in Sacramenti illius Administratione revocaretur in usum, statim ab ingressu operis præfatus asserit se illud ante annos 27. suscepisse; adeoque neminem posse suspicari, quod ob tumultus de pœnis peccatis debitis recenter excitatos scripserit; & ut se à discipulis B. Augustini alienum ostenderet, ait; Hactenus inauditum in Ecclesia unius cujusdam Magistri quantumlibet illustris Doctrinam esse fidei regulam; in iis præsertim controversiis in quibus cæteros Magistros sibi suisque discipulis habet contradicentes; eos demum qui simile Augustino elogium tribuunt, ipsos esse infensiores illius adversarios: præmonet tamen se his verbis Augustino & de illius Do-

ctrinæ

ctrina detrahere noluiſſe. Præfatio iſta Arnaldo aliiſque Auguſtini diſcipulis multum diſplicuit; quia autem nonnullis Theologis viſus fuerat Morinus dum rem iſtam curioſius ac diligentius tractat, Calvinianis favere, qui exiſtimant in Eccleſia Romana vix umbram & imaginem antiquæ pœnitentiæ remanere, quia Scholaſtici Doctores ac ſummi Pontifices priſcam illam veterum Patrum duritiem emendaverant. Addit in eadem præfatione quatuor potiſſimum capitum illuſtrationem in opere ſuo ſibi propoſuiſſe, quorum primum eſt ſingulorum peccatorum Confeſſionem ſacerdoti ſecretò & particulatim edendam eſſe; ſecundum, peccata Baptiſmum præcedentia ſine ſatisfactione, ſubſequentia verò non ſine ipſa remitti. Tertium, ſatisfactiones peccatis poſt Baptiſmum remittendis eſſe imponendas. Quartum denique pœnas ab antiquis patribus indictas non ſolum Eccleſiæ ſed Deo ſatisfeciſſe. Utrum autem promiſſa ſua Morinus explicuerit, an abſoluta operis

ſui editione hac præfatione doctores Scholaſticos deluſerit, illi judicent quorum intereſt. Sileo etiam tum Seguenotum & alios nonnullos Congregationis Oratorii Presbyteros, cum negotium iſtud tractabat Morinus, hodiernam Eccleſiæ Romanæ praxim in Adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ verbis & exemplo ſuo valde improbaſſe, neque Concilii Tridentini Epiſcopis perperciſſe, quaſi Doctorum Scholaſticorum placitis hac in re nimis adhæſiſſent. Hanc Oratoriani illi Doctrinam hauſerant à Sancyrano, ſed poſtea pœnituit Gundramum tunc Congregationis iſtius præpoſitum generalem cum Sancyrano amicitiam coluiſſe, monuitque ſuos gregales ut ab illo Abbate ſibi caverent, qui de Concilii Tridentini Patribus eorumque decretis quaſi à Doctoribus Scholaſticis profecta fuiſſent malè ſentiens, omnia ad antiquæ diſciplinæ ſeveritatem revocanda eſſe cenſebat. Itaque Morinus ne in ejuſmodi ſuſpicionem incideret, ab ipſo libri ſui exordio profitetur ſe antiquas

antiquas Ecclesiæ in administratione pœnitentiæ consuetudines ea mente non explicuisse, ut eas ad praxim & usum restitui velit; res enim ista, inquit, periculosa, turbulenta, seditionibus obnoxia. Verum etiam nostra ætate non ita bene audit Morinus ob ejusmodi Librum apud nonnullos è Schola Sorbonæ Magistros, eos præsertim quos Librorum vocant revisores: non ita pridem enim Canonici quidam Regulares Sancti Augustini è domo Sancti Victoris cùm in animo habuissent publici juris facere veterum quorumdam Scholasticorum opera, quorum Morinus testimonia aliquot in commentaria sua de Sacramento pœnitentiæ transtulerat, nunquam illorum edendorum facultatem impetrare potuerunt, atque Morini nomen illis potius in hoc negotio obfuit quàm profuit: verum de his satis superque.

DOCTORIBUS quidem Scholasticis in libro quem modo recensuimus infensissimum se præbet Morinus, quod ad res Theologicas nihil fere præter

rationes metaphyſicas afferant; ſed longe adhuc infenſiorem illis ſe oſtendit in commentariis quæ poſtea edidit de ſacris Eccleſiæ ordinationibus: illos enim ab operis ſui exordio traducit tanquam homines imperitos & argumenti quod tractat plane ignaros. Jam illud opus ut ſupra obſervatum fuit Romæ inchoaverat cum cuidam Theologorum Congregationi intereſſet in qua juſſu Urbani VIII. Pontificis Maximi Græcorum Euchologium ad fidei Eccleſiæ Romanæ regulam expendebatur; quid autem à ſe in hac materia præſtitum ſit declarat in Epiſtola ad Leonem Allatium cui ſcripſit ſe inquiſiviſſe in ſacras Clericorum ordinationes tam Græcas quam Latinas. *Inquiſitionem illam*, inquit, *Scholaſtico more non inſtituo; id exiſtimo hac in cauſa & probationibus quas adhibeo plane inutile: his enim argumentis cedat univerſa Scholaſtica, & illis ſe accommodet neceſſe eſt.* Deinde addit ſe in lucem edere antiquiſſimos ordi-

Edit. Pariſ. in fol. Anno 1653.

ordinandorum Clericorum ritus Latinos, quorum nonnulli è Codicibus mille annorum & nongentorum ætatem superantibus, multi octingentorum; Græcos septem qui tamen antiquissimis Latinis ætate sint inferiores, quorum primus ac vetustissimus è Codice Barberino exscriptus fuerat, secundum habuerat ex Monasterio Cryptæ Ferratensis, tertium & quartum è Bibliotheca Vaticana: & animadvertit non omnes in illis ordinationes repræsentari, sed præcipuas tantum; quintum è Codice Sancti Andreæ Vallensis exscriptum fuisse testatur; sextum è Bibliotheca Regia; septimum denique qui recentior est & omnium amplissimus ad eum miserat ipsemet Leo Allatius; quæ omnia à Morino Latino sermone donata sunt & variis Annotationibus illustrata: *Ex horum*, inquit, *comparatione manifestum est eodem plane modo ordinationes sacras apud utramque gentem antiquitus factas esse & quæ nonnulli Scholastici opinantur esse substantialia neu-*

In Epist. ad Leon. Allat.

neutram gentem olim usurpasse. Adeo verum est illam Scholasticorum Nationem ratione furentem & superbam quæ dudum in Ecclesia Romana principem locum obtinet rebus Theologicis plus obscuritatis attulisse & detrimenti, quam lucis & utilitatis. His omnibus ordinationum ritibus adjungi etiam debent Syrorum tum Maronitarum tum Nestorianorum ordinationes quas sermone Syriaco & Latino operi suo inseruit Morinus. Illas describi curaverat ex Codice vetusto qui erat Abrahami Ecchellensis natione Maronitæ, has autem è Codice Vaticano; utrasque in Latinum sermonem à se conversas fuisse Morinus affirmat, adjutus forsan in hac opera Latina illarum Ordinationum Interpretatione quæ tunc cum Romæ degeret asservabatur in Collegio sapientiæ apud Maronitas; Ecchellensem etiam per Literas in iis quæ non assequebatur sæpius consuluit: pene omiseram Jacobitarum ordinationes quas etiam Syriacè & Latinè exhibet. Denique opus quoque

suum

ſuum locupletavit Morinus Cophitarum ſeu Ægyptiorum ordinationibus quas Athanaſius Kircherus Jeſuita Clariſſimus è Codice qui Romam ex Ægypto miſſus fuerat ad Congregationem de propaganda fide in Latinam Linguam tranſtulerat; ne quid autem operi ſuo deeſſe videretur his omnibus adjecit varias exercitationes in quibus de ordinatione qualibet tam ſecundum Scholaſticorum quam veterum ſcriptorum placita diſputat ſimulque adnotat quid novi in antiquos ordinationum ritus maximè in Eccleſia Occidentali invectum fuerit. *Inde colliget*, inquit, Morinus, *Immane quantum aberraverint à vero plerique Scholaſtici cum Græcarum ordinationum & antiquæ Latinorum traditionis incurioſi definire voluerunt quæ ſunt in ſacris ordinationibus Apoſtolicæ traditionis, quæ Eccleſiaſticæ Inſtitutionis; quæ ſubſtantialia, quæ accidentalia.* Ad id unum in his exercitationibus reſpexiſſe videtur Morinus, ut Doctoribus Scholaſticis, quorum diverſas de materia & forma Sacramen-

fecisse; Scotum quidem & Gabrielem illum admisisse, sed ea ratione ut illum potius destruerent quàm astruerent: statim enim subjiciunt illius existentiam neque Scripturæ Sacræ autoritate neque Patrum testimoniis probari posse. Hæc inquam omnia noverat Morinus; tamen asserit post clarissimam Concilii Tridentini definitionem statui debere tanquam principium primum & per se notum Characterem esse signum spiritale & indelebile virtute Sacramenti animæ impressum. Imo addit qualilitatem esse specialem & indelebilem quia Doctorum Ecclesiæ maxima pars in eam sententiam inclinare videtur; si autem quæramus qui sint Doctores illi Ecclesiæ à quibus hic totus dependet Morinus, iidem sunt quos paulo antea velut homines imperitos & rei quam tractat prorsus ignaros suggillavit: Ita *quandoque bonus dormitat* Morinus. Iterum expendens quæstionem de iterandis ordinationibus, utrum scilicet aliquando possint iterari, maximè cum agitur de Hæreticis, Schismaticis, depo-

depositis, degradatis & excommunicatis consensum Scholasticorum ab annis 400. in hac materia plurimi facit. Postquam enim Episcopos Episcopis, Concilia Conciliis, Pontifices Pontificibus ut ipse loquitur, collisit & eos Cadmæam pugnam, depugnantes ostentavit, in re tam dubia & tam incerta in quam nullum adhuc supervenerat Ecclesiæ decretum, maluit Scholasticorum sententiæ suffragari quam rem in dubio relinquere. *Tam multorum Doctorum concors*, inquit, *& tam diuturnus consensus nobis est instar legis quam dissensu nostro temerare nec volumus nec debemus.* Sciebat Morinus Crabrones istos, uti jam dictum est, irritandos non esse: quare hoc loco veluti tergiversatus hoc Vasquezii, quem Theologiæ Scholasticæ lumen splendidissimum appellat, pronunciatum affert, *Turbam Doctorum aliquando amplecti unam opinionem absque delectu, contra quos deinde alius doctor magnæ autoritatis opinionem aliquam maturè excogitatam in Scholas intro-*

Exercit. 5. c. 8.

introducere potest. Licet istud Vasquizii pronunciatum multo æstimet, non ausus tamen est à turba Doctorum in hoc negotio recedere; *sequi malumus*, inquit, *quam anteire:* deinde asserit multas quæstiones primis Ecclesiæ temporibus dubias & in utramque partem diù disputatas postea indubitatas fuisse; in cujus rei exemplum profert Concilii Tridentini Episcopos qui longe plurimas definierunt quæ antea in utramque partem probabiliter agitabantur. Hoc quoque in causa ordinationum iterandarum accidisse autor est, *Scilicet quæstionem hanc dubiam olim, nunc & ab annis quadringentis unanimi Doctorum consensu esse resolutam & definitam.* Iterum hic dormitat Morinus, dum fidem suam è Scholæ placitis quæ annos quadringentos non superarent, vult dependere; verum cum Doctoribus istis umbraticis quos gravissimè læserat reconciliari voluit. Quare autor fuerim ut in toto ordinationum Libro non tam Morini verba ponderentur quàm illius rationes: debuit

buit enim ad vulgata Theologorum placita ſe accommodare,ut Cardinalis Franciſci Barberini cui opus ſuum conſecrabat deſiderium expleret, ab eo jam monitus per Literas ne eos imitaretur qui in ſuis operibus nihil præter philautiam & innovandi ſtudium afferunt. Mirum itaque nemini videatur ſi Morinus interdum in hoc Libro Doctoribus Scholaſticis plus æquo tribuat, quos tamen noverat rem Theologicam graviter non tractare ; ſatis enim erat illum ab operis ſui principio palam aſſeruiſſe nulla eos fide dignos in hac materia ſibi videri.

INDE jam à pluribus annis Morinus alteram exercitationum Biblicarum partem cujus editi fuerant indices ad calcem prioris partis promiſerat ; ſed variis negotiis impeditus & aliorum Librorum editione retardatus, demum ut promiſſis ſuis ſe exolveret de poſteriori illa parte exercitationum quæ jam ab Anno 1637. ad umbilicum redacta fuerat, ut ipſe teſtatur ſcribens Cardinali, Franciſco Barberino, in publicum edenda

edenda serio cogitavit, Anno 1657. quid autem hac in re à se præstitum fuerit declarat his verbis in Epistola ad eundem Cardinalem. *Potissimum illo opere mihi propositum fuit, quidquid unquam Judæi antiqui & recentiores ante vel post Talmud compositum ad hæc usque tempora in gratiam & illustrationem textus Hebræi præstiterunt, eorumdem de istius textus castigatione & dispositione diversas admodum & pugnantes sententias varias ejusdem textus lectiones plusquàm bis mille locis adnotatas, aliaque id genus ex correctissimis ipsorum Biblicis Codicibus, ex ipsorum tantum archivis & Commentariis antiquis & recentioribus eruere & Christianis omnibus propalam dare conspicienda. Hinc enim luce meridiana clarius est, nihil Judæos in gratiam sui textus nunquam tentasse quod sit ingentibus Ecclesiæ laboribus in sacri textus conservatione exantlatis comparandum, & Hæreticos, etiam nobis tacentibus, ea quæ prorsus ignorabant in immen-*

Mor. Epist. ad Card. Franc. Barb. Anno 1637.

immensum temere laudasse; vulgatamque editionem, adversus quam furore potius quam ratione debacchantur fontibus Hebraicæis multo puriorem ac limpidiorem fluere. Hæc scribebat Morinus Anno 1637. Sed,

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

INGENS ille variantium Lectionum in Codicibus Hebræis numerus quem verbis suis adeo exaggerat Morinus ad paucissimas easque nullius fere momenti revocari potest, quæque jam ab ipsismet Judæis sub nomine diversarum Lectionum Orientalium & Occidentalium Judæorum annotatæ sunt ad calcem Bibliorum Venetorum, unde à Drusio postea exscriptæ; & ab ipso etiam Buxtorfio, Codicis Hebraici acerrimo defensore, variantes omnes illæ lectiones Bibliorum suorum editioni adjectæ sunt: similiter Judæi alia diversarum lectionum exempla quæ vulgo appellantur Keri & Cetib, quas etiam

am refert Morinus ad oram Bibliorum ſuorum retulerunt,quas nec diffitentur Proteſtantes quibus hic invidiam facere conatur Morinus: longe ſatius erat novas & ineditas lectiones ex vetuſtis Bibliorum Codicibus producere, quam eas quæ jam in omnium manibus verſabantur iterum in lucem edere. Magnam quidem opus illud Morini præſefert eruditionem, in eoque ſe oſtendit in libris Judæorum diu multumque volutatum; ſed pars maxima ejuſmodi Literaturæ ad rem quam ſibi propoſuit nihil aut parum conferre videtur; totus enim eſt ut demonſtret nullum apud Judæos eſſe antiquæ Hiſtoriæ monumentum, ſed omnia eſſe nova plenaque Fabularum, Talmud utrumque, Chaldaicis Onkeloſi ac Jonathanis paraphraſes, Medraſcim ſive commentarios myſticos in legem & in quinque Meguillot ſeu volumina, opera eſſe longe recentiora quam vulgo exiſtiment Judæi; verùm quid ex his omnibus adverſus Codicis Hebræi integritatem confiei poſſit minimè percipio: non

non enim minus inter Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis Scriptores quam apud Judæos, reperiuntur libri suppostitii qui magnam præseferant antiquitatem; sunt & alii etiam anilibus Fabularum Commentis referti; quis autem paulo cordatior inde sumpserit argumenta adversus Græcos & Latinos Bibliorum Codices? deinde in pluribus etiam quæ animo Judæis infensiore Morinus asseruit graviter hallucinatus est, quibus tamen recensendis ne sim longus supersedeo. Ea quidem quæ in eodem Libro de Masora & illius autoribus, de punctorum vocalium apud Judæos novitate, ac de illorum Grammaticis erudite animadvertit, alicujus momenti esse videntur nec à proposito suo ita aliena; tamen nondum illud quod sibi in hoc opere proposuisse testatur in Epistola quam scripsit ad Cardinalem Franciscum Barberinum omnino conficiunt: ij enim omnes qui eruditionis habent aliquid ac judicii cum Catholici tum Protestantes, eadem atque ille de hoc argumento sentiunt;
at

at non ideo Codices Hebræos accuſant. Egregie quidem refellit Morinus in hac poſtrema operis ſui parte Buxtorfium, Muiſium, Flavignium & alios nonnullos qui Judæorum aliquot ſuperſtitioſiorum placitis nimium adhærentes non ſatis caute hodiernam Codicis Hebraici lectionem adverſus illum uſque ad minimos apices aſſeruerunt. Inde enim factum eſt ut illis ipſis Morinus inſultaverit gloriabundus quaſi victoriam conſecutus profligatis Hebraiſtarum & Proteſtantium copiis ſeu Hæreticorum, ut ipſe loquitur, qui ea quæ prorſus ignorabant in immenſum laudaverant, ut adverſus vulgatam editionem *furore potius quàm ratione debaccharentur*; è claſſe tamen illorum Proteſtantium erant Druſius, Scaliger, Erpenius, Salmaſius, Hugo Grotius, Capellus, Waltonus & alii bene multi quibus nec Linguæ Hebrææ cognitio nec judicium defuit, qui tamen eadem atque Morinus de Hodierno Judæorum Exemplari hac in parte ſentiunt: quin nec ab ea opinione abhorruerunt

Lutherus, Calvinus, & Zuinglius Sectarum quæ nomen Reformatarum sibi assumunt principes. Adeoque non erat cur Morinus victoriam ab Hæreticis reportatam superbe & verbis sesquipedalibus jactaret; non aliam sortem hac in re Lingua Hebræa nancisci potuit, quàm Arabica, Chaldæa & Syriaca: neque in vitium Codicum Hebræorum id trahi potest, quod illis veluti naturale est ac ingenitum atque etiam commune cum libris Arabicis, Chaldæis, & Syriacis quippe in illos omnes postea Grammatici, uti norunt ejusmodi Linguarum periti, puncta vocalia invexere, ut illorum Lectio facilior esset ac paratior, etsi initio vocales quoque suas, sicut & cæteræ Linguæ, congenitas habuerint, nimirum Aleph, Vau, & Jod & alias quæ peti possunt ex Beati Hieronymi Libris. Didici à viris probis & Morini amicis illum non semel suscepti Concilii de edendis in publicum exercitationibus Biblicis pœnituisse, non solum quòd in hoc studii genere quod illi

minus

minus placebat nimium temporis consumpsisset, sed etiam quod dum illas aggressus fuit, rem criticam non satis calleret: verum quia apud Berullistas Bibliothecam invenerat Judæorum Libris instructissimam & hæc studia tunc Parisiis ob Bibliorum Polyglottorum Clarissimi Domini le Jay editionem celebrabantur, non potuit quin ad illa animum suum applicaret, quæ tamen ut scribit ad Cardinalem Barberinum, *Consiliis suis fuere* tantum *accessoria* & *πάρεργα*; *ista enim*, inquit, *materies quæ antiquam Ecclesiæ vel disciplinam vel Historiam spectat meam esse cupio, huic cognoscendæ ab adolescentia tempus otiumque meum potissimum dicavi.* Utinam Morinus in tractanda Ecclesiæ disciplinæ & Historia omnem operam suam collocasset, neque illi agendum fuisset cum Tayloris, Bootiis, Hottingeris, Muisiis, Flavigniis & aliis ejusmodi hominibus, qui illius, ut erat paulò iracundior ac difficilior, bilem commoverant: Haberemus enim max-

Mor. in Epist. ad C. Fr. Barb.

imam Theologiæ partem ab eo gravissimè tractatam & non ex more Scholasticorum qui temere & sine judicio de rebus magni ponderis sententiam ferunt, nihilque edunt in Theologiam præter sophismata & argutias quæ viros doctos ad risum & contemptum incitent: Hactenus de iis quæ Morinus publici juris fecit judicium tulimus.

VERUM liquet ex illius Epistolis complures alios in lucem edere libros sibi propositum fuisse, & cùm hæc scribebam accepi indicem opusculorum quorundam Morini quæ nondum edita sunt; & quia index ille difficilè reperitur, huc integrum referre non pigebit.

Index opusc. posthum. Mor. Edit. An.1675.

Opusculorum Joannis Morini Blesensis Oratorii Presbyteri Index.

I. DE *Basilicis Christianorum singulisque earum partibus: opus exquisita eruditione refertum capitibus* 47. *paginisque* 335. *contentum.*

De

2. *De iisdem Basilicis alterum brevius opusculum centum ferè, paginarum, aliqua continens quæ in priori desiderantur, puta de oblatione olim in Basilicis fieri solita.*

3. *De Græcorum Ecclesiis ad Leonem Allatium Epistola prolixa cum earundem delineatione.*

4. *Altera de materia eadem Epistola, quam secutum est Allatii responsum in Lucem nuper editum à R. P. Richardo Simone nostræ Congregationis Presbytero.*

5. *De Paschate seu de vetustissimis Christianorum Paschaliis exercitatio Ecclesiastica, quam olim à se edendam promiserat Morinus ipse in Præfatione Exercitationum Ecclesiasticarum.*

6. *De Sacramento Confirmationis dissertatio in qua præsertim celebros de ejus materia & Ministro quæstiones ventilantur.*

7. *De Disciplina à Patribus observata in expiatione Catechumenorum & eorum ad Baptismi susceptionem præparatione tractatus ducentarum fere Paginarum.*

8. *Christiani Lupi Augustiniani Epistola ad Joannem Morinum de aliquot*

circa antiquam pœnitentiæ administrationem difficultatibus.

9. *Ad eundem Morini Epistolica responsio.*

10. *Consultatio an Canonici jura Episcopalia & exemptionem à Jurisdictione Episcoporum, præscriptione possint acquirere.*

11. *Joannis Morini ad Bartholdum Nihusium Epistola de Loco Tertulliani de Ligno Crucis scribentis cap. 12. lib. ad Nationes & de aliis.*

12. *Epistola altera de explicatione vocis* confirmari *in ordine Romano de Communicantibus Christi Sanguini agente.*

13. *Epistola tertia de autoritate Libri Maimonidæ & eorum quos sequitur & an Pontifex veteris Testamenti vel solus vel cum concilio sacerdotum inferior esset synedrio magno ejusque Principe.*

14. *Consultation si une terre donnée à ferme à longues années perd l'exemption des decimes.*

15. *Animadversiones in scriptum quoddam Ms. de translatione Episcopi*

Carnu-

Carnutensis ad Archiepiscopatum Remensem.

16. *Discours sur le nombre & sur la qualité des fautes remarquées dans le texte Hebreu & Caldaique de la grande bible de Monsieur le Jay.*

17. *Avis à Monsieur de Chartres sur le mesme sujet sur la consultation faite par ordre de Monsieur le Cardinal de Richelieu.*

18. *Scriptum Joannis Morini de Dictionario Philippi Aquinatis vocum Hebraicarum Chaldaicarum Talmudicarum.*

His omnibus adjungi possent complures aliæ Epistolæ quas mihi communicavit vir pietate & eruditione conspicuus Dionysius Amelotus Congregationis Oratorii Presbyter & ex quibus non pauca in hanc Morini vitam transtuli; sed juvat etiam mox recensita opuscula illustrare: Haud dubiè Morinus in animo habuerat tractatum de Basilicis & earum partibus edere ad Calcem Libri sui de ordinationibus ut ipsemet testatur in Epistola ad Cardi-

nalem Franciscum Barberinum in qua etiam opusculi illius rationem explicat his verbis: *Existimabam necessarium huic operi* (de ordinationibus) *nonnulla inserere de Ecclesiarum antiquarum figura & forma interiori, ut commodius Episcopi in Sancto Sanctorum Tribunal, Presbyterorum & Diaconorum ad altare aut circum altare ædes, aliorum inferiorum Ministrorum in Choro seu Sanctuario Consessus, fidelium tam virorum quam mulierum extra chorum distincti ordines, variæque pœnitentium post ambonem stationes explicarentur. Cum autem interior illa figura & structura non parum illustrari possit templi Hierosolymitani quale erat Jesu Christi & Apostolorum seculo comparatione; multa enim ad illius exemplar instituerunt primi Ecclesiæ fundatores, nonnulla etiam de illius delineatione cogitaveram: verum quod pauculis Capitulis me posse conficere sperabam fœcunditate materiæ in molem excrevit, ideo separato libello hæc edere constitui.* Hujus quoque opusculi de

Mor. Epist. ad Card. Fr. Barb.

Ba-

Basilicis meminit in aliis Epistolis Morinus; scripsit enim Lucæ Holstenio hac in re non parum adjutum fuisse Leonis Allatii monitis & lucubratiunculis aliquot in iis potissimum quæ hodiernas Græcorum Ecclesias spectant. De Paschatis autem scripsit nonnulla Morinus tam ex Judæorum quam Christianorum sententia ad Godofridum Vendelinum de quo jam supra; quibus autem rationibus ad scribendum de Sacramento Confirmationis adductus fuerit ex hisce Epistolis cognoscere non potui; liceat tamen suspicari jam inde ab eo tempore quo Romæ commorabatur de illa scriptione cogitasse: nam video opusculum Lucæ Holstenii de hoc argumento post ejus obitum à Cardinale Francisco Barberino Romæ editum fuisse, in quo Holstenius Ecclesiæ Orientalis ritus qui in hoc negotio contrarii erant Ecclesiæ occidentalis moribus strenuè vindicat. Simulque Theologorum Scholasticorum imperitiam & disputandi de rebus omnibus

Mor. Epist. ad Luc. Holst.

pru-

pruriginem vehementer coarguit; quibus etiam accedit graviſſimas tunc temporis de Sacramento confirmationis diſputationes in Gallia extitiſſe inter Petrum Aurelium ſeu Sancyranum & Sirmondum Jeſuitam doctiſſimum; forſan ægre tulit Morinus Aurelii ſententiam cui nihil inerat probabilitatis ab omnibus fere Theologis approbari: Sirmondum verò qui argumentumillud diligenter tractaverat partes executus Theologi rei Criticæ peritiſſimi à pleriſque deſpectum fuiſſe. Tractatus autem ille cui titulus *de diſciplina à Patribus obſervata in expiatione catechumenorum*, primam ejus commentariorum de Sacramento pœnitentiæ partem occupare debebat, ut etiam ex Bibliopola didici qui illum à Morino acceperat cum reliquo opere ut ederetur; ſed à Theologis Pariſienſibus rejectus fuit, qui Morino oppoſuerunt tractatu iſto Sareceptam Eccleſiæ traditionem de Sacramento pœnitentiæ atque in primis Doctrinam Confeſſionis Sacramentalis penitus everti. Morinum à Nihuſio conſultum

consultum fuisse de voce *confirmari* in ordine Romano, ubi agitur de Communicantibus Christi sanguini, patet ex ejusdem Nihusii ad illum Epistola. Liber Maimonidæ de cujus autoritate inquisivit Morinus, videtur esse ille qui inscribitur *jad hazaça* seu *manus fortis*, & est absolutissimum Doctrinæ Talmudicæ compendium quod hodie magni fit à Judæis; etsi initio Doctrina Judæi illius à sectæ suæ magistris severius reprehensa fuerit, quod veluti paternarum traditionum desertor Philosophiæ Peripateticæ Sophismata in Judaicam Religionem invexisset, maximè in opere cui nomen fecit *more nevokim* seu *Doctor perplexorum*. Quid à Morino observatum fuerit de erroribus jam annotatis in contextu Hebræo & Chaldæo Polyglottorum Parisiensium nescio; at notum est omnibus Flavignium Doctorem Sorbonicum & Regium in Academia Parisiensi Linguæ Hebrææ professorem gravissime ea de re conquestum fuisse, magnaque dissidia inter eos qui huic editioni præerant

coorta

coorta, quæ in causa fuerunt ut hodie nihil omnino habeamus prolegomenôn & annotationum quæ ad calcem ingentis illius operis adjiciendæ erant; demum Philippus Aquinas Gallicè *d' Aquin* de cujus Dictionario Hebræo-Rabbinico extat Morini dissertatio manuscripta, fuerat antea è Judæorum secta qui postquam Ecclesiæ nomen dedit, cum Berullo & Morino aliisque Oratorii Parisiensis Presbyteris amicitia conjunctus fuit, verum quia erat Grammatices Hebrææ ignarus, ut à viris fide dignis accepi, & Linguam Hebræam pro more Judæorum usu potius didicerat quàm ex Grammaticorum præceptionibus,, Morini etiam animum ab ejusmodi præceptionibus avertit; ita ut Judæorum Libros qui vulgo absque punctorum vocalium notis exarantur nunquam emendatè legere sciverit Morinus, quem tamen in evolvendis & explicandis Rabbinorum operibus non parum adjuvit ille Aquinas; similiter & alius Judæus Bolonia oriundus qui studio Masoræ

ſe applicuerat, contra Judæorum fere omnium conſuetudinem, bene multa de Maſoretharum arte ei indicavit quæ videbantur abſtruſiſſima & à pauciſſimis etiam Judæis intellecta, ſed non eſt cur diutius his detinear, cum Indicis illius opuſcula edenda ſint in lucem à Presbyteris Congregationis Oratorii Pariſienſis qui Catalogum illum publici juris fecerunt. Miratus ſum profecto & ab his adjunctas non fuiſſe huic Indici Epiſtolas quas mihi benignè communicavit ejuſdem Societatis Preſbyter Clariſſimus Amelotus; ſed ut audio in varias partes ſciſſi ſunt Congregationis illius homines ibique reperitur diſcordia *trà ſanti offici è meſſe.* His etiam adjici potuiſſent varia conſtitutionum genere ad quas reſpondiſſe fertur Morinus, multaque illarum exemplaria penes Amelotum extant & in muſæo illius aſſervantur; ferunt etiam Morinum ſcripſiſſe de Baptiſmo & de Matrimonio, virque è primariis illius Congregationis certiorem me fecit ſe vidiſſe intra manus ejuſdem Morini

Librum

Librum de Baptiſmo ex omni parte abſolutum de quo tamen in Indice mox allato nulla fit mentio.

EXTAT & alius Liber à Morino editus quem tamen antea cum aliis ejuſdem operibus recenſere nolui, quia pauciſſimis cognitus & adhuc paucioribus viſus omniaque illius exemplaria ne in publicum emitterentur penes ſe reſervavit; ſcripſerat ſcilicet, ut & olim Joannes Mariana Jeſuita celeberrimus, de Societatis ſuæ morbis, illa omnia quæ in ea tolerari non poſſe indicabat acerrimè reprehendens: at quia notat in hoc Libello Morinus viros Congregationis ſuæ Clariſſimos, parco illorum nominibus, ne Societatis quæ ætate noſtra non ita malè audit, turpitudinem imprudens videar revelare. Invidebat potiſſimum Franciſco Borgoneo tertio illius Congregationis præpoſito Generali, quem in iſto opere contendit omnia pro arbitratu ſuo regere, ſpretis Eccleſiæ legibus atque inprimis Concilii Tridentini decretis; artes illius & fraudes miris verbis

verbis exaggerat, & ut loqui amat, *ses fourbes & contraventions estranges contre les Canons & l'usage Universel de l'eglise:* Verùm simplicioris videtur ingenii fuisse Morinus qui nesciverit fraudem potissimum intra Monasteriorum & sodalitatum domos residere, cujus effigiem non malè dudum repræsentavit nugator ille Ariostus his verbis.

Arios. Canto 14.

Havea piacevol viso, habito honesto,
Un' umil volger d'occhi, un andar grave,
Un parlar si benigno, è si modesto,
Che parea Gabriel, che dicesse, ave,
Eva brutta, è diforme in tutto il resto;
Mà nascondea queste fattezze prave
Con lungo habito, è largo, & sotto quello
Attossicato havea sempre il Coltello.

Non debebat profectò Morinus homines liberos & nullius voti obligatione obstrictos Romanæ curiæ legibus subjicere, cum ipsi palam profiteantur se non esse monachos neque Religiosos. In hoc quoque à Borgoneo gravissimè erratum

erratum fuerat qui primus dignitatis suæ præpositi Generalis confirmationem per literas quæsierat à summo Pontifice, à quo tamen Berullistæ minimè dependeant ex institutionis suæ regulis, sed ab Episcopis & Ecclesiarum rectoribus locorum in quibus commorantur, uti testatus est ipsemet institutor Berullus in Declaratione sua ad senatum Normaniæ anno 1616. verba declarationis istius, quia Episcopis & Ecclesiarum rectoribus non cognita fuisse videntur, imò nec plerisque Oratorianis, proferre non erit intempestivum. *Ils declarents premierement à la Cour qu'ils ne sont point Religieux, ains seulement prestres associez ensemble suivant la Coutume ancienne & premiere institution sous l'obeissance volontaire d'un superieur qui est Monsieur de Berulle; secondement ils assurent la cour qu'ils n'ont point d'exemption de l'Ordinaire, & qu'ils n'en pretendent aucune:*

Declaration des pp. de l'Oratoire de Paris au Parlement de Norm. à l'occasion d'un procez avec les Curés de Rouen qui, s'opposerent à leur reception, An. 1616.

aucune : mais ils sont immediatement dependans des Evêques des lieux là où la Congregation est establie. Ce qui fera juger par leur soumission aux prelats, ne travaillant que par eux que sous eux & pour eux, & par consequent ils ne sont extraordinaires, ains en l'ordre de la Hierarchie de l'eglise accomplissans tout ce que les Curez requereront d'eux, comme Confesser, administrer les saintes sacremens aux paroisses sous eux & par leur autorité & non autrement comme les Chappelains de leurs paroisses. Hæc Oratorii Congregatio quantum mutata est ab illa! Judicent nunc Episcopi & rectores Ecclesiarum quorum interest de illa Presbyterorum Oratorii declaratione cui subscripserunt ipse Petrus Berullus, Guillelmus Gibieuf Theologus Parisiensis & Presbyter Oratorii, & Claudius Boinon ejusdem Congregationis Presbyter. Berullistas à prima sua institutione degeneres à monachismo potius revocare debuerat Morinus, quam illis monachismi ingenium & mores ingerere; totus quippe est in hoc

libello ut monachorum Religioſorúmque regulas conſuetudinibus Oratorianis opponat; ne autem dominationem ſuam in Berulliſtas Borgoneus tueri vellet exemplo præpoſiti Generalis Jeſuitarum qui Societatis ſuæ Dominus eſt & Monarcha, fuſius inquirit Morinus in ſupremam illius poteſtatem & rationes quibus illa intra limites coerceatur. Hæc & ſimilia in hoc libello fuſius tractat Morinus, & ut eadem ſæpius etiam in familiari Colloquio cum Societatis ſuæ hominibus inculcabat, contigit ut in frequenti gregalium ſuorum concilio neſcio quid arguens ex regulis Juris Canonici à Senaldo Presbytero Societatis illius clariſſimo & poſtea ejuſdem præpoſito Generali digniſſimo, verbis hiſce Feſti ad Paulum increpitus fuerit, *Inſanis Morine multæ te literæ ad inſaniam convertunt*; quæ illum ita punxere ut jam ab illo tempore cogitaverit Librum edere quo ſodalibus ſuis oſtenderet ſe *veritatis & ſobrietatis verba loqui*, uti revera ab ipſo poſtea præſtitum fuit: egregium enim

enim hunc libellum & Morino dignum qui Casparis Meturas bibliopolæ Parisiensis cura à Varennio editus fuerat, misit ad Congregationis suæ Presbyteros in solennibus comitiis suis tunc congregatos. Mirati sunt plerique Morini libertatem; immò eum laudaverunt, sed longe aliud tulit judicium Borgoneus de hoc Morini libello in quo se adeo turpiter diffamatum noverat. Illum publice retractare coactus est Morinus veniamque precatus didicit diis non esse detrahendum. Interim semper postea obganniit, de Oratorianis consuetudinibus intra privatos parietes & cum amicis suis detrahens; solent gregales sui post prandium & à cœna inter se confabulari & id vocant *conversationem*, cui ab eo tempore raro admodum interfuit Morinus ad studia sua se totum applicans; sed tandem his veluti obrutus apoplexia laborans mortuus est anno ætatis suæ 68. nondum confectus senio sed duris victus laboribus: ita non sensit graves senectutis molestias quæ plerisque seni-

bus odiosæ sunt. Huic extremo vitæ Morini actui interfuere sodalium suorum non pauci & cum aliis adfuit Harlæus frater Harlæi Sancii Congregationis etiam Oratorii Presbyter, homo mortalium omnium facetissimus qui Morinum intuitus anhelum & vix dimidiata verba pronunciantem ita sodales suos affatus est, *mehercle Morinus noster Samariticè loquitur*, quibus auditis omnes in risum effusi sunt; & hic fuit extremus Morini vitæ actus; tunc temporis sub prælo erat nova editio exercitationum illius Biblicarum nondumque ad partem alteram quam primæ adjungebat pervenerat, cùm inter evolvendum Rabbinorum Libros obiit & quia tunc nemo inter gregales suos repertus est qui excudendo reliquo operi manum admovere posset, quòd omnes ob Rabbinologiam ab hoc onere suscipiendo deterriti fuissent, Pater Fronto ex ordine illorum qui vulgo appellantur Canonici Regulares Sancti Augustini

Joan. Morin. exercit. Biblic. edit. Paris. in fol. Anno 1680.

guſtini

gustini Cancellarius Universitatis Parisiensis illud aggressus est, & ut erat Rabbinologiæ parum peritus secundam illam partem Biblicarum exercitationum Morini non ita bene castigatam in lucem emisit: hæc sunt, vir clarissime, quæ de vita, moribus, & ingenio Joannis, Morini, sumpta partim ex illius Epistolis & operibus, partim accepta ex consuetudine doctissimorum Congregationis Oratorii Presbyterorum Laurentii, Souvignii, Broglii, Ameloti, Cointi & aliorum quorundam rescire potui. Scribebam Parisiis, Anno 1676.

EPIST. I.

Epiſtola Synagogæ Samaritanorum quæ eſt in urbe Sichem, ſeu Napolous ad clariſſimum virum Joſephum Scaligerum, interprete Joanne Morino, fidem ſuam, mores, rituſque ſuos fuſius in ea explicant, ſimulque exponunt quâ in re à Judæis diſcrepent.

Epiſtolæ illæ nunquam venerunt in manus Scaligeri, has miſit Pereſcius ad Mo.inum. Exemplar Autrgraphûm dicitur aſſervari in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi.

N nomine Domini * Dei magni & potentis,& terribilis *qui faciem non ſuſcipit neque munus accipit.* *Deut.10.17.

In nomine domini fortis, dei Iſrael cujus eſt virtus det mihi virtutem ut reſpondeam petitionibus tuis, Joſeph fili Scaligeri. Si interrogas de Obſervatione Sabbati, nos obſervamus illud ſicut dixit dominus. * *Non egredietur quiſ-* *Exod.16.29.

quam de loco suo in die Sabbati, & requievit populus die septimo, sed in domo Dei orationis causa laudes tantum & magnalia Deo cantantur, lectioque legis sanctæ habetur: non enim facimus in eo opus aliquod, cum mulieeribus quoque non dormimus, neque ignem accendimus. Sed Judæi egrediuntur foras extra urbem, ignemque accendunt & cum mulieribus dormiunt ipsa Sabbati nocte, neque lavant se propter ulla pollutionum genera at nos precamur tota die vesperi & mane, ut dicitur, * *Agnum unum sacrificabis mane & agnum alterum sacrificabis inter vesperas*, & prosternimus nos in terram & adoramus dominum.

*Exod. 29. 29.

Interrogas de observatione festorum, septem dierum sunt convocationes sanctæ: earum caput est festum paschatis. Sacrificamus in eo oblationem vesperi cum sol occidit, sicut dixit dominus, * *Assum igne cum azymis & amaritudinibus comedetis illud*. Illud autem non sacrificamus nisi in Sichem è Regione Montis Garizim mense primo decima quarta die inter vesperas, quomodo cum autem faceremus illud nisi cognovimus an attigerit diem unum Nisan * Romani. Azymorum vero festum ultra septem dies non extenditur, tumque festum celebramus ad montem Garizim illud

* Exod. 12. 8.

* *Reponendum* Græci, *lege quid ea de re Animadversum in vita Morini.*

lud mane aſcendimus cum lectione; atque ab eo tempore Iſrael occupatur in lege, & poſtea precamur; precibuſq; abſolutis benedicit ſacerdos magnus benedictione magna ſuper caput Iſraelis, deinde numeramus quinquaginta dies poſtridie Sabbati quod unum eſt è ſeptem diebus azymorum uſque ad craſtinum Sabbati ſeptimi; feſtum autem iſtud feſtum eſt meſſis: ſed Judæi numerant à craſtino ſolennitatis paſchatis, in ſolennitate autem feſti meſſis feriamur quoque ſeptem diebus ut in feſto azymorum. Obſervamus præterea menſem ſeptimum; dieſque illius decimus dies expiationis vocatur in lege, precamur autem & cantamus cantica totam noctem, diemque veſperi à veſpera uſque adveſperam, & jejunamus nos & filii noſtri adulti & parvuli præter lactentes, ſed Judæorum filii non jejunant qui ſeptimum annum nondum attigerunt: decima autem quinta iſtius menſis die ſolennitas eſt feſti Tabernaculorum quod celebratur in monte Garizim ut prius. Facimus autem Tabernacula ſicut dixit dominus * & accipietis vobis die primo fructum arboris pretioſæ ſpatulas palmarum, & ramuſculos arboris denſæ, & ſalices torrentis, dieſque illius feſti octavus eſt feſtivus, eo quod feſtum illud omnium eſt poſtremum. Quomodo autem celebramus Paſcha in Sichem, niſi obſervando & cuſtodiendo in omni civitate

*Levit. 23.40.

in qua habitamus purificationes & ea quæ munda ſunt. Separamus nos ab ea quæ menſtruo laborat tertio die & ſeptimo, mulierque ſedet in immunditie ſua ſeptem diebus, quæ autem peperit ſedet propter maſculum quadraginta diebus;& propter fœminam octoginta diebus. Circumcidimus autem præputium maſculi die octavo, neque diem unum differimus, ſicut dixit Dominus, * *Cujus non fuerit circumciſa caro præputii die octavo excindetur anima illa de populo ſuo*,

*Gen. 17. 14.

Judæi vero differunt diem unum & plures; lavamus quoque nos propter nocturna ludibria, & concubitum ſeminalem, & nulla vaſa tangimus eorum quæ pollui poſſunt donec nos aquis abluerimus; tollimus etiam adipem de ſacrificis damusque ſacerdoti armum, maxillas & ventriculum: neque etiam ducimus filiam fratris; at Judæi ducunt filias fratrum ſuorum & ſororum pro libitu. Præterea nos non ducimus præter uxorem unam, illi vero mulieres accipiunt plures. Nos credimus Domino, Moſi & monti Garizim & in eo adoramus Dominum; verum Judæi aliis confidunt, nos nequidquam facimus niſi juxta mandata Domini in lege ſancta per manum Moſis ſuper quem pax in æternum: Judæi vero deſerunt quod dicit Dominus in lege & faciunt quemadmodum dicunt eis ſapientes & ſeniores eorum.

Eſt

Est autem inter nos sacerdos magnus de semine Phinees filii Eleazaris, filii Aaronis, filii Amrami, filii Caathi, filii Levi, filii Jacobi Israelis, filii Isaaci, filii Abrahæ justorum, super quos pax in æternum. Nomen autem istius sacerdotis est Dominus Eleazar, cui est filius sicut ille, sacerdos magnus sacerdotio fungens coram patre suo, nomen illi Dominus Phinees, qui perpetuo habitant in loco sancto, ex eo non egrediuntur, sed adstant coram Domino, serviuntque nomini magno & inscriptioni sanctæ; resque omnes & negotia ad eos deferuntur ex omnibus civitatibus; judicant inter omnem populum cum justitia, non respiciunt faciem neque munera accipiunt; atque ad ipsorum præscriptum transiguntur res omnes, cogitationesque cogitant & judicia exercent secundum veritatem: bene erit cuicunque verbis eorum obediverit, væ vero illi qui rebellis fuerit, ab iis ad Aaronem sacerdotem centum fuerunt & viginti duo sacerdotes magni. Apud eum est liber dierum benevolorum in quo scriptum est, *Ego Abisa filius Phinees, filius Eleazaris, filius Aaronis sacerdotis scripsi hunc librum ad ostium Tabernaculi testimonii anno decimo tertio habitationis filiorum Israel in terra Chanaan.* Pellis autem ejus ex pelle sacrificii pacificorum. Sacerdos autem ille magnus petit à te aulæum byssinum donum

Turbata sunt ista.

spontaneum

ſpontaneum aut Francicam lineam quæ apta ſit ut ex ea conficiatur veſtis ſancta quam induat cum benedicit congregationem quæ, tibi erit in memoriale bonum. Judæis autem non ſunt ex Phinees ſacerdotes. Vocant nos Cuthæos ſed mentiuntur in verbis ſuis. Nos autem quomodo cognoſcemus fidelitatem tuam, hæc quamobrem nos adverſus eum & ipſi quamobrem adverſum nos. Judæi oderunt nos & maledicunt nobis. ſed dominus dixit in lege ſancta, * *Benedicentes te benedicti erunt, & maledicentes te maledicti erunt.* Novitautem Dominus ſi tu juſtificas & approbas verba eorum, cognoſcimus ex verbis tuis quæ locutus es de Rege qui abduxit nos è Samaria, ſi tu es ex illis noſque tentes: Ecce vero unde nos progeniti ſumus niſi de Tribu Joſephi juſti ex Ephraimo? Ecce ergo nos reſpondebimus tibi ad ea quæ interrogaſti, neq; remiſimus petitionem tuam inanem; ſic nos à te petimus per Dominum & adjuramus te per nomen ejus ſanctum ne remittas vacuam petitionem noſtram, nobiſque enarres quæ eſt revera lex tua & lingua tua quam loqueris, quod nomen urbis quam inhabitas, quis rex & quæ lex ejus: ſi inter vos ſunt ſacerdotes ex Levi aut Aarone aut Phinees aut denique an ſint inter vos ſacerdotes. Adjuro te per dominum & per Moſem & per legem, ne explices neque enarres nobis niſi

Perturbatè.

* Numb. 24. 9.

nisi ea quæ vera sunt, ut nos audiamus qui vos estis & Sabbati ritus & explicationem & quæ ipsum sequuntur, referaturque nobis quis ex iis dominatur, & quomodo cognoscemus an verbum illud verum sit necne: vos autem nunc cognoscitis scripturam esse Hebraicam Linguæ Sanctæ.

Misistis ad nos Epistolam quæ verax est quantum cognoscimus, Epistola vero tua quam miseras in Ægyptum pervenit ad nos Gazam & Sichem, & ex ea res multæ antiquæ; petiisti legem, non possumus mittere legem per manus illius cui est præputium & cui non est puritas, hoc est enim opprobrium: Petiisti de Messia, quod est nomen ejus apud nos nisi השחב hasceab? Et quis hoc intelligit nisi Dominus (Quidquid autem quæsivisti à nobis quid hoc est inter nos nisi Arabicum? verum lex Sancta Scripturæ est Hebraicæ ut eam Moses accepit à Domino: Domino autem notum est an sis de semine illius qui deportavit eos Nabuchodonosoris, quare enim recordatus es illius tantum? In diebus illius fuerunt afflictiones super Israelem multæ & validæ hinc & hinc.

Dicis autem quod anima tua adhæret legi nostræ Sanctæ, & in ea tibi complacueris à juventute tua, & ideo petis librum legis perfectæ, & Librum Josuæ, & Librum Canticorum & Psalmorum, hæcque omnia Dia-

lecto

lecto Linguæ Sanctæ; si vera sunt & sincera verba tua, quærisque ut cognoscatur eorum veritas & mittamus quidquid petiisti, mitte de comitatu tuo duos homines probos, timentes deum, veraces * *Sapientes & intelligentes & doctos*, & vide quid dixerit tibi anima tua & quod placuerit in oculis tuis ex aliquo artificio pretioso. Mitte illud cum eis in domum Dei Israel ad inscriptionem sacram & ad nomen magnum, sacerdotesque magnos munus, votumque & spontaneam oblationem Prophetis sancti, Eleazaro & Ithamar, & Phinees & Josuæ filio Nun, & Calebo filio Jephone & Josepho Patri nostro * *filio fructificanti* super quos pax in æternum, omnes enim sepulti sunt in ditione urbis Sichem, deferunturque ad eos vota & oblationes spontaneæ ex omni urbe & ex omnibus familiis; hoc si feceris, cognoscemus quod Dominum timeas & in eum credas & in Mosem Prophetam ejus, & in legem scripturæ ejus & quod ames populum ejus filios Israel: accidet autem si feceris quemadmodum dico, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus, **Dabisque pecuniam & alligabis pecuniam manui tuæ, ibisque ad locum quem elegit Dominus Deus tuus* qui iterum dixit, **Non videbunt faciem Domini vacui.* Si vero feceris quidquid diximus tibi,

* Deut 1. 13.

* Gen. 48. 22.

* Deut. 24. 24, 25.

* Deut. 16. 17.

nos

nos faciemus quidquid petiisti, mittemusque tibi quidquid postulasti, legem sanctam & vere perfectam linguâ vere sanctâ; non enim venditur lex.

Posthæc autem & antea rogabimus Dominum Deum cæli & terræ, ut doceat nos & doceat te viam justitiæ, & postea confitebimur Domino pro justitia ejus. Epistola ista scripta est jussu Domini nostri Eleazaris Sacerdotis magni, Ministri nominis magni: Dominus custodiat vitam ejus, & convertat super nos benedictionem ejus. Amen. Die sexto qui est vicesimus mensis Septembris * Romani, Anni 991. Regni Filiorum Ismaelis Filii Hagar, scripsit eam servus humilis Abzehuta Filius Josephi Harmachi ex incolis Gazæ, munus missum Josepho Scaligero Christiano Franco.

**Ut supra. sequuntur enim supputationem Muhammedanorum seu Turcarum Constantinopolitanorum quorum regio Romania appellatur, & apud Arabes etiam hodie* Romani *significat* Græcus.

EPIST.

EPIST. II.

Epiſtola Samaritanorum in Ægypto commorantium ad eundem Joſ. Scaligerum de eodem Argumento, & eodem Interprete J. Morino.

In nomine Domini magni & potentis & terribilis.

PAx Domini ſit ſuper Moſem filium Amram, Prophetam omnium ſeculorum, clementia, precibus, jejuniis & abſtinentia excelſum: utinam Dominus vitæ ſuſtentet & opituletur vobis, & adhæreat vobis, quomodo adhæſit patribus veſtris, & odio habeat eos qui vos oderunt, & exaltetur Deus noſter ſuper id quod exaltatur ſuper nos & ſuper vos propter laborem juſtorum patrum noſtrorum & patrum veſtrorum Abrahæ, Iſaaci & Jacobi ſuper quos ſit pax.

Hæc eſt Epiſtola Univerſæ Congregationis Iſraelis quæ eſt in Ægypto adorans in monte Garizim domo Domini ad Dominum noſtrum famæ optimæ, & columen Congregationis & Principem Principum cuſtodientium legem qui diligit legem noſtram, Joſephum Scaligerum Chriſtianum Francum Dominus conſervet

vet eum, & ornet eum in illius quæ in bonum recordetur. Amen, Litera tua allata est ad nos quæ quæstiones continebat: mittimus ad te quod nobis occurrit super eas ex lege & consuetudine & Rabino Synagogæ nostræ Synagogæ Mosis Filii Amram, quæ credit Domino & Mosi Prephetæ Filio Amram & legi Sanctæ & monti Garizim domui Dei; lex autem nostra quinque est librorum: contingit præterea & celebratur quotannis Pascha in monte Garizim per manus Sacerdotis magni Eleazari Filii Phineés de semine Phineés Filii Aaronis Sacerdotis decima quarta die mensis primi. Postea facimus festum Septimanarum, ipsum autem obsignatio est & sigillum numeri quinquaginta dierum, & Sabbatum Amalekitarum, & non Congregationis & dies lectionis; facimus quoque festum Tabernaculorum mense septimo die decimo quinto, & iterum octavo; dies vero expiationis die decimo ejusdem mensis, tum diebus decem fit obsignatio peccatorum & ligatio Sacerdotum Filiorum Levi, celebramus quoque Sabbatum die septimo, sicut dixit Dominus, & in eo nullum opus facimus, ut dixit Dominus, *custodi diem Sabbati:* in eo non accendetis ignem, ut dixit Dominus, *Non accendetis ignem in omnibus habitationibus vestris in die Sabbati.* Facimus etiam fœdus Circumcisionis die octavo, sicut dixit Dominus, mulier cum conceperit,

rit,tum die octavo circumcides carnem præpulii ejus. Synagoga autem noſtra & judicia noſtra ſimilia Synagogæ & conſuetudini Judæorum; ſed Judæorum Scriptura Scriptura eſt Eſdræ maledicta in æternum: Miſimus autem literas veſtras ad ſacerdotem magnum Eleazarum quem Dominus exaudiat, ad civitatem Sichem ut dicat nobis judicium ſuum de iis, quæ eſt Congregatio veſtra, quæ fides veſtra, quæ urbs veſtra, mittite nobis quotannis literas veſtras aut unus è vobis veniat ad nos & celebret ſolemnitatem, & ſeponat munus ad montem Garizim, ad urbem Sichem Provinciæ Samaritanæ,eſt autem in manibus noſtris liber Abiſæ filii Phinées quem ſcripſit in diebus benevolis anno decimo tertio. Dominus benedicat tibi & cuſtodiat te & illuminet faciem ſuam ſuper te & miſereatur tui, attollat Dominus faciem ſuam ſuper te & ponat ſuper te pacem.

Pax autem Domini ſuper Moſem.

Non licet nobis vendere Librum Joſue, neque deſcribere,niſi juxta formam Samaritanorum.

Non dividetis adverſum nos literas veſtras: dedit enim Judæus ut obtineret literas veſtras tres aureos magnos.

Non contendetis adverſum nos literas veſtras.

Congregatio Iſraelis in Ægyptô.

Scripſi hanc Epiſtolam die ſecundo qui eſt undecimus dies menſis decimi qui dicitur Marchaſtian, Anno 998. Regni filiorum Iſmaelis.

EPIST.

EPIST. III.

Andreas de Leon Zamorensis, Cl. viro Michaeli le Jay: Regia Bibliorum Antuerpiensium editio quæ magnam partem extat in Bibliis Parisiensibus, castigatur in plurimis locis, Paraphrasis Chaldaica, ad antiqua exemplaria M. SS. reformatur, specimen novæ Editionis Bibliorum Antuerpiensium correctioris, cui Biblia Pontificia non vero Regia nomen futurum erat.

Hæc Epistola videtur scripta Domino le Jay cujus sumptibus magna illa Biblia Parisiis edita sunt; nam hoc anno 1628. jam in lucem editum fuerat primum volumen Polyglottorum Parisiensium ex primo volumine Bibliorum Antuerpiensium quæ in hac Epistola vocantur Biblia Regia. Interdum Monachus ille σολοικίζει.

ARdentem temporis æstu, febris vexatione, doloribus podagræ invenerunt me literæ Dominationis vestræ; folium Latinis, Græcis, Hebraicisque Hebraice & Chaldaice literis editum inspexi: animum

regium in regali sumpto miror: opus mirificum ad conversionem infidelium omnium laudo. Sed advertat Dominatio vestra vulgatam editionem Latinam, prout extat in Bibliis regiis non posse typis mandari. Scatet enim plurimis mendis, contravenit etiam pontificis decretum, ut in Præfatione vulgatæ editionis à Clem. VIII. & Paulo V. doctissimorumque virorum consensionem; nec etiam evulgari textus Græcus cum translatione Latina sub excommunicationis pœna à Sixto V. prout continetur in Editione 70. ab ipso Pontifice Maximo exactissime à viris doctissimis correcta, Anno Domini 1588. De Paraphrasi Chaldaica, quam Rabbini Thargum appellant, quid loquar? vitiata & corrupta nimis, degenerans ab illo primo nitore & candore; plena Thalmudicis fabulis, impietatibus sacrilegis fædata, in quo conveniunt omnes: ipse Cardinalis Ximenius ut in Præfatione Complutensi, qui Pentateuchon tunc in lucem prodidit, vindicatum à mendis & erroribus reliquos libros post editionem Complutensem corrigere & emendare fecit, quos vidi in Complutensi Collegio Pergamenis Chartis exaratos, exactissime correctos, quódque irrepserat in textu Thargumico ab impio Rasci videlicet Rabbi Salomone Sarchi; hac editione תוספת exclusum in margine textus: in versione vero Latina Dictione *additio*, quæ coincidit cum Chaldaica.

Chaldaica. Exemplaria ista non obtinuit imò neque vidit, recondita enim erant, Arias Montanus, ut testatur Raphelengius in variis lectionibus his verbis. Proverbia vero, Cantica & Threni, quia ex Complutensi Bibliotheca, nisi Biblica editione jam absoluta haberi non potuerunt; exemplar Venetiis excusum, idque satis corruptum nobis imitandum proposuimus: qua circumspectione, clamoreque omnium Doctorum valido & constanti adversus Paraphrasim istam Reg. Bibl. Chaldaicam suspectam illam semper & ubique habui; Maxime Romæ & Pisauri, qua in civitate ex commissione Pontificis adversus illos multoties sermonem contexui: ipsi vero se & proterviam armis ex prædicta Paraphrasi assumptis defendebant: summisque laudibus regem Philippum II. ad cælum extollebant qui ipsorum ritus, ceremonias, impiumque Thalmud suis impensis excussit; ad quod adducebant Cantica, Threnos, Ecclesiastem, Job & 53 Isaiæ. In tanta animorum pernitie & clade divino consilio factum putavi omnia exemplaria istius Paraphrasis Chaldaicæ quam ipsi provulgata ad textus Hebræi expositionem habere intendunt, evolvere; animumque, & totum conatum illius expositioni intendere: Inter præcipua & exactissima mihi occurrit exemplar Syriace conscriptum, quod erat apud Joannem Baptistam Raimundum traditum à Greg. XIII.

 ad

ad eum inter alia quamplurima exemplaria ab Oriente missa; ut testantur testimonia authentica quæ penes me sunt; exemplaria ista sunt integra & incorrupta, quæ mala manus Rabbinica Characteris ignara vitiare non potuit, & cum conserventur in primo illo nitore, mirum in modum Christianæ Religioni favent; armaque fortia ad Rabbinorum Hæreticorumque acies revelandas. Adducam exemplum in *Psal.* 109. ver. 7. vulg. *De torrente in via bibet*; in Hebræo textu מנחל נרום ישתח. In Chaldæo בכיא כאורחא אולפן יקבל מפום *de ore Prophetæ in via doctrinam accipiet.* Quæ major Impietas de Christo Domino? ut à Propheta accipiat legem sicut purus homo. In nostro vero exemplari ܢܒܝܐ ܡܦܘܡ vel Hebraicis literis מפום נביא ר, *ab ore excelsi doctrinam accipiet*, sicut ipse dixit, *Joann.* 7. v. 16. *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me*, ב pro צ multoties sumitur, & è contra ut in *Hosea* 9. ver. 16. ציב pro כוב in exemplari Veneto invenitur זבאה, *Job* 5. ver. 7. In aliis exemplaribus inveni כפיא exponiturque *ab ore florido doctrina ejus adorabitur.* קבל hoc significat, *Gen*, 8. ver, 21. & in Tharg. Jonathani in primo versu hujus Psalmi ubi vulgato. *Dixit Dominus Domino meo, sede*, &c. Hebr. באם יהוה לארניטב q. d. de se ipso exponit veritas ipsa, *Matt.* 22.44. *Luc.* 20.42. *Act.* 2.34. Rabini, ut secundam personam divinam

nam ſibi infenſam argumentumque certiſſimum irrefragabile Domin. ſervatoris diſſolverent, ita corrumpunt Paraphraſin בְּמימריח אמר יי *dixit Dominus in verbo ſuo.* Galat. *lib.* 8. cap. 24. ſequendo exemplaria correcta, ita legit אמר יהוה למימר יתתב לימיני *dixit Deus verbo ſuo ſede ad dexteram meam* ל pro כ fere ſemper pro eodem uſurpantur, ut *Prov.* 2. 10. ללכך lego כלכך Thren. 1.8. כטל comp. לטל, in noſtro vero exemplari. Syro ܡܪܝܐ ר־ ܠܡܪܝ ܬܒ ܡܢ ܝܡܝܢܝ Hebræis literis ר־ במי מר'ח ימ'ני אורך hoc eſt. *Domino meo, Heroi ſuo ſeu poſſeſſori ſuo, dextera mea,* &c. in אמר ויי. Dixit Dominus; omnes codices conveniunt Syrus ſeparatim legit Dictionem, כמי מריה, Rabbini conjunctim כמי מריה quod ſæpe fit, Iſa. 1. 12. לאחד ושון Venet. לא חרו שין id eſt, ne conculcetis, & 19. v. 10. שתי מחא Venet. שתי מחא, & 51. 19. יסרן ארבע Venet. ארבע יתין, Jer. 6. 25. & 12. 12. in cap. 15. ver. 10. Sic inquit Raphelengius in variis lectionibus ר־ ולמא ven. rectius רשומה pro quo ſeparatim ſcribo מא רשי in *Ezek.* 27. 6. *Oſea* 13. 14. *Judie* 5. 16. 1 *Sam.* 12. 6. & 19. 24. 2 *Sam.* 17. 2. & in quamplurimis locis, hac ſeparatione dictionum & mutatione literarum ſimilium in ſimiles, doloſe totam Chaldaicam Paraphraſim vitiarunt impii Rabini; ita ut nullum pene ſit teſtimonium à Chriſto Domino & ab

Apoſtolis citatum in teſtamento novo: quod non ſit adulteratum detortumque ad captivitatem; nec Prophetia de natali, paſſione, morte, reſurrectione Domini, quæ non obcæcarent impietate Rabbinica, atque thalmudica ſabula everterent; ſicut præſepe Domini Adonidis ſimulacro, locum crucis Veneris ſtatua, reſurrectionis ſitum Jovis effigie obſcurare conati ſunt; ſed quis contra Deum! Virtus tanta caligine obſcurata refulget: ut Lucianus, Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς ἐπιφανείς. Virtuteque duce, comite fortuna: virtus enim eligit quod eſt optimum. Quod ſi non ſuccedit, tamen in rebus præclaris, ſicut in magnis etiam voluiſſe pulchrum eſt; ſin ſuccedit ut mihi in inventione exemplarium prima laus debetur, virtuti tamquam egregii facinoris duci, proxima fortunæ quæ virtuti ſubſervierit. Jamjam Deo favente & duce omnia loca adulterata à ſacrilegis Rabbinis demonſtrant myſteria & Sacramenta magna Chriſti Domini legiſque ſuæ Evangelicæ, ita ut ſuomet gladio interficitur caput Goliath; & ne his immorer, univerſam Paraphraſim Chaldaicam veteris Teſtamenti ad primum candorem redactam & Latine redditam tradidi Paulo V. ſimulque & novi Teſtamenti textum Syriacum correctum Latine quoque redditum cum Apocalypſi tribuſque Epiſtolis & Hiſtoria adulteræ quæ deſiderantur in Regiis Bibliis: Pontifex vero

commiſit

commisit hæc omnia Cardinali Bellarmino qui convocavit Maronitarum Neophytarum Magistrum correctorem Orientalium Linguarum, omnesque Rabbinos, Rabbenos, Morenos & sapientes qui adhuc permanent in perfidia sua, ut recognoscerent exemplaria incorrupta, in veritateque acquiescerent, cui minime potuerunt adversari, licet non pauci temporis spatium illis concessum fuerit ut adverterent & notarent, si quid in textu Thargumico novarem vel ipsius corruptor extitissem: sed nec minimum quidem invenientes quod dissentiret ab integritate textus, nec quod ad suæ infidelitatis scopum tenderet; & cum hoc minime à veritate Hebraica discrepat textus, nec à vulgata Latina Translatio; quibus omnibus prævisis & mature consideratis mihi facultas concessa fuit ut typis mandaretur opus à me elaboratum: Pontifexque obtulit expensas meoque nomine prodiret in lucem, dummodo non appellaretur Biblia Regia, sed Pontificia; adderetürque textus Arabicus simul cum versione Latina: quod ego ardenter desiderabam. Nec precibus, gloria, nec utilitate motus in Hispaniam veni; tradidique opera Regi Philippo III. qui mihi designavit annuos reditus, & ad operis impressionem munificentissime expensas: sed morte Regis mens & voluntus mutatur, magnus territat ossa sumptus, quo factum fuit ut veniente Barberino Cardinali

nale Pontificis nepote, legatoque ex latere ad Philippum IV. regem, omnia hæc illi retuli, promisitque mihi si tradidissem opera quam primum ad urbem accederet typis mandari: hac confidentia tradidi 5 tomos Bibliæ Regiæ cum emendatione textus & versionis in margine notulis & numeris & cum cæteris prædictis quæ desiderantur in Bibliis Regiis quæ omnia extant apud patrem generalem Religionis meæ: donec ego à Pontifice ad hoc opus vocatus Romam adeam; quod exequi ægritudine & ætate confectus minime possum. Multam alia missa facio ne Dominationem vestram delassem, cui persuadere atque ad credendum ducere vellum ne opus hoc incœptum prosequatur; triumphabunt enim Judæi & patebit eis aditus ad suam infidelitatem, nemini doctorum erit acceptum, Ecclesiæ scandalosum; si quidem sub anathemate inditum ab ipso Pontifice ne typis mandetur. Ego Dominationi vestræ spondeo infra breve tempus tradere omnia opera mea, hac conditione & lege, ut & nomine meo divulgentur, & ordinetur opus sicut designatum reperietur in pagina ista: elargitionem voluminum liberalitati & magnificentiæ Dominationis vestræ relinquo. Vellem advertendum curet versionem interlinearem Benedicti Ariæ Montani aliquos errores continere, quos notavi omnes v.9. Psalmo 109.v.4. לעולם עלד גרתי מלכי־ כהן

צדק אתה כהן· Scilicet *tu es ſacerdos in ſæculum ſecundum morem Melchiſedec.* Arias ita vertit, ſuper verſum meum, in quo non ſolum apparet audacia temeraria in infringenda Apoſtoli explanatione ad Hebr. 7. ver. 6. *Secundum ordinem Melchiſedec*; ſed Linguæ imperitia; Jod enim eſt paragogicum, ut dicimus, *ſicut* vel *ſicuti*, &c. in Lingua Græca דברת & in regimine דברת *mos* ſeu *ritus*. Cur vero שאיל in Pſalmo 15. ver. 10. interpretatur *ſepulchrum*, ut coincidat cum Hæreticis; & in Pſalmo 17. ver. 6. eandem *infernum* exponit? ultro progredi minime valeo, quia male de corpore & animo. Parcat Dominatio ſua mihi & ægro & afflicto: erroribus quos confiteor plurimos quia currenti calamo; pauciſſimum temporis ſpatium fuit mihi datum: reſponſum expecto, & tranſlationem Latinam Arabicam, ut accurate perlegam, ſi forte diſſentiat à textu Arabico Hebræo & à fide. Salve, Vale, Vive. Matriti 29. Julii 1628.

Andreas de Leon Zamorenſis Clericorum regularium minor.

EPIST.

EPIST. IV.

Joan. Morinus Clar. viro Hieronymo Aleandro de diverſis Scripturæ Samaritanæ Characteribus qui in diverſis eorum libris reperiuntur.

Clariſſimo & Doctiſſimo viro Hieronymo Aleandro Joannes Morinus S. D.

EOdem fere momento quo mihi reddita eſt Epiſtola tua, allata mihi ſunt exemplaria duodecim Præfationis quam editioni Bibliorum Græcorum Sixti V. Pontificis Pariſiis recens recuſæ præpoſui; non plura curaveram extraordinem numerumque Bibliopolis conſuetum mihi exprimi, ut amicis nonnullis quibus editio Romana præſto eſt, illa communicarem: Epiſtolæ tuæ Præfationiſque meæ in manus meas eodem momento converſum velut omen accepi quo fretus, eamdem ſi tibi munuſculi loco offerrem, non ingratam fore auguratus ſum. Quamquam enim Præfationem iſtam te legere plurimum deſiderarem, dubitabam tamen an honeſtam ſatis & honorificum eſſet fragmentum rebus aliis implicitum, majoriſque operis ἀποσπασμάτιον in exteras regiones ad virum mittere quem maximi facio & facere

facere debeo, ſed dubitationem animo exemit inopinatus ille eventus, ſtatimque in mentem venit, amicos amicitiæ delicta facile condonare; de iſtius Præfationis ſcopo non plura; ipſe ſeſe explicat; addam tamen de Samaritanorum Pentateucho, qui penes nos eſt, nonnulla me inſerere: cum autem illum evolverem characteresque Pentateuchi iſtius cum characteribus quos in lucem ediderunt vel Scaliger vel Villalpandus compararem, quamquam characteres eoſdem eſſe facile judicarem, in omnibus tamen fere diſſimilitudinem aliquam deprehendi, ſed multo majorem in libello quodam Romæ recens Italice excuſſo, quem ante paucos dies raptim legi. Sed literam Tau de qua in opuſculo tuo docte diſputas hac ſemper forma in eo Codice effictam video, quæ parum ad crucem mihi pertinere videtur. Unum vir doctiſſime, te plurimum rogatum velim, id modo tibi non ſit oneri futurum, ut cum otio abundabis, inſcriptiones Siclorum de quibus mentionem facis, iiſdem quibus ſcripti ſunt characteribus exſcribi cures & ad me mittere non graveris: editionem Pentateuchi Samaritani juſſu Illuſtriſſimi Cardinalis Berulli meditor; inſcriptiones ejuſmodi cœptum meum plurimum adjuvabunt: Preces meæ parum civiles ne temerarias dicam videri poſſunt qui adeo repetita amicitia tua abutar; ſed eas ut ſpero, facile excuſabunt & tuum in litteras ſtudium, & tua in me humanitas.

EPIST.

EPIST. V.

Hier. Aleander viro Doct. J. Morino de variis exemplaribus, nec non Characteribus Samaritanorum.

Viro Doctissimo & Religiosissimo Jo. Morino, Hier. Aleander S. D.

SErius quidem tuæ ad me ltieras pervenerunt pridie idus Martias datæ, quippe illas superiore tantum hebdomada accepi; verum adeo jucundæ fuerunt, ut nihil accidere mihi jucundius optatiusque posset; cum præter non obscura tui in me amoris indicia, doctissimam Præfationem afferrent in novam istam veteris Testamenti à LXX. translati editionem: qua sane Præfatione nihil eruditius, accuratius nihil concinnari poterat. Eam ego statim devoravi, non legi, adeo hujusmodi epularum sum avidus; ac tam suavi sacræ Doctrinæ, ut ita loquar, succo imbutum me sensi, ut mirifica quadam voluptate totus sim perfusus. Quamobrem, quod participem hujusce dissertationis facere me volueris, valde te amo, ac debere me tibi plurimum fateor; quod scribis Illustrissimum Card. Berullum de edendo Pentateucho Samaritanis literis exa-

rato

rato cogitare, id mihi consilii vehementer probatur, tantoque Antistite Doctissimo nimirum & Christianæ pietatis inprimis studioso dignum videtur. Ac scias velim, esse hic quoque in Vaticana Bibliotheca aliud Pentateuchi exemplar iisdem Samaritanis litteris scriptum, quod quinque abhinc annis piæ memoriæ Scipio Cardinalis S. Susannæ tunc Bibliothecarius CCC. aureorum pretio comparaavit, atque is quidem codex, etsi Characteres habet Samaritanos, Hebraica tamen Lingua, uti & vestrum, confectum est. At vero Petrus à Valle patricius Romanus, qui duodecim totos annos in Orientalibus regionibus consumpsit, & cujus potissimum opera ut audio, pater Harlæus Sancius codicem istum suum nactus est, aliud Pentateuchi exemplar Romam detulit, quod non charactere tantum, sed & idiomate Samaritano conscriptum est. Ac rem me tibi gratam facturum existimavi, si primam periodum ex eo codice descriptamad te mitterem, quam habebis in schedula huic Epistolæ addita: si qua vero in re hi characteres ab iis forsitan, qui vestro in codice leguntur, variantes erunt, ubi id mihi significaveris; horum ego Alphabetum conficiam,&,si tanti erit, istuc transmittam. Interim delineationes quorumdam siclorum accipies,& alias postmodum tibi curabo; nam plures nunc quidem perquirere per temporis angustiamnon licuit: tu nostra,

ut

ut lubet & quoties lubet, opera utere, nihil enim facere gratius mihi potes.

Vale Romæ. Kalendis Maii, MDCXXVIII.

EPIST. VI.

Hier. Aleander eidem de ſiclis quibuſdam Samaritano Charactere exaratis, forma Literæ *Tau* apud Samaritanos.

Jo. Morino viro Doctiſſimo Hieronymus Aleander S. D.

MIſi ad te ſuperioribus ſeptimanis trium ſiclorum delineationes, teque de duobus Pentatuchi Samaritani exemplaribus, quæ hic habemus, feci certiorem: ac lætabor ſane meam tibi diligentiam non infructuoſam fuiſſe, ſaltem non injucundam. Duos hic præterea ſiclos reperi alterum ex recentioribus, iis nimirum quos Scaliger viderat, qui propterea pronunciare auſus eſt, non alios Characteres ſiclis ineſſe, quam quibus hodie Hebræi utuntur; alterum longe minorem, qui aſſervatur in Muſæo Franciſci Gualdi equitis Ariminenſis, in quo Characteres ſunt antiquiores, illi videlicet, quos Samaritani retinuerunt, ſed adeo

adeo detriti, ut nullum inde verbum exculpi possit: ne quid tamen in me diligentiæ desiderares, & hunc delineandum curavi. Perspicies in utraque nummi facie litteram Tau in similitudinem crucis effictam, & mirum sane videri potest, quod cum antiquitus hoc modo scriberetur X posterioribus temporibus in eam *N* degeneravit: verum scribendi celeritatem in causa fuisse existimo, ut enim unico ductu calami efformaretur ita videtur exarari cœpta X *N* quemadmodum nos literam Romanam X cursim hodie scribentes sic pingere solemus X ex quo postea orta recentior illa Samaritana *N*: quicquid sit, mirum non est, Characterum figuras tractu temporis subinde variari. Si quis posthac siclus ad manus venerit meas, non committam, quo minus ejus statim delineationem accipias.

Vale, Romæ. Die penult. Maii 1628.

EPIST.

EPIST. VII.

Hier. Aleander eidem de Sialiis clis Samaritanorum, simulque de Pentateucho Samarit.

Doctissimo viro Jo. Morino Hier. Aleander S.

NOn injucundam tibi fuisse operam meam, ex tuis litteris perspexi a. d. IV. Nonas Junii datis. Jam vero meas alteras ad te pervenisse censeo quibus duorum siclorum delineationes addideram alium: nuper siclum reperi in cimeliis Illustrissimi Card. Barberini, cujus itidem typum ad te mittere volui, tametsi Characteres habeat aliqua ex parte jam vetustate detritos ac fugientes. Rogavi etiam per litteras humanissimum doctissimumque Peirisci Dominum Senatorem Sextiaquensem, ut suorum tibi siclorum copiam faceret; & quoniam vir est juvandis litteris natus, non dubito quin antequam prælo committatur vestri istius Pentateuchi exemplar, ejus tu humanitatis experimentum sis visurus. Petro etiam à Valle persuadere conatus sum, ut Samariticum suum Pentateuchum edi patiatur, nec sane hominem ab hujusmodi editione abhorrere video, dummodo ne suo hoc exemplari

plari careat; opus autem esset, Linguam illam Samariticam aliquis addisceret, ut Librum Latine posset reddere: quod ei arduum non fore existimo, qui cum Hebraico idiomate Chaldaicum ac Syriacum calleat. Tu de re tota cogitabis, si consilium secutus Illustrissimi Cardinalis Berulli in ea sententia persistis, ut vestrum istud lucem videat, idque ère Christiana esse cognoscis. Pulcherrima certe visa mihi sunt, quæ tu ex collatione Samaritici Pentateuchi cum Hebraico observasti; & sane auctor tibi sum, ut qua diligentia facis, de Religione, de que litteris bene mereri pergas.

Vale. Romæ die xiii. *Julii* MDcxxviii.

EPIST. VIII.

Jo. Morinus Hier. Aleandro de eodem Argumento.

Clarissimo & Doctissimo viro Hier. Aleandro Joan. Morinus. S. D.

Missæ sunt ad me Parisiis Lugdunum quo Lugdunensem Archiepiscopum qui nunc obiit comitatus eram, binæ litteræ tuæ, utraque benevolentiæ erga me tuæ signa secum deferentes, priores duorum siclorum ἐκτυπὰς

unius vero posteriores; lætitia sane non modica perfusus sum, cum cœpta mea precesque adeo cordi tibi fuisse animadverti ut de iis juvandis tam sæpe cogitares: rem fecisti mihi gratissimam quæque me tibi arctissime devinctum tenet. Paulo maturius litteris tuis respondissem nisi Lugduno statim Lutetiam mihi redeundum fuisset; nunc autem improvisis negotiis occupatus raptim scribo, quod libere & amice hoc audeam non indignaberis: Argenteus siclus Illustrissimi Cardinalis Barberini plane genuinus est & syncerus, literæ quædam obliteratæ sunt sed delineationes superstites, quæ desunt facile demonstrant. In una facie hæc est inscriptio Latine reddita, *Hierusalem sancta*; in altera, *siclus*; deinde litera quæ ad He, proxime accedit, cæteræ deletæ sunt: alius siclus apud Ludovicum Aubery adulterinus est, Characteres non sunt Samaritici sed vulgares Hebræi, quales fere cudebantur ante 80. aut 100. annos, si litteram Coph excipias quæ paulo diversa forma sculpitur. Inscriptionis idem sensus qui aliorum nonnullorum *Hierusalem sancta*, ex una parte, ex altera *siclus Israel*. De alio siclo qui apud Franciscum Gualdum nondum judicare possum, Characteres enim, ut probe notasti, admodum detriti sunt. Habeo tibi gratias maximas quod litteris tuis apud Doctissimum & Ampliss. servatorem Peresium in mei gratiam intercedere voluisti,

luisti, eandem gratiam ab aliis amicis pariter impetrabo. Plurimum præterea gaudeo quod clarissimus Petrus à Valle Pentateuchum suum publicæ utilitati non invideat; si concedere vellet ut Geneseos liber vel saltem nonnulla capita exscriberentur, eaque ad me mitterentur, de me plurimum mereretur. Reverendus Pater Bertinus noster Amanuensium sumptibus satisfaciet; descriptio autem fieri oporteret qua ejusmodi lineæ ἐκτύπου lineis πρωτοτύπου paginæ paginis æquo numero responderent, ut si quod discrimen in describendo excidat, facilius deprehenderetur: de Lingua Samaritica intelligenda parum laboro; cum enim Chaldaica sit, & Pentateuchus Hebræus Characteribus Samariticis descriptus, alterius sit Interpretatio non admodum difficili negotio: Dialecti istius etiam minutias quasque consequar. Vale, vir Clarissime, & de me bene mereri perge.

EPIST. IX.

Hier. Aleander Jo. Morino de aliis ſiclis Samarit.

Doctiſſimo viro Jo. Morino Hier. Aleander.

POſt tuas illas litteras, quibus ſignificabas, priores quas ad te miſeram ſiclorum delineationes iſtuc perveniſſe, nihil abs te præterea literarum accepi quamquam binis alteris alias itidem ſiclorum delineationes ad te ſubinde perferendas curaverim, nunc duos etiam ſiclos deſcriptos in Schedulis, quas hiſce literis habebis: quorum alterum Venetiis à Nicolao Craſſo, alterum Patavio à Laurentio Pignorio nuper accepi, quamquam poſtremum hunc, in quo Hebraici recentiores, non priſci illi, ſeu Samaritani Characteres leguntur, illi ſimilem eſſe omnino credo, quem alias tibi miſi. Quidquid ſit, tu noſtrum in te ſtudium ſaltem notabis, meque quod te vehementer rogo, amare perges.

Vale. Romæ. die xx. *Sept.* MDcxxviii.

EPIST.

EPIST. X.

Jo. Morinus Hier. Aleandro. Animadversiones nonnullæ in Pentateuchum Hebræo-Samar. & in Hebræo-Judeum.

Clarissimo & Doctissimo viro Hier. Aleandro, Jo. Morinus. S.D.

POstremas litteras tuas die 20 *Septemb.* datas paulo tardius accepi, quod Parisiis alio diverteram; cum iis Schedulas duas in quibus sicli duo delineati habebantur, unus veteri Samaritanorum Charactere, alter Hebraico recentiore; benevolentiam erga me tuam hisce donis sane cumulasti, studium tuum in re præstanda quam tibi commendaveram non amo & laudo tantum, sed admiror, quas habeam tibi gratias opere ipso demonstrare etiam atque etiam velim animi mei gratitudinem tibi, verba enim quibus testatum faciam vix mihi suppetunt. Rescripseram tibi de transcribendo geneseos libro ex Samaritano vulgari quam penes te habet vir nobilis Petrus à Valle; sed cum ille se difficilem præbeat consilio meo, sufficient 4 aut 5 capita, codicem enim illum edere nunquam mihi proposui. an cum

Hebraico-Samaritano ad amussim consentiat & verbum de verbo sit redditum scire tantum avebam, quod ex 4 aut 5 capitibus facile deprehenditur; officiosæ tuæ amicitiæ quod rependam quamquam res nihili præ manibus jam versabam: me liberius tecum colloquentem tantisper sustine; *Exodi* 3. ver. 15. Hoc nomen mihi est in æternum, Hebr. scribitur לעלם cum defectu Vau, adesse enim ex Mose deberet ut ibi notant Masorethæ. *R.* S. Jarki in istum locum & cæteri Hebræi hinc colligunt nomen יהוה aliter legi, aliter scribi oportere eo quod עלם abscondere significet, ideoque nomen istud à Deo datum ut abscondatur; sed codex Samaritanus habet plene & perfecte לעולם. In sequenti mysterio vix risum continere possis, *Genes.* 1. ver. 14. *fiant luminaria*, מארת Vau similiter rationem reddit Jarki quia eo die qui est quartus infantibus angina quædam contingere solet, atque ideo jejunium quartæ feriæ institutum esse. Baal Naturim subtilius philosophatur ut scilicet doceatur solem tunc ad illuminandum datum esse: sed codex Samaritanus perfecte scribit מאורות mysteriaque omnia ista in ventos diffundit. Plurima sunt magni momenti in quibus codex ille ab Hebræo differt & cum LXX consentit, sed de his alias. Vale vir clariss. & quod mihi exoptatissimum est, me amare perge.

EPIST.

EPIST. XI.

Aubertus Miræus Jo. Morino gratias agit de Libro Exercitationum Ecclesiasticarum quo eum donaverat Morinus.

Reverendo admodum Patri J. Morino Aub. Miræus, S. D.

Reverende admodum in Christo Pater,

EXercitationum Ecclesiasticarum Libros duos eruditionis variæ plenos antea mihi non visos, ut primum accepi avide mox percurri; gratiam habeo pro munere, & hortor ut tertium, quartum & cæteros, quorum in Præfatione ad Lectorem meministi, luce publica brevi dones: & vero placent mihi inprimis id genus scriptiones, partim Historicæ partim Theologicæ, utpote quæ fructum ingentem adferunt Ecclesiæ ac Reip. Christianæ, & faciunt quam maxime ad Hæreticos confundendos, atque Orthodoxos in Religione, veteri rectiores. Perge itaque, vir eruditissime, in Antiquit. Ecclesiasticis Illustrandis; & quoniam nunc aliud mihi nihil ad manum, habe pro munere nostras Donationes pias & diplomata Belgica quorum tomus unus

unus atque alter, si Deus vitam dederit brevi sequetur. Illustrissimo ac Reverendissimo D. Cardinali Berullo, si apud vos est, obsequia omnia ac salutem defero, & Deum rogo ut ipsum atque universos Oratorii Patres quam diutissime servet ac donis spiritualibus augeat, quorum me studiosissimum libentissime profiteor; raptim Bruxellis V. idus Julias CIↃIↃCXXVIII. Reverendæ admodum dominationis vestræ studiosissimus Aubertus Miræus Decanus Antuerp. indignus.

EPIST. XII.

Jo. Morinus, Aub. Miræo similiter gratias agit de libris quibus ipsum donaverat Miræus.

Joh. Morinus, Aub. Miræo S. D.

CUm primum Lugduno Lutetiam veni redditæ mihi sunt literæ tuæ quibus Exercitationes meas Ecclesiasticas, te accepisse cognovi, sed literæ quas ad te miseram serius in manus tuas pervenerunt, tibi tamen postea datas esse nihil ambigo. Plurimum mihi gratulor quod tibi viro in omni scientiarum genenere versatissimo placent exercitationes meæ;

ca

ea enim es eruditione & apud omnes eruditos æstimatione ut nulli aut pauci improbaturi sint quæ tuo calculo comprobas. Itaque ut alia atque etiam majora tentare audeam in hoc scriptionis genere tua cohortatione facis, addisque ut ajunt calcaria currenti, præsertim cum videam in ea te esse sententia quæ mentem meam jam olim occupavit, ejusmodi rerum Ecclesiasticarum tractationes, etiamsi ab omni cum Hæreticis contentione abhorrere videantur, ad controversias tamen dirimendas plurimum posse. Pro donationibus piis & diplomatibus Belgicis quæ ad me misisti habeo tibi gratias, pleraque in iis quamvis ab itinere vix quieverim, avide percurri, nam ejusmodi antiquitatem quæ utramque Historiam Politicam & Ecclesiasticam illustrant, sum studiosissimus; quæ vero legi ita me afficiunt ut cætera quam primum per lecturus sim, interea munusculum quod tibi offero, boni velim consulas: Editionem 70. Interpretum Græcam & Latinam quæ Sixti V. summi Pontificis auspiciis Romæ edita est, Parisiis iterum edendem curavi; inter cætera quæ editioni accesserunt Præfationem præposui, cujus exemplaria pauca super numerum Bibliopolis consuetum, mihi cusa sunt, quæ amicis aliquot communicarem, unum adhuc mihi superesse animadvertens, cui illud consecrem potiorem te neminem habeo: quæstiones magni momenti exagitat Præfatio ista

ista, qua industria judex esto vir docte, sententiam tuam quæcunque futura sit lubens amplectar; quamquam opusculum istud rebus aliis implicitum sit, Bibliaque ipsa in Belgium aut jam pervenerint aut brevi perventura sint, illud tamen offerre tibi solitarium minime erubesco: ut possim munus tuum hoc qualicunque gratitudinis meæ testimonio remunerari benevolentiamque tuam mihi nostræque Congregationi promereri. *Parisiis* IX. *Kal. Sept.* 1628.

EPIST. XIII.

Jo. Morinus, Nob. viro Petro à Valle de Alphabeto Linguæ Ægyptiacæ, simulque de exemplari *M. S.* Evangeliorum Lingua Coptica; de Samaritanorum Pentateucho eorumque Lingua.

Nobilissimo & Perillustri viro Petro à Valle Joannes Morinus S. D.

MEnses aliquot jam elapsi sunt cum R. Pater Bertinus Alphabetum Ægyptiacum ad me misit quod delineaveras; donum mihi fuit gratissimum & expotatissimum, gratias habui tibi atque nunc habeo maximas, utinam referre possem, divitias enim multas rebus

rebus ejuſmodi quæ ad ſacræ ſcripturæ cognitionem conducunt longe poſtpono: ab eo tempore huc uſque huic ſtudio mihi vacare non licuit, nunc cum licet, beneficii accepti gratias ago,& ſimul importunus eſſe tibi cogor, ſed importunitatem meam ab humanitate tua ſuperatum iri confido; ſunt in Bibliotheca noſtra quatuor Evangelia Lingua Coptica eleganter atque ab antiquo deſcripta, quæ R. Pater de Sancy Conſtantinopoli Lutetiam attulit. Græcus eſt character, propter literas tamen addititias pauciſſimas voces perfecte legere poteram. Sed Alphabeti tui ope adjutus nihil amplius me à literarum cognitione & ſyllabarum compoſitione retardat. Verum ſcribendi morem ſequitur gens illa antiquitus Græcis uſitatum: voces enim à ſe invicem non ſeparat, literas omnes lineæ unius velut dictionem unicam conjungit, dictiones autem ſejungere & dividere laborioſum. Hoc nonnunquam animi cauſa præſtiti variorum locorum in quibus dictiones illæ uſurpantur,collatione & fortaſſe non infelici; ſed in iſto negotio plurimum me juvare poteris, optimeque de me mereberis,ſi ex Grammatica tua Coptica, pronominum, præpoſitionum, conjunctionum & adverbiorum quorumdam breviculum exſcribere & ad me mittere curaveris, præterea, an nomina declinentur ut apud Latinos & Græcos, an vero differat tantum ſingularis à plurali,

rali, ut Hebræis, Syris, Chaldæis aliisque Orientalibus solenne est, qui vero terminatio pluralis à singulari differat, quomodo ut plurimum verborum tempora formentur, atque à se invicem distinguantur, hæc enim si semel assequor, facile patebit mihi ad Linguam illam aditus; facile autem me illa assecuturum spero, si conatibus meis favere importunum tibi non fuerit, hæc equidem forte solus eruere possem, sed maximo cum labore: si quid in ejusmodi studio profecero, totum illud tibi acceptum referam. Istius Linguæ addiscendæ non parvo desiderio teneor, cum enim Ægyptii antiquissimi sint Christiani, versionem antiquissimam illos habere mihi persuadeo, secus de Arabibus & Æthiopibus judicarem: si preces meas non aversatus frueras desiderium meum facile me expleturum. nescio an temere mihi tamen persuadeo; accepi præterea ab eodem R.P. Bertino specimen Pentateuchi tui charactere & Lingua Samaritani: Statim illud intellexi, Samaritana enim dialectus quantum ex specimine tuo conjicere possum, paucissimis à Chaldaica differt aut Syriaca; contuli deinde specimen istud cum Samaritano Hebræo qui penes me est, deprehendi codicem tuum versionem esse exactissimam Pentateuchi Samaritano-Hebræi, verba enim verbis numero & sensu respondent, interpres enim ille omni paraphrasi abstinet, neque tantum sensum sen-
sui

ſui reddit, verum etiam dictiones numerat, ita ut verſioni ſuæ plures non inſerat dictiones quàm in prototypo reperiantur, atque ubique nomina nominibus, verba verbis, conjunctiones conjunctionibus, *&c.* interpretatur, quo ſane interpretationis genere nullum eſt exactius. Tam accurata Interpretandi Religio Talmudiſtarum ſententiam confirmat, qui Samaritanos quos Butæos vocant τοῖς קראים adnumerant, hoc eſt, Hæreticis quibuſdam qui traditiones nullas admittunt, aridæque literæ mordicus adhærent; quædam ſuberant errata in ſchedula tua quæ facile correxi, prius excerptum ex primo cap. Geneſeos duas voces in unam miſcebat, & in fine tres poſterius ex initio 15. cap. Exodi ſemel reſch habebat: ſcriptum probet & rurſum reſch pro dalet; ſi fragmentum aliud ex Pentâteucho tuo vulgari Samaritano ad me iterum mittas ſecurius de comparatione iſta judicabo: non refert è qua parte Pentateuchi illud extrahas, neque opus eſt ut in notando capite labores; facile unde evulſum ſit conjiciam, atque iterum illud cum Pentateucho meo conferam & comparationis ſententiam ad te reſcribam; ſpero planè, vir Nobiliſſime atque literarum ſacrarum amantiſſime, te precibus meis aliquid conceſſurum, beneficiumque quo me jam devinctum habes novo beneficio cumulaturum. Vale at-

que

que ut me plurimum ames etiam atque etiam velim. *Parif.* 18. *Kal. Octob. An. Christi*, 1629.

EPIST. XIV.

Petrus à Valle Peregrinus de ſuo exemplari *M. S.* Pentateuchi Samaritani quid de Samaritanorum & Carraim ſectis in Aſia didicerit fuſius declarat.

Rev. Patri atque eruditiſſimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presby- à Valle Peregrinus S. P. D.

ERubeſcendum ſane mihi eſt, vir doctiſſime, cum abhinc tot diebus humaniſſimæ literæ tuæ, à R. Patre Bertino mihi redditæ fuerint, & uſque adhuc nullum, uti debebam, dederim reſponſum: Plura certe, & quidem vera poſſem adferre, quæ huic negligentiæ, meæ cauſam dederunt: verum tamen brevitatis gratia omnia illa omittens, ſatis eſſe arbitrabor, ſi apud benigni tatem tuam me deliquiſſe confitear, & ab illa, uti ex tuis ſimilibus ſperare licet, veniam ſecurus expectem. Sed ut ad noſtra veniamus; Pentateuchum Samaritanum, qui apud me eſt, cum primum in Syria reperi, ſemper ea fui mente

ut

ut publicæ utilitati in lucem emitterem; pretiosum enim aliquid arcanum in arca reservare, nihil facio: sed quidquid habeo boni, tantum id æstimo quantum aliis omnibus, & præsertim bonis impertire possim. Volvebam igitur animo dare operam, ut characteres isti Samaritani efformarentur, occasione cujusdam Germani, hujus artis peritissimi qui modo Romæ commoratur, nec procul aberam ab impressione libri omni conatu aggredienda, quandoquidem alius adest nobis ad hæc aptissimus vir, Stephanus Paulinus, alumnus olim eruditissimi viri Joannis Baptistæ Raimundi, qui Orientales litteras, & præsertim Arabicas, in Europa semidemortuas, suscitavit, illasque facillime atque elegantissime imprimendi modum primus adinvenit, sed ab his omnibus ea me detinuit cogitatio; quia Pentateuchum Samaritanum absque versione typis mandare infructuosum putavi. Illum vero Latine qui redderet, Romæ non erat; & si fuisset, uti sibi persuadebat optimus amicus noster sacrarumque litterarum studiosissimns Hieronymus Aleander qui ex hac migrans vita, magnum sui nobis desiderium reliquit, Romæ fortassis non facile futurum erat, ut hujusmodi Liber imprimi à superioribus impetraretur, præcipue si textus iste à vulgata editione in aliquo tantisper discordaret; hæc omnia præstiterunt ut ad hanc usque diem nihil amplius sim moli-

tus, præterquam quod sacræ de propaganda fide Congregationi libenter concessi, ut excerpto ab exemplari meo literarum specimine, ad ejus usum Germanus ille characteres hosce Samaritanos, in quo nunc laborat excudat. Attamen mirum in modum lætatus sui quando R. Pater Bertinus una cum Aleandro, nec non amantissimus ille bonarum literarum de iisque optime meritus Dominus de Peiresc me de R. Paternitate tua admonuerant, virum nempe Linguarum Orientalium studiosissimum æque ac peritissimum esse, & propterea ad id onus suscipiendum Pentateuchi Samaritani tum fideliter interpretandi tum eximia diligentia imprimendi, ante alios omnes longe idoneum itemque paratissimum fore. Persuadentibus idcirco, ut ad te librum in Gallias amandarem facile assensi; dummodo enim publico consulatur commodo, nihil ad me refert an liber Parisiis, an Romæ sit excusus: & quia hic nullum habebamus qui Samaritani idiomatis, nec prima quidem limina attingeret & ab homine linguæ ignaro, qui literas tantum instar pictoris absque ulla intelligentia delineare poterat, si transumptum fieret, parum feliciter res eveniret, libenter etiam in hanc sententiam descendi ut ipsummet originale ad te mitterem; hoc demum promisi me facturum Domino de Peiresc, cui de hac re jampridem scripsi, sed ob exortas, ut puto, belli

belli & pestis, in suis regionibus turbulentias, nihil adhuc respondit: hoc idem R. Patri Bertino, & tibi ipsi, quem ob egregia merita tua mirifice colo, nunc denuo promitto. Verum enimvero, quemadmodum & Patri Bertino, & Domino de Peiresc significavi, tria in hoc negotio desidero quæ ab humanitate tua certo scio non fore mihi deneganda; primum quidem ut librum ad te quam tutissime mittere possim, cum enim nullum aliud exemplar quam istud Pentateuchi Samaritani in Europa habeamus, & ex Asia adducere difficillimum sit, ne dicam fere impossibile, illud in itinere alicui periculo objicere, imprudentis esset; alterum quod cupio, est ut codex iste meus diligenter adservetur, nec ab impressoribus ut illis mos est dissolvatur, nec ullo pacto aut laceretur aut deturpetur, nam, etsi plura exemplaria typographiæ ac diligentiæ tuæ beneficio in lucem sint proditura, nihilominus ad illorum fidem magis confirmandam, hoc manuscriptum Musæi nostri, quantulumcunque illud sit, insigne ornamentum, perpetuo adservare plurimi facimus. Postremo denique optandum mihi est & à benignitate tua me facile impetraturum confido, ut in perquirendo hoc libro non mediocris in Asia atque in Ægypto adhibitæ diligentiæ, atque in illo per tot tantaque itinera Romam usque feliciter, ut Deo placuit, deferendo laboris insumpti non leve

mihi præmium, in illius impressione aliqua mentio fiat mei, qui totum hoc præstiti in Ecclesiæ Catholicæ obsequium atque literatorum oblectamentum; & quomodo illud habuerim, ubi, & quando ac de omnibus circumstantiis ad hoc pertinentibus, cum opus fuerit te certiorem facere non pigebit. Interim accipe R. Pater hoc aliud specimen præfati Pentateuchi, quod huic Epistolæ adjunctum mitto: confer illud, uti placet, cum aliis codicibus, nihil enim dubito quin omnia quam facillime assequaris. Et quia in Epistola tua quædam attingis de opinione Talmudistarum circa Samaritanos, quid de illis in Asia compererim coramque sim assecutus, silentio non præteream. Tὺς Quarraim à Samaritanis Religione longe diversos esse existimo, itidem Chutæos & Samaritanos non eosdem esse puto; nam Cuthæus, seu Cuthi à Cuthe civitate, quæ ignoro ubinam sit, Samaritanus vero à Samaria Samri ubicunque vivat appellatur. Porro Samaritani oriundi sunt ab Assyriis illis, quos Sennacherib sive Salmanassar, si bene memini, ex Assyria Samariam in coloniam adduxit translato Israele in Assyrios, cum vero à leonibus infestarentur, & ob alia incommoda ibi vivere non possent, responso accepto ab oraculis, moniti sunt, ut servirent Deo terræ. Quapropter Assyriorum rex misit ad eos nonnullos Aaronitas, seu Levitas antistites, qui

Mosaicis illos ritibus initiarunt; attamen cum ab Idololatris essent orti, Hebraicas cæremonias nunquam perfecte arripuerunt, sed aliquid semper antiquæ gentilitatis retinuerunt; & præsertim columbæ sub cujus figura ab Assyriis Semiramis, ni fallor, colebatur, nescio quid honoris aut cultus exhibebant: unde à Judæis omni tempore, usque ab ævo Servatoris nostri pro hæreticis sunt habiti. Sacrarum autem scripturarum quod tunc extabat, cum primum in Samariæ regionem sunt ingressi, ab initio receperunt, Pentateuchum nempe, & nescio num aliud aliquid: Prophetas vero, & alios libros, qui postea prodierunt cum tunc temporis non extarent, nec hodie inter sacros adnumerant. Contra *oi* Quarraim, ni decipior, libros omnes sacros Hebræorum recipiunt: sed literalem tantum sensum observant, nulla admissa interpretatione neque traditione majorum; exempli gratia cum dicatur in lege, Die Sabbati nihil esse operandum, neque lucernas noctu incendendas, sed alii Hæbræi lucernas die Veneris accendant, præparentque, ad lumen illius nocte sequenti ministrandum, *oi* Quarraim ut mandatum custodiant nimis scrupulose lucernas nullo pacto incendunt, & nocte Sabbati penitus in tenebris morantur. Chutæi, num Samaritanis adhæreant, num *τοῖς* Quarraim, num diverso ab aliis vivant ritu, incertum mihi est, cum ex illis nullos, ex istis

vero aliis omnibus plures sæpe in Asia viderim. Samaritani quidem hodie perpauci sunt, ex his aliquot reperi in Ægypto, Cairi, & Gazæ, quosdam alios in Palestina, in civitate Sichem, à Turcis Naplus nuncupata, quæ nunc Samariæ regionis Metropolis est, Samaria, sive Sebastia civitate funditus diruta, atque etiam Hierosolymis; alios denique Damasci in Syria Cairi erant circiter septem familiæ eorum, inter quos unus erat quem vidi, Antistes sacrorum de progenie Levi, quod ab illis pro certissimo habetur; nam hujusmodi dignitas hæreditaria semper fuit in progenie Levitarum, qui cum aliis nec matrimonio se unquam miscuerunt, cum ipsi ex Levitis, populi vero quos docent ex gentibus originem deducant. Gazæ, Hierosolymis, ac in urbe Sichem similiter pauci erant, ut Cairi, Damasci profecto aliquantulo plures, at non multo. Ibi domus eorum & Synagogas inspexi, quæ sunt extra civitatem, inter hortos amœnissimas; extrinsecus quidem pauperum more, ob metum Turcarum, qui divitiis admodum inhiant, intus vero elegantes, presertim ædes illis sacræ, picturis & auro decenter cohonestatæ, pluribusque in locis inscriptionibus Samaritano charactere insignitæ. Sed de his hactenus. Quod ad libros Ægyptiacos plures hic habemus; in Bibliotheca Vaticano nonnulli sunt: in Typographia Congregationis de fide propaganda

aliquot

aliquot alii: apud me vero Psalterium, Evangelium Joannis & quædam alia ex Evangeliis omnibus, ex Epistolis Canonicis, & præsertim Epistola Jacobi, quæ, ni fallor, ab Hæreticis recentioribus impugnatur: & nescio quæ alia Ecclesiastici usus, omnia Arabice, optima atque antiqua versione ab illis populis recepta, interpretata; sed quod pluris æstimo Dictionarium habeo non certe amplissimum, sed satis sufficiens, ad sex fere millia vocum complectens illas nimirum, quæ magis necessariæ sunt, præsertim ad sacrarum literarum intelligentiam, materiarum ordine digestas, & Arabice adamussim interpretatas, unde illarum omnium sensum assequi, mihi parum difficile. Insuper habeo huic vocabulario adjunctos authores aliquot, qui Arabico sermone Ægyptii idiomatis grammaticen, si non copiose ad pompam, exacte tamen ad utilitatem quam brevissime pertractant. Hæc omnia modo, Dictionarium scilicet, & Grammaticos, Latinitate donandi sibi onus assumpsit R.P. frater Thomas à Novaria ordinis Sancti Francisci, Arabicæ Linguæ peritissimus, & in regionibus Orientis diu versatus; & jam elapsi sunt dies, à quo feliciter in hoc operam navat. Cum primum absolverit, ea omnia typis tradentur, characteres enim Ægyptiaci superius memoratæ Congregationis jussu, jam sunt efformati; & tunc curabo diligenter, ut illis

quam primum perfruaris. Cæterum te R. Pater etiam atque etiam rogo, ut me, ſicut facis diligas, meque tibi devinctiſſimum, ac tui ſemper obſervantiſſimum fore pro certo habeas.

Vale Romæ. Duodecimo Kalend. Aprils, Anno Domini CIↃIↃCXXX.

EPIST. XV.

Jo. Morinus Petro à Valle Exemplaris M. S. verſionis Samaritanæ quod erat Petri à Valle de Samaritanorum Judæorumque Codicibus Annotata.

Nobiliſſimo & perilluſtri viro Petro à Valle, Joannes Morinus S.D.

NUdiuſtertius literas tuas accepi quæ multis nominibus mihi fuerunt gratiſſimæ. Plurima enim quæ a te reſcire exoptabam mihi aperuerunt, in nonnullis etiam deſiderium meum humanitas tua pravenit. Sed eo præſertim nomine mihi gratiſſimæ fuerunt, quod amicitiæ tuæ quæ mihi honorificentiſſima eſt, conciliationem nuntiaverunt qua me proſequi & ornare, ut ſemper velis, etiam atque

etiam

etiam rogo, Primum autem habeo tibi gratias maximas quod exſcribere curaſti, & mitti mihi ſpecimen aliquod Pentateuchi tui Samaritani; literæ, ut ipſe notaſti, minus exacte efformatæ erant, ſed hoc incommodum nihil me moratum eſt, cum figuras iſtas jam longa conſuetudine mihi familiares effecerim, negotium aliquod faceſſerunt dictiones aliquæ perperam in duas diviſæ una aut altera plus media ſui parte trunca, duæ aut tres Chaldæis & Syris admodum inſolentes, hæc tamen non obſtiterunt quo minus paululo tempore ſpeciminis ſenſum caperem, atque ex ſenſu de quo Pentateuchi loco expreſſum eſſet, aſſequerer. Primum igitur ſpecimen in duas ſectiones diviſum, ex capite 12. Deuteronomii deſumptum eſt à verſu 27. ad finem uſque capitis: ſecundum continet primum Geneſeos verſum ſed non integrum, cui ſtatim ſubjunctus eſt verſus nonus ejuſdem primi capitis, cum quo finiunt pagina & ſpecimen. Quæ amanuenſis incuria male ſcripta ſunt, nihil attinet caſtigare; hæc tantum illuſtrem Dominationem tuam monebo: comparavi Pentateuchi tui Samaritani ſpecimen cum eodem loco Pentateuchi noſtri Samaritano-Hebræi; tuus verſio eſt Samaritana verbum verbo ad amuſſim reſpondens, noſtro Samaritano-Hebræo verſio exactior & rigidior fingi non poteſt. Interpres ille longe pertinacius ipſo Onkelo

Onkelo Paraphraste Chaldæo textui Hebræo adhæret; exactam istam translationem, ex alio brevissimo specimine quod ad me antea nomine tuo missum fuerat, jam conjeceram, conjectura ista ex præsenti periclitatione confirmata est. Cum Samaritanum tuum cum Hebræo tam Samaritanorum quam Judeorum conferrem, deprehendi in paucis versibus ad me missis utrumque Samaritanum in nonnullis cum 70 interp. editionis Romanæ consentire, & ab Hebræo Judaico dissentire, *v.* 28. *cap.* 12. *Deut.* ita legunt 70. φυλάσσου καὶ ἄκουε καὶ ποιήσεις, &c. in Hebræo abest καὶ ποιήσεις sed illud repræsentant uterque Samaritanus. In fine ejusdem versus LXX. τὸ ἀρεστὸν καὶ τὸ καλὸν Hebræi legunt ordine inverso הטוב והישר, καλὸν καὶ ἀρεστὸν uterque Samaritanus bonum & placitum, *Ver.* 32. Hebræi legunt *præcipio vobis*, uterque Samaritanus *præcipio hodie*, 70 vero utramque lectionem jungunt, ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, hæc tantum ex schedula tua observata sunto: nam plurima ejusdem generis, ex continua Pentateuchi istius lectione mihi præsto sunt, quæ Epistolii modum longe excedunt; plurima denique ex eodem codice quæ masoreticas censuras, λεπτολογίας, superstitiosa & ridicula mysteria plane evertunt. Avide legi quæ de Samaritanis scripsisti; non existimabam gentem illam ad tantam paucitatem redactam esse: miror quomodo in tam contemnenda

nenda paucitate librum legis & ceremonias suas conservare potuerint. Cum ea quæ de sacerdote eorum scribis ad me legebam, innovatum est desiderium quo sæpius affectus sum cognoscere, videlicet an Samaritani cum Judæis in vocum Hebraicarum pronuntiatione conveniant; vocales seu puncta quibus juvetur lectio certum est eos non adscribere, literarum magnarum & minimarum certis in locis efformandarum, dictionum plenarum & defectivarum aliarumque ejusmodi nugarum rationẽ nullam habere rursus manifestum est ex ipsorum codicibus in quibus ejusmodi παρέργων nulla apparent vestigia: nescio quomodo sciri posset quo sono pronuntient voces Hebræas, video enim non tantum 70 sed etiam Josephum, Philonem & ipsum S Hieronymum his multo recentiorem à neotericis Judæis in vocum ejusmodi pronuntiationi sæpe diffidere, multo magis, ut suspicor, Samaritani diffidebunt. Diffidium istud in hypothesi confirmat Theodoretus, qui ait Samaritas nomen tetragrammaton Jave pronuntiare; quo sono nomen istud sit efferendum se nunc ignorare omnes fatentur Judæi; illius pronunciationem ab antiquissimis temporibus vulgo fuisse interdictam testes sunt Josephus, & Philo, Eusebius, Theodoretus aliique Patres; Judæorum superstitiones hac in re missas facio, interdictionem istam neoterici Judæi concludunt ex cap. 3. ver.

ver. 15. Exodi ubi dicitur nomen meum eſt לעלם in æternam, notant enim vocem iſtam defective ſcribi atque cum hoc defectu, explicari poſſe abſcondere, Deum igitur dixiſſe nomen meum eſt ad abſcondendum: hinc gloſſam præter cæteros tradit R. S. Jarki in hunc locum; ſed codex meus Samaritanus vocem iſtam plene repræſentat לעולם quo myſterii iſtius radix avellitur, neque præterea eſt inſolens apud Hebræos ut dictio iſta defective ſcribatur, notant enim maſorethæ ad hunc locum octodecies ſic in Bibliis ſcribi & loca in maſſora magna ſuper Pſal. 75. enumerantur. Quæ illuſtris Dominatio tua doctiſſime ſcribit de Samaritanorum eorumque religionis origine vera eſſe exiſtimo, Samaritanos quoque ubique ita appellari, ſi Judæos excipias qui eos Chutheos ſemper appellant à Chutheis qui in Iſraelitidum regionem à Salmanaſero rege coloni tranſmiſſi ſunt, ut conſtat ex 4 Reg. c. 17. ſed videndus Joſephus antiquit. Judaic. l 9. c. 14. & præterea lib. 11. cap. 7. quæ enarrare urgente Tabellario non vacat. Quæ exigit illuſtris dominatio tua in codicis ſui commodatione juſtiſſima ſunt, res ipſa hoc poſtulat, ſincere igitur & Chriſtiane me illa præſtiturum, ſi libri tui commodatione me beaveris ego polliceor. Pariſiis pridie nonas Maii 1630.

EPIST.

EPIST. XVI.

Petrus à Valle J. Morino Responsio ad præcedentem Epistolam, diversæ in idem Argumentum cogitationes.

R. Patri atque eruditissimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

EX literis tuis, quas R.P. Bertinus mihi reddidit, non minus humanitate, quam eruditione refertis, quam perceperim jucunditatem, verbis haud facile explicare possem; non mediocrem enim benevolentiam, qua me, licet immeritum, prosequeris, mirifice testantur: & eximii semper aliquid afferunt, unde multa addiscere mihi usu venit; quapropter ut illis aliquando, cum vacat, me recreare non pigeat, te etiam atque etiam rogo. De eo, quod scribis, in specimine jam misso Pentateuchi Samaritani aliquas te reperisse dictiones, perperam in duas divisas, unam aut alteram plus media sui parte truncam, duas quæ aut tres Chaldæis & Syris admodum insolentes, si modo recte erant scriptæ, nihil certi affirmare audeo, cum specimen illud, non à me,

à me, ſed ab alio fuerit tranſcriptum, linguæ penitus ignaro, & qui pictoris more characteres effingebat, abſque quod illos dignoſceret, ex quo non mirum ſi aliqua commiſiſſet errata, nec eam ipſe adhibuerim diligentiam ut accurate inſpicerem, num dictiones illæ abſque mendis eſſent exaratæ. Verum cum alioquin homo ille ſit ſolers atque in his rebus admodum verſatus, facile in ſuſpicionem incidi, ne forte dictiones illæ nullum hujuſmodi patiantur defectum, ſed peculiari quodam modo Samaritani idiomatis ita ſe habeant; Linguam enim Samaritanam, etſi ex Hebraica & Chaldaica ortum ducit, mixtione tamen, & proprio ipſius Samaritaniſmo, in tertium quid ab ambobus diverſum, degeneraſſe arbitror. Dictiones vero Chaldæis & Syris tantopere inſolentes, non abſurde ſuſpicari licet, Arabicas eſſe: nam ab Arabiſmis non puto Samaritanos abhorrere, quippe qui hodie Arabico ſermone pro vulgari utuntur. Si voces iſtas ad me tranſmiſiſſes, & loca, unde excerpta erant adnotaſſes, facile in textu meo Samaritano, quomodo ſe habeant, comperiſſem. Verſiculum, 15. tertii capitis Exodi, ubi de nomine ineffabili verba habentur, in codice meo Samaritano reperi quidem, aliquo tamen labore, cum capita capitibus Latini textus, nec numero, nec principiis, ſæpe reſpondeant, verbaque illa ibi ſic extant [illegible] hos characteres

ĉteres pessime delineatos esse non dubito, cum huic scriptioni nunquam antea operam dederim, nihil tamen in ipsis magis aut minus quam in originali inesse, pro certissimo habeas. Valde delectatus sum te mihi aperuisse Samaritanos & Cuthæos eosdem esse, & unde Samaritanis Cuthæorum nomen apud Hebræos derivetur; num vero in vocum pronuntiatione, atque in vocalibus, Samaritani cum Hebræis conveniant penitus ignoro: eo enim tempore quo Samaritanos adivi, harum Linguarum notitia nulla mihi erat, ut hæc & similia percipere possem; quinimo eandem ob causam plures etiam mihi oblatos tunc despexi libros, quibus poteram ditari, quod incassum modo me fecisse, acerrime doleo. Hoc mihi compertum est, Hebræos qui Romæ & alibi in Europa versantur, in pronuntiatione quorumdam consonantium, non parum ab Orientalibus Hebræis differre, qui eos eodem efferunt sono, quo Arabes, Chaldæi cæterique omnes Orientales, genuino quodam modo, & antiquissimo; contra vero nostrates Hebræi, & Europæi omnes, qui Hebraicas, Syriacas, Chaldaicas, sive Arabicas literas addiscunt; inter quos nullos fere reperi, qui recte pronuntiare noverint literas quasdam, uti præcipue sunt ק צ ע ה ח ט כ & ת ר sed præsertim literas ח & ע mirum est, quam diverso & quam ridiculo apud Orientales sono nostrates enuncient; quæ sit genuina

nuina harum literarum pronuntiatio, calamo non facile describi potest, voce fortassis non infeliciter ostenderem, cum diu jam Orientalium pronunciationi assueverim. Literæ genuinum sonum Georgius Amira Chaldaicæ Grammatices auctor, inter omnes meo judicio præstantissimus, optime docuit, similitudine mugitus vitulorum. Litera ח quomodo sit recte efferenda, similitudine tussis in oriente me docuerunt. Differentiam inter כ & ק optime norit, qui K. Græcorum à Q. Latinorum non ignoravit distinguere; sed hæc, & alia hujusmodi omitto, quæ R. P. tuæ longe magis quam mihi, comperta esse existimo. Hoc tantum reliquum est ut me tui studiosissimum omni opere futurum fore commemorem, & abs te ut me diligas, & si quid valeo mihi imperes toto corde exposcam. Vale vir charissime & ne desinas de literis bene mereri.

Romæ 10. Kalen. Julias, Anno Salutis CIↃ IↃCXXX.

EPIST.

EPIST. XVII.

J. Morinus Petro à Valle. Animadversiones in Pentateuchum Samaritanum.

Nobilissimo & perillustri viro Petro à Valle. J. M. C. O. P. S. D.

Literas tuas avide accepi, Pentateuchum Samaritanum quem nobis polliceris avidius accepturus, gratiam istam ab humanitate & studio quo erga sacras literas incenderis non modo speramus sed etiam expectamus; promissis tuis standi ut occasionem cito nanciscaris Deum Opt. Max. & ego efflagito & omnes literati deprecantur; quæ aberrata fuerunt in ἀπογράφῳ Samaritano quod mihi misisti, quoniam ita desiderasti lubens transmitto: ista exscripta fuerunt ex cap. 12. Deuter. à v. 27. ad finem cap. facile autem hæc reperies si sectiones libri tui sectionibus libri mei respondeant. Dividunt Samaritani singulos libros Mosis in varias sectiones quas קצין vocant quæ paraschis Judaicis longe breviores sunt; librum quintum qui nobis est Deuteronomium in 166. Katsin distinguunt quarum 71. ab initio versus 29. atque ab his verbis incipit

pit אני עקר יהוה initio igitur, Ver. 27. ואדמת *sanguinem* א irrepsit, dicendum enim דם ut paulo post, vel דמה nomen illud ut scriptum est terram significat vel rubedinem; fieri tamen potest ut Aleph sit hœmanticum in eo nomine ut aliquando Chaldæis, in fine Ver. 28. באות ponitur pro Hebræo Samaritano בעיני in oculis, suspicor scriptum esse. בחואת in præsentia, nisi sit error explicandum est in desiderio, scilicet Domini. Sed hæc levia: versu 29. ad finem ותדוב ultima litera debet esse Resch non Bet; דור enim habitare significat, Versu 30. באריו *post eos*, loco Aleph reponendum ח Ver. 31. לי אל חך *Domino Deo tuo pro* לי scribendum ליהוה. eodem versu דס בא delendum punctum quo in duas dictiones fit separatio & continuo legendum דסבא *quos odit*; eodem versu יוקד ון delendum punctum ne fiant duæ voces, *combusserunt*; comparatione textus Hebræo-Samaritani facile fuit ista corrigere, sed de quo loco ista eruta essent nescienti negotium facessere potuerunt, voces insolentes Syris & Chaldæis istæ videntur צועיה, qua significatur צוים. *gentes* רעד quæ pro Hebræo נקש *illaqueare* טלמס *creavit*, quæ vox est secunda Pentateuchi; quæ dixi de superstitione Judaica circa nomen Tetragrammaton quam ex v. 16. c. 3. Exodi eliciunt, vera sunt tantum sicut cætera ejusmodi omnia de textu biblico,

biblico, tantum enim circa textum illum λεπτολογοῦσι: itaque ad versiones & Paraphrases qualis est Illustris Dominationis tuæ Pentateuchus, ista non sunt transferenda. Rectè igitur versio tua habet לְעָלַם quamquam in Hebræo Samaritano sit לְעוֹלָם. Si Linguæ naturam spectemus alia omnino ratio est, in tuo codice scribi non debuit ut in Hebræo Samaritani עלם *seculum:* non pronuntiant *hholám* cum Vau sed cum A seu camets; Syri ita עלם *hhalam*, sic Samaritani ut ex literis apparet: Chaldæi vero addunt Aleph in fine עלמא *hhalma.* Hebræi vero cum Vau efferunt עילם *hholam*, atque vel Vau scribendum vel subaudiendum; si in versione tua haberetur עולם perperam scriptum esset: Vau enim nunquam quiescit in camets, neque camets seu A supplet literam Vau, sed Aleph quæ aliquando exprimitur cum camets, unde fit ut nonnunquam in scriptura legatur קאם pro קָם & similia. Itaque ex natura Linguæ Syriacæ & Chaldaicæ tolerabilius esset scribere עאלם quam עולם ad significandam æternitatem. Quæ de pronuntiatione scripseram de literis non intellexi, sed de vocalibus seu punctis & de nomine tetragrammato, circa quæ non existimo Samaritanos Judæorum instar minute Philosophari. Benjaminus in itinerario scribit Chutæos has tres literas non habere חהע legemque Mosis his tribus literis exceptis

ceptis agnoſcere, inque harum literarum vicem Aleph ſubſtituere. Sed iſta Judæorum calumniæ ſunt, ſicut id quod Aben Ezra in primum cap. Eſth. ſcribit, Cuthæos initio Geneſeos pro אלהים בר אשית ברא repoſuiſſe initio *creavit Aſima*, Idolum ſcilicet ſuum omnia creaſſe. Notat præterea idem Benjaminus id quod nuper ad me ſcripſeras, Samaritanorum ſacerdotes ab Aarone genus ducere & cum ſuæ ſuperſtitionis hominibus connubia non miſcere, atque ideo à ſuis Aaronitas vulgo dici; ſed de hiſce ſatis. Recenter legi magna cum animi oblectatione libellum quem edidiſti, delle conditioni di Abbas Re di Perſia: velim quæ tanti Regni Politiam & Geographiam ſpectant, deſcripſiſſes; hactenus enim admodum obſcura ſunt hujus regni interiora. Hoc te facturum ſpero in compendio Hiſtoriæ Perſicæ quod publico ſpoſpondiſti, fidemque tuam ſic præſtiturum; finem tandem ſcribendi faciam, ſi prius ut plurimum me ames, Illuſtriſſimum Dominationem tuam inſtantiſſime rogaverim; nihil tua amicitia & ſuavius & honorificentius mihi contingere poſſe exiſtimo. Vale iterum dico & me ama.

Pariſiis VI. *Kal. Aug.* 1630.

EPIST.

EPIST. XVIII.

Altera ejusdem Argumenti.

Reverendo Patri atque eruditissimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero, Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

Reverende mi Pater, ad calcem Pentateuchi, disjunctè tamen, & diversa ab aliis magnitudine exaratos versiculos aliquot reperies, verba scriptoris, quibus ut Orientalibus mos est, nomen suum, tempus, quo volumen hoc scripsit, & alia multa explicantur, quæ non bene assequi potui, cum non extense, sed compendiariis notis sint scripta. Pergratum mihi erit sic ea cum optime perceperis, ad amussim quomodo se habeant, & eorum sensum quis sit, ad me rescripseris. Vale iterum & mei memor vive.

In fronte libri, quæ duabus in paginis à tergo Arabice extant scripta syngrapha sunt quorumdam Doctorum ex Samaritanis, qui variis temporibus volumen legisse, illudque correctum esse testantur.

Inter interpretandum, quod Paternitati tuæ parvo labori futurum esse existimo, rem summopere gratam mihi facies, si hujusce mei

textus in margine, ut illius usus nostris eo magis facilis reddatur, numeros capitum, versiculorumque Pentateuchi Latini, suis locis, opportune, ac non ineleganti aliquo modo, signaveris; nec non alia in margine, è regione, vel ubi melius videbitur, numeros etiam sectionum juxta Samaritanos: quæ quidem etsi scriptura sint distinctæ, numeros tamen nullos habent. Hoc ipse non præstiti, quia absque errore uti apparebat, illud agere non confidebam.

Nudiustertius R. P. Fr. Thomam à Novaria invisi, & ipse libellum mihi Samaritanum ostendit preces illius gentis ut opinor, continentem; ibique nonnulli erant versus, quorum primæ dictiones incipiunt à literis Alphabeti ordine digestis, veluti Lamentationes Jeremiæ; atque ex his manifeste comprehendi me hucusque in Alphabeto Samaritano samec pro sade, & è contra sade pro samec, perperam usurpasse, nescio qua deceptum conjectura. Putabam enim literam samec esse, & sade; at in eo libro contrarium nempe ab una quintum decimum in Alphabeto locum, ab altera vero decimum octavum occupari vidi tibi significari necessarium duxi, & de eo quid ipse sentias me certiorem facias velim.

Idem Pater à Novaria præ manibus habet Interpretationem Grammatices, quam ei tradidi, Ægyptio-Arabicæ, nec non vocabularii; ipsius-

ipſiuſmet diligentiæ calcaria adjungere non deſinam: vereor tamen ne ob multa quæ illum premunt negotia, eam tam cito, uti deſideramus, ad finem perducat. Nec plura, ac tertio Vale.

EPIST. XIX.

Pet. à Valle J. Morino reſponſio ad præcedentem de Lingua & Libris Samaritanorum.

R. Patri, atque eruditiſſimo Domino meo, Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

NOn mediocrem mihi lætitiam attulere, vir eruditiſſime, & literæ tuæ quas nuper accepi, & optima, quæ nunc ſeſe offert, occaſio mittendi ad te tantopere optatum Samaritanum Pentateuchum. Reverendus Pater Bertinus, noſtri amantiſſimus, una cum Nuncio Pontificis ad Regem delegato, iter in Gallias brevi eſt aggreſſurus: mari quidem uſque in Provinciam quam vocant, Galliæ, ſeu Narbonenſem oram, ſed triremibus, quibus quam tutiſſime navigari ſolet; ac inde Lutetiam uſque, pedeſtri itinere, facillime ut opinor, atque expeditiſſime ad te perveniet,

quod jam expectas feliciter, ni fallor, allaturus, illud namque inclusum capsula, & adversus pluvias, aliosque hujusmodi sinistros casus optime munitum, illi tradidi; non laborabo in differendo de Pentateuchi locis, quæcumque enim extant in hoc textu animadversione digna, tibimet propriis oculis intueri licebit; tantum dicam, ea omnia errata, quæ in ἀπογράφῳ jam misso adnotasti, in hoc exemplari meo ita prorsus se habere me reperisse, sicut tu corrigenda esse prudenter existimaveras. De pronunciatione vocalium apud Samaritanos nihil ausim dicere, cum neque eorum Linguam intelligam, neque illos legentes unquam audiverim; illud tantum observavi, hujusce exemplaris mei scriptorem, in quibusdam dictionibus, quas evolvendo libro facile reperies, super aliquas literas virgulas quasdam, seu lineolas apposuisse, vel jacentes, vel dextrorsum aliquantulum erectas, instar accentus acuti Græcorum: quod præstitisse proculdubio opinor, ad tollendam lectori omnem de earum pronunciatione ambiguitatem. Verum, si lineolæ illæ, in hac scriptura eandem quam in Arabica vim habeant, quod non inverisimile mihi videtur, cum Samaritani Arabica Lingua hodie pro vulgari utantur, & ad Arabici scribendi ritus exemplum, qui illis familiaris est, in propriis etiam characteribus distinctionis ergo, lineolas illas

efformasse

efformasse possibile sit dum hujusmodi signa ad distinguendum vocales ipsi non habent, nihil aliud profecto, quam A. vocalem, hisce lineolis ab iisdem repræsentari existimo; nam apud Arabes hujusmodi signum, seu motio, ut ipsi dicunt, quam Jathha appellant, valet A. Latinorum, sive E. clarum ad A. declinantem, vel medium quidem sonum inter A. & E. clarum. Cæterum Masoretas illos, & alios recentiorum, qui fuerunt, tam apud Hebræos, quam apud Chaldæos, vocalium inventores, in eo quod ad pronunciationem spectat, multa innovasse, non abs re suspicor. Nam Arabes, qui priscarum consuetudinum tenaciores fuerunt, & quorum cum Lingua, Hebraicam atque Chaldaicam maximam affinitatem habere, nemo non fatetur, tres tantum vocales agnoscunt, A. nempe, V. & I. tribus literis quiescentibus, Aliph, Vau, & Je, respondentes; quæ tamen variis in locis, plus vel minus clare prolatæ, virtualiter (ut Scholasticorum vocibus utar) nostrarum quinque vocalium sonum, eorumque brevitatem ac longitudinem, quodammodo referunt; cum revera plures tribus, nec sint, nec esse possint, quandoquidem tres tantummodo existunt quiescentes literæ, quæ vocalibus necessario respondere, & earum sonum ubi opus est appositæ, accentu quodam magis producere debent; quod Hebræis etiam & Chaldæis anti-

quitus commune fuiſſe, & Genebrardus mecum ſentit, & ipſamet ſcribendi atque legendi ratio manifeſte oſtendere, mihi videtur: neque in hac tantum parte novatores illos poſteris impoſuiſſe arbitror, ſed in alia quoque, vocales nimirum immutando, & aliam pro alia ſæpe uſurpando in quamplurimis dictionibus ſive corruptela Linguæ, ſive diverſitate τῆς διαλέκτου, ſive temeritate ſive alio quovis caſu. Ad hoc credendum me perſuadet illud argumentum; priſcam ſcilicet, rectam genuinamque pronunciationem complurium vocum earum Linguarum quæ corruptelas paſſæ ſunt, apud exteros potius, quam apud propriæ gentis homines, reperiri; ſi quidem exteri dictionum ſibi peregrinarum pronunciationem fere ſemper eandem retinent, quam ab initio ab iis, quibus Linguæ illæ propriæ erant, audivere, nulla adhuc in eorum idiomata corruptione illapſa: contra vero cujuſcunque nationis homines priſcas proprii ſermonis voces, non niſi corrupte, pronunciare ſolent, immutata admodum annorum curſu, non minus ſermonis, quam veſtium, aliarumque rerum omnium conſuetudine. Quod in Italia accidiſſe videmus, non modo mutata Lingua Latina in Italicam, verum etiam adeo mutata, ut hodie in vocabulis, quæ cum Latinis tum Italis communia ſunt, ſi Hetruſce loquamur, hoc eſt, majori qua modo poſſumus elegantia,

regula

regula ſit, ut à Latinorum pronunciatione quam maxime fieri poteſt; aberremus. Hanc eamdem corruptionem ſermonis, licet non tantam, ipſamet Græcia experitur: Armenia vero, ut de aliis regionibus taceam, tantopere majorem, ut qui hoc ſæculo vivunt Armeni priſcorum ſuorum Linguam, niſi illam addiſcant, multo minus quam Itali, Latinam, intelligant. Quod autem dixi apud extraneos multarum vocum cujuſcumque Linguæ priſcam, rectamque pronunciationem reperiri, non paucis exemplis comprobare poſſem, ſed hic nobis ſatis erit nomen, Cæſar, quod ab Arabibus, à Perſis, & ab Orientalibus fere quibuſcumque ad hanc uſque diem antiquo more apud nos penitus abolito, Caiſar efferri conſuevit. Idem de vocibus Hebraicis evenire, ut hac ſcilicet tempeſtate nonnullæ earum minus recte ab Hebræis, quam ab aliis extraneis, pronuncientur, quid dubium corrupta jam inter Hebræos Lingua, vel temporis injuria, vel Maſoretarum, aliorumque recentiorum temeraria innovatione? Plures reperiuntur dictiones, tam Hebræis & Chaldeis, quam Arabibus communes, quæ quidem ab utriſque iiſdem prorſus literis ſcribuntur, diverſe tamen pronuntiari ſolent ob diverſam illarum gentium vocales illis affigendi conſuetudinem; ſed pace recentiorum Maſoretarum dixerim, Arabum pronuntiatio mihi magis arridet,

arridet, magisque antiquorum usui consentanea videtur. Exempli gratia dictio היכל quæ juxta Genebrardum in Epistola ad lectorem in Commentariis Psalmorum, ab Hebræis Hecal pronunciatur, & significat armarium illud in Synagoga Hebræorum, ubi volumen legis adservari solet, ab Arabibus iisdem quatuor literis exaratur, diversa tamen vocalium adhibita ratione Hikel effertur, & recte quidem; quomodo enim Hecal dici potest, si secunda hujus dictionis litera est Je quiescens, quæ cum motione, seu vocali caret, nihil aliud legenti, quam tempus aliquantulo diuturnius præcedentis vocalis, si modo sit J. longa, sibi natum respondens innuere potest: sin alia ex vocalibus præcesserit, soni ipsiusmet literæ Je contractiorem in syllabam antecedentem, ita ut si non Hikel saltem Heikel, vel Haikel per diphthongum, ut more nostro loquar, sit legendum; Hecal vero absque ulla literæ J. expressione, nullo pacto. De diversitate autem vocalis A. vel E. in postrema hujus dictionis syllaba, nihil dico, cum id parum intersit, & motio Phathha utramque pariter possit denotare; sed de his hactenus: garrula quippe jam nimis loquacitate, ineptis his meis nugis purgatissimis auribus tuis, importuna cornix, obstrepui, quod præ tua humanitate, ut mihi ignoscas ardenter efflagito. Libellum meum de Rege Persarum te legisse, atque fuisse delectatum

lectatum, valde lætor, quid enim jucundius ſcribenti accidere poteſt, quam ab erudito viro, tui ſimili, ſua ſcripta comprobari? attamen ipſe, nequid arrogem, fateor, in eo libro nil aliud eſſe boni, præter veritatem, cujus ſemper ſtudioſiſſimus fui, & diligentiam, qua rerum ſcriptarum notitiam aſſequi, exactiſſime curavi. Quod deſideras de Geographia Perſici Imperii, non quidem Mathematici, ſed potius Hiſtorici, ac Politici more, ſi ea nomina mihi fas uſurpare, jam in promptu eſt: ſed Romæ difficilis admodum librorum promulgatio experitur, ob nimium ſcrupuloſas ſuperiorum cenſuras: longe autem à me parum feliciter hæc typis traderentur, tum ob innumeras voces barbaras, in quarum orthographia ſi error irreperet, omnia profecto corrumperet, tum etiam quia nomina barbara locorum, non parva cumutilitate eruditorum legentium, Romæ Perſicis etiam characteribus in margine facile poſſent exarari, quod alibi impoſſibile futurum exiſtimo, chalcographiæ defectu; veruntamen nihilominus fortaſſe aliquando illud etiam tibi mittam, ut de eo quod libuerit facias; obſcura quæ ad hanc ætatem nobis fuere de regionibus illis, non deſpero futurum, ut hoc meo opuſculo aliquantulum illuſtrentur ſed certe multo magis epiſtolis meis, ſi unquam prodierint vernacula lingua ad amicum quemdam conſcriptis, in

in quibus universæ peregrinationis meæ narratio diffuse continetur. Has ut publico concedam, cædem me remorantur difficultates, & insuper non parum laboris ac temporis, quod in illis rescribendis expoliendisque, operæ pretium foret insumere. Nihil aliud reliquum est, vir Doctissime, nisi ut te rogem, curiosæ cuidam exercitationi meæ satisfaciendi gratia, ut ad me, cum primum rescripseris, mittas Hebraico inprimis sermone, mox & Samaritano atque unoquoque eorum propriis utriusque Linguæ Characteribus, separatim, correcteque scripta, eademque Latinis etiam literis, ut sonus vocabum cujuslibet dictionis melius à me percipi possit, verba illa, quæ ab ecclesia Catholica in signo sanctæ crucis, necnon in Baptismate, recitari solent, videlicet, In nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti; quæ sane quamquam & ipse efformavi, ne forte in aliquo erraverim, abs te nihilominus magis emendata accipere, summopere cupio. Interim vale, & me tui observantissimum, sicut jam soles ama.

Romæ idibus Sept. Anno salutis, CIↃIↃCXXX.

EPIST.

EPIST. XX.

Jo. Morinus Leoni Allatio, de Libris quos edidit ipse J. Morinus, de Administratione Sacramenti pœnitentiæ, & de Antiquissimis ordinandorum Clericorum ritibus, *&c.*

Leoni Allatio J. Morinus.

ITa officiose mecum semper egisti, quoties auxilium aliquod literarum, aut consilium à te poposci, ut semper crediderim mihi facilem fore ad te aditum quoties occasione sese offerente id reposcerem; ea spe fretus te preces meas admissurum facile confido, nec multa præfari benevolentiæ tuæ conciliandæ causa mihi necessum esse existimo: quapropter ab ipsa prece exponenda exordiar, sed prius de precis causa nonnihil mihi dicendum arbitror. Ante paucos menses copiosum volumen de administratione Sacramenti pœnitentiæ in lucem edidi, administrationem istam per duodecim secula tam in oriente quam in occidente deduxi, varietatesque prope omnes quæ in eo contigerunt enarravi; nunc fert animus in sacras Clericorum ordinationes tam Græcas quam Latinas inquirere, & quæ deprehendi publici juris facere; inquisitionem illam Scholastico

ſtico more non inſtituo; id exiſtimo hac in cauſa, & probationibus quas adhibeo plane inutile, his enim argumentis cedat univerſa Scholaſtica, & illis ſeſe accommodet omnino neceſſe eſt, hujuſmodi eſt totius operis ordo & ratiocinatio, in lucem edo antiquiſſimos ordinandorum Clericorum ritus Latinos, quorum nonnulli è codicibus mille annorum & nongentorum ætatem ſuperantibus, multi octingentorum eruti ſunt; ſunt etiam poſteriores. Græcos edo ſeptem, ſed antiquiſſimis Latinis poſteriores; vetuſtiſſimus è Barberino codice exſcriptus eſt, ſecundus ab eo è Cryptæ Ferratenſis monaſterio; tertius & quartus è Bibliotheca Vaticana, ſed omnes ordinationes in illis non exhibentur, præcipuas tamen repræſentant; quintus è codice S. Andreæ Vallenſis exſcriptus; ſextus è Bibliotheca Regia; ultimus & recentior, ſed omnium ampliſſimus Allatianus eſt, cujus ectypum jam ante multos annos ad me miſiſti; his addo librum de Sacramento ordinis Symeonis Theſſalonicenſis, quem Romæ è Bibliotheca Vaticana deſcripſi, tandem quæ de ordine ſcripſit Gabriel Philadelphenſis, Metropolita; hæc omnia prelo matura ſunt, latinitate donata, & variis adnotationibus illuſtrata, quibus quæ Latinis obſcura eſſe poſſunt breviter explicantur. Ex horum comparatione manifeſtum eſt eodem plane modo ordinationes ſacras apud utrum-

que gentem antiquitus factas esse, & quæ nonnulli Scholastici opinantur esse substantialia, neutram gentem olim usurpasse. His præpono dissertationem qua demonstratur Ecclesiam Romanam Græcas ordinationes & ante schisma, & post schisma semper & continue in hunc usque diem admisisse, & probasse; Græcos Schismaticos ad Ecclesiam conversos nunquam ordinasse, sed non modo in ea ordinatione quam apud suos acceperant admisisse, verum etiam ut à Græcis Catholicis more Græco, si quas ordinationes non accepissent, ordinarentur, permisisse atque etiam procurasse.

His de scopo & opere meo delibatis, quid à solita in me humanitate & benevolentia tua impetrare velim, breviter expono: Cum Romæ essem, & hæc quæstio de ordinatione Græcorum acriter agitaretur, è tomo Symeonis Archiepiscopi Thessalonicensis de Sacramentis qui in Bibliotheca Vaticana asservatur, exscripsi librum sive tractatum de Sacramento ordinis, sive sacerdotii; verum cum non liceat, ut probe scis, in ea Bibliotheca quantum libuerit immorari, brevitate temporis coactus nonnulla passim prætermisi, quæ scopo meo videbantur mihi minus prodesse, ea nunc opera & ductu tuo resarcire & complere vellem, ut illius libri editio quam meditor, perfectior sit & cumulatior. R. Pater Anthonius Petit qui

has literas tibi tradidit, quæcunque erunt necessaria & jusseris Amanuensi persolvet. Rogo tantum ut quæ autoritate tua descriptionis jus obtineas, Amanuensemque qui scribere sciat Græce eligas atque scribenda sunt præmonstres; ut hoc commode & minimo cum labore fieri possit: quæ exscripsi & quæ prætermisi in tabella huic Epistolæ conjuncta adnoto & velut depingo: hoc insuper te rogo ut considerato scopo & opere meo, si qua in re illud juvare potes eum in commodum Græcorum quorum mores sacros illustrare laboro, mihi non deneges, jam multorum debitor sum, plurium esse spero, pluribus apud te non agam quem toties beneficum, & amicorum desideriis & commodis desudantem expertus sum.

EPIST. XXI.

J. Morinus P. à Valle de libris & Lingua Samaritanorum.

Perillustri viro, Petro à Valle Romano Patricio Domino meo admodum colendo Jo. Morinus S. D.

Jure mihi succensere potuisti, quod literis tuis respondere tamdiu distulerim. Videri enim potui parum gratus memoriamque beneficii

ficii accepti admodum ſubito ex animo excuſſiſſe: id tamen vitii quod a me longiſſime ſemper abſuit, diuturni mei ſilentii minime cauſa fuit, ſcribendi tarditatem alia pepererunt. R. P. Bertinus qui literas tuas mihi reddidit temporis in itinere ſuo plurimum conſumpſit, multo vero magis ſupellex ipſius quæ cum Illuſtriſſimi Nuntii ſupellectile vehebatur. Nudius tertius tantum Pentateuchum tuum ſanum, integrum, nulla ſui parte laceratum, contortum aut maculatum accepi, ante autem libri tui felicem vectionem, ad te ſcribere nolebam, ne de literis tuis ſine libro acceptis nuntio adveniente libri in periculum adducti ſcrupulum injicerem, admodum autem opportunus advenit; nam folium poſtremum ſub prælo erat Exercitationum Eccleſiaſticarum quas in Samaritanorum Pentateuchum elaboravi, ſpecimina autem Pentateuchi ad calcem libri exhibere ſtatui. Itaque cum tuum nactus ſim, utriuſque conjunctim exhibiturus ſum. Initio Exercitationum Pentateuchum tuum deſcribo, & ex ſpeciminibus quæ olim ad me miſiſti, judicium facio, nunc autem quæ ſperabam beneficio & diligentia tua me conſecutum ſcripſi; quacunque data occaſione Exercitationum iſtarum te participem faciam: Proponebam mihi primum tria aut quatuor foliola, non plura in Samaritani Pentateuchi Illuſtrationem typis committere, ſed diſcendi ſtudio

in justi libelli mensuram sub prelo creverunt: Verum his præteritis ad librum tuum redeo.

Cum primum illum accepi nonnulla contuli cum nostro; nostri, id est, Hebræi interpretationem deprehendi literæ adeo mordicus adhærentem, ut hac in parte omnes interpretes superare mihi videatur, duo quidem verba offendi quæ periphrasi vertebantur, non illa multiplicante verba, sed sensum unius verbi altero verbo reddente: scribæ etiam hallucinationem semel aut iterum, Aleph pro Tau scribentis, legi præterea quæ in fine à scriba addita sunt; illa sunt Hebraica ut constat ex prima linea, & nonnullis aliis dictionibus quæ integre scribuntur, cætera quæ plurima compendia sunt dictionum quæ imperfecte scribuntur, illa autem pleraque nihil aliud sunt quam Rabinorum de quibus mentio fit, honorificæ appellationes quales in nostro Pentateucho plures integre describuntur: sensus autem additamenti istius hic esse mihi videtur, *scripsit hanc legem sanctam servus*, &c. *& tradidit eam Josepho filio Justitiæ, filio Josephi sacerdotis in Damasco, & correxit eam Abraham de filiis Matar anno nongentesimo & vicesimo regni Ismaelitarum decima mensis Elul*, itaque anno Christi, 1542. scriptus est, character & papyrus alteram ætatem non videntur arguere; dicam præterea sectiones istius codicis sectionibus nostri omnino pares esse, unoque & eodem

eodem nomine קצין appellari in fine Geneseos 250 adnotantur; in fine Exodi 200, in fine Levit. 130; totidem in nostro iisdem locis numerantur, ad finem numerorum & Deuter. in tuo omissæ sunt: sed æqualitatem ubique esse non ambigo. Petis à me expressionem istorum verborum, in nomine Patris & filii & spiritus sancti, Hebraice & Samaritice; sic Hebraice efferri debent *beschem ab uben ve ruach haquodesch*, אב ובן ורוח הקדש בשם Samaritani ita efferent ࠒࠃࠔࠀ· ࠀࠁࠉ· ࠀࠁࠉ· ࠅࠓࠇ ࠁࠔࠌ· ࠀࠁ. quomodo pronuntient ista Samaritani, hoc est ut Judæorum more loquar, quibus punctis loquendo illa afficerent divinare licet non demonstrare; hoc disci non potest nisi ex Grammatica Samaritana aut ex ipsorum Samaritanorum pronuntiantium auditu. Ego sic pronuntiarem *Bescham. Ab, ubar. veriach quadesch*, quod ad virgulas quas dictionum quibusdam literis imminentes animadvertisti multo frequentiores sunt in nostro codice quam in tuo; usu autem didici illis significare verbum in usitatiori significatione esse sumendum, vel verbum passivè intelligendum, vel contra formam scribi vel quid simile. De Hebraicarum dictionum pronuntiatione plane tibi assentior, multisque argumentis demonstrare possem antiquissimos Judæos multa aliter pronuntiasse quam jubeant Masorethicæ censuræ, ut ineptissimas lectionis eorum argutiolas prætercam.

Cum desideres Sectionum, capitum & versuum tuo codici adnotationem, hoc sedulò & terse inter legendum præstabo. Quæ de Persici imperii Historica & Politica Geographia scripsisti, sive literis ad amicos, sive libris in hanc rem de industria compositis, si mihi commiseris, curabo ut quam emendate hic typis mandentur; cura tantum ut correcte describantur, cæterorum vadem me tibi sisto. Clarissimus vir D. le Jay qui Bibliorum magnorum editionem suscepit & propriis sumptibus præstat gratias mirum quam maximas agit commodati Pentateuchi. Vale Domine mihi omnibusque literarum alumnis colendissime & me ama. 30 Jan. 1631.

EPIST. XXII.

P. à Valle J. Morino de Chronologia Mahumadanorum quid à Persa rerum Mathematicarum peritissimo didicerit explicat.

Reverendo Patri atque eruditissimo Domino meo Patri Joanni Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S.P.D.

NUdius tertius accepi, vir clarissime humanissimas literas tuas, quibus mihi significasti

ficasti adventum R. Patris Bertini, teque ab eo Pentateuchum optime custoditum, uti optabam, recepisse. Id mihi pergratum fuit; namque multis abhinc diebus pervenisse illuc Pontificis nuncium, apud nos fama vulgaverat, & cum nihil abs te de Patre Bertino, nec de libro audirem, incipiebam quidem in aliquam incidere suspicionem ne quid forte sinistri in itinere illis accidisset. Imprimis summopere jucundum mihi fuit, Pentateuchum ad te fuisse delatum antequam Exercitationes tuæ Ecclesiasticæ prodirent, ut in illis perficiendis, si quid opus erit tibi præsto sit. Easdem ipse Exercitationes, quibus me ditare promittis, non mediocri cum desiderio expecto, novi enim quanta eruditione refertæ sint futuræ; verba illa, quæ Hebraice ac Samaritice à te reddita misisti, perquam grata mihi evenere, innumeras de illis tibi gratias ago, nec non de eo quod scribis, te operam daturum, ut lucubrationum mearum si aliquid ad te mittam, typis istic emendate mandetur, id mihi summi beneficii loco futurum esse non dubites, quo ut quam primum perfruar, brevi aliquam earum ad te mittere non desinam, quam exactissime exaratam. De Anno Christi, nempe 1542. si recte quod scripsisti legi, vel 1592. penultima namque hujus numeri figura non satis bene mihi perspicua fuit, licet priori potius modo quam secundo exaratam fuisse existimem, quo

quidem anno tibi persuades Pentateuchum meum fuisse scriptum, cum annotaverit scriba, se id præstitisse anno nongentesimo & vigesimo regni Ismaelitarum, non facile tibi assentior: hoc enim mihi certo constat annum servatoris nostri 1622. quo ipse in Perside eram, anno Ismaelitarum 1031. majori ex parte respondisse, quemadmodum etiam, ut ex literis ad me Constantinopoli datis, pôstquam Romam reversus fui, collegi ejusdem servatoris annum 1627. Muhammedanorum Hegiræ anno 1036. fere prorsus respondere: quod si accurate perpendamus, nec non Ismaelitarum annum lunarem esse, undecim circiter diebus minorem nostro, qui solaris est, transactos annos retrorsum supputando, certo tamen considerato utriusque anni dierum numero, facile reperies, annum Ismaelitarum nongentesimum & vigesimum in Annum Christi 1514. vel certe 1515. circiter incidere. Memini Davidem Origanum in altera suarum Ephemeridum parte eorumdem annorum, nostri scilicet ac Saracenici, collationem facere; liber iste apud me non est modo: tu illum consulere poteris, attamen quod dixi de annis nostræ salutis 1622. & 1627. eos nimirum respondere annis Muhamedanorum 1031. & 1036. pro certissimo habeas, quidquid in hanc sententiam Origanus adferat, vel alii quicunque; hoc enim ipse, inter Mahumedanos

nos

nos diu versatus, in eorum scriptis atque libris sæpe ac sæpius observatum, oculatus testis omni dubio procul affirmo ; & ne quid in hoc argumento desideres, si forte hujus rei certitudinem assequi cupies, ut in interpretatione Pentateuchi, de illius scriptionis tempore disserendo ab omni erroris offensione magis securus incedas, tria hic subjungere non pigebit. Primum quidem, undecimam diem mensis Aprilis anni Redemptionis nostræ 1586. qua ipse die natus sum, à doctissimo quodam Persa Mathematicarumque Exercitationum peritissimo viro, mihi familiaritate conjuncto, qui meæ genituræ cœlestem, ut moris est, figuram quam apud me habeo erigere voluit, annorum supputatione sedulo facta, vigesimam secundam diem mensis Rabia etthani, hoc est Rabia secundi (qui mensis in anno quartus est ordine) anni Mahumedicæ Hegiræ 994. Persice scriptam fuisse, secundo vero vigesimam primam diem Martii, qua sol primum punctum Arietis ingredi solet, unde anni solaris initium exactissime Astrologorum more Persæ assumunt, Anno Christi 1622. me, ut dixi, in Perside apud eosdem Astrologos commorante, uti notatum est in Ephemeride Persica illius anni, quæ duplex apud me extat, à duobus nempe Mathematicis separatim elaborata in octavam diem mensis Gemadhiel euvel, hoc est, Gemadhi prioris, qui mensis quintus est illis ordine,

ordine, anni quidem Hegiræ Muhamedicæ 1031. incidisse. Tertio denique, vigesimam sextam diem Junii, Anni Domini 1627. à Turcis Constantinopoli duodecimam mensis, Sceuval, qui decimus est ordine, anni eorum Hegiræ 1036. fuisse numeratam, hæc autem sunt nomina mensium Arabicorum, quibus Muhammedani fere omnes in describendis fastis, ut ita dicam utuntur; 1. Muharrem. 2. Sefer. 3. Rabia eleuvel, vel primus. 4. Rabia etthani sive secundus. 5. Gemadhi eleuvel. 6. Gemadhi etthani. 7. Regeb. 8. Scioaban, 9. Ramadhan. 10. Sceuval. 11. Dhilcaade. 12. Dhilhagge; & hi omnes sunt lunares, sex 30. diebus, sex vero 29. alternatim constantes, nisi aliqua intercalatio ad adæquanda novilunia cum mensium principiis occurrat, quæ triginta quolibet, sive viginti novem ni fallor annorum spatio, undecies certo ordine apponi solet ad calcem postremi mensis, qui tunc addita intercalari die, & ipse 30 diebus terminatur. Persæ alios habent menses solares, & aliam solarium annorum supputationem, quam docti non ignorant, & æram Gelalinam appellant, a Rege quodam Gelal nomine, qui illam instituit; sed & ipsi ut plurimum in scriptis & in usu quotidiano, sicut & Turcæ, non alia prorsus quam Arabicæ à me superius memorata æra utuntur, utpote quæ religionis est, nihil enim est aliud Hegira Muham-

Muhammedis, nisi ejusdem Muhammedis fuga, sive exilium ab urbe Meka voluntarium, necessariumque religionis causa, quando ob ineptias suæ legis, quas promulgare incœperat, resistentibus populis, illumque, ut par erat dignis pœnis afficere volentibus, patria illi cedere necessum fuit: sed jam nimis hisce nugis te defatigavi.

Ob diligentiam, qua polliceris, te in Pentateucho inter legendum capitum & versuum numeros adnotaturum maxime tibi sum devinctus, eodemque tui beneficio multo perfectior evadet. Clarissimo Domino le Jay meo nomine salutem dicas rogo; & ut viro de bonis literis optime merito, me quoque illi una cum orbe universo plurimum debere, fac quæso certiorem; si apud me aliquid aliud reperiri compererit, quod ad publicam utilitatem desideret, paratus sum, omnibus quæ possideo, & ipsi, & literatorum reipublicæ inservire. Tu interim vale, amantissime Pater mihique semper & bonis omnibus merito apprimeque Reverenda, & mei memor vive tui observantissimi. *Romæ, Idibus Martii partæ salutis Anno* CIↃIↃCXXXI.

EPIST.

EPIST. XXIII.

P. à Valle Jo. Morino de ſuo exemplari Samaritano.

Admodum Reverendo Patri, atque eruditiſſimo Domino ſuo, Patri J. Morino Congregationis Oratorii Presbytero, Petrus à Valle Peregrinus S. P. D.

NUnquam moleſte tuli, mirifice, culte atque amantiſſime mi Pater, Samaritanorum Pentateuchum, quem tranſactis menſibus, ut typis mandaretur, ad te miſeram, adhuc mihi non fuiſſe remiſſum; conſulto enim putabam id fieri, nempe ut is, uſque ad extremam operis abſolutionem tibi inſervire poſſet; tantum hortantibus amicis, ut alia quædam, in eumdem finem in Gallias allegarem, reſpondi, me, priuſquam alia mitterem velle inſpicere, procuratæ antea Pentateuchi impreſſionis diu expectatum exitum: qua nimirum ſui, meique felicitate liber iſte prodiret, atque ex illius fato de reliquis poſtea decreturum. Nam de futuro ad votum hujus libri eventu non de feſtinata exemplaris reſtitutione, me ſummopere ſollicitum fuiſſe, & quouſque id intuear, mirum in modum conti-

nuo futurum, syncere fateor. Amplissimus vir nostrique studiosissimus Dominus Perescius, qui mittendi olim ad te Pentateuchi primus certe mihi auctor extitit optime novit quis sit meus hac super re sensus: quanto scilicet ardeam desiderio vulgationis hujus Pentateuchi à te Latine redditi, ut publico bono consulatur; & quo denique pacto publicæ istius utilitatis curam ac diligentiam quoque meam qua fieri potest, participem fore enixe cupiam. Ille idcirco te de his, atque de aliis ut exopto, certiorem facere non desinet, ac præsertim de summa animi mei erga te propensione: teque, ut illi in omnibus indubitatam, quam meretur, fidem exhibeas, etiam atque etiam rogo: atque illud præcipue amicitiam tuam me tanti facere, ut nemo pluris virtutes quibus es præditus, quam qui maxime venerari; nihilque demum magis in votis habere, quam occasionem nancisci, ut tibi ex animi sententia inservire, atque aliquod observantiæ in te meæ non vulgare argumentum ostendere valeam. Valē vir Doctissime, & me amare perge, ut soles. Romæ.

EPIST

EPIST. XXII.

P. à Valle Jo. Morino quid de Cabbalisticis Interpretationibus ex Arabum, Persarum, Turcarumque Monumentis hauserit profert.

Reverendo Patri, atque eruditissimo Domino meo Patri Jo. Morino Congregationis Oratorii Presbytero Petrus à Valle Peregrinus S.P.D.

DOctissimæ Exercitationes, quas à te nuper elaboratas, dilecte mi Pater, semperque observande Morine, uti pollicitus fueras, ad me misisti, à R.R. Patribus Congregationis tuæ mihi redditæ fuerunt; earum lectione mirum in modum sum delectatus: nec prius ad te rescribere volui, quam illas, ut feci, à principio ad finem avidissime evolverem. Omnia reperi, sicut jam mente conceperam, non minus doctrinâ quam curiosa novitate & summa demum eruditione referta, quæ præcipue, de Cabbala explicasti, mihi perjucunda fuere: diu enim aliquid certi rescire concupiveram de reconditis istis Judæorum mysteriolis; non tamen ab ipsis, quos in omni scientia vanissimos esse jampridem compereram. De Cabbalisticis hisce interpretationibus,

pretationibus ex Arabum, Persarumque, ac Turcarum Monumentis, à Talmudistis, ut puto, mutuatis aliquid jam & ipse delibaveram; sed certe primis tantum labiis, quippe qui res illas tanquam levissimi ponderis contempseram: quinimo primis, quæ inspexeram, illius artis fundamentis, ipse etiam proprio Marte nonnulla alia Philosophando adstruxeram, quæ num Hebræis sint usitata ex te cognoscere mihi pergratum erit: videlicet, non modo ex literarum numeris, seu simplicibus seu quadratis; iisque excerptis, vel ex literis simpliciter vel ex literarum nominibus expansis in qualibet dictione, aut nomine, vel si mavis sententia, aliquam reconditi sensus interpretationem Gmetrice, ut loquuntur, elici posse; verum etiam, eodem numero denuo in literas commutato, ex significatione dictionis, quæ ex resultantibus literis emergit; exempli gratia; ex venerabili nomine Jesu, quod ab Arabibus scribitur *Isua*, יכוע si literarum numeros supputemus, colligentur 146. quo numero iterum in literas resoluto exorietur dictio *Camu* קמו, quæ Arabice sonat *Inservire*. Recte igitur dicetur de Domino Nostro Jesu Christo, qui, ut iniquitates nostras ipse portaret, servi formam induit, uti scriptum est; attamen hujusmodi interpretationes fallacissimas esse, ac persæpe ineptissimas, bifariam demonstratur; primo quidem,

dem, ut in exercitationibus prudentissime notasti, quia licet aliquando forte fortuito hac interpretandi ratione, sensus valde appositi ex dictionibus eliciantur, nihilominus sæpe ac sæpius aut nulli deducuntur aut insulsissimi, & quod pejus est, non semel impii: secundo vero, quia sensus isti dictionibus, unde eruuntur, sunt nimis communes; nec verisimile est eidem dictioni vel nomini, vel sententiæ, ubicunque collocatæ, eosdem prorsus sensus omni tempore adaptari posse. Sexcenti reperiuntur Johannes, & Pauli, & horum alii viri optimi existent alii pessimi, singulique ob morum conditionisque varietatem inter se valde diversi; quis igitur existimabit his omnibus, & unicuique eorum eosdem sensus apposite applicari posse; quos ex consimili nominum interpretatione extrahere licebit? quod ad Notaricum attinet, Arabes, Turcæ ac Persæ eo passim utuntur, brevitatis causa, in describendis tabulis Astronomicis, Ephemeridibus, Fastis, & quæ sunt his similia, ita ut absque illius notitia ejusmodi libros quis intelligere non possit. Ego autem illud parvi facio, licet penitus non ignorare necessarium duxerim, quia genus est scribendi erroribus quam maxime obnoxium, cum propter notarum inter se similitudinem, aliam pro alia usurpari, tum ab ineruditis amanuensibus tum à lectoribus non satis expertis, facillimum sit.

Sed

Sed de his hactenus; tantum cupio, ut me quoque certiorem reddas quibus notis apud Hebræos designentur millenaria & centenaria supra 400. nam Arabibus ad millenarium usque designandum propriæ ac peculiares sunt literæ, cum eorum Alphabetum sex literis plusquam Hebraicum abundet; illæque sunt, quæ respondent ת, כ, ד, צ, ט, ג, quando molles pronuntiantur, ut apud Chaldæos in usu est, præsertim in dictionibus Arabicis describendis: quod tamen ignoro, an Hebræis etiam sit commune, an potius, pro millenariis designandis, primas literas, simplicium numerorum significativas, usurpent, quæ ante notas centenariorum collocatæ apud Arabes etiam aliquando millenaria designant. Sed missis his, quæ forsitan plus quam par erat tibi tædii attulere, modo reliquum est, ut gratias quas referre non possum, tibi saltem innumeras agam, non modo de libro transmisso, verum etiam quod plurimi faciendum est, de multiplici honore, quo me in illo prosecutus es, tot tantisque laudibus me supra quam mereor, extollendo. Erubui sane quoties in illas incidi: at blandientis sibi animi titillationem quis compescet? mei profecto imbecillitatem ut fatear necesse est: non possum his laudibus licet immeritis summopere non oblectari, quippe quæ, tui beneficio, laudatissimi viri nomen meum tam honorifice immortalitati

P commendant,

commendant, ex quo quantum tibi debeam, verbis exprimi posse non duco: manebit tamen dum vixero, alta mente repostum. Duo supersunt, quæ ab humanitate tua, abstinere non possum, quin enixe efflagitem; primum quidem, ut in impressione Samaritani nostri Pentateuchi versione Latina illum minime defraudes: nam, etsi versio Latina Hebræo-Samaritani Samaritano etiam, ut ostendis, est communis, cum iste illius sit exactissima translatio lectori tamen permolestum erit, Samaritani sententiæ quomodo Latine efferantur, longe alibi inquirere, & dubii semper aliquid apud ipsum remanebit, num verba ubique singula singulis bene respondeant: at è contra versionem Latinam, licet prorsus eamdem, utrique suis in locis apponere quid erit impendii? alterum quod expecto est, ut quamvis codex iste Samaritanus magnis illis Bibliis adjunctus proditurus sit, non desinas tamen curare, ut seorsim etiam cum propria illius versione Latina imprimatur, quo facilius omnibus illo perfrui liceat; quod publicæ utilitati quam maxime conducturum existimo, nam magna illa biblia, quæ immania sunt volumina, & magni pretii, cuilibet præsto esse non facile poterunt. Pluribus non est cur te defatigem: tantum vale, & me tibi devinctissimum vivere pro certo habeas.

Romæ, quarto Nonas Julii. CIↃIↃCXXXI.

Epistolam

EPistolam tuam quam ad me una cum libro misisti non accepi: Pater qui detulit, dixit, se illam perdidisse, ubi quoquot forinsecus literæ importantur, ob pestis suspicionem, igne purgari solent. Si quid forte continebat quod me non latere cuperes, rescribas quæso, ne aliorum incuria mandatis tuis, quæ vehementer expopto gratissimisque nunciis me defraudet. Vale iterum & me ama.

EPISTOLA XXV.

De Chronologia *Mahumadanorum.*

Nobilissimo & Perillustri Viro Petro à Valle, *Joh. Morinus.*

PRimas Litteras à te accepi, quibus me respondisse non memini. Prioribus difficultatem non immeritò mones, quod Annum *Arabum* 920. cum Anno Christi 1542. commiserim; ais enim te certissimum esse annum veræ Salutis 1622. cum *Mahummedico* 1031, majori ex parte concurrisse, & 1627 cum 1036, undecimum præterea *Aprilis* anni 1596 cum anno *Hegiræ* 994, & die 22 mensis Rabie secundi. De hisce exemplis nihil ambigo, alia addam, quæ tua nobiliter confirmant. Refert *Gordonus* in Chronologia sua ad annum 622, in Edicto pacis *Caroli* V. Imperatoris, cum *Afro* Rege, annum *Hegiræ* 942, cum anno Christi 1535, copulatum fuisse: In litteris vero *Solimani* ad *Ferdinandum*, annum consimiliter ab Epocha *Mahommedis* 954, cum Christiano 1547, conjunctum. Refert quoque *Mulerus* in Tabulis Astronomicis, *Turcarum* Imperatorem

litteras ad *Belgarum* Ordines anno 1610, rescripsisse, ad quarum calcem æra notabatur 119. Ista sane contradicere nobis videntur qui annum *Arabum* 920, cum Christiano 1542, maritavimus. Nodum istum qui multis perplexus videri potest, paucis enodabimus: Aliud est annos ab Epocha *Arabica* juxta *Arabes* & *Turcas* putare, aliud eosdem annos juxta *Christianos* aliosve populos. *Arabes* annis utuntur mere Lunaribus dierum 354, nec illos curant ullis embolismis cum solaribus exæquare, abrogata prorsus annorum solarium consuetudine. Embolismorum quidem speciem quandam usurpant, sed à nostris prorsus dissimilem, cum enim annus lunaris juxta Astronomorum antiquorum & recentiorum epilogismos dierum sit 354. hor. 8. m. 48. ad finem cujuslibet anni 354 dierum residui sunt hor. 8. m. 48. quæ ad finem anni tertii collectæ diem præstant, horasque duas & 24 min. Tertio itaque anno diem intercalant, quo annus ille dierum constituitur 355, superfuntque Epactæ horæ duæ & 24 min. quibus anno quarto horas 8 denuo addunt, & 48 min. & sic continuant donec compleatur annus trigesimus. Tum enim undecim embolismis unius diei peractis, nullæ prorsus supersunt Epactæ, idemque embolismorum & epactarum redit ordo

qui

qui prius effluxerat, quod manifestum & palpabile fit multiplicatis horis 8 & 48 m. per 30, consurgunt enim horæ 264, ex quibus undecim dies exactissime, nullo superfluo, componuntur. Hæc est illa triacontaeteris, seu periodus *Arabica* triginta annorum, qua anni *Arabici* exacte satis juxta lunares motus, nulla solarium habita ratione, definiuntur. Non incassum hæc præmissa sunt: Si quis enim me roget quotus annus hegiræ juxta annos Arabum supputetur hoc mense *Septembri* æræ Christianæ 1631, respondebo 1041. Si autem me roget quotus vero juxta annos Julianos, qui Christiani sunt? respondebo 1010. Annorum 31 est discrimen, hoc est à fuga *Mahumedis* anni *Arabici* effluxerunt 1039, & aliquot dies; anni vero Christiani 1009, sed ista exactissime subducamus: hujus enim rei ignoratio *Genebrardo*, *Gordono* aliisque Chronologis persuasit, *Arabes Afros* Epochen Hegiræ ab anno Christi 591, aut 592, initium ducere. Verum præstantissimi quique Chronologi, istiq; *Arabes* consentiunt, Hegiræ Epochen decimo sexto *Julii* anni Christi 622. cœpisse. Pluribus id probare non opus est; facile enim ex dicendis colligetur. Ab eo tempore usque ad mensis *Julii* 16 diem anni præsentis, effluxerunt anni *Arabici* 1340. Annus ille ut dicimus, dierum est 354, hor. 8.

m. 48. Annus vero solaris juxta *Alphonsum*, & fere juxta *Tichobrahen*, est 365 dierum, 5 hor. m. 49. Excessus igitur Anni Solaris supra Lunarem *Arabicum* est 10 dierum, 21 hor. m. 1. Cum igitur 1009 anni Solares præterierint, ducantur decem dies, 21 hor. 1 m. in 1009, summa erit 10973 dierum, 13 hor. m. 49. Tot igitur diebus 1009 anni solares superant 1009 *Arabicos*; sed 10973 dies, 13 hor. m. 49, divisi per 354 dies, 8 hor. 48 m. annum *Arabicum*, annos nobis præstant *Arabicos* 30, dies insuper 342, hor. 13. m. 49. itaque anno Christi 1631, 15 *Julii* præterierunt anni *Arabici* ab Hegira 1339, & præterea dies 342, hor. 13, m. 49, ergo annus 1040 *Arabicus* seu *Neomenia Muharran* cœperat octavo *Augusti* anni 1630. Ab octavo enim *Augusti* mensis anni 1630; ad 15 *Julii* 1631, dies 342 numerantur. Præterquam quod Epilogismus iste rectus, huic assentiuntur Tabulæ Astronomicæ; Neomeniam enim ex Alphonsinis Tabulis collegi anno 1630 factam fuisse juxta medios & æquabiles motus, octava die *Augusti*, hora ante meridiem 9. & 3 m. in Romano meridiano. Nunc si 342 diebus, addantur 12, (existimarem enim annum illum esse ὑπερήμερον & intercalarem; etenim triacontateridis *Arabicæ* vigesimus) finietur annus 1040 Hegiræ, *Julii* die 28, inibit

inibitque Neomenia *Muharran* anni Arabici 1041, *Julii* die 29, Neomenia media juxta Tabulas Alphonſinas accidit *Romæ* 28 *Jul.* hora poſt meridiem 7. m. 51. ſec. 17. paulo poſt occaſum: itaque hodie annus ſupputatur Hegiræ 1041, & 21 menſis *Sepher*, Chriſti vero & noſtri, 1631, & 16 Cal. *Septembris*, niſi forte propter *Arabicarum* Neomeniarum προέμπτωσιν, de qua mox, cœperit *Muharran* 31 *Julii*, quo caſu incidit hoc anno 16 *Septemb.* in 19 menſis *Sepher*. Ut ex annis ſolaribus datis, *Arabicos* collegimus, ita & contrario modo ex *Arabicis* facile eſt ſolares colligere. Hoc in numeris tuis periclitabimur, aliquid enim continent quod animadverſione dignum videtur. Ais igitur *Aprilis* undecimum diem anni 1586, concurrere cum 22 die Rabie poſterioris anni Hegiræ 994. quia anni *Arabici* numero ſuperant Chriſtianos in eadem dierum collectione, exceſſus annorum ſolarium ſimul collecti, & ex annis Arabicis lunaribus exempti, annorum ſolarium numerum exhibent. Defectus anni lunaris Arabici à ſolaris eſt 10 dier. 21 hor. 1 m. Defectus ille uniuſcujuſque anni in annis 993 integris conſurgit in ſummam dierum 10799, h. 13. m. 33. Anni vero 29 ſolares dies conficiunt 10592. min. 41. horas, & minuta iſta ſecuri nunc negligimus. Dies igitur 10592, tolle

ex 16799, sive annos 29 à 993, residui erunt anni Christiani 964,& dies 207.rursus eximendi, nam omnes dies defectus lunaris sunt exemptiles. Denuo itaque ab annis Christianis 964, tolle dies 237, annos assequeris 963, dies 158. Dico igitur annos Hegiræ 993 completos æquari annis solaribus 963, diebus 158. Hinc facile est postremum diem Anni Arabici 993 eruere, & Neomeniam *Muharram* anni Arabici 994. Annus solaris Hegiræ semper finitur 15 *Julii*, & incipit 16 ejusdem mensis, à quo die si numeres 158 dies, terminabitur annus ille 20 *Decemb.* inibitque 993 annus Hegiræ *Decemb.* 21. qui duravit per universum fere annum Christianum 1586. Si igitur ab an. 1585, cum quibus concurrebat annus Hegiræ 993, tollas annos solares 963, relinquentur 622 Christi à decima sexta *Julii*, pro initio & radice supputationis Hegiræ, cui Epochæ omnes celebres Chronologi consentiunt, quæque ut vides ex ipsissimis Arabum Epilogismis Astronomice putatis colligitur. Sed ex iis quæ addis, difficultas oritur. Ais enim ex Astronomorum Persarum exacta supputatione, undecimum diem *Aprilis* anni 1586, concurrere cum 22 die *Rabie* posterioris anni Hegiræ 994. nam concursus ille attribuendus videtur *April.* 9, aut saltem 10, uno die citius, menses enim tres

tres priores Arabici cum quarti 22 diebus, dies componunt 110, atqui dies 110 à vicesimo primo *Decembris* exclusive supputati, decimo *Aprilis* terminantur. Difficultatem augent Tabulæ Alphonsinæ, ex quibus colligo Neomeniam mediam factam fuisse anno 1585, *Decembris* 21 die, hora post meridiem secunda in Meridiano Babylonico, eo prorsus modo quo ex annorum solarium & lunarium epilogismis adnotavi. Astronomi autem tui lapsum non esse ex aliis quæ affers exemplis manifestum est. Refers in Ephemeride Persico, 21 diem *Martii* anni Christi 1622, in octavum diem *Gemadi*, prioris anni Hegiræ 1031 adnotatum fuisse: idem brevissime quod in priori exemplo præstemus. Anni 1030 completi superant 993 completos, annis 137, defectus anni lunaris à solari 16 d. 21 h. 1 m. ducatur in 137; emergent 402 dies, quibus junge 207, residuum superius adnotatum, dies fient 609; hoc est annus solaris & 244 d. quæ juncta annis 29, conficient anni 30, & 244 dies, quo annorum & dierum numero anni Hegiræ 1030 completi superant numerum annorum solarium ejusdem Hegiræ. Demantur igitur à 1030, anni 30, restabunt mille anni solares: ab his iterum deme dies 244, residui erunt 999 anni, dies 121, prorsus æquales 1030 annis Hegiræ completis. Anni

autem 999 solares finiti sunt die 15 *Julii* an. 1621, duravit Hegiræ annus præterea diebus 121; finiit ergo die *Nov.* 13. ac proinde annus 1031 Hegiræ cœpit die 14. *Nov.* anno Christi 1621. Eo die ex Tabulis Astronomicis colligo commissum fuisse Novilunium Babylone hora quarta matutina. A Neomenia autem *Muharran* ad octavum *Gemadi* prioris inclusive 126 dies effluxerunt; sed à decimo quarto *Novembris*, ad 21 *Martii* 128. Tertium uno expediam; 26 dies *Junii* anni 1627, concurrit cum duodecima mensis *Sceval* anni Hegiræ 1036. A Neomenia *Muharan* ad duodecimum diem *Sceval* dies 227, totidem retro numerati à 22 *Jun.* incipiunt à 23 *Septemb.* quo juxta id quod scribis, cœpit Meomenia *Muharran* Sed Tabulæ Astronomicæ exhibent Novilunium *Babylone* die 21 *Sept.* paulo post aut circa mediam noctem. Ex his exemplis constat cœlestes Neomenias duobus diebus Arabicas nunc anticipare, Lunamque primam eos tum pronuntiare cum est tertia, cujus rei causam à te scire velim: num quod Neomeniam ut Judæi, stante Templo, non a Luminarium Synodo, sed à Visione celebrent? Num Cycli ipsorum vitio, ut olim Christiani ante *Gregorii* correctionem, Luna prima dicebatur cum erat quarta: tantus tandem apparuerat enneadecaeteridis ine- [illegible] mendatæ

mendatæ defectus, aut quavis alia de causa. Ista nunc introspicere, urgentibus aliis negotiis, non vacat, alias forte non ex tempore ut nunc, sed consulto de hisce differendi dabitur occasio. Quamquam verbosa scriptura mea importunus nimium tibi fuerim, id quod rei à te animadversæ caput est non omittam. Samaritanos aio, non secus ac Judæos annis uti solaribus, non lunaribus, ut Arabes. Hujus rei multa sunt Argumenta, Lex *Mosis* quam profitentur, cujus Festa solari & lunari motui addicta sunt, unde fit ut ipsis & Judæis solemne, lunares menses per Embolismos dierum triginta, annuo Solis motui accommodare, atque adeo quamvis eorum menses sint lunares sicut Arabici, nusquam tamen cum illis conveniunt. Præterea hujus rei testes habeo *Mosem Ægyptium* & *Abenezram*, ut à Commentatore Libri *Cotzri* citatur, insuper *Scaligerum* cum Calendario Samaritano quod in lucem edidit, denique ipsum librum tuum & meum; nam in Libro tuo cum supputatio annorum initur à regno *Ismaelitarum*, additur mensis *Elul*, in meo vero mensis *Marhtsuan* qui menses Judaici sunt, & cum annis lunaribus Arabum accommodari non possunt, nisi quis scrupulosam Astronomorum supputationem advocet. Igitur faciunt *Samaritani* quod nos in eadem causa faceremus.

Si

Siquis enim me rogaret quot hodie 1631, & *Sept.* die 16, anni elapsi sunt ab Hegira seu fuga *Mahometis*? non responderem per annos Arabicos, sed solares vulgares annos scilicet præteriisse 1009. anni vero 1010 diem 63 fluere: nec aliter supputant Chronologi Christiani aut Judæi, sicut vice versa Arabes quæ apud nos fiunt annis Hegiræ suæ applicant. Latine versa est Historia Sarracenica ab Arabe docto & Chronologo exactissimo, *Lugduni Batavorum*, anno 1625 edita: innumeris in locis historias Christianorum recensens Hegiræ annos semper usurpat. Sed de hisce hactenus.

Posteriores Litteræ tuæ mihi lecto decumbenti redditæ sunt, sed tui nominis jucunda recordatione animum recrearunt, febrisque ardorem elevarunt. Quæris à me, eruditissime Domine, num per Judæorum Cabbalisticam Gematriam, numeri ex dictionis resolutione manantes, soleant iterum in dictionem coalescere, qua Mysterium aliquod significetur: exemplo tuo quæstionis sensum aperiam. ישוע *Jesus*, Arabice componit 146, numero illo iterum in litteras resoluto exoritur dictio קמו, quæ Arabice *inservire* sonat, recte de Domino nostro dicitur, qui formam Servi induit, *&c.* Respondeo, Gematriæ Cabbalisticæ genium esse, dictionis unius sensum aut mysterium, ex alia

per

per numeros expiſcari, atque ad id tantum Gematriam inventam eſſe, hincque ſæpius myſteria emergere. Huic conformia quod ex Arabica Lingua adnotaſti, verbi gratia dictio מצותי, *Præcepta mea*, in numerum 546 reſolvitur. Idem numerus in litteras iterum reſolvitur שמור dictionem componentes, quæ *cuſtodi* ſignificat; quo Myſterio Mandata Dei ſedulo ſervanda eſſe demonſtratur. Huc tendit omne negotium Gematricum, niſi Judæi barbaris nominibus ſæpius oblectarentur; verbi gratia, nominis barbari *Mitatron*, מטטרון, apud eos maxima eſt reverentia; ſicque Angelum qui primum cœlum movet, vocari fabulantur, eo quod litteræ iſtæ 314 conficiant; qui numerus in dictionem שדי *Schaddai* Iterum reſolvitur; quæ unum eſt ex maximis Dei nominibus. Alterum eſt quod quærit de Numeris Judeorum ſupra quadringenteſimum: duobus modis illos ſolent exprimere, ope ſcilicet quinque Litterarum finalium; ם·ך·ץ·ף·ן· 500, 600, 700, 800, 900, vel alias litteras conjungendo; ut 500, hoc modo, תק, 600, תר, *&c.* Pro millenariis autem, litteris iterum utuntur, ut ברלד, 2234 cum apponunt litteras finales illas ſemper ad finem relegant; verbi cauſa, ſumma Verſuum à Maſoretis in Pſalmis ſic adnotatur,

tur, אאכזך, 2527, natura duce ſic ſcribi debuiſſet, אאךכז, alias pro duobus א uterentur ב. Sæpe millenarios omittunt, & inferiores tantum numeros adſcribunt, quod ſæpiſſime faciunt cum annos Epochæ mundi numerant, ſed tum ſæpius addunt פק. hoc eſt, פרט קטון, juxta Numerum minorem. Exempli cauſa, aliquid hoc anno accidiſſe dicerent, שנת שצ״א, anno 391, juxta Numerum minorem, hoc eſt, anno mundi juxta ipſorum Numeros, השצא, 5391. Sed de hiſce hactenus. Pentateuchi 17 caput *Levitici* ſub prælo eſt. Pentateuchum tuum integrum cum Hebræo Samaritano contuli; tam exacta eſt, & verbis adhærens verſio, ut Latina duplici minime ſit opus, unaque verſio utrique textui ad amuſſim reſpondeat; alteram verſionem condere prorſus eſt actum agere. Ita autem Samaritanus uterque codex in editione diſponitur, ut Latina verſio utrique textui ex æquo reſpondeat, nullaque verſio cum archetypo facilius iſta comparari poſſit. Hæc habui, perilluſtris & mihi obſervandiſſime Domine, quæ doctiſſimis Litteris tuis reſcriberem, me ut magis ac magis ames etiam atque etiam rogo.

Reſponſio

EPISTOLA XXVI.

Responsio ad præcedentem Epistolam Ephemerides Persicæ ac Turcicæ, quas penes se asservabat Auctor Tabularum Astronomicarum, quibus nunc Persæ utuntur, & de his judicium. Diagramma Triacontaeteridis Arabicæ, quam ab Astronomo Persa habuerat.

Reverendo Patri atque Eruditissimo Domino meo, Patri Joanni Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero*, Petrus à Valle *Peregrinus, S. P. D.*

Valde delectatus sum, Doctissime, ac mihi semper Reverende, mi Pater, iis omnibus quæ ad me rescripsisti postrema Epistola tua; sed præsertim accuratissima supputatione qua probas te annum Hegiræ 920, cum anno Æræ nostræ 1542, recte maritasse: quæcunque asseris pro certissimis habeo, nihilominus illud etiam quod te monui, de tribus illis exemplis, quæ discussisti, verissimum est. Hanc autem differentiam puto evenire, quia in rebus humanis, ut non ignoras, sæpissime accidit, ut aliud

aliud theorice ſpeculando comperiatur, aliud vero practice uſu veniat: & in hac potiſſimum re non mirum, cum defectus illi aut exceſſus horarum & ſcrupulorum, quos optime notaſti, in uſu civili negligantur, & neceſſario ſint negligendi, ut anni principium civile cum principio diei, in quo conſtituitur, ſimul inſurgat. Sed cum verum & Aſtronomicum anni principium à principio civili, quod fere ſemper aut præit, aut ſubſequitur, aliquot horis & ſcrupulis diſtet, hæc differentia ſemel atque iterum neglecta, efficit poſtea ut longo annorum decurſu magnas illas reperiamus differentias, quas in noſtro calculo præ manibus habemus. Quod autem dicis de undecima *Aprilis* die anni Chriſtiani 1586, quam Aſtrologus meus cum 22 *Rabiæ* poſterioris anni Hegiræ 994 copulavit; tibi tamen videtur 22 *Rabiæ* poſterioris prædicti anni, cum nona vel decima *Aprilis* anni noſtri concurrere diebus, ne mireris: Arabes enim, ſicut & Perſæ & Turcæ, Neomenias ſuas lunares non in novilunio, hoc eſt, in Luminarium congreſſu, ſed in viſione Lunæ conſtituunt. Verum cum Luna non niſi ſero in occaſu Solis apparere incipiat, & nox apud illos nunquam antecedenti, ſed ſemper ſubſequenti tribuatur diei, unde ſi Luna, exempli gratia, die Martis ſero incipiat videri, ſubſequens dies

Mercurii

Mercurii prima mensis numeratur, hinc fit ut Neomeniæ, duorum semper ac fere trium dierum spatio, sint noviluniis posteriores; nec ubique pari gradu incedant, sed alii citius, ut Turcæ Orientales (*Turkistan* scilicet Regionis Incolæ, qui Tartari sunt) alii vero tardius, ut Persæ, illas celebrant; quod passim in Ephemeridibus omnibus earum gentium manifeste apparet. Ephemerides aliquot habeo, ut alias tibi significavi, & Persicas & Turcicas, singulas autem unius tantum anni confici solent, quemadmodum in Oriente, nam plurium annorum illas simul edere, Typographiæ defectu, non facile illis foret: inter has unam quamplurimi præcipue facio, exactissime elaboratam à *Mulla Zeineddin Larita* Mathematico & Astronomo inter Persas præstantissimo, mihique amicissimo, qui certe, in nostra etiam *Europa*, inter hujus artis peritos, pares haberet admodum paucos, si libris apud nos à recentioribus editis, instrumentis nuper repertis, ac demum observationibus innumeris, posterioribus hisce seculis factis ab eruditissimis viris, quæ omnia in Perside ignorantur, non esset destitutus. Fatebatur mihi quidem Tabulas Astronomicas recentiores quibus ipsi nunc utuntur, confectas ab *Olegh Chan*, *Samarcand* Principe, & magni illius *Teimur Lenk*, hoc est, *Teimur Clandi*, quem nos

nos corrupto vocabulo *Tamerlanem* vocamus, ex filio nepote, jam nimis antiquas esse, & ad hæc tempora non satis bene respondere: motus propterea Planetarum aliqua apud ipsos indigere correctione, & alia quamplurima desiderari; quapropter à me petiit ut Ephemerides aliquas, & alios Libros ex nostris sibi mitterem, quos ut percipere posset, notas omnes Arithmeticas, Characteres nostros Astronomicos, necnon Litteras Alphabeti, ac modum legendi sedulo à me addiscere voluit; & si Ephemerides *Magini*, quas illi misi, ad ejus manus pervenerunt, non dubito quin ex illis summam delectationem ac utilitatem sit percepturus. Hujus inquam viri, apud quem in *Lar* civitate, ipsius patria, aliquot menses quotidiana consuetudine familiarissime versatus, complura ab eodem didici scitu dignissima, Ephemerides habeo unius anni ad Meridianum ejusdem Civitatis *Lar* elaboratas, quæ tamen quia ille ad majora intentus, Ephemeridum Auctorem se profiteri dedignabatur, feruntur sub nomine *Mulla Enaiet Larita*, sui fratris germani. qui & ipse Astronomiam pertractabat; hasque ego, veri Auctoris summa diligentia exactissime transcriptas, ab ipsomet *Mulla Zeineddin* dono accepi, in urbe *Lar* cum primum evulgatæ fuerunt, ejusdem anni de quo agebant

agebant initio. Sæpe miro accensus sum desiderio illas Latine vertendi, existimo enim fore ut ad Chronologiam quam maxime conferrent, ob diversarum Epocharum copulationem, variamque mensium apud diversas gentes rationem, quæ ibi oculis objicitur, quæque una cum adspectibus Planetarum adinvicem certis suis locis accurate collocatis, non dubito quin Chronologis, ad tempora examinanda, opem non modicam afferrent. Verum ab hoc labore plura me deterrueruut; primum quidem quia *Romæ* non facile futurum puto ut à superioribus impetraretur hujusmodi rerum typis evulgatio, alibi vero me absente difficillimum censerem, ut absque innumeris erroribus imprimi possent; cum omnia sint notarice scripta, & captu non facilia, nisi quis fuerit in illis diu versatus. Præterea, ordinarii Characteres quamquam Persici & Arabici, ad imprimendas Ephemerides fortasse non sufficerent ob notarica quædam, quibus multis opus est Literarum compendia. Insuper Amanuensem non habeo, qui mihi Persica transcribat, & ipse nec labori sufficio, nec patientia mihi est ut transcribendo me fatigem, & tempus conteram. Nullo autem remanente apud me transumpto unicum, quod habeo originale, ut imprimatur alio transmittere cum discrimine illius amissi-
 onis

nis in itinere proculdubio permoleſtum eſſet. Nihilominus tamen fortaſſe difficultates iſtas ſuperabo, & Ephemeridem integram ad te mittam utroque charactere, Latino nempe & Perſico, ſi fieri poterit ἀμφιγλῶσαν imprimendam: interim ex ea deliba quæ in alia charta huic Epiſtolæ alligata ſeparatim mitto; ac me fac, quæſo, certiorem, num Pariſiis, ubi typos Arabicos reperiri certiſſimum eſt, Perſica etiam imprimi poſſint, quæ quidem iiſdemmet Arabicis characteribus imprimenda ſunt, ſed ultra quos Arabes uſurpant, tribus aliis opus eſt, qui Arabibus non ſunt familiares, hi vero non ſunt figura diverſi, ſed tantum duplici poteſtate, & Criticis quibuſdam tantummodo punctulis inter ſe diſtincti; nam præter Arabicas litteras ب B. ج E. & ز Z. quæ etiam apud Perſas ſunt in uſu, eodem modo quo ab Arabibus pronunciantur, ad Perſica ſcribenda, illaque peculiari quadam Perſarum pronunciatione legenda utuntur iiſdem litteris criticorum punctorum additamento diverſam habentibus poteſtatem; videlicet, پ P. چ C. Ital. & ژ Hiſpan. Neceſſe eſt igitur ut Perſica poſſimus typis mandare,

mandare, tres iſtos characteres habere duplici figura, unico nimirum puncto, eoſdemque tribus punctis inſignitos. Evolvens fortuito Schedulas meas, reperi folium in quo R. P. frater *Thomas à Novaria* litteras quaſdam antiquiſſimas deſcripſit, vel Hebraicas, vel Ægyptiacas, vel Arabicas, quæ in deſerto Montis *Sinai*, ab Hebræis, ut creditur, qui tamdiu per illa loca errabundi profecti ſunt in compluribus petris reperiuntur ſculptæ. Plures ſunt inſcriptiones, ut videbis, quarum ego primam tantum vidi ad radicem Montis *Horeb*, reliquas cum hujus rei ignarus iter facerem, imprudens non animadverti: Pater vero à *Novaria* dum illac accuratius pertranſiret, ex multis quas vidit, haſce tranſcriptas exactiſſima diligentia deſignavit: exiſtimans rem eſſe ex qua facile delectationem percipere poſſis, tranſumptum folio, quod una cum hacce Epiſtola accipies, ad te mitto; Hebræis quibuſdam quibus illud hic oſtendi, litteræ aliquæ ex his viſæ ſunt Hebraicis quæ hodie ſunt in uſu ſimiles eſſe, aliæ vero Samariticis, aliæ denique cum neutris concordare; ſenſum tamen ex illis nemo percipere potuit: tu quodcunque erit forſan melius aſſequeris, quod ad Chronologiam attinet, rogo ut inſpicias opus chronologicum *Ubbonis Emmii Groningæ* impreſſum, quod

ipſe legi, & in omnibus certe mihi non diſplicuit; ſed præcipue Æram atque Annos Mahomedanorum, eorumque cum noſtris copulationem apud hunc Auctorem magis recte diſpoſitam reperi quam apud alios quos viderim. In Genealogia tantummodo recentiorum regum Perſidis allucinatus eſt, aliquantulum deceptus ab aliis, quod ego correxi in Libello meo de Perſarum Rege; tu de hoc Auctore quid ſentias, mihi ſignifices quæſo. Agedum, amplius te faſtidire nolo: tantum ut me diligas, & ſi quid tui gratiâ præſtare poſſim, mandare non deſinas etiam atque etiam efflagito. *Vale.*

Romæ poſtremâ *Decembris* die exacti jam Anni 1631.

Plurimum doleo te febri tam graviter fuiſſe vexatum: ſpero tamen fore ut hæc Epiſtola reperiat te jam optima fruentem valetudine; quod ut Deus faxit, toto corde excopto.

Mitto etiam ad te hic inferius deſcriptum Diagramma Triacontaeteridis Arabicæ, quod habui ab eodem Aſtronomo amico meo, *Mulla Zareddin Larita*, de quo ſupra memini. Illudq; mitto Italice ſcriptum, ſicuti extat in chartulis meis, eodem modo quo tunc ab ore dictitantis excepi,

ne

ne forte Latine vertendo, aliquid ei detraherem, qua de causa hoc itidem observavi in folio Patris *Thomæ à Novaria*, de antiquissimis litteris in deserto Montis *Sinai* repertis. Periodus vero intercalationis Arabicæ, num viginti novem annis constet, num triginta ignoro; nihil enim de hoc reperi in chartulis meis, nihilque me de hoc ab Astronomo Persa nec audisse nec quæsivisse memini.

L'anno lunare de gli Arabi non ha giorna, o mese alcuno intercalare per pareggiarsi con l'anno solare: ma si ben' ha di quando in quando alcun giorno intercalare, per pareggiar la differenza de' mesi lunari, che corre traun novilunio e l'altro. E perche nell' anno Arabico sei mesi sono di trenta giorni, e sei di ventinove, il terzo di trenta, il quarto di ventinove e cosi sempre per ordine, ne gli anni, ne'quali si aggiunge il giorno intercalare, si aggiunge all'ultimo mese, che dovendo esser di ventinove giorni, nell' anno intercalare è ditrenta. Hora gli anni, ne quali si aggiunge il giorno intercalare sono i sequenti; il secondo, il quinto, il settimo, il ventesimo primo, il ventesimo quarto, il ventesimo sesto, il ventesimo nono, e cosi sempre vico minciando da capo co'l medesimo ordine. L'anno presente, secondo l'Era de gli Arabi 1031

della Hegira, mà secondo noi 1622 di nostro Seigre, è l'anno primo di questo conto; onde l'anno seguente, che sara il secondo, sarà intercalare. E questo l'houto d'al *Mulla Zeinneddin* Astrologo *Larita* amico mio.

Hucusque in chartula mea, cui postea hic *Romæ* non multos ante dies quod sequitur subjunxi.

Differisce poco de questo la diatrive di *Nicolo Mulerio* nella Chronologia di *Ubbone Emmio*, che secondo le tavole Alfonsine si à incercalari, in vece de gli anni 15. e 17, gli anni 16. e 18, & fa tutto l' periodo di anni 30.

EPIST,

EPISTOLA XXVII.

J. Morinus Illustrissimo Cardinali *Barberino* scribit Apologiam Libri, cui Nomen fecerat *De la Grandeur & Souverinitè temporelle Donneè al'Eglise Romaine*, ob cujus Editionem male audiebat *Morinus* apud Aulicos Urbis.

Illust. & Rever. Card. Barberino, *J. Morinus.*

ACcepi à R. Patre *Bertino*, Sinistra nonnulla Gallia Romam perlata esse de libro quem vernacula lingua nuper in lucem edidi. Ista ut audivi, contempsi, quamquam enim cogitarem vulnus à calumniatoribus inflictum vix ita obduci posse, quin cicatrix semper emineret, me tamen à calumnia cum de Sedis Apostolicæ honore & auctoritate agebatnr lædi posse non existimabam. Tantam fiduciam pariebant in animo meo conscientia primum mea, consilium deinde meum in libro illo scribendo, testimonium denique illorum qui ante divulgationem, manuscriptum examinarunt, & qui post divulgationem perlegerant. Conscientia mea, cui nihil antiquius, nihil charius

unquam fuit quam Sedis Apostolicæ autoritatem publice, & in privatis congressibus quacunque occasione data defendere, qui adolescens aliquot annos in Illustrissimi Card. *Perronii* comitatu vixi, qui postea in Reverendi Episcopi *Lingonensis* familiam, cum primum Episcopus creatus est, adscitus sum, qui inde Congregationi Presbyterorum Oratorii nomen dedi, atque ab eo fere tempore à latere *Caroli Mironii Andegavensis* Episcopi, qui à summo Pontifice, *Lugdunensis* Archiepiscopus & primas electus & constitutus est, eo postulante & ultra modum urgente, ad mortem usque indivulsus fui. Si nunc vita illi superstes esset negotii propter quod catholice & feliciter gestum Brevia duo Apostolica in gratiarum actionem accepit me illi impulsorem fuisse, ne quid amplius dicam non diffiteretur. Si illustrissimum Card. *Spadam* coram nunc alloquerer ea de isto negotio proderem quibus facile cognosceret Archiepiscopum *Lugdunensem* nihil ea in re me inconsulto tentasse, nedum egisse. Strenue & catholice se præbuit in ista causa R. Episcopus *Lingonensis*, quæ egit aut dixit mecum ille communicavit. Tum temporis in libro illo componendo & elaborando totus versabar. Num ego cum periculo clam adstruere conabar quod publice destruere meditabar?

Calumniæ

Calumniæ atrocitas me imprudenter aperire coegit quod æternum latuisse desideravi. Itaque ne immodestius de me verba facere pergam, scriptionis meæ consilium Illustrissimæ Reverentiæ tuæ exponam ex Historia Ecclesiastica, cui ab ineunte ætate præcipue incubui, didicisse mihi videor ante Francorum Reges *Pipinum* & *Carolum*, summos Pontifices continua fere tum Imperatorum, tum Longobardorum tyrannide vexatos fuisse, ab ea tandem Francorum armis vindicatos. In hujus libertatis assertione Libri mei pars tertia tota versatur, cujus scopus unus est demonstrare Francorum peculiare esse pro libertate Sedis Apostolicæ vitam profundere, Ecclesiam Romanam provinciis maximis ditare, honore & gloria cumulare, contra omnes tam Christianorum, quam Infidelium insultus & furores protegere, à nongentis annis magna animi fortitudine & pietate protectionem istam conservasse, hanc Spartam nactos esse, hanc illis ornandam. Unde tacita complexione popularibus meis colligendum relinquo, non modo Religionis, sed etiam Majestatis Franciæ perduelliones esse quotquot à Sede Apostolica Schisma machinantur. Hæc autem ex post facto non dici testatur Epistola ad Regem, testantur prima & ultima tertiæ partis capita. Testantur innumeri loci quibus hanc veritatem

ritatem quacunque data occasione, probo, inculco; mitto nunc Francorum donationes ex antiquis monumentis erutas, quibus demonstratur provincias Sancti *Petri* vix tertiam partem donationum Franciarum nunc æquare, quæ diffuse tractantur ejusdem partis capite 16. c. 20, 22. quæ adversus Italos & Germanos Historicos disputo, c. 23. Nullam Francos in provincias illas supremæ potestatis jurisdictionem sibi reservasse neque *Carolum Magnum* aut ejus Successores Francorum Reges authoritatem confirmandi Pontifices electos Græcorum more sibi usurpasse: quæ præterea adversus Monarchiam Siculam, c. 30. & indirecte sæpius capitibus præcedentibus.

Vera quidem hæc sunt, opponetur forte mihi, sed hoc agens multa passim inseruisti quæ in Sedis Apostolicæ dedecus vel incommodum vergere possunt. Tria sunt præcipua capita Illustrissime Card. quæ de potestate Pontificis disputari solent.

Primum est de Fide Pontifici Religionis Christianorumque omnium à Christo curam esse commissam. Hanc Doctrinam quamquam in Libro isto purum putum historicum me profitear fuse nonnunquam instituta digressione confirmavi, ut 2 part. c. antepenultimo, & 3 part. c. 3. brevius sæpissime quotiescunque scilicet vel tenuissima occasio id ferre potuit. Secundum

Secundum eſt ex Eccleſiaſtica illa poteſtate temporalem indirecte ſequi qua Pontifex, reges & principes ſi Eccleſiam everſum eant, deponendi jus habet, quæ ſententia omnium ferme eſt Theologorum; illam tamen Card. *Perronius* toto applaudente Epiſcoporum Francicorum cœtu, problematicam ſcripſit, contrariamque ab Eccleſia tolerari.

Tertium eſt Canoniſtarum, qui Pontificem totius orbis Dominum directum à Deo datum eſſe contendunt. Sententia iſta, ab omnibus fere Theologis exploditur; in ea refutanda plurimum laborat Card. *Bellarminus*. Nunc autem Eruditiſſime Cardinalis, reus ego ſim, pœnam non deprecor, ſi vel litterulam ſcripſi qua non ſecunda ſententia, ſed tertia, cui tamen *Romæ* liberrime contradicitur, vel leviſſime convellatur. Tanto ſtudio à me præcautum & proviſum eſt quod quilibet Sedi Apoſtolicæ aſſerit, verbis meis vel tantillum læderetur.

Tertium Fiduciæ meæ adverſus calumniam argumentum fuit eorum qui ante & poſt Libri divulgationem illum recenſuerunt. Ante Libri divulgationem, Doctores Sorbonici quatuor, quorum duo regulares fuerunt, nominibus ſubſcriptis non modo approbarunt, ſed etiam laudarunt. De præcipuis Capitibus Illuſtriſſimum Card. *Berullium* conſulueram, illo conſilium meum appro-

approbante, & Editionem urgente, Typis mandatus, & ad umbilicum perductus est, atque si Deus illi corporis sanitatem dies octo prorogasset ipsemet Regi Librum obtulisset. Antequam enim morbo premeretur, traditus fuerat Bibliopolæ compingendus.

Post divulgationem, innumeri homines, Episcopi, Doctores, Clerici, Monachi, omniumq; Ordinum Laici, diverso quisque consilio atque in congregationem nostram affectu legerunt. Nemo tamen vel syllabam notavit qua Apostolicæ Sedi præjudicium aliquod fieret; quæ publice & mihi privatim in operis laudem dicta fuerunt, prætermitto. Illustrissimus Card. à Rupe Fulcadio postquam oculis Librum lustravit, consilium meum statim præsensit, atque non tantum laudavit, verum etiam mihi dixit se diu desiderasse ut quid simile adversus Schismaticos publicaretur; ipse præterea præ cæteris tum adstante Reverendo Archiepiscopo Senonensi, Librum meque ipsum cum honoris præfatione Regi commendavit. Cui credibile fiet ut acerrimi Sedis Apostolicæ defensores, qui Episcopis & Archiepiscopis ne tantillum pepercerunt homuncionis operibus non modo pepercisse, sed etiam famam procurasse.

His ego fretus Argumentis, Illustrissime Card. sinistros rumores animi securus primum contempsi; verum cum secundis litteris

ris ad aures usque tuas perlatas esse didici, animumque tuum abs me nonnihil alienasse, quamquam nullius criminis conscius, graviter tamen commotus sum: ægerrime enim tuli Illustr.Rever. tuam quam omnium maxime obsequio meo mihi conciliatam velim de crimine me suspectum habere, ad quod semper exhorrui, & ad quod propellendum studia omnia collimo. Sed præter conscientiam, quæ à scopo non aberrasse tot augustis testimoniis confirmatur, dolorem meum solatur æquitas tua, quæ librum, cujus auctor, ut de Apostolica Sede bene mereretur, diu noctuque desudavi, non lectum & examinatum nunquam condemnabit. Si in historia mea aliquid non dicam contra Theologos, sed contra Canonistas protuli; si testem necessitate materiæ coactus citavi qui contra Sedem Apostolicam iniquius loqueretur, quem statim adhibito antidoto non correxerim; si Regis aut Imp. actionem enarrrvi, quæ Pontificibus injuriam intulerit, quam Tyrannidis execrandæ non accusaverim. Addam & hoc, si occasionem ullam probabilem de Sede Apostolica granditer & magnifice dicendi præterierim, reus esse volo, nec pœnam deprecor. Historiam ita scripsi, Illustrissime Card. & in Francia hoc tempore scripsi. Quid calumniatores mei confidentius ausuri fuissent, novit Deus, hoc

unum

unum novi, qua in re Sedem Apostolicam læserim, hactenus eorum neminem notasse. Scripsisse me notatum est Avenionem Pontificibus à Francorum Regibus dono datam fuisse. Quid criminis in homine Franco? Verum qui hoc asseruit præter Capitis Titulum, de meo libro, nihil legit. Scripsit *Sciaconus* Avenionem à *Clemente* sexto triginta Florenorum millibus emptam, ego vero octoginta millium pretium fuisse demonstro. Scripsi equidem Avenionem Pontifici à Sancto *Ludovico* donatam, Archivorum Tolosanorum, triumque Historicorum qui tum vivebant, authoritate fultus: sed decimo quinto post donationem anno ab *Innocentio* IV. restitutam fuisse Comiti *Raimundo* eadem authoritate probavi, quæ quoniam ibidem luculente narrantur, importunus essem otioque tuo abuterer, Illustrissime, Card. si huc ista repeterem. Quidquid sit, judicio tuo cadere aut stare volo. Antequam tamen scribendi finem faciam, Illustr. Reverentiam tuam etiam atque etiam rogo, ut me Symbolum meum, æra scilicet minuta duo in Domini gazophylacio conferentem, pilosq; caprarum in ædificium portantem favore & patrocinio tuo protegas; præjudicium enim quod concepisti facile obliteratum iri non dubito. Te Deus quam diutissime Ecclesiæ suæ conservet. *Parisiis* sexto Kal. *August.* 1630.

EPIST.

EPIST. XXVIII.

Renatus Geraldus J. Morino, *De iis quæ Romani Aulici in ejus Libro notaverunt.*

Au Reverend Pere le Pere Morin *Prestre de la Congregation de Jesus.*

MOn Reverend Pere, la grace de Jesus pour jamais. Au retour de la Cour qui a esté aux champs tout le mois passé, j'ay fuit comme je vous avois fait dire par le P. benin faure, un extrait de la lettre qu' escrivis au P. Bertin touchant vostre livre, & la communiqua à un Gentilhomme du Card. *Barbarin*, grand am du P. *Bertin*, lequel me convia de la bailler au plutost à Mr. *Suarez*, lequel enfin je trouvai à la bibliotheque du Card. *Barbarin*, duquel il est le bibliothequaire, qui le receut de bon cœur & le voulut conserver, & me témoigna grande affection, & envers vous & vostre livre qu'il loüe & estime, & le lit par ordre du Card. &est arrivé seulement au 3me livre, & dit qu'il ne presse pas la lecture pour vous favoriser d'avantage, & qu'en belle matiere il est beaucoup meilleur de retarder,

der, que le Card. ni pense peut-estre pas à present, & qu'il ne l'en veut pas faire souvenir, & que lors qu'il luy redemandera le livre, alors il le luy portera, & luy fera son rapport fidellement & le plus favorablement qu'il pourra pour vous, & comme il voudroit qu'on le traittâten une semblable occasion, & qu'apres cela si on veut luy permettre il traittera avec vous par lettres; & qu'il y a divers poincts qui se peuvent accommoder facilement en faisant une autre impression, & apposant quelques marges en certains poincts; Je l'ay voulu convier de vous escrire, & vous marquer les poincts, mais il dit qu'il n'est bon qu'il vous escrive à present, parce qu'il se rendroit suspect, attendu qu'il est commis par le Card. pour voir, & examiner le dit livre; mais qu'apres avoir fait son raport, il le pourra faire avec permission, il dit que ce frontispice a donné peine au Card. voyant un Charlemagne avec ces mots Italos parere subebo, que les Italiens disent que Charlemagne n'a eu guerre, si non avec les Lombards. Il estime cela peu, il nous a recommandé de ne laisser voir l'autre exemplaire sinon à personnes bien affectionnées, parceque d'autres parleroient & aigriroient l'affaire, il l'estonne un peu pour le baptesme des Constantin, & dit qu'on aura de la peine à passer ici ce poinct

attendre

attendu la tradition ancienne de St. Jean de Latran, il dit que tous les Autheurs que parlent contre ce Baptesme ne sont approuvéz en tous leurs escrits, il s'estonne que n'avés veu un livre, qu'il estime beau par excellence, tout de ce Baptesme de Constantin, fait par un nommé Paulus. Il dit que le Card. a receu bien vostre lettre, qu'il la luy fit lire devant luy, & le Card. la leut encore apres luy mesme, & que le Card. vous affectionne ; mais je vois bien qu'il faudra vous accommoder, & leur donner ici contentement accommodant, expliquant & changeant quelque chose. Pour cette affaire de Mad. la Rocheguion, Mr. Marchand a receu les lettres, mais il y a des oppositions à ce que cette affaire ne passe point sous l'Invocation du St. Sacrement, mais sous telle autre qu'on voudra, parce qu'il y a déja un autre Monastere du St. Sacrement erigé à Paris : pour les frais il seront peut estre de 150, ou 160, ou 180 escus, on ne peut pas asseurer au vray, il m'a dit que c'est Monsieur Joisel banquier qui luy a commis cette affaire, tellement que c'est au Sieur Joisel à qui il faudroit payer l'argent, vous aures maintenant le P. Bertin, par de là qui vous informera de tout ce que je vous pourray servir. Je vous prie de commander librement à celuy qui est pour jamais en

noſtre Seigneur, & en ſa tres ſaincte Mere, apres vous avoir preſenté nos tres humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices.

Mon Reverend Pere,

A Rome, *ce* 9 Sept. 1630.

Voſtre tres humble & tres affectionné Serviteur Ren. Gezauld. *Preſtre de l'Oratoire de* Jeſus.

EPIST. XXIX.

Joh. Morinus Dom. Soari, cui impoſitum fuerat Onus á Cardinale *Barbarino* in Opus illud inquirendi.

Admodum Reverendo Domino, Dom. Soari, *Juris utriuſque Doctori Eruditiſſimo*, Joh. Morinus.

Retulit mihi R. P. Bertinus, & qui Romæ eſt, ſcripſit Goezellus noſter, quam in me ſis propenſo & amico animo. Lætatus ſum plurimum, & congratulatus mihimetipſi amari me à Viro, dignitate & doctrina

doctrina & virtute celebri: nihil amicitia tua mihi optatius contingere poterat, aut laude tua honorificentius. Quapropter non possum non amare illorum maledicentiam cujus occasione, & tibi innotui, & benevolentia tua mihi conciliata est. Fœliciter accidit quod est in proverbio, ἀμαθὲς ἢ πάθη. Nam eorum diligentiâ factum est, ut liber, quem, si ita loqui licet, personato & fucato titulo præsertim adversus schismaticos & sanctæ Sedis Apostolicæ occultos hostes vernacule & popularibus tantum meis scripseram, Italiam penetraret, & ad manus usq; tuas perveniret, neque odium quod desiderabant, sed mihi desideratissimam amicitiam tuam pareret: itaque unum votis contendendum superest, ut qua amicitia me immerentem ornare cœpisti merentem in posterum tandem prosequaris. Hoc ab humanitate tua spero, & studio quo tu litteratissimus in litteras incenderis, me consecuturum confido. R. P. Bertinus mecum te plurimum salutat. *Vale.* Atque ut pergas amare me etiam atque etiam rogo.

Datum Parisiis *prid. Kal. Febr.* 1631.

EPIST. XXX.

Idem, Eidem Soarem ſibi divincere conatur *Morinus*.

Perilluſtri & admodum Reverendo Domino, Domino Soario, *eruditiſſimo Juris utriuſq; Doctori.*

TAntam benevolentiæ erga me tuæ fiduciam verba Reverendi P. Bertini dederunt, ut te familiariter uti jam parum verear. Amicitiæ enim beneficio, ſi quid audeam parum modeſte, te excuſaturum ſpero. Exercitationes eccleſiaſticas in utrumq; Samaritanorum Pentateuchum in lucem jamjam edidi, Pentateuchum utrumque brevi editurus. Si Romam Librum deferendi occaſio ſeſe nunc præberet, in amicitiæ qua me colis μνημόσυνον, merito lubenſque mitterem. Lucubrationes meas à te Viro eruditiſſimo ſive probari, ſive emendari magni facio, occaſionem ideo quamlibet occupabo, qua ad manus uſque tuas pervenire poſſint. Interea indicem capitum quæ toto Libro tractantur, amicitia tua familiariter abutens, ad te mitto. Hæc boni conſule, quæſo, atque ex iis, velut ex ungue leonem,

non

non tantum de Libro judica, ſed etiam propenſiſſimum in te obſequium meum, velim exiſtimes. Nunc iſtam officii erga te mei demonſtrandi occaſionem nactus ſum, ut opportunior ſeſe exhibeat vehementer deſidero. Litteras ad te ſcripſi Kal. Febr. quibus benevolentiæ qua me incognitum prævenisti, gratias egi, meque beneficii à te accepti non eſſe immemorem teſtatus ſum: illas te accepiſſe non dubito. Unum itaque mihi ſupereſt, ut enixiſſime te deprecer benevolentiam qua me colere cœpiſti conſerves, & indies augeas.

Datum Pariſiis 8 *Idus Martii.*

EPIST. XXXI.

Joſephus Maria Suareſius Joh. Morino, Nævos quos ex ipſius Libro eximendos notaverat, aperit.

Admodum Reverendo Patri J. Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero, Viro Eruditiſſimo,* Joſephus Maria Suareſius, *S.P.D.*

GRatias habeo non vulgares R. P. Bertino, quod meum erga te propenſum & obſequioſum animum patefecerit, neque

 minores

etiam Lutetiæ fuere mandata? cum à me prius *Romæ* fuissent in lucem edita, tuam ego de his sententiam rogo; verum priusquam feras, abs te peto, ut ab Illustr. V. Rigaltio epistolæ meæ nuperrimæ acceptum exemplum perlegas, Oratiunculas has æqui bonique consulas, & si ad ambas quibus me antevertisti litteras, datas prid. Kal. Febr. & 8. Idus Martias serius rescribam, mihi, quæ tua est humanitas, indulgeas. *Vale.*

Romæ, Prid. Idus Junias CIↃIↃCXXXI.

EPIST. XXXII.

Joh. Morinus Suaresio, suum de fragmento quodam *Tertulliani* nuper edito, judicium interponit, similiter de excepto quodam ex Epistola S. *Maximi* ad Monachos Siculos.

Clarissimo Viro Dom. Suaresio.

LItteras tuas accepi, simulque Orationes duas, quas coram summo Pontifice habuisti. Utramque statim avide legi, nobilissimamque materiam eloquentia tua exæquante,

quante, avidius relegi. Dignissimæ Sedis Apostolicæ Bibliothecario orationes, dignissima maximi ingenii, & ad summa quæque nati ἰσχηρήματα. Quantus assurgere author cum libuerit, quam graviter, vehementer, granditer dicere possit ex hoc specimine non conjicere, sed asserere licet. Itaque duplici nomine mihi fuit hoc munus gratissimum, & quod amicitiæ erga me tuæ μνημόσυνον honorificum, & quod eloquentiæ nitidissimæ & ornatissimæ qua maxime oblector, insigne sit monumentum, tuis præterea litteris admonitus, clarissimum virum Rigaltium adii, qui eruditissimam Epistolam quam paulo ante illi rescripseras mihi legendam mutuo dedit. Tertulliani fragmentum istud ostenderat mihi Reverendissimus Aurelianensis Episcopus, cum primum Parisios Roma allatum est; te autem minime cælabo quid mihi tunc dictaverit animus, suppositum Tertulliano fœtum existimabam, ita etiam censebat doctissimus ille Episcopus, sed in charta Donationis nihil adulterini suspicabar. Verum causa ista recens à me retractata, cumque tuis animadversionibus diligenter comparata, adeo probabilis mihi visa est sententia tua, ut ab ipso livore laudari debeat, αὐτῷ τε τῷ μώμῳ ἀρέσκειν. Rationes enim quæ fœtum istum, vel ut dubium, vel ut plane rejiculum à Tertulliani sobole

bole abigere videntur consimilium ex ipso Tertulliano exemplorum redhibitione tanta arte elevas, ut iis consideratis hæc & illa ævo prognata esse eodem nemini non fiat probabile. Legi quoque ἀποσμάτιον tuum, ex Epistola S. Maximi, ad Monachos Siculos, quo manifeste demonstratur Maximum, cum ad Pyrrhum scribens, laudibus eum ornavit, id talionis reciprocatione, atque optimo fine præstitisse, ne scilicet animum jam ægrum exasperaret, sed blandis sermonibus ad orthodoxam fidem revocaret; cuivis enim parum erat credibile tantum Christi Athletam in Monothelitarum impietatem quoquo modo deflexisse, ex cujus disputatione contra Pyrrhum, tot egregia argumenta in Honorii Papæ defensionem jamdiu collegerant doctissimi & celeberrimi Cardinales Bellarminus & Baronius. Quod ad Librum meum attinet, quem præ manibus habes, à te laudari viro laudatissimo mihi erat votis omnibus exoptandum. Aliorum judicia, siqua sunt, minus æquata approbante despiciam securus: merito enim tu mihi es, Vir Erud. πάντων αὐτάξιος ἄλλων. Nævos esse non dubito, si nulli notarentur, hoc amicitiæ condonarem, diligentiæ meæ non vendicarem. Verum quicunque illi sint, summo beneficio me afficies, si horum me admonueris, illos statim cara, ut aiunt, obedientia

obedientia abstergam, obliterabo, delebo, avellam; judicium enim tuum retractare nefas existimo, longissimeque absum ab eorum sententia qui nævos suos lumina credunt. Hoc unum antequam dicendi finem faciam, â te vehementissime flagito & spero, ut me plurimum ames. Litteris tuis maturius respondissem, nisi lenta febris & continuis me his diebus canicularibus integris detinuisset. *Vale.*

Parisiis, 1631. *Sept.* 16.

EPIST. XXXIII.

Petrus Halloix J. Morino. Laudat illius de Baptismo *Constantini* sententiam, quam suam quoque esse libere profitetur.

Admodum Reverendo Patri P. Jo. Morino, *Congregationis Oratorii Jesu Christi Presbytero*, P. Halloix.

Admodum R. Presbyter, Pax Christi.

LItteras tuas longe gratissimas, & una doctissimum illud ἔκλυπον de Sancto Hyppolyto, nuper recepi, pro quo ingentes

tes tibi gratias ex corde ago. Valde enim gavisus sum intelligere, quidnam super difficili & intricata quæstione sentires, atque adeo quibus de causis ad id sentiendum movereris. Equidem nihil dum video quid illis valide opponi possit, si quid post occurrerit scribam. Nunc enim sum in opere quod quo propius lucem est, hoc magis me distringit. De Baptismo Constantini magni, quem nemo unquam mihi persuadere potuit alias fuisse quam in extrema ejus vita, lætor ita esse à te pertractatum, ut in mea confirmatus sim sententia. Nam ejus nomine Baptisterium in urbe Roma non alia de causa sic est appellatum, quam quia ipse, ut alia multa, liberali ære condidit. Tuas ad Pentateuchum Samaritanum exercitationes oppido doctas legi & probavi, laudo studium, & annos plurimos ad ea quæ supersunt apprecor, & quem nunc decurrimus, ita opto fœlicem, ut fœliciores ac fœliciores succedant. Si quid mihi esset in manu quo tuos promovere aut sublevare labores possem, id neque exposci, neque expectari paterer, sed ultro & cito mitterem. Verum est enim ad eundem tendentes finem fratres fratribus manum dare. Vitas Scriptorum Græciæ Ecclesiasticorum ordine ætatis stilo meo, compositas meditor edere, & scripta eorumdem illustrare, ac defendere ea fere forma quam

in

in S. Justini Philosophi ac Martyris ante annos aliquot expressi. Hinc & ipsorum fragmenta si qua uspiam lateant aut alibi, quam in propriis operibus laudata extent perquiro. Aliud in præsentia mihi R. P. nihil occurrit quod addam nisi vota super vota pro tua incolumitate animi & corporis ad utiles ecclesiæ labores. Ita bene vale mei in SS. precibus memor,

Duaci, xiv Jan. MDCXXXII.

Tuus in Christo, P. Halloix.

EPIST. XXXIV.

J. Morinus Francisco Harlæo, Archiepiscopo Rothomagensi, miris laudibus extollit Archiepiscopi illius libellum Heroico Poemate conscriptum.

Francisco Harlæo Archiepiscopo Rothomagensi, Johannes Morinus S. P. D.

Mihi rure redeundi, redditus est Libellus tuus Heroico Poemate conscriptus, quem *Musarum Solatium* inscribis. Opus quamprimum accepi non legi, sed oculis hausi

hausi,autoris jamdudum admiratione captus, & operis gratissima, æque ac difficillima novitate pellectus. Restincta curiositatis ardentissima siti, non feci fateor, & culpam deprecor, id quod oraculo facere jubentur Crotoniatæ δῶρον δ᾽ ὅτι δῷ τις ἐπαίνει, quodque plebeio fertur adagio, quid plebeium voco quo usus est S. Hieronymus, *noli dentes equi donati inspicere*, introspexi enim & attente legi & consideravi ingeniosissimum illud & eloquentissimum Poema, nihilque spem meam fefellit, aut admirationem præceptam minuit. Idem mihi accidit quod splendida palatia, aut ingentes montes prospicientibus. Eminus palatiorum mirantur lata mœnia, minaces turres, sublimia tecta, totiusque operis molem & splendorem, cominus vero murorum compages, vestibula, porticus, tabulata laquearia, universamque architectonicen stupent: montium quoque magnitudo quo propius accedimus,eo procerior & altior apparet; ita mihi Poema tuum minutim consideranti, & ad singula verba mentem advertenti,quæ prius ἐν πλάτει,ut ita dicam, & in fasce elegantia, erudita, & ingeniose elaborata judicaveram, admirationi fuere, meque tenuis & jejunæ laudis pœnituit. Quis in rei impeditissimæ descriptione quam versus horret, perspicuitatem non miretur? Quis hortorum ambages, undarum

undarum mæandros magnificentissimi ædificii, ut cætera prætercam, triumphales statuas graphice effictas non suspiciat? Ad istorum spectaculum Academicos frustra invitas, visendi studium hospitibus nam reddis inane, cognita sic facili carmine cuncta patent, ut non minus acute quam eleganter de Poemate tuo cecinit qui hæc spectat eruditus N. Scalopier. Quis sententiarum lumina, schematum varietatem, verborum majestatem, poetici denique promptuarii ornamenta omnia deprompta, & juxta uniuscujusque rei indolem, decusque nativum collocari non stupeat? nullibi autem Pygmæorum, ut aiunt, acrothinia colosso adaptari, sed grandia granditer dici mediocria temperate, humilia terse, omnia copiose & ornate, Itaque duplici nomine gratias habeo tibi maximas, quod incomparabili poetices specimine me beasti, & quod mei memoriam ex animo tuo obliterari non permisisti, hanc ut in æternum conserves, etiam atque etiam rogo. Vale, & me tibi devinctissimum ama.

Parisiis, xi *Kal.* Sept. 1632.

EPIST.

EPIST. XXXV.

Idem eidem ſimili ratione laudat Archiepiſcopi illius Opuſculi de Sacræ Euchariſtiæ Myſterio juxta S. *Auguſtini* Sententiam.

Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Rothmagenſi, Johannes Morinus *S. P. D.*

ACcepi Opuſculum tuum de Sacro Euchariſtiæ myſterio juxta S. Auguſtini ſententiam explicato. Cum autem negotiis quibuſdam literariis eodem tempore impeditus eſſem, attentam illius lectionem quatuor aut quinque dies diſtuli, donec aliis curis expedito huic uni incumbere liceret. Neque enim pro tua in me benevolentia tibi gratias agere, proque merito tuo tam doctam lucubratiunculam digne gratulari me poſſe exiſtimavi, nedum quanto ornamento hæc una appellatus decorata ſit Eccleſia Catholica tenuiter deſcribere, niſi prius tam pretioſi theſauri recluſis adytis ſingula illius γυμτύλια luſtraſſem. Legi itaque, & perlegi libellum tuum, miratuſque ſum eum, cujus ſcripta varia legeram, alia adverſus hæreticos, non loquentia latine aut orantia,

ſed

ſed fulgurantia & tonantia. Alia poetice ludentia, & in aſpera materia pegaſeum melos reſonantia, tam repente vernaculam linguam adeo emendate eloqui, ut nihil elegantius, adeo eloquenter, ut nihil ſplendidius. Arnobium, ut recte notaſti, caſtigat S. Hieronymus, ut inæqualem, & nimium, & abſque operis partitione confuſum. At vero quamcunque in partem tua verto & inverto te tibi ſemper æqualem deprehendo, ſive Latina Latinis comparem, Gallica Gallicis, ſiue hæc χιαςῶς permiſceam, ſermo nuſquam tumidus, nuſquam jejunus, nuſquam redundans, nuſquam exanguis, ſed ubique ſanus & vividus, rationibus preſſus, ſenſu ſublimis, figuris efflоreſcens, affectibus concitatus, ſalibus paſſim intertextis jucundus, nunquam diſſolutus. Quid partitionis lumen prædicem, cum adeo fulgeat ut vel cæcum oculare poſſit & Myopem excæcare. Auſim itaque adulatione exploſa, veritate ſuadente, quod ex S. Hieronymo de S. Hilario animadvertiſti hac in cauſa uſurpare, Gallicano cothurno attolleris & cum Græciæ floribus adorneris, non longis interdum periodis ut hilarius involveris, ſed ubique compoſitis, numeroſis, teretibus, limpidiſſime fluis. Sane naturæ videtur hoc adagium, non omnis fert omnia tellus: unde merito Hectorem monet Æneas apud Euripidem,

'Αλλ'

'Αλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ' ἐπίςασθαι βροτῶν
Πέφυκεν, ἄλλῳ δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας.

idem iis ſacris donis evenire multis docet gentium eloquentiſſimus Apoſtolus, 1 *Cor.* 12. *Diviſiones Gratiarum ſunt*, &c. Ideo poeticen tentaſſe Demoſthenem nunquam legimus, id fecit Cicero, ſed infœliciter; neuter eloquentiæ vernaculæ limites egreſſus eſt. Quædam Cicero adoleſcens græce periclitatus eſt, ſed umbratilem exercitationem potius proluſit, quam ſerio dixit; quapropter ipſe omnia ejuſmodi obliteravit, nec unquam ab umbra in apricum eduxit. Abſolutam perfectionem mortalibus invidiſſe natura videtur, ut cum divinæ & humanæ naturæ participes ſint, divinam ita cogitent ut humanæ non ſint immemores. Verum quidquid tibi libuerit, natura inſolenter indulgens tibi concedit, omnia quæ ferre jubet contra morem fœliciſſime unam & eamdem tellurem; cui igitur potius gratuler, anceps ſum, tibi an S. Auguſtino, an Eccleſiæ Catholicæ; tibi, qui fortiſſimum civem ex hoſtium manibus fortiſſime ereptum, reipublicæ Catholicæ reddidiſti: S. Auguſtino, quod calumniæ quibus ſanctiſſima ipſius doctrina ab hæreticis appetitur ac obtenebratur, eloquentiæ tuæ fulmine tactæ penitus e-

 vanuerint;

vanuerint: Ecclesiæ quæ celeberrimum doctorem suum hostium contumeliis laniatum corpore toto, & lacerum crudeliter ora Æsculapii Rothomagensis studio & opera, sanum & integrum recepit. Sed his omnibus simu vehementissime gratulari nos oportet, immo Augustinus, immo Ecclesia tibi summopere gratulantur: Augustinus enim Civicæ Coronæ ob sui salutem tibi reus est. Ecclesia vero Catholica ob victoriam de hæreticis reportatam, triumphalis & aureæ: Conatibus quos quotidie pro Ecclesia capessis ingentes, faveat Deus, faxitque ut ex iis frugem boni omnes colligant quam opimam.

EPIST. XXXVI.

Dominus de *Peyresc* J. Morino, de variis Pentateuchi Samaritani exemplaribus M.S S. similiter de aliis gentis illius Libris quos ex Oriente adsportari curaverat, prolixius scribit.

A MONSIEUR.

Monsieur le R. P. Morin Prestre de l'Oratoire.

Monsieur mon R. P.

J'Ay porté avec un extreme regret le retardement du voyage de celuy, qui s'estoit chargé de porter à Paris mes Pentateuques Samaritains, & autres livres & papiers venus de Levant, que vous eussiez receus bien long temps ya, si mes vœux eussent peu sortir à effect; mais ils ont esté traversés tantost par l'interruption du commerce, que la peste de Lyon, & de ces pays de déca renouvellée à diverses reprises avoit causée, tantost par les desordres publics donc cette pauvre ville à este affligée pendant quelques temps, & tantost par des

maladies qui nous ont assailli par plusieurs fois, tant le Fr. Prieur de Roumoules qui en devoit estre le porteur comme moy dont nous n'avons gueres eu de relache, ni l'un ni l'autre durant la plus part de ce temps là, outre ce que Monsieur de la Poterie Maistre des Requestes intendant de la justice en cette Province, m'avoit tenu quelques mois dans l'esperance qu'il les feroit porter avec ses hardes, n'aiant pas crû que le Roy l'arrestast si long temps comme il a fait par deca : c'est pourquoy j'estime que quand vous prendres la peine d'en vouloir scavoir la verité, vous me trouverés plus excusable qu'on ne se scauroit possible imaginé : attendu mesme que comme du commencement on m'avoit mandé que Mr. le Jay ne pretendoit pas se prevaloir du Pentateuque Samaritain en l'edition de sa grande Bible, que pour en faire enricher des notes sur son texte Hebraique aux endroits ou les diverses leçons pourroient estre plus considerables. Lorsque par aprés il se fut resolu d'imprimer le texte Hebreu des Samaritains, nous eusmes quasi aussitost l'advis qu'il estoit sous la presse déja grandement avancé comme celuy de sa resolution de l'imprimer; de sorte que nous avions sujet de croire qu'il avoit tout ce qui luy pouvoit estre utile à ce dessein, & qu'il n'avoit gueres

affaire

affaire de nos livres. Toutefois aiant sceu depuis qu'il y avoit quelque regret, & que vous desiries de les voir, j'ay esté bien aise de les vous faire communiquer estant, tres-veritable que je ne suis nullement jaloux de ce que j'ay, & que le principal but de toutes mes recherches ne tend qu'à en aider le public, ou à en faire part à ceux qui en peuvent estre curieux, & qui en peuvent mieux faire leur profit que moy dans les infirmités qui me suivent depuis quelque temps; tant est que j'estime que le dit Fr. Prieur de Roumoules soit à ses heures à Paris avec ma caisse de livres, & que Mr. du Puy vous aura mis en main tout ce qui s'y sera rencontre de vostre goust, estant bien marri de n'avoir peu contribuer à vos doctes labeurs des pieces plus dignes de vous, & qu'elles ne soient moins defectueuses que ce qu'elles sont, mais en matieres de vieux livres qui viennent de si loin, & dont il faut aller faire la conqueste parmi des peuples si barbares, il se faut contenter de ce qu'on en peut arracher de vive force, & s'en prevaloir au moins mal que faire se peut. Vous y trouveres trois volumes, & par consequent trois divers exemplaires du Pentateuque Hebraique des Samaritains, dont le plus ancien qui est in quarto, est defectueux de plusieurs cajers, tant du com-

mencement de la fin, & le plus recent (qui est en plus grande forme in folio, & qui n'est pas de guere plus de soixante & dix ou douze ans d'antiquite) n'est imparfait que d'un seule page de son commencement ; mais l'autre qui estoit le plus important de tous, & qui comme des tritaples est escrit par triples colomnes en chaque page (qui contient non seulement le texte Hebraique primitif, mais aussi l'ancienne version Arabique, & une troisieme vulgaire que vous aimes mieux appeller Samaritaine que Syriaque) est imparfait en tant de divers endroits, qu'il y'a bien dequoy deplorer qu'un si digne piece soit passée par de si indignes mains, & qu'elle en soit demeurée mutilée ainsi de la sorte, dont je regrette principalement le commencement a cause de la conformité des nombres des années, de l'a age de ces anciens Patriarches qui eut esté bonne à examiner en ces deux versions aussibien qu'au texte Hebraique, & le livre sembloit estre de si bonne marque, selon cequi se trouve cotté tant à la fin de l'Exode, que toute la fin du volume depuis plus de quatre cents ans de l'autre qui meritoit bien d'estre tenu en plus grande consideration que beaucoup d'autres. Vous y aures par mesme moyen une petit Lexicon des Samaritains pour les mesmes trois langues, qui est pareil-

 lement

lement imparfait de plusieurs feüilles à mon grand regret pour l'amour de vous; mais encore en vaut il mieux, si je ne me trompe, avoir ces fragmens que nous en aurez, que de n'en avoir point, & toujours n'est il point si moderne qu'il ne soit de plus de cent cinquante ans. Vous y aurez encore en teste du plus moderne Pentateuque un feuillet d'un plus vieux Pentateuque où il n'y avoit que la version Arabique *è regione* de l'Hebraique avec quoy on avoit pensé suppléer la defectuosité de cet exemplaire où c'est que ce petit supplement est possible plus considerable que tout le reste du volume: mais dans les grands tritaples vous verrez avec quelle simplicité un bon homme de qui on les a recouvrés, avoit pensé suppleer les defectuosités en faisant transcrire en characteres Syriaques tous les cajers que vous y trouverés au commencement du texte Hebraique, & en dechirant un autre vieux Pentateuque Hebraique escrit en papier de damas, escrit pres de cent quatrevingt ans, ya pour en entrelasser quelques caiers & quelques feuillets aux endroits ou l'on en avoit arrache aucuns dans cet exemplaire des tritaples Samaritains. Vous aurez en outre divers petits cajers, ou feuillets volants qui ne sont que fragmens de diverses pieces, ou autres escritures des Samaritains,

maritains que j'ay fait aſſembler en un petit volume nonobſtant leurs imperfections, pour ne rien negliger de tout ce qui peut ſe retirer de leurs mains où c'eſt qu'il y aura poſſible quelque petite choſe à profiter quand ce ne ſeroit qu'en la comparaiſon de quelques petits eſcrits Arabiques, avec une autre langue qui ſemble aſſez differente de la troiſieſme colomne des tritaples que nous avons priſes pour quelque plus particulier jargon des Samaritains que le commun Syriaque, dont vous ſerez je m'aſſure meilleur juge que nous. Finalement vous y aures deux autographes originaux de lettres eſcrites à feu Monſieur Joſeph della Scala, tant par la Synagogue des Samaritains au lieu de Sichem, leſquelles lettres miſſives ne ſont jamais tombées es mains dudit Sr. Scaliger, qui eut eſté infiniment aiſe d'y apprendre la reponſe de tout plein de queſtions qu'illeurs avoit faites, dont il pretendoit ſe prevaloir vrai-ſemblablement en ſes eſtudes Chronologiques, & dont je m'aſſure auſſi que vous pourres tirer beaucoup de fruit, ſi vous daignes prendre la peine de les examiner, Je ne ſcay comment elles eſtoient tombées entre les mains de feu Monſieur de Genebrard, qui eut pris plaiſir ſans doute d'en voir le contenu, s'il ſe fut donne la peine de les traduire comme il le pouvoit ; car il y a de
tres

tres belles curiositez pour les usages & observances de cette secte là qui emprunte des usages de l'Eglise * Romaines, les reglemens de leurs festes mobiles, & de leurs computations plus importantes. Aureste je croy bien que vous aures fait faire instance en Hollande pour avoir la communication du Pentateuque du Sr. Golius, puisque c'est vrai-semblablement le texte de la version contenu en la troisieme colomne des tritaples Samaritains que vous voules faire joindre à leur texte Hebraique en vostre edition; car il importe de ne la point publier que bien correcte & bien complete, ce que vous ne scauries faire avec l'exemplaire du Sr. Pietro della Valle, non plus qu'avec le mien, puisque le mien est imparfait en tans de divers endroits, d'autant que celuy du Sr. Pietro della Valle est si mal correct, qu'en aiant seulement voulu conferer les deux versets du Deuteronome, dont m'aves ci-devant envoiê copie, qui sont le 27 & le 28 du 12 chapitre, nous y avons trouvez plus de huict ou dix paroles, où l'on avoit obmis, ou changé, ou transposé des lettres, essentielles qui en alteroient grandement le vray sens, & en d'autres y avoit des lettres redoublées,

* *Id verum non est; Consule Vitam* Jo. Morini, *quæ his Epistolis præfixa est.*

doublées, ou surabondantes, qui agrissoient un peu la douceur du language Syriaque, les distinctions mesmes y estoient si fautives (comme vous l'aviez remarqué en d'autres passages) qu'en un endroit on l'avoit mis apres la premiere parole d'un nouveau verset, & possible n'estre que pour telles incorrections ou barbarismes. Que vous aviez fait difficulté de prendre ce language pour vray Syriaque, comme vous aviez fait, pour raison dequoy je me rapporterai toujours volontiers à vos bons advis. Or je ne trouverois pas estrange que l'exemplaire dudit Sr. Pietro della Valle fusse plus negligement escrit que les autres, puis qu'il n'est qu'en papier, & non parchemin, & par consequent qu'il n'estoit fait que pour servir à l'usage de quelque personne particuliere, là où les copies faites en parchemin pouvoient servir à l'usage public des Synagogues, pour lequel vrai semblablement il faloit qu'on y regardast de plus prés. Je regrette beacoup plus la perte des cajers qui manquent en mon exemplaire Tritaple pour la version Arabique, que pour les autres deux textes, lesquels sont beaucoup plus conformes l'un à l'autre que l'Arabique, à cause que dans l'Arabique il y a certaines petites diversités de paroles capables de fournir de tres belles conceptions à

ceux qui y voudroient mediter, & rechercher l'energie des unes & des autres ; mais je ne ſcay s'il ſe trouvera jamais de moien de perfectionner & ſuppléer les deffauts de mon Exemplaire, pour le texte de cette verſion Arabique. Celuy qui me la fait recouvrer en la ville deDamas y eſt retourné pour l'amour de moy, & uſera de toutes les diligences poſſibles pour en venir à bout, & pour fouiller le plus avant qu'il luy ſera poſſible tans toutes ces familles des Samaritains, qui reſtent non ſeulement en la Syrie, mais auſſi dans le Cayre, où il veut aller repaſſer une ſeconde fois devant que s'en revenir en Chreſtienté. S'il recouvre quelque choſe que je juge vous eſtre duiſable ou à Monſieur le Jay, vous pouvez vous aſſurer que je vous en feray telle part que vous voudrés, & que je voudrois bien avoir peu contribuer quelque choſe pour faciliter l'Edition ſi parfaite & accomplie de ces Pentateuques Samaritains, qu'il n'y euſſe rien à deſirer pour l'importance de la publication d'un ſi rare monument de la plus haute antiquité lequel nous avoit fourni un entretien des plus agreables que nous euſſions jamais favouré en matiere de livres. Des la premiere ouverture que nous fiſmes de ce volume tritaple, où nous rencontraſmes par hazard au premier mot que nous vouluſ-

lusmes dechifrer le nom de Benjamin, avec une M. finale au lieu de l'N. finale du texte Hebreu des Juifs, dont l'Etymologie avoit donné tant de vexation aux SS Peres, qui ne s'y fussent pas tant tourmentés, s'ils y eussent veu cette lettre qui rapporte l'Etymologie à la vraye qualité de la naissance de cet enfant aux jours de la viellesse de son pere: ce qui nous mit en tel goust, & en telle impatience, que nous ne nous peusmes pas retenir d'entreprendre & achever dans le moins de temps qu'il nous fut possible la collation de tout ce que nous avions de ce texte, avec celuy des Juifs, & avec les Septante, ou nous admirasmes bien comme vous la rencontre de tant de grands & importans supplemens qui s'en pouvoient tirer, & que vous aves si dignement remarqués, dont je donneray incontinent un mot d'advis à Mss. du Huy, qui ne tarda pas d'estre suivi de l'eschantillon, qu'il vous en firent voir. J'ay appris que dans le Vatican, il a esté mis depuis peu un exemplaire bien entier d'un Pentateuque des Samaritains, & aiant fait voir ce que c'estoit, on m'a asseuré que ce n'estoit que le simple texte Hebraique; j'ay appris aussi qu'il y en avoit un autre dans la Biblioteque del l'Empereur à Vienue, dont le Bibliothecaire avoit promis un eschantillon que je luy en avois fait demander par le Sr.
Lnças

Lucas Holſten, afin de voir ſi la verſion Arabique ſe pouvoit ſuppléer, mais je penſe que ces grandes guerres du Roy de Suede nous ont oſté le moien d'en avoir la reſponſe, neanmoins j'ay creu vous en devoir tenir adverti, en cas que voſtre curioſité vous portaſt à vous en enquerir par autre voye. Il me reſte à vous dire ſur le ſujet de voſtre livre des exercitations, que je vous ſuis trop redevable de l'honneur que vous m'aves voulu faire, & je ſuis bien marri de me rendre ſi indigne comme je ſuis, de la bonne opinion que vous aves voulu prendre de moy, & de me ſentir les reins ſi foibles comme ils ſont pour y pouvoir reſpondre ainſi qu'il ſeroit requis; mais comme c'eſt de la ſeul bonté de voſtre naturel, que vous vous eſtes porté à me faire ſentir de tels effets de voſtre bonté, & de vos bons offices, il faut que voſtre meſme courtoiſité & honneſteté ſupplée mes defectuoſites, & vous en face admettre les excuſes qui ne ſeroient pas recevables ſans cela, en attendant que Dieu m'ouvre de meilleurs moiens de vous teſmoigner l'eſtime que je faits de noſtre vertu nonpareille, & à combien grande faveur je recois l'honneur de voſtre bienvueillance, & de pouvoir paſſer pour l'un de vos tres-humbles Serviteurs. J'ay veu ce que vous eſcrives des cicles anciens, &

crois

crois bien que je pourrois fournir à vostre curiosité quelque chose de plus que ce qui vous en est tombé en main, car j'en ay plus de trente pieces differentes, & de differente proportion tant d'argent que de cuivre, entr'autres le demi Sicle avec toute son inscription bien entiere, & plusieurs pieces qui portent le nom de Syon, que vostre Rabi Moses Alascarin avoit remarqué de son temps, dont l'un me fut donnée des l'année 1606. de la main de feu Mr. della Scala, qui n'avoit pas pris la peine de la vouloir lire & deschifrer, & qui voulut absolument que je l'emportasse aussitost que je luy en eu dit mon avis: j'ay encore plusieurs pieces battües dans la Judée sous les Rois Herodes & autres Princes, qui peuvent bien aider ce qui est de l'histoire sainte, mais ce n'est pas matiere en un mot qui puisse estre avidable par des simples lettres missives, si vous faisies quelque voyage à Rome, je prendrois grand plaisir de vous gouverner quelque journée en passant. J'ay mesme bonne quantité de medailles en lettres Phœniciennes & Puniques, & à recouvray ces jours passés du costé d'Afrique, une assez grande inscription tirée d'un Mausolée d'importance, qui est pareillement en Caracteres Puniques, dont les figures meritent bien d'estre examinées curieusement

eusement, principalement celles qui peuvent avoir quelque rapport avec la figure de quelques uns des Caracteres Hebraiques anciens, ou modernes Samaritains, dont il importe bien de donner l'Alphabet en son ancienne purité; car il est bien vray, que la longue suitte de tant de siecles, a fait que les Samaritains y ont alteré beaucoup de choses assez considerables, principalement en la lettre Tau, comme vous l'aves tres doctement observé; & si vos presses ne fussent all'es si viste, il y auroit possible eu moien de rendre vos matieres, ou caracteres, un peu plus gentils sans s'esloigner de la vraye forme de ces caracteres Samaritains, qui se trouvent dans les livres plus anciens, & de meilleure marque, principalement en ce où le caractere moderne se trouvoit avoir retenu sa forme plus approchante de l'antique, & particulierement pour la lettre Vau: je n'aurois pas voulu laisser la concurrence du plus grand nombre des MSS. pour en suivre un tout seul, mais il estime qu'il seroit trop tard pour y apporter aucun remede, puisque j'entens que l'edition de tous vos textes est deja si avancée. Je ne voudrois insister principalement qu'à faire agir toute sorte d'honnestes & licites moiens d'obtenir des Estats de Hollande, ou du Sr. Golius la communica-
tion

tion de l'exemplaire que feu Mr. della Scala avoit des livres de Josüe, des Samaritains, qui meriteroient possible d'estre imprimes à la suite de vostre grande Bible, ou pour le moins de passer par vos mains, ou de quelque autre qui possedast bien la langue Arabique, & qui vous peust donner quelque petit abregé de toutes leurs Chronologies, ce n'estoit que pour parvenir à ce dessein là que Mr. della Scala avoit fait tant d'instance pour avoir le Pentateuque des Samaritains, & principalement la version qu'ils en avoient en Arabe, pour apprendre le moyen d'interpreter plus certainement selon leurs sens les dits livres de Josüé, à quoy je vous prie de songer à bon escient, & de me commander librement en tout ce que me jugerés propre à vostre service, comme celuy qui veut estre à jamais sous vostre bon plaisir.

Monsieur mon R. P.

A Aix, 8. Nov. 1631.

Vostre tres-humble & obeissant Serviteur,

De PEYRESC.

EPIST.

EPISTOLA XXXVII.

Thomas Comberus J. Morino, De exemplari quodam M. S. Pent. Samarit. quod erat in Anglia.

Reverendo admodum Doctissimoque Viro D. J. Morino, *Congregationis Oratorii Presbytero.*

Reverende admodum D. Vir Clarissime Doctissimeque.

CUm resciſſem partim ex fama, ad nos per librarios perlata, partim ex præviis quibuſdam lucubrationibus tuis, editionem Bibliorum SS., inſtructiſſimam, & cæteris omnibus locupletiorem Pariſiis à vobis adornari, avide ſane aures animumq; adverti, maxime vero præter additamenta, ornamentaque cætera, Samaritanam quoq; ſupellectilem nobis Europæis hactenus per ſecula complura incognitam, & à paucis aliquot deſiderari jam cœptam eidem acceſſuram eſſe, equidem ſerio gaudebam. Dabit ea res cum utilitatem, quod tu affatim doces, multiplicem; tum etiam voluptatem è re veteri pariter & nova emerſuram. Neq; vero ab Ecleſia alienum quidquid ad Scripturæ nomen pertineat, exiſtimandum eſt, O nedum

nedum Samaritarum hoc insigne Κειμήλιον, ubicunque tandem locorum illud abditum, vel quibuscunque hominibus creditum delituerit, quod à custodibus suis jam profugum, in Ecclesiæ sinum se recipit. Τῇ ἀληθείᾳ πάντα συνᾴδει, inquit Philosophus, idque usu ipso ita esse comperimus, in veritatis scilicet choro cuncta concinere, & vel discrepando erroris sui indicium, vel consensu harmonicam dare. Sapientiæ quoque divinæ illud ingens argumentum habemus, quæ multa cum diu tanquam semina occultaverit, suo tempore in usum proferre novit. Sed hujus rei fructum uberiorem cum ipsa voluminum editione expectamus, quibus coemendis & pretium seponimus. Nunc quid hoc officii sit, quo te homines ignoti longeque dissiti interpellamus, si placet paucis accipe.

Editionis hujus novæ non parum interesse scimus, ut ea plurimorum collatione codicum confirmata in lucem exeat, sed hanc copiam optare his locis, quam sperare promptius. Cum igitur penes nos id genus quiddam haberemus, quod ad rem vestram facere videretur, hocque vobis oblatum haud displicuisse intelligamus, id juris vestri, promissi fidem evolventes jam facimus. Quod si forte hæc unde aut qualia sint requiritis, hoc etiam candoris est nostri ostendere.

Exemplar

Exemplar Samaritanum ſat pulchrum, Hebræâ linguâ, charactere Samaritico, ſibi ex Oriente comparaverat R. Archiepiſcopus Armachanus J. Uſherius Hibernus. Is cum apud nos aliquot menſibus ageret, recum ſtudioſis quibuſdam communicatâ, factaque Codicis ſui copiâ, differentias conferendo annotari, & in uſum quoque noſtrum deſcribi non ægre pro humanitate ſua conceſſit. Liber ipſe fere in forma Folii, vel Quarti majore, ita fuit exaratus, ut non verſibus uſitatis, ſed periodis, vel pericopis potius longioribus, pars quædam comprehenderetur, & relicto ſpatio diſtingueretur, ſingulæ fere paginæ tribus forte ejuſmodi, vel pluribus pericopis. Quæ res annotari, niſi totum deſcribendo, non poterat; voces item ſingulæ, interpoſito puncto, diſtinctæ. Litterarum quarundum inter ſe non eadem hic ſimilitudo apparet, quæ in Hebraicis, ex qua re infinita pene judicandi materia ſuboritur. Quæ à clariſſimo Viro J. Seldeno noſtro citata memoras ea, ne forte plura exemplaria ſuſpicamini, ab eodem fonte eſſe ſat ſcimus, & ipſe præfatione ad marmora ſua teſtatur. Codicem ipſum ſi quid inſpici ſit opus, in bibliotheca Oxonienſi jam ſervari accepimus. Unum forte audire non pigebit. Venerat tum temporis ad nos Judæus quidam Italus non incelebris, is inſpe-

cto libro, hic liber, inquit, si in manus inciderct nostras, esset comburendus, neque enim fas nostris alia litterarum forma, quam usitata, scripturam edere, nec vero alia lingua, ad verbum, sed tantum paraphrastice eam interpretari. Hæc ille ex Judæorum sensu. Nostros quod attinet, præsertim vero eos qui Hebræo Judæorum textui addictiores sunt, licet sufficere etiam versiones non inficientur, hoc unum forte dabit solicitos, quo numero & loco, quo honore & gradu Samaritana hæc, eodem scilicet & pari, an etiam priori quam Hebræa, sint habenda, Quibus enim aiunt concredita sunt eloquia Dei? Quæ ab Esdra sunt, potiora dicis, an quæ à Dositheo & Zacharia? Sed de his plura & meliora vobis sub prælo esse non dubitamus. Vestrum jam erit Vir Rev. quod candide offerimus æqui boniq; consulere: Prolixitati etiam huic nostræ in quam nec opini incidimus amice ignoscere, Jam enim vobis studiisque vestris bene precati epistolam claudimus. Vale V. R. meque vicissim tibi commendatissimum habe.

E collegio Sanctæ & Indiv. Trin. quod est apud Cantabr. Apr. 25. 1633.

Rev. Vest. Studiosissimus Amicissimusq;

Tho. Comberus.

Quod

Quod ſerius hæc ad te veniant, in cauſa quidam fuit, qui duorum Librorum annotatata ita detinebat, & adhuc detinet, ut ea retrahere nullo modo poſſimus. Quæ tamen ſi expetantur, operam dabimus ut poſtea mitti poſſint.

EPIST. XXXVIII.

J. Morinus *Tho. Combero* gratias agit ob miſſas ad ſe ab eo Codicis Samaritani cum Indice Hebræi collati varias lectiones exemplariorum quatuor M. S S. Pentateuchi Samar. formam trascribit *Morinus*, cum variis in illud Argumentum Animadverſionibus.

Thomæ Combero Carlilienſi Decano.

Ampliſſime & Erud. Dom.

ACcepi litteras tuas, quæ mihi non potuerunt non eſſe gratiſſimæ, cum amicitiam tuam quamplurimi facio, quamque diligenter excolendam mihi propono, non modo ultro offerant, verum etiam facto comprobent teque demonſtrent, οὐ γλώσσῃ φίλον ἀλλὰ ϗ ἔργῳ. Simul enim cum humaniſſimis

tractavit, & emendavit ipse, aut id fieri curavit, ante annos quadragintos non serius exaratum existimo. Hunc Manuscriptum codicem in editione nostra secuti sumus. Secundum est trilingue, Hebræo-Samaritan. Arabicum & Samaritan. scriptionis æra adnotatur Ismaelitarum Anno 620. Itaque annis 400, vetustior est, sed Genes. capita 33 integra desunt, & 34 major pars, & alibi nonnullæ sunt aliæ lacunæ: Tertium, admodum antiquum & detritum videtur, minori forma complicatum est, alia enim expanso folio exarata sunt, sed desunt septemdecim Genesis priora capita, & Deuteronomii 27 postrema. Quartum est integrum, priori folio excepto, quod alio inserto resarcitum est, sed recenter scriptum ante annos circiter 70, eleganti & magno charactere. Quintum Exemplar, Vir clarissime, tuum erit. Excudi præter ea, curavimus istius Pentateuchi versionem Dialecto Samaritano factam, cujus exemplar integrum Romæ nacti sumus, præter illud quod in columnato nostro codice habemus. Hæc sunt quibus utimur exemplaria. Illa versuum distinctio quam describis, est omnibus exemplaribus communis, atque exacte & rigide ab iis observatur; vocant distinctiones istas - קצין *Lectiones.* Periodorum vero distinctio apud eos, fere ut apud nos est arbitraria; de his

plura in Exercitat. noſtris ad Samarit. Pentateuchum. Horum omnium exemplarium maxima eſt conformitas, ſi dictiones ſpectes, non autem ſi litteras: in duplici enim hypotheſi illa comparanti nonnunquam deprehenditur. Prior eſt, cum litteræ אוי, quas Judæi matres pronunciationis vocant, ſubaudiuntur apud Hebræos, tum nonnunquam unum exemplar illas exprimit, alterum ſupprimit, verbi gratia, *Gen.* 50 25. Judæi codices legunt וישבע, ſic etiam duo ex meis alia duo cum tuo addunt Jod וישביע. Hinc colligitur Samaritanos ibi pronunciare וישביע non וישבע; pronunciatio enim *Vajasbia*, ſeu litteræ Jod ſcriptori occaſionem dedit illam inſerendi, ſic *v*, 15. ejuſdem cap. tuum, & duo ex meis ſcribunt הושב; alia duo inſerunt Jod. Ratio hujuſce rei eſt, quod dicunt Judæorum Grammatici poſt motionem longam, ſubaudiendam unam ex matribus lectionibus, ſcilicet poſt Chiric & Tzere, Jod; poſt Kamets, Aleph; poſt Cholem & Schurek, Vau. Nonnunquam Textus Hebræus illas exprimit, nonnunquam reticet. Itaque ſæpe tranſcriptores in hoc variant; iſtaque Variatio apud Judæos a Maſoretas creberrima erat, atque etiam nunc in ipſis Iſraeliticis numiſmatis conſpicitur, poſt Maſoretas longe minus frequens; multa tamen poſt illud

lud tempus, illius oſtenduntur exempla, ſed quidquid ſit, variationes ejuſmodi dictionis ſignificationem non variant, ſed pronunciationis adjuvandæ cauſa tantum contingunt. Multo rarius in Littera Aleph varietas contingit. Poſterior hypotheſis eſt permutatio Litterarum Gutturalium אהחע; non omnino ſine cauſa dixit R. Benjamin, Samaritanos tres litteras ע. ח. ה. non habere; omnes enim Gutturales, ut א pronunciant, atque ideo in verſione ſæpiſſime videas in una pagina eamdem dictionem modo per ע, modo per ח modo per ה, ſcriptam, Ain ſæpe pro Aleph & pro ה, licet apud eos nulla ſit litterarum iſtarum ſimilitudo; nos innumera ejuſmodi obſervavimus, & obſervando defeſſi ſumus. Hinc in textu ſacro, licet rariſſime, aliquando tamen in hac re hallucinati deprehenduntur Amanuenſes, ut *Geneſ.* c. 3. v. 24. codex tuus habet לחט; ſic & unus ex meis; at vetuſtus meus להח, ut Judaicus. Jam Epiſtolii modulum exceſſimus, unius tamen te monitum velim; quatuor mea exemplaria, *Gen.* c. 50. v. 19. conſtanter habent התחת אלהים אני; ſic etiam ambæ verſiones Samaritanæ, Judaica addunt כי, differentiam ibi nullam notas, quaſi tuum exhiberet כי. Una verſio vertit דחול אלהים אנה *Timens Deum ego ſum*: Cui conſentit Onkelos

kelos & Jonathan Chaldæi interpretes, & antiqua Pentateuchi Samaritani versio Græca, cujus vestigia nonnulla deprehenduntur in Scholiis, quæ citantur in Editione 70 interpretum Sixtiana, ϗ γὰρ φοβούμενος Θεόν εἰμι ἐγώ. Si in tuo exemplari revera est כי videtur sic legisse interpres Græcus. Sed interpretes illi, & Samarita & Græcus, in textu Hebræo Samaritano; & Chaldæi in Hebræo Judaico dictionis התחת litteras sic permutatas legerunt התחת. Altera Samaritana versio quam edidimus החלופת אלה [ ] אנה *Numquid vice Dei ego sum?* ut legunt & interpretantur Judæi, & antiquitus legerunt Symmachus & Aquila, 70 non legerunt ה, sed sic, כי תחת אלהים אני, ut ex versione manifestum est. Præterea ejusdem 50 cap. v. 23. omnia mea exemplaria constanter habent ביסי יוסק. Sic etiam ambo interpretes Samaritani, adnotas tamen in tuo ברכי scriptum esse, sed על, ut in Hebræo non præcedere, facile ibi hallucinationem existimarem. Cap. 3. v. 24. Exemplar tuum habet תמת פכת error est, duo mea integra scribunt, ut apud Judæos, המתהפכת, & interpres Samaritanus eandem vocem in dialecto sua retinet, המתה פבין, hæc de multis pauca lecta sunto. Quod scribi de illo Judæo Italo, nugæ sunt, istarum rerum ignarus hæc effutivit.

ſutivit. Nulli enim Judæi docti Samaritanos Characteres negant apud Judæos olim in uſu fuiſſe, licet nonnulli librum Legis quo in Synagoga utuntur eo charactere deſcribere illicitum affirment. De hac re multis ex Rabbinorum ſententia in exercitationibus noſtris diſſeruimus. Verum quidem eſt eos tanto in Samaritanos odio agitari, ut librum Legis non modo Samaritano Charactere, ſed etiam Aſſyriaco ſeu Judaico à Samaritano ſcriptum prophanum cenſeant, juxta illud Moſis Ægyptii axioma tractat. Thephill. ſect. 1. n. 11. כל דבר שצריך מעשה לשמו אבם עשהו הכותי פכול, *Quidquid neceſſe eſt fieri nomine tuo, ſi illud faciat Cuthæus, prophanum eſt*; ſed hoc perſonæ, non characteris odio. Conſimiliter falſum Judæis nefas eſſe legem κατὰ λέξιν in aliam linguam transferre. Ipſi Talmudiſtæ Linguam Græcam excipiunt, omneſque Judæi uno R. Azaria excepto Legem à 72 Interpretibus ex Hebræo textu verbum è verbo tranſlatam fuiſſe teſtantur. Hic Azarias ſolus è Libris Chaldaicis Charactere Samaritano deſcriptis tranſlationem factam fuiſſe opinatur. Præterea R. Saadias apud Judæos celeberrimus, ante ſexcentos & quinquaginta annos Legem κατὰ λέξιν tranſtulit, quæ Theſſalonicæ ab ipſis Judæis charactere Hebræo excuſa eſt, cujus exemplar pe

nes nos eſt, eſtq; Pariſ. ejuſdem tranſlationis exemplar Arabicis Characteribus manuſcriptum. Cæterum Judaicos * codices cæteris paribus eſſe Samaritanis quibuſcunque præferendos nemo eſt opinor qui dubitet. Samaritanas tuas Lectiones cum primum uſus fuero remittam. Interim communicati mecum laboris tui gratias ago iterum atque iterum. Magno ſane munere, cum rem ipſam conſidero, me affeciſti; ſed cum animi tui benevolentiam maximo, ξενίων δέ τε θυμὸς ἄριστος, hunc ut mihi conſerves perpetuo, etiam atque etiam rogo. Vale, Vir ampliſſime, & me tui obſervantiſſimum amare perge.

* *Videtur tamen Morinus in operibus ſuis Samaritanos Codices Judaicis ſeu Hebraicis antepoſuiſſe.*

Pariſiis, viij Kal. Junii 1633.

EPIST.

EPIST. XXXIX.

Joh. Morinus *Soario* Vasionensi Episcopo, ob illius in Episcopatum assumptionem congratulatur.

Illustrissimo & Reverendissimo D. D. Soario *Vasionensi Episcopo*, J. Morinus *Congreg. Orat. Presbyter*, S. D.

Reverendissime Præsul,

CUm primum ad me fastigii tui Episcopalis nuntia pervenerunt, tanta animi voluptate perfusus sum, ut ab ea superatus mihi silentium indicere non potuerim: itaque Epistolam importunam, sed gaudii mei nuntiam scribere non reformidavi, mihique indulgere malui, quam negotiosissimæ dignitatis tuæ rationem habere. Dignitatemne tibi gratuler Episcopalem Apostolicæ supparem? Gratulor sane, at non tibi, verum Episcopali Ordini, Ecclesiæ, sacrisque Musis omnibus; non tibi cui onus impositum est Angelicis humeris formidabile: sed Episcopali Ordini, qui tanti Viri doctrina & pietate decorabitur: sed Ecclesiæ, quæ vigilantissimo Pastore donata, inter hostium cu-

neos

neos secura quiescet: sed Musis omnibus, quarum Alumnus es, Dux & Præses. Gloriosum tibi à sanctissimo & eruditissimo Pontifice in Episcoporum collegium cooptari. Verum hoc tibi cum multis aliis commune: Cooptasse sane Pontifici gloriosius. Eximium enim Virum, eruditione & pietate celeberrimum è cæterorum corona exemisse, atque ad Sacerdotii apicem evexisse, quid laudabilius? Soarium ab Urbano VIII. summo Pontifice Episcopatu donatum, non inter postremas Urbani laudes posteritas præteritarum actionum antiquissima judex recensebit, & prædicabit. Ego præterea in hac tecum honoris communicatione eminentissimi Card. Barberini erga eruditos benevolentiam suspicio, atque in iis promovendis vigilantiam & prudentiam, justa animi gratitudine colo, qui te, hoc est, gratias & musas, à comitatu suo indivulsum esse voluit, qui te ut penitus & domi inspectum summo Pontifici studiose commendavit, atque in Provincia in qua Apostolicam habet potestatem Episcopalem nanciscereris, procuravit, ut licet diœcesi obnoxius evaderis, ab eo tamen non divelleris; ita illius animo sedet immotus verus hic & præclarus versiculus, κάλλιστον δὲ χρῆμα παιδεία βροτοῖς. Verum Epistolii modus illius laudibus finem imponere cogit, qui de litte-

ris, litteratisque omnibus bene merendi finem nunquam facit. Unum mihi superest, ut qua sum in te observantia & obsequio in hæc vota precesque non cessem; te, tuamque dignitatem ad Ecclesiæ salutem, Deus Opt. Max. & conservet diutissime, & meritis honoribus augeat, cumuletque quam citissime. Vale, Reverendissime Præsul, & me tui observantissimum amare perge.

Datum Parisiis, Idibus Septemb.
Anno Christiano 1633.

EPIST. XL.

R. Goesaldus *J. Morino* quid præter allata notent Romani Aulici in ejus Libro *De la Grandeur*, &c. scribit.

Mon Reverend Pere,

LA Grace de Jesus pour jamais. J'ay donné vostre lettre à Monseigneur Suarez, qu'il a eue tres-agreable. Je l'ay veu encore depuis pour autre affaire, & m'a dit qu'il vous preparoit une belle réponse, & qu'il vous envoieroit un memoire

tant

tant pour ce qu'il juge que devez changer en voſtre livre *des Grandeurs de l'Egliſe*, que de diverſes choſes qui ſeroient bonnes a y adjouſter, & me parle ſouvent de ce livre, ſans que je luy en parle ; cela vient & commence toujours de luy, & il demeure toujours en cette penſée que devez faire nouvelle impreſſion, & s'accommoder dextrement comme ſeroit dire *rédonné* au lieu de *donné*, & autres qu'il vous doit eſcrire amplement. autrement il craint que le Pape & le Cardinal Barberin demeurent toujours dans leur meſcontentement pour ce ſujet, & m'a dit qu'il y a quelque temps qu'un certain chambrier fut en France, & pour faire le bon Valet en apporta un au Pape, qui témoigna beaucoup de meſcontentement de ce livre à ce qu'il dit ; il dit de plus que penſant faire pour le Francois vous faites pour les Allemans, que Charlemagne eſtoit Empereur, & que les Empereurs Allemans peuvent s'attribuer tout ce que vous attribués à Charlemagne, & ainſi vous prejudies au Pape, & à la France. En tout ceci & beaucoup d'autres, je ne ſuis qu'eſcoutant, afin que vous ne croyez que je diſpute du livre. Je n'ay jamais peu avoir nouvelle de ce Mr. Ecchius Medecin Flaman. Il ſera peut eſtre mort en quelque lieu d'Italie, vous vous aviez pro-

mis

mis quelque exemplaire de vostre dernier livre que nous presentasmes ya deux à Monseigneur le Cardinal Barberin. Il ne m'en demeura aucun, je finis par nos tres-humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices, & de nous de la maison, & demeure pour jamais en Jesus & Marie.

Mon Reverend Pere,

A Rome, 22 *Oct:* 1633.

Vostre tres-humble & affectionné Serviteur René Goez. *Presb. de l'Oratoire de Jesus.*

Le Cardinal Capucin frere du Pape est fait grand Penitencier par la mort du Card. Borghese, qui a laissé de grands benefices dont le Card. Barberin n'en veut rien prendre sinon l'Archiprestré de St. Pierre.

P EPIST.

EPIST. XLI.

Godofredus Vendelinus *J. Morino.* Quærit quis sit Rabbi Eliezer, & de ejus Libro, Antiqua & Nova Judæorum Chronologia, ac supputandi Ratio.

Viro undequaque Eruditissimo J. Morino, *C.O. Presb.* Godofredus Vendelinus, *S. P.*

DUdum est, Eruditissime Morine, cum pervagata terrarum orbem prolixa tua in rem litterariam merita, & amorem apud omnes doctos excitarunt tui, & post illos admiratione defixum me sic attinuerunt hactenus, ut quamquam visendi tui desiderio incredibilem in modum ardeam, pudore tamen magis retinear quam ipso jam quadrimestri morbo, curisque aliis, & inter hæc Pastoralibus. Itaque quoniam פיעלפי affari tenendum datur, quod reliquum est, quodque Timotheus Hoius noster audere suadet, ad scriptionem istam confugio, sed cujusmodi tu à me possis expectare, cujusmodi ego sola venia scio placituram, & discendi quæ ignoro studio, responsum quoque

quoque elicituram. Hoc erit primum Argumentum & auſpicale nobis, omiſſis officiorum iſtis languidis oſtentationibus, quibus tot paſſim bonæ horæ prætereunt bonæ chartæ pereunt.

Ante omnia ergo à te ſcire velim, ecquid Rabbi Eliezer Gamalielis ille gener (forſan & Pauli noſtri condiſcipulus) manuſcriptus tantum extet, an vero etiam editus? & ubi? Nam in Bibliotheca Rabbinica Buxtorfii non comparet. Horum alterum te ſui admonet, ne diutius latere patiaris; alterum infœlicitatem accuſat meam, qui ſicut omnibus aliis, ſic etiam iſto careo, quo vel unico beatus ſim in eo quod mihi ſub manu eſt. Poſtquam enim dudum ætatem temporum ſaxum volvo, & multa mecum de antiquo Hebræorum anno reputo: quem neſcio — qui Catoblepæ non vident etiam Solomonis temporibus mere fuiſſe lunarem, vocarique non ſemel ירח *Menſem*, & addi mox חודש,— ne non ſatis ἱσορικῶς exprimatur hiſtoria, ſedere cœpit apud me jampridem ſententia nihil minus in illa gente ſolemne fuiſſe, quam ut Paſcha ſequeretur æquinoctium, imo enim vero interdum tenuiſſe vel octiduum totum ante iſtum cardinem. Quaſi dicas novilunium quodcunque Martii Gregoriani primum retuliſſe Niſan: quando neque Mathematicus ullus unquam

olim æquinoctii cardinem vel somniarat. Sane solares observationes omnes ante Hipparchum desumptæ sunt à solstitiis, primusque mortalium Hipparchus æquinoctiorum τήρησιν instituit. Nam quod Tecuphas garriunt rideo: qui in sacris nihil invenio quam תקופת חשנה ות שובת השנה tempestates istas duas hinc declivis inde acclivis anni; solstitium inquam, divergentis, & brumam convergentis Solis. Posterius factum intelligo, ut תקופה—etiam brumæ communicaretur. Favit mihi luculenter ille tuus Eliezer. Etenim si Tecupha demum Brumæ admoneret Hebræos intercalationis; si, inquam dies 19 Tebeth incidens in Brumam potuit (nisi quid aliud accideret annum ducere communem) vides profecto Nisani proximi diem 22 sic tunc debuisse repræsentare æquinoctium Vernum (Solis Apogæo finem Arietis nondum egresso) ut ne momento quidem posterior sentiretur: ac proin toto ante æquinoctium octiduo Paschatis ritum fuisse legitimum. Luculentus est iste locus Eliezeris, atque auro supra mihi carus, qui tantum jam temporis hoc ipsum testimonium unde comparandum anhelavi. Eliezerum ergo per eruditionem tuam istam ut edas rogo, aut si editus est, ubinam, & quanti præstat, indices.

Hic si frustra sum, alterum meum erit

αἴτημα,

αἴτημα, ut eodem ex authore mihi perſcribas ecquot annos numeret ab orbe condito ad Moſen, & ab hoc, ad Templi caſum, unde arceſſat Siclos illos ſuos 84; itemque 19 aureum, à quo die Juliano Clavum moveat. Videre mihi videor ex tuis Scriptis attemperatum eſſe illum majorem ad Sabbaticos annos, ut Moſes Ægypto exceſſerit ineunte nova Semitta, quamquam una cum Juliano anno primo exiſtimem primulum excogitatum ab otioſis Mathematicaſtris; neque tamen unquam in uſum civilem introductum antequam à Chriſtianis quibuſdam probari cœperit, atque hic illic uſurpari: ut operoſe nihil egerit Bucherius cum ſuo anno Judaico ad hanc 84 annorum periodum expanſo, quo Chriſti paſſionem nobis infulciret anno Vulgaris Epochæ 31. decimo ſeptimo Tiberii, quæ revera debetur anno noſtro 33. dieique 3. April. anno Tiberii 19. quo Eclipſin illam ſtupendam ex Plegonte diſertis verbis protulit Philoponus. Sed quia ſcilicet primum Paſcha Apoſtolicum celebratum tum eſt novo ritu die 25 Martii anni 34 noſtri, qui fuit Tiberii 22. Hinc obhæſit Eccleſiis (Romanum ac Solarem annum jam ſequentibus poſtquam *Mulier amicta Sole*, cum ſua Synagoga *Lunam* calcavit *ſub pedibus ſuis*) bihorium quoque paſſionem eum-

dem in diem incidisse. Plane ut quæ traditio sane Apostolica (sed ex die 25 Martii, anno 34 orsa) confessa ignoratione omnium hactenus ingenia fatigavit, mihi cesserit in argumentum deprehensæ veritatis quampluribus ac luculenter brevi adstructam dabo. Sane hinc conficio etiam ævo Christi menses Judaicos fuisse lunares, & quidem ἀπὸ φάσεως—derivatos sanctificatosque. Super his quid sentias scire perquam aveo.

Tertium quod à te discere cupiebam, an nihil dum Chronicorum Samaritanorum nactus sis, tum quid censeas de illorum Epochis, imo de conjectura mea, qui existimo numerare illos ad Christianam nostram æram annos 4306. ac menses 3. ante diluvium scilicet 1327. inde ad natum Abrahamum, 940. ut sint omnes 2267. hinc ad mortem Mosis, Calendarium eorum exhibet 565. & summam colligit 2832. Sunt ergo ex hoc ἐπιλογισμῷ anni 2792., ad Exodum, 2712, ad Natum Mosen, pleni omnes ac completi, ut Exodus quadret in 2793. Venerintque Israelitæ in fines divisionum, hoc est, ad confinia Idumææ anno 2794, pro eo ac citat Scaliger. Jam vero à Nato Mose (ad hunc enim modum capio quod illic legitur de succinctione Ephod verbis implicatissimis) in fanaticum (Maho-

(Mahometum) exerte habent 2215; quotidem ferme Eusebius & Cyrillus darent. Sunt ergo secundum istos ab Adamo ad Hegiram Mahometis anni 4927 forte an & menses aliquot. Hinc aufer annos 621, & menses 6, vides relinqui ab exordio mundi Samaritano, ad Christum, 4306, sicut dicebam. Fidem facio plenius; Calendarium illorum quod Scaliger putavit esse anni 1584, longe alterius est, ac forte existimet quispiam & neque conceptum per novilunia. Imo enim vero nihil aliud repræsentat quam plenilunia; plenilunia, inquam, vera (non media) anni nostri 893, & 894, scrupulosissime computata ad meridianum Aractæ, non Samariæ. Provoco ad Tabulas, & quidem si extant uspiam Albategnianas. Jam vero Calendarium istud profitetur Calendarium Samaritanum annuum.

Millenarium quintum ducentesimum & quartum (sic enim mecum spero leges, non 210 cum Scaligero) quasi anteriores cogitet Christo 4310 annos, solo quadriennii discrimine. Sed vereor ne quaternarii nota redundet, errore hinc nato quod idem annus fuit Seleucidarum 1204. Nam alioquin Samaritani isti anni sic digesti sunt à computistis illorum, ut septimus quisque iniens sit Sabbaticus, & affectatum ut Mo-

ses exierit Ægypto anno 2793, jam labente Sabbatico 399, Jubilæo eodem 57. Quoniam vero annus Calendarii vocatur sextus Semittæ, necesse est annum intelligi 5200, non 5204, ac videsis hoc quoque annum nostrum 893, vocat sextum Semittæ, sed in Succoth jam inchoat Semittam quæ Judæis anno 894 demum in Succoth iniit. Ergo ne Samaritani à Judæis anno solido diffident ac prævertunt? minime gentium: Memorabilis est locus Maimonidæ quem Cunæus citat, Sabbaticos ac Semittam inire exeunte anno, Jubilæos ineunte, nimirum anno nostro 837, in Septembri & festo כפורים— publicatus fuerit Jubilæus, quo eodem momento & quinquagesimus numeratus fuerit, & mox post quatriduum à סכות Succoth Jubilaici jam systematis inchoati primus; certe anno 888 inierit annus à Jubilæo secundus, sed γεωργίας primus; anno 889, inierit Jubilæi tertius, γεωργίας secundus. Sic anno 890, & iv & 3. anno 891, quintus & iv. anno 892. sextus & v. anno 893, septimus in Semitta post annum celebranda, idemque revera sextus γεωργίας, atque ad eum modum deinceps donec annus 936, in Septembri daret quinquagesimum inclusive, & Jubilaicum omnino simulque Semittam, hoc est, quadragesimum nonum à desito postremo Jubilaico anno completo Poteram

Poteram aliunde quoque atque abunde adstruere annos Jubilæos in Epocha nostra ineuntes Septembri anno 5. 54. 103. 152. 201. 250. 299. 348. 397. 446. 495. 544. 593. 642. 691. 740. 789. 838. 887. 936. 985. 1034. 1083. 1132. 1181. 1230. 1279. 1328. 1377. 1426. 1475. 1524. 1573. quique postremus fuit nostro ævo 1622, eritque posterorum 1671. Sed ut aliquid hic tu me quoque juves si quid apud Eliezerum aut alios antiquos (nam recentiores Rabinos nihil moror) ejusmodi indiciorum comperisti, hoc vero sine te exorem; in qua prece finio, & me tibi profiteor

Bruxellæ, Idibus Decemb. Anno Christi nati 1637. qui est Epochæ vulgatæ 1633.

Addictum in Christo per omnia obsequiorum & communicatoriorum votorum momenta Godefrid. Vendelinum *hactenus Pastorem* Bethasiorum, *nunc Hercanum*, *sed Canonicum* Gandavensem *designatum*.

EPIST.

EPIST. XLII.

J. Morinus Godofredo Vendelino. Responsio prolixa ad præcedentem Epistolam, varias quæ apud diversas gentes diversis temporibus fuere supputandi Rationes, fusius declarat de Samaritanis Corraïtis, ex eorum MSS. nonnulla.

Viro Clarissimo & Eruditissimo Godefrido Vendelino, *Joan. Morinus.*

ACcepi, Vir eruditissime, Litteras tuas varia & insigni admodum eruditione refertas. Gratulatus sum mihi plurimum non solum me tibi cognitum, & amicitia tua cohonestatum esse, sed etiam scripta mea tibi probari. Cum enim Viro eruditissimo, atque eorum quæ scripsi scientissimo placuerint, à cæteris qui istud eruditionis genus vel à limine salutaverint, non omnino negligenda fore confido. Quam mihi amicitiam offers ultro, hanc avide & gratulabundus amplector, mutuisque officiis coli & conservari cupio, velimque maximopere impræsentiarum propensum erga te animi mei

mei ſtudium, aliquo argumento demonſtrare; ideo ægerrime fero deſiderio tuo me plane ſatisfacere non poſſe: huc enim miſſus ſum omnibus Rabbinicorum Librorum præſidiis deſtitutus, iiſque præterea negotiis vacaturus, quæ animum meum ab omni pene litterarum ſtudio avertunt. Quod hoc tempore mihi potiſſimum contigit quo feſta ſolemnia celebrata ſunt, iiſque celebratis, iter aliquot dierum mihi ſuſcipiendum fuit. Itaq; hoc Epiſtolium non horis ſubceſſivis, ſed tumultúariis ſcriptum ubique incœpit, ubiq; deſiit. Quantulumcunque igitur illud ſit quod tibi ad quæſita tua reſpondebo, & excuſes, & boni conſulas etiam atque etiam rogo. Benevolentiæ ergo & facilitatis tuæ ſecurus, rem licet vix adumbratam dimiſſurus aggredior.

Quæris primum, Vir doctiſſime, & mihi plurimum colende, an Liber capitulorum Eliezeris editus in lucem aliquando fuerit? Ita eſt: edito uſus ſum; Editio, ni fallor, Veneta eſt, Charactere quadrato, & oculis grato, folio bis complicato, quod vocant in octavo. Hujus Libri meminit in Bibliotheca ſua Buxtorfius, ubi de Zohar agit, atque etiam, ut puto, alibi in eodem Libello, ſed male ſcripſit Librum eſſe Hiſtoricum; nihil enim minus quam Hiſtoriam enarrat. Miſcellaneorum eſt Liber, in

quo

quo variæ Judæorum traditiones nulla rerum consequentia edisseruntur. Sæpius in similes scopulos impingit Buxtorfius, cum eos Libros ut plurimum recenseat quos nunquam legit. Ejusdem Libri meminit Drusius, Serrariumque reprehendit, quod cum Libello de capitulis Patrum illum confuderit. Nunc autem istorum Librorum non est mihi copia.

Quæris secundo, quot annos Eliezer ille ab orbe condito numeret ad Mosen, atque à Mose ad Templi casum; unde arcessat Cyclos suos annorum 84; itemque suam ἐννεαδεκαετηρίδα annorum ab orbe condito epilogismum apud Eliezerum non memini me legisse, neque ad Mosen usque, neque ab hoc ad Templi casum. Res autem illa est ejusmodi quam non præterissem si animadvertissem; non semel legi istius Libri quatuor aut quinque priora capita, quibus integris de rebus Astrologicis, anni intercalatione, & compputo Paschali pro Judæorum captu disserit; sed quos quæris Epilogismos non deprehendi. Cum primum Parisios rediero, quod spero vere proximo, Authorem istum iterum evolvam, & quicquid de hac materia scribit, in tui gratiam exscribam, atque ad te mittam, ut ipse judices. A qua Epoche Cyclos suos ducat consimiliter non exprimit; aliquid tamen

addit,

addit, quod in Exercit. noſtris notavimus, è quo quid ſimile colligi poteſt, Deum in Ægypto Moſi & Aaroni apparuiſſe in principio menſis Niſan, cum annus ageretur Cycli magni 15, & Cycli Emboliſmalis 17, atque huic & deinceps numerum illis proceſſiſſe plura in hanc ſententiam non puto continere.

Antequam ulterius reſpondendo pergam, monebo te diu Eliezeris Lectioni me diligentius incumbentem ſententiam de iſtius Libri antiquitate mutaſſe, multa enim interlegendum mihi deprehendiſſe videor quæ tantam antiquitatem minime ſapiunt; quidquid Judæi jactitent, atque ille potiſſimum Rabbinus qui Librum excudendum curavit. Exempli cauſa nonnullorum Rabbinorum mentionem facit, qui poſt verum Eliezerem Hircani filium diu vixerunt, qua ratione fretus, ſcripſit author Libri Juchaſin, Librum iſtum ab Eliezeris diſcipulis ſuis compoſitum. Fabulæ inſuper Talmudicæ paſſim intertextæ, loca Scripturæ ſubtili quodam, vel potius futili acumine ad rem ſubjectam detorta, ut Hiſtoriolæ explicandis locis Scripturæ difficilibus Talmudico more derepente confictis, longum tempus a Templi ruina, demonſtrare mihi videntur, v. g. initio capitis ſexti Talmudica iſta fabula refertur, quæ etiam extat in Bereſith

Rabba, narraturque à Rabbi Salomone in primum caput Genes. velut quid maxime notandum, Lunam Solemque æquali magnitudine, forma & lumine creata fuisse; inter vero Solem & Lunam ortis de magnitudine rixis Deum altero alterum minorem reddidisse, cui fabellæ duos aptat Scripturæ versus. Alibi fabulam apud Judæos vulgatam confirmat, Ephraimitarum ducenta millia tempus Exodi perperam supputantia ex Ægypto annis ante Mosem triginta egressa esse, atque â Philistæis cæsa, & ideo dictum esse *Exod.* 13. *v.* 17. Non eos duxit Deus per viam terræ Philistiim, quæ vicina est, *&c.* cap. 35. Regni Persici durationem annorum putat 52, quod est Talmudicorum, & recentiorum Judæorum portentum. cap. 28. Bis regnum Ismaeliticum commemorat, atque inter mundi imperia collocat. Horum te admonitum esse gratum tibi fore confido.

Sententiam tuam de Æquinoctio in Paschali festo à Judæis antiquis non observato facile amplector. Græci omnes ante Hypparchum, in solstitiorum propter ludos Olympicos observatione desudarunt, ita Cleostratus, Harpalus, Meto, Eudoxus, & Calippus; quam vero in motuum cœlestium observatione infantes fuerint, Ægyptii, Chaldæique omnes, nemo, in his rebus mediocriter

mediocriter versatus ignorare potest; cui Græcorum ante Hipparchum infantia perspecta fuerit. Tum enim Græci Ægyptiorum & Chaldæorum adyta omnia penetraverant & lustraverant, licetque ex Græcorum ignoratione Ægyptios & Chaldæos ignorantiæ convincere. En quam motuum Cœlestium periti, stellarum in occidentem motum non deprehenderant; ideo octavam sphæram primum mobile opinabantur, Solem Planetasque cæteros in eccentricis moveri nesciebant. Hinc ab uno æquinoctio ad alterum spatium æquale definiebant, idque non ex speciali observatione, sed ex solstitiorum comparatione, Sol tamen deprehensus est ab Hipparcho à verno Æquinoctio ad Autumnale octidui, & aliquot horarum spatium amplius, quam in sequenti conversione consumere. Quid de eorum circa Æquinoctiorum in anteriora retrocessionem, ignorantia dicam, cum ea fuerit omnibus antiquis Christianis incognita? Existimarunt omnes 21 Martii æquinoctium vernum alligatum esse. Quid de Beda, qui tam operose de computo Paschali scripsit? Opinatur ille æquinoctium vernum 21 Martii contingere, ut in Concilio Nicæno animadversum fuerat, & sic credit sese observasse, at suo tempore 17, non subsequebatur, neque exactius edoctus fuerat à Victorino & Dionysio

Dionyſio Exiguo ſummis computorum magiſtris, licet eorum alter Græcæ eruditionis eſſet peritiſſimus.

Solaris motus cum Lunari concordiam non tentabant fœlicius antiqui Græci. Teſtes ſunt octaëteris Cleoſtrati, & Harpali à vero propius abfuit; Meto cum ſua enneadecaëteride, ſed quam craſſe illam delineavit & pinguiter? exactius paulo Calippus & Eudoxus illam interpolarunt: ſi certiora docuiſſent Ægyptii & Babylonii, Græcos illos, veri ſitientiſſimos, non latuiſſent. Rudia ſcientiarum principia Chaldæi & Ægyptii tradiderunt, ea expolierunt Græci, & innumera quæ illi ignorabant, addiderunt. Sed quid de Chriſtianis, poſt Hipparchum & Ptolomæum dicendum, Lunæ cum Sole concordiam per octaeterida venantibus? Id præſtitit Dionyſius Alexandr. Hippolytus vero per heccædecaeterida; quam hæc ad Rhombum? Nec vitium qui hæc refert Euſebius animadvertit Tandem Anatolius primus Chriſtianorum ad enneadecaeterida confugit, quam amplexi ſunt Concilii Nicæni Patres, & retexuit Euſebius. Credebant omnes Lunæ ad Solem hac Periodo abſolutiſſimam ἀποκατάστασιν fieri; credidit hoc Beda, atque annorum mille ſpatio creditum eſt, donec erroris evidentia omnium oculos configente tandem rem aliter ſe habere perſuaſum eſt. Ne

Ne autem aliquis objiciat, Græcos, Ægyptios, Chaldæos & Christianos antiquos hæc ignorasse, sed Judæis hæc cognita fuisse, quidquid Judæi de his rebus loquuntur ab Hipparcho & Ptolemæo desumptum est, ut cuivis conferenti patet. Quæ antiquiores Judæi cognoverunt, à Græcis Hipparcho prioribus derivata sunt, quod ex Eliezere manifestum est, vel ex ipsis Signorum nominibus, quæ Græcis nominibus Hebraice translatis effert. טלה· שור· תאומים· סרטן· אריה· בתולה· מאזנים· עקרוב· קשת· גדי· דלי· דגים Eadem nomina refert Epiphan. hær. 17. sed in Planetarum nominibus dissentit. Sic Eliezer ut Neoterici omnes Judæi, כוכב· לבנה· שבתאי· צדק· מאדים· חמה· נוגה *Mercurius*, *Luna*, *Saturnus*, *Jupiter*, *Mars*, *Venus*, Græcorum nomina deserit. Quomodo æquinoctii rationem habuissent antiqui Judæi in tanta rerum Astrologicarum ignoratione? Thecupharum artificium, ut recte animadvertis, prorsus ignorabant, nec erat illis ullum dignoscendarum subsidium. De his Judæi in terra Israelis non cogitabant; Neomenias enim ἀπὸ τῆς φάσεως sanctificabant, Paschatis vero tempus ex spicarum virore & maturitate dijudicabant nulla æquinoctii ratione habita. Intercalationis igitur sola causa erat frugum maturitas.

Q Paucis

Paucis referam quod aliquando legi in Commentario Karaitæ cujuſdam, ante 300 annos, manuſcripto in Legem. Ait Karaitas terræ Iſraelis incolas annos intercalare pro ſola ratione menſis Abith, ſeu ſpicarum, ridetque Gamalielis in Talmud pronunciatum propter tria annum intercalari, propter Spicas, propter Tecuphas, & propter Fructus arborum, אין בן כי האביב היא לבדו נזכר alias Rabban. cauſas ridet, annos nondum grandes, &c. וידע כי בהמצא האביב אי אפשר שאין חכל מתוקנים. ולמה נוסיף על דברי אלהים חים *Notum enim eſt*, inquit, *quod cum ſpica reperitur, impoſſibile eſt omnia non eſſe præparata.* Ideo menſis primus dicitur אביב, *Exod.* 13. 4. Paulo poſt idem Autor הנה מורה תוית שם חדשינו בראית הלבנה ואמר עיר שמור חדש האביב ומזה אנחנום עברין את השנה *Ecce Legiſlator inſtituit menſes noſtros ad viſionem Lunæ, dixitque Adhuc cuſtodi menſem Spicarum; hinc nos intercalamus annum.* Ibidem ait ſodales ſuos extra terram Iſraelis Rabbaniſtarum intercalationes ſequi, & cyclum novemdecim annorum: verum ridet ſuperſtitioſas illorum ℞ Adu, Badu, &c. obſervationes. Sic exiſtimo Judæos, ſtante Templo, Paſcha obſervaſſe, primumque menſem inſtituiſſe, nec Deus in celebratione Paſchatis ullam aliam

aliam rationem quam maturitatis ſpicarum juſſit haberi, eo quod cum Iſraelitæ ex Ægypto exierunt, maturuerant. Judæi quoque Rabbaniſtæ & Talmudiſtæ licet alia admitterent, ut adnotavimus, hanc tamen paternarum traditionum non omnino obliti nunquam omittebant. Itaque ſæpe Tecupham Paſcha ſubſequebatur, nonnunquam præcedebat. Interrogabor forſan num Judæi cyclis in Paſchatis ſupputatione ante Chriſtum uterentur. Brevi diſtinctione ſententiam meam explico. Judæi aut habitabant in terra Iſraelis, aut in diſperſione gentium. Priores nullos habebant Cyclos Paſchales, nec ullam æquinoctii rationem ducebant, , ſed tantum τῆ אביב & Lunæ φσγſαρίκ; poſteriores Cyclis utebantur, ſed Brumæ non Æquinoctii Cynoſuram in iis componendis attendebant, ut ex Eliezere demonſtratur. Hujus Epochæ ſeu clavis Paſchalis inſtituendæ cauſa jam indicata eſt. Judæi diſperſionis à Græcis hæc mutuati ſunt. Græcis autem Alexandro regnante, nondum cordi erant æquinoctiales obſervationes, ſed quæ tum maxime vigebat periodus erat Calippica, quæ Brumæ inſita & inoculata erat. Hinc Judæi ante Chriſtum, Calippi Brumam & Enneadecaeterida ſecuti ſunt, eamque Epiphanii tempore ſecuti videntur, ut ex Judiacæ periodi quam enar-

rat cum Eliezerea comparatione fortaſſe li-quebit. Iſtis autem Epilogiſmis Judaicis initium factum eſt regnantibus Alexandri Succeſſoribus. Longo poſt Chriſtum tempore, R. Samuel Babylone & R. R. adda, & eum ſecutus Hilel in Paleſtina, antiquum computum reformarunt, ut perhibent Judæi Talmudiſtæ; illi autem non Calippi pingues numeros, ſed Hipparchicos & Ptolemaicos amplexi ſunt, quorum præſertim poſtremum Judæi omnes ſequuntur, ſeque ad Meſſiam uſque ſecuturos profitentur; cum autem ab Hipparcho & Ptolemæo æquinoctia eſſent obſervata, Paſchatis clavem à viceſima Thebeth, in decimam ſextam ꝑ Niſan tranſtulerunt, ut Paſchati viciniorem, & ad illud ſupputandum commodiorem.

Verum hanc amplexus ſententiam, quæ mihi admodum probabilis videtur, cogita quid reſpondendum ſit Euſebio & Anatolio, teſtimoniis Philonis, Joſephi, Muſæi & Agathobulorum contendentibus antiquos Judæos ex majorum decreto poſt æquinoctium Paſcha celebraſſe. Si cauſa cum cauſa, res cum re, ratio cum ratione, certet, viciſti: ſin vero authoritas decretoria eſt, cauſa videris cecidiſſe. Sane ſi Euſebii verba cap ultimo, l. 7. hiſtoriæ perpendantur, Anatolii verba non intellexit Euſebius, aut ipſiſſima ſi retulit, neuter quæ ſcribebat intellexit.

tellexit. Omnia enim ab iis ἀστρολογούμενα sunt ἀσύστατα, vel certe Oedipo qui hæc conciliet opus est. Hoc tamen manifeste sibi volunt, post æquinoctium antiquos Judæos Pascha semper celebrasse. His plura non fert Epistolii modulus; in tuæ sententiæ gratiam nonnulla addam quæ mihi observasse videor.

Primum, Asiaticos tempore Judaico Pascha observasse, nullam tamen cum iis de æquinoctio quæstionem habitam, sed hac de causa solum quod diem Dominicum non morarentur.

Secundo, Christianos primos nullis Cyclis in ea observatione usos, sed ex visione Lunæ primum mensem supputasse.

Tertio, Dionysium Alexandrinum primum Cyclos esse architectatum, atque hujus rei occasione Lunæ visione deserta æquinoctialem Epochen velut Cycli sui polum non sine gravi causa amplexum esse. Primus enim Judæorum mensis, ut recte Liber Henoch, semper circa æquinoctium versabatur.

Quarto, Post illud tempus de æquinoctii anticipatione cum Judæis altercatum, non antea, ipsisque exprobrari cœptum bis eodem anno Pascha nonnunquam celebrasse, cui incommodo medelam posteriores adhibuerunt clave Paschatis à 20 Thebeth, in 16

Nisan translata. Hinc enim in æquinoctio primum illis Pascha contingit. Hæc Sententiæ tuæ subjecta sunto.

Tertium postulatum est de Samaritanorum Chronicis. Sunt mihi quinque Pentateuchi codices Samaritani, dictionarium parvulum, non integrum, & Libellus precum, nihil præterea. Itaque de illorum Epilogismis post Mosen, nihil mihi cognitum est præter illa quæ Scaliger edidit: ad usque vero Mosen omnibus cogniti sunt tam ex iis quæ nos edidimus, quam ex Scaligeriano temporum thesauro. Sunt quidem illius gentis Chronica quæ Arabice conversa habuit Scaliger; ex illius gentis Chronicis Hebraicis longum fragmentum refertur in fine Libri Juchasin de magnis quibusdam Regibus trans Euphratem bellum adversum Josuam præparantibus, sed nihil Chronologiæ memini in eo me legisse. Quæ apud Scaligerum post Mosis mortem, ab iis adduntur, sic explicari possunt, *à Mose ad reditum Sacerdotum gestantium Ephod, qui ministrant in Tabernaculo* 2215 *anni, summæ series erit* 5047. *ad diem ingressus Fanatici.* Samaritani litteras gutturales sæpissime permutant; hoc fit ex perversa eorum pronunciatione, qui nullas aspirant, ideo חור & עור pronunciantes אור sæpe scriberent. Hoc Pentateuchum ipsorum Lin-

gua & Charactere Samaritanum legens, millies expertus ſum, in Pentateucho Linguâ Hebraicâ ſtudioſe evitant, id tamen ipſis nonnunquam excidere animadverti. Itaque in hoc computo ſingulare quoddam factum à qua Epochen ducunt, quodque circa Mahumetis initium contigit reſpicere videntur. Neſcio quamobrem Scaliger הביה inexplicatum reliquit, cum nihil aliud ſit quam חביאה: præterea mihi omnino jungendi videntur anni Moſis ſummæ ſequenti, ita ut à *Moſe* ſit à morte Moſis ad reditum Sacerdotum, &c. Quare enim illos ſubtraheret cum prius addiderit, perpetuaque ſit Epilogiſmorum additio? deinde ſumma ab iis ſubducta 5047, aliter conſtare non poteſt.

Litteræ illæ ἐπιγραφῆς computi Samaritani אחר״ד non dubito quin ſint ראשו תיכות, quibus Samaritani non ſecus ac Judæi utuntur. Singulæ litteræ dictionem aliquam ſignificant, cujus prima tantum littera deſcribitur. Quæ autem ſic ſcribunt vulgata ſunt apud eos, & ſolemnia quædam rei de qua agitur Epitheta. Quid autem hæc ſignificent à Samaritanis tantum divinari poteſt. Multa conjici poſſunt, ſed cum in infinitum variari poſſit quis præter eos verum ſecernere poterit? Sumi non poſſe pro numero 210,

ut conjicit Scaliger, hinc manifestum mihi videtur, quod nec Judæi nec Samaritani numeros suos unquam sic disponant, nec Arithmetices illorum hoc patitur, scribendum fuisset רי non aliter. Non ignoro per ipsorum Cabbalistarum Ghematriam edictionibus numeros sic exprimi, ut mysteria sua expiscentur. Verum hæc sunt longe diversissima. Scriberent enim אהרן facere רי, quod est verissimum, deinde dictionem illam cum alia ejusdem numeri potente compararent, ut ex Ghematrica illa æqualitate mysterium aliquod emergeret; denique in utroque Scripturæ loco idem significasse; sed huic computi loco id aptari non potest. Præterea id faciunt tantum in dictionibus aliquid significantibus, ut ex mutuo sensu aliquid eliciant, at אהרן nihil significat. Notarica autem sine ראשי תיבות utplurimum nihil significare possunt. Denique ista Cabbalistica Samaritani plane ignorant. Ejusmodi Ghematria Judæi sæpissime utuntur in librorum excusorum primo folio vel postremo, cum annum mundi quo Librum ediderunt notant. Locum Scripturæ quo Deus operi benedicat, vel Israelem exaltet ita eligunt, ut illius loci una dictio Ghematrice sumpta annum mundi præcise contineat. Neque etiam significare posse mihi videtur 5204, expungendus enim esset Aleph,

Aleph, hoc modo, הרר, littera ה præcedens ר notam ducentesimi numeri, millenarios repræsentat, nec aliud fert ipsorum Arithmetica.

His incommodis subtilis tua de annis Samaritanorum Sabbaticis dissertatio affici videtur. Nihil dum de ejusmodi annis apud antiquos Rabbinos notavi, quia his animum nunquam applicui. Quid autem illi hac de re scribant, horum Librorum ope hic destitutus nunc inquirere non possum, quam primum potero id me facturum in tui gratiam spondeo. Quod Scaliger retulit de Samaritanis, eorum Calendarium non videtur, nec ulla potest esse periodus, sed mensium Arabicorum tantum illo anno cum Samaritanis solaribus, licet Hebraica sint mensium vocabula, conjunctio & alligatio longe scrupulosior quam civilem deceat administrationem. Mirum est quod ais, istos epilogismos secundum plenilunia vera anni 893 & 894 esse confectos. Unde hæc tam antiqua eruere potuit gens Samaritana, ut ad Scaligerum mitteret, qui horum nihil petebat? Deinde scriptum illud Samaritanum diserte ראש חרשי שנהן *initium mensium anni septimi.* Ipsa dictio צמת eorum dialecto, ut & Chaldaice sonat *Conjunxit, Congregavit,* sæpius in Pentateucho hanc significationem animadverti. Mirum est pleniluniis visis in

Arad

Arad meridiano omnia convenire. Fortaſſe hæc noviluniis veris in anno 1584,aut 1583, in meridiano Sichem, aut Cairi exacte conveniunt. Hæc ſupputandi nec otium mihi nunc,nec ſi eſſet,libri ſuppetunt: id non tentavit Scaliger; rerum iſtarum pro captu Critici admodum erat peritus, pro captu vero Aſtrologi plane ignarus.

Hæc inerudita, Vir eruditiſſime, boni conſule. Jam anni multi præterierunt, cùm à Paſchalibus & Mathematicis computis animum prorſus averti, nec admodum facile eſt domeſticorum negotiorum diverticulis continenter appetitum iterum ad ea ſeſe convertere. Finiam igitur nimium longam & inanem Epiſtolam, modo prius ſententiam tuam de Epocha Chriſtiana laudavero. Annis quatuor integris à vulgata differs, ideo videris Kepleri & aliorum quorumdam ſententiam amplecti. Legi aliquando Kepleri Viri doctiſſimi luculentam hac de re diſſertationem, quæ mihi plurimum probabilitatis ſemper habere viſa eſt. Iiſdem exiſtimo te principiis & Joſephi autoritate niti, quam Euſebius & alii non perpendentes annis quatuor aut quinque anticiparunt. Neoterici vero plerique eam cognitam incaſſum meo judicio traduxerunt. Ad hæc imparatus accedens, nihil præter illa quæ Keplerus adnotavit,quæq; mihi admodum placent, nunc dicendum habeo. *Vale.*

EPIST.

EPIST. XLIII.

J. Morinus *Tho. Combero* Gratias agit ob missas ad se iterum diversitates Lectionum Codicis Samaritani à Judæo Hebraico, suum de Exemplari Alexandrino 70 Interpretum affert.

Clarissimo Viro Thomæ Combero *Anglo*, Joannes Morinus *S. P. D.*

ACcepi, Vir Doctissime, Pentateuchi Samaritani ab Hebræo varietates quas ad me misisti. Multis nominibus tibi devinctus sum, parque pari si fors tulerit referendi reus. Neque mihi tantum & humanitati & diligentiæ tuæ agendæ sunt gratiæ, verum universæ eruditorum virorum coronæ id oneris incumbit. Opus enim quod molior publicum & non privatum. Tanta autem sedulitate, id quod postulaveram præstitisti, ut bis quæ in Levitico occurrunt variæ lectiones exscripseris. Bis maluisti eundem laborem desudare, quam semel promissum non exsolvere. Fieri poterit ut ipso Archetypo fruamur, ea quam indigitas via. Textuum

tuum tamen comparatione quam instituisti, laborque mihi subeundus fuisset, plurimum levatus est. Uno enim, ut ita dicam, intuitu quid inter utrumque codicem intersit, Hebræum inter & Samaritanum demonstras. Quod ad antiquum 70 Interpretum codicem attinet, ab Ægypto in Angliam deportatum, illius quædam specimina legi, quæ Vir eruditissimus & clarissimus Junius, cum R. Patre Philippo communicanda descripsit. Textus ille non est 70 Interpretum purus & sincerus textus, sed quantum ex paucis schedulis judicare licet, duobus vitiis laborat; habet admixtas plerasque sententias & περιχοτίας ex Hebræo textu, juxta Theodotionem verso repetitas, quæ à puro 70 Interpretum textu semper abfuerunt, quasque ideo sub Asterisco Bibliis suis inseruerat Origenes. Fortasse etiam nonnulla ab illo sincero textu amputata sunt quæ Bibliis suis sub Obelo notaverat idem Origenes; verum ex schedulis hoc judicare non potui. De istorum Asteriscorum & Obelorum ratione, deque methodo sincerum 70 Interpretum textum ab impuro secernendi, multa disseruimus in Exercitat. nostris Biblicis. Habet præterea multa, sed minoris momenti, quæ à sincero 70 Interpretum textu nonnihil deflectunt, nec cum Hebræo textu utplurimum conveniunt, quibus

bus conjicere eſt editionem illam eſſe Heſychianam, ab Heſychio ſcilicet recenſitam, vel certe demonſtratur textum illum Ægyptium admodum eſſe impurum, utpote ab hexaplis Origenis plurimum differentem. Id quod conjicio facile dijudicabit qui textum illum cum Græco textu Eſaiæ apud Procopium, & editione textus Joſuæ apud Maſium contulerit, modo quid ſibi velint Origenis Obeli & Aſteriſci prius didicerit. Quid autem ſibi velint, eorum quos legimus, ſolus Maſius vidit, nec videre non poterat Vir Græce, Hebraice & Chaldaice eruditiſſimus, qui codicem Bibliorum Syrum de hexaplis Origenis ante mille annos verſum cum adnotatis Aſteriſcis, Obelis, Lemniſcis & Hypolemniſcis penes ſe habebat. Quod autem fama eſt codicem illum à Sancta Thecla deſcriptum fuiſſe, nugæ ſunt; circa Concilii Nicæni tempora, id à quadam Matrona Ægyptia, Thecla nuncupata, factum eſſe auguratur ipſe Junius; habet codex ille ut ἐκ τῶν ἀπεσματιῶν colligo, quod ſingulari animadverſione dignum eſt. Vulgatum eſt apud omnes doctos, Mathuſalem juxta 70 Interpret. numeros annis quatuordecim vixiſſe. Antiquiſſima quæſtio quæ antiquorum Patrum ingenia varie torſit. Notat Euſebius in fragmentis Græcis apud Scaligerum in Theſauro Temporum, p. 4.

Non-

Nonnulla Exemplaria ita legere ut ſex annis Mathuſalæ mors Diluvium præceſſerit.

EPIST. XLIV.

Tho. Comberus *J. Morino* allas mittit in Pentateuchum Annotationes ex Anglicano Exemplari Pentateuchi Samaritani.

Reverendo admodum Eruditiſſimoque Viro D. Joanni Morino *Ordinis Oratorii Presbytero.*

Reverende admodum Pater, Vir Doctiſſime,

ET opportunum ſatis ad vos, & gratum perveniſſe illud primum officii mei ſpecimen, quod vobis pridem mittendum duxeram, mihi Epiſtolâ tuâ perhumaniter ad me ſcriptâ innotuiſſe, jucundum inprimis fuit, neque hoc pacto amicitiæ benevolentiæque tuæ titulo atq; teſſera donatum immo inſignitum ſerio equidem gaudeo. Quod autem porro in eadem poſtulare te memini, nam mihi reſpondere volenti jam ad manum Epiſtola ipſa non erat, ut quod reliquum fuerat annotationum iſtarum adjiceretur, id quia ſerum jam putabam, cum in procinctu eſſe e-

mittendi

mittendi à vobis Libri viderentur, pene consilium scribendi omiseram, nisi eas adhuc quoque expectari admonitus à quodam nuper essem. En igitur, Vir doctissime, jam tandem posteriorum quoque Pentateuchi Librorum annotationes ab hominibus eisdem excerptas, quarum tarditatem si in culpa esse videtur, vel nimiæ quorundam à quibus detinebantur, pertinaciæ, vel longinquæ meæ ab his locis per aliquot retro menses absentiæ velim attribuas; neque enim immemor interea temporis promissi fui. Utinam vero quod in votis erat, ipsum etiam exemplar Samariticum transmittere potuissem, quo labori atque industriæ tuæ perspicacissimæ materia non deesset uberior. Neque enim intentatum vel illud quoque reliqui. Delitescit autem jam quidem liber iste, quod certius intelligo non in Oxoniensi, sed in privata Cottonorum Bibliotheca apud D. Roberti Cottoni filium & hæredem paterni animi ac studii tenacissimum juvenem, cujus è manibus tale aliquid extrahere nisi probe ei cautum de restituendo sit, nonnisi frustra tentaveris. Ego quidem qui dissitis ab eo locis habito, scribendo nihil proficio. Quod si autem operæ pretium ducas, impetratis, quod facile erit, Reginæ serenissimæ litteris, aliquid effici posse existimem, nam & Frontoni Ducæo factam

olim

olim ab hujus parente librorum copiam audivi. Qui de his tuo nomine mecum egerunt, cum in Aula Regia versentur, celerius ista conficere possent. De qua re ad D. Massonium hujus negotii conscium perscribam. Sed detineo te, & pecco in occupationes tuas; hoc unum abs te vicissim peto ubi ad umbilicum perducti Libri erunt, uti eorum exemplaria duo, si commode fieri potest, mihi transmittenda cures, designato cui pretium persolvam, Mercatore, ne librariis scilicet nostris nimium avaris simus prædæ. Ego signa in re tibi commodare possum. Habes devinctissimum paratissimumque, qui te ex animo colit amatque. Vale.

Scriptis his etiam complicandis literis, reddita est tandem conspectui meo Epistola tua, ad quam tamen ne pluribus respondeam, non mea quidem, neque Tabellarii nostri, sed vestra potius quam considerare debeo, in opere accelerando festinatio in causa est. Cæterum cum literis & observationibus tuis mihi gratissimis, Vir Reverende, unius tantum Libri ex tribus, tot enim numeras nempe Exodi tantum, mihi annotationes remisisti cæteras ubi videbitur remittes. Quoniam vero existimaveram ego duorum solummodo me Librorum, Geneseos scilicet & Exodi collationes prius dedisse, ideo nunc reliquorum trium, Levitici, Numerorum,

merorum, Deuteronomii, inclusas addo; ne per errorem forte aliquem, de exemplaris nostri integritate tibi quicquam desideretur. Erat autem in codice hoc nostro quod ferme tu ais de tuo, non solum annus scriptionis, sed etiam nomen ipsum scriptoris, & summi quoque illorum Pontificis adscriptum in fine, sive hoc honoris causa fieret, sive etiam numeris, quo exemplaria examinare & recensere sacerdotes deberent, propter Judæos diversa lectione utentes: cum & ipsi quoque Judæi pro officio suo religione & fide non minori sibi tradita custodirent. Adeo illis ἀεὶ φίλον ἀντιπερίστασθαι ἀλλήλοις. De sinceritate textuum tibi editum scriptum adhuc non vidi, aveo videre. Faciet ad eam rem LXX Interpretum præclara editio, quam D. Patricii, Yongi, sive Junii in manibus esse audio. De Exemplari Regio pervetusto quod primum ex Alexandria comparatum, Sanctæ Theclæ, ut credi volunt, manu eleganter scriptum, Patriarcha Cyrillus serenissimo Regi nostro Carolo per Oratorem suum D. Roëum Constantinopoli nuper transmisit. Hujus specimen jam editum est. Sancti Clementis quæ præfixa erat illa nobilis Epistola jamdiu desiderata olim Ecclesiis legi solita, ad Corinthios: Navigavit olim ex Ægypto Rabbi Moses Narbonum ad consulendum exemplar probatissimum,

quod ibi haberi intellexerat; nos ad hoc ex Ægypto perlatum nunc oculos intendimus. Dabunt ista ad meditandum & inquirendum materiam & segetem ampliorem. Sed iterum pecco dum immodicus fio; Te optamus in Domino fœliciter vivere ac valere.

Stepniæ, 3 Cal. *Octob. stylo quo utimur A. Sal.* MDCXXXIV.

Reverentiæ tuæ Studiosissimus,

Tho. Comberus.

EPIST. XLV.

Philippus *J. Morino* mittit quas à Patricio Junio petierat Morinus Notas ex MS. Exemplari 70 Interpretum.

Au R. Pere le R. Pere Morin *Prestre de l'Oratoire de Jesus.*

Mon Reverend Pere,

LA Grace de nostre Seigneur Jesus Christ soit avec vous à jamais. Enfin j'ay receu de Mr. Young ce que vous avez demandé il

il y a long temps du MS. des 70, & plus que vous n'avez demandé pour recompenser le long delay. Il se recommande fort à vous, & m'a escrit que le Doyen de Carlile luy a promis de vous envoier les differences des deux derniers livres de Moyse, si vous les desires, parquoy il semble que ledit Doyen n'a pas receu la vostre que je luy ay envoyée l'année passée. C'est pourquoy il seroit à propos de luy escrire encore un mot pour montrer vostre desir lequel je luy feray servir par M. Young. Ledit M. Y. nous supplie tres instamment de faire transcrire pour luy, de la Catene Grecque sur les Pseaumes colligée par Nicolas, que le R. P. de Sancy apporta de Constantinople; & est gardée en vostre Bibliotheque de Paris, l'Exposition sur le Pseaume οϛ qui commence ainsi: πενταχῆ τετμημένης τῆς τῶν ψαλμῶν πραγματείας, &c. & sur le Pseaume ογ, jusques au commencement du οδ, qui est ainsi: εἴρηται καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτων. &c. Parce que ces deux Pseaumes avec leur explication manquent à la copie MS. qu'il a ici. S'il y a quelque chose que vous desirés de la Bibliotheque du Roy, il vous promet le mesme plaisir. Toute la Cour part d'ici pour aller au progrés dans cinq semaines au plus tard, & ainsi si vos lettres

arrivent ici apres ce temps là, elles seront en danger d'estre perdues. Je suis à jamais

Mon Pere,

De Greenwich. vostre 5 de Juin, 1634.

Vostre tres-humble & tres-affectionnée Serviteur R. Philippe *P. de l'Or. de J.*

EPIST. XLVI.

Philippus J. *Morino* quærit utrum verum sit Canones Concilii Tridentini, qui de Fide tractant, non recipi à Doctoribus Sarbonicis.

Au R. P. Morin, Prestre de l'Oratoire de Jesus.

Mon R. Pere,

LA Grace de nostre Seigneur Jesus Christ soit avec vous pour jamais. Mr.Comber vous envoie le reste de ses lectiones sur le Pentateuche. Il a fort recommandé que ce pacquet vous soit rendu seulement, c'est pourquoy je vous supplie de nous mander quand vous l'aurés receu & d' escrire

escrire un mot à luy mesme. Il a long temps que je vous ay envoié les diversités entre les exemples des 70 que vous aviez demandé escrites par Mr. Junius mesme. Mais je n'ay pas receu vostre reponse, ni seulement que vous les avés recues. Je vous supplie de nous faire scavoir maintenant la recepte de toutes deux, & ensemble de nous mander quelque chose touchant vostre Assemblée generale. Je suis à jamais.

Mon R. Pere,

Hampton-Court, 16 *Octob.* 1634.

Vostre tres humble Serviteur R. Philippe *P. de l'Or. de Jesus.*

EPIST. XLVII.

J. Morinus *Fr. Harlæo* Archiepiscopo Rothamagensi in illius laudes excurrit.

Illustrissimo D. Francisco Harlæo, *Eruditissimo Rothomag. Archiepisc. & Normaniæ Primati* J. Morinus *Congregat. Orator. Presb.*

CUm primum longæ peregrinationis tædio, simul ac delectationi finem imposui, domumque me recepi, en otium tuum occupatissimum abrumpo. Alicui forsan audaculus videar qui Episcoporum principem male interpellem ᾧ λαοί τ᾽ ἐπιτετράφαται καὶ τόσσα μέμηλε, qui vel dormiens Achillis clypeo incumbit. Sed hoc probrum ego qui te domestice novi nihili facio, tibi enim negotia obsequuntur, non tu negotiis; tibi homines inserviunt, non tu hominibus; tu libris, studiis, universæque literariæ supellectili dominaris, non ista tibi. Ludens hæc omnia, quæcunque lubet, agis; duces trahis, nec unquam de sede sua & statu mens tua dimovetur. Aeris procellas. furentesque

furentesque nimborum tempestates quæ hæc infima perturbant, hucque & illuc agunt, ferunt non modo salutis securi, sed & quietis dispectant superi. Paris fortitudinis atque etiam capacitatis mihi cognitus est animus tuus, ut mare in quod influunt innumera flumina, nec tamen diffluit; sic mens tua. Itaque licet pro dignitate tua variis & multiplicibus negotiis expositus sis, attamen nullus vel levissimus animum meum timor incessit, ne hoc Epistolium lubens legas & boni consulas: ab eo præterea mittitur, qui dignitati tuæ non assentatur, sed qui tanta in dignitate tuam virtutem & doctrinam supra dignitatem assurgentem amat, colit & admiratur; ab eo mittitur quem amicitia tua arctissime complexus es, quem multis benevolentiæ testimoniis decorasti. Non igitur spe lactor inani, φιλέων φιλέοντ', ἄγων ἄγοντα προφρόνως. ut verbis utar Pindari. Hanc benevolentiam ut mihi perpetuam conserves, etiam atque etiam rogo; sic me beneficio maximo afficis, spemque meam pari gaudio cumulabis. Vale.

Datum Parisis xj *Kal. Nov. Anno* CIↃDCXXXVI.

EPIST. XLVIII.

R. Goezaldus J. *Morino*, quo in pretio sunt Romæ ejus Libri etiam apud Cardinales, scribit.

Au R. Pere Jean Morin assistant du R. P. General de la Congreg. de l'Orat. de Jesus.

Mon R. Pere,

LA Grace de Jesus pour jamais. La presente est pour vous donner avis que partant y a bien 3 semaines de quelque affaire à Monseigneur le Cardinal Barberin, il me demanda fort de vos nouvelles, où vous estiés, & que faisiez à present, si vous ne composiés plus rien de nouveau; Je luy dis que je n'avois pas ouy qu'eussiés rien fait imprimer depuis le dernier que luy envoiastes, il y a trois ans ce me semble. Il ne me vint pas en pensée de vous excuser sur l'impression de cette grande Bible à quoy je crois qu'aurez emploié un grand temps. Il me commanda de vous escrire de sa part, qu'il vous prie & convie de ne demeurer pas oisif, ains de continuer a composer tou-

jours

jours quelque chose. Il me semble que ce dernier de vos livres qu'il a veu c'est *prior pars Exercitationum Biblicarum de Hebræi Græcique textus sinceritate, &c.* Et vous en promettiés la partie à posterieure, & me semble qu'à la fin vous mettiés la table des Chapitres qui devoient estre contenus en cette posterieure partie: si vous l'avez fait imprimer, je vous supplie de nous en envoier pour en presenter à mon dit Seigneur le Cardinal Barberin, & envoier au Cardinal Spada, & au Cardinal de Bagni, auquel j'en dois presenter deux dans peu de jours des vostres, qui luy manquent, sçavoir vostre premier *De Origine Patriarcharum*, & l'autre Exercitationes Ecclesiasticæ in utrumque Samaritanorum Pentateuchum. Je les fais bien relier à ce dessein, il a Monsieur Noudé pour Bibliothecaire, homme docte, & qui fait estat de vos livres; il m'a asseuré que mon dit Seigneur le Cardinal Bagni n'a que deux de vos livres, sçavoir les susdits *Exercitationes Biblicæ de Hebræi Græcique Textus sinceritate*, & le Francois, *De la Grandeur de l'Eglise par les Francois*, que mon dit Seigneur le Card. estime. C'est pourquoy je luy veux donner les deux autres; & celuy *De Ara singulari* du R. P. Berthauld, duquel j'en ay receu deux depuis peu de jours. Je voulois

voulois donner l'autre au Cardinal Barberin, mais par hazard j'ay ſceu qu'il en avoit de ja un, je ne ſcay ſi c'eſt le dit Pere qui le luy a envoié, il m'euſt fait plaiſir de m'en advertir. Vous aurez appris nos brouilleries ſuſcitées par le P. Vacher, & par un ou deux des Chappelains qui le ſoutenoient en ſa rebellion, de laquelle meſmé il ne nous donnoït pas advis, promettant toujours de s'en aller, & ſous main par quantité d'impoſtures ſollicitoient à me renvoier moy-meſme hors de ceans, mais Mr. l'Ambaſſadeur ne l'a pas permis, par la grace de noſtre Seigneur leur procedé eſtoit injurieux à noſtre congregation. Je croy qu'aurez eu communication des longues informations que j'en ay eſcrites à noſtre R. P. General. C'eſt pourquoy je finis par nos tres-humbles recommandations de tous à vos SS Prieres, & de tous de la maiſon, demeurant en J. & M.

Mon R. Pere,

A Rome, 7 Jan. 1637.

Voſtre tres-humble & tres-obeiſſant Serviteur
Rene Goezald *P. de l'Or. de Jeſus.*

EPIST.

EPIST. XLIX.

J. *Morinus* Eminentissimo Cardinali *Barberino* Studiorum suorum, Librorumque tam à se editorum, quam edendorum rationem reddit.

Eminentissime Card.

SCripsit ad me Goezaldus noster, eminentiam tuam non mei non esse immemorem, verum etiam de me, studiisq; meis ab ipso multa percontatum esse. Ad hujus rei nuntium, gratias egi Deo opt. max. cujus Ecclesiæ labóres meos ab adolescentia consecravi, quod eorum recordetur, & ad novos incipiendos me hortetur ille, qui summo Ecclesiæ Pastore tam arcto sanguinis vinculo cohæret; qui in Ecclesia regenda non modo à natura, sed potissimum à Jesu Christo Domino nostro Consiliarius summo Pastori datus est & administer. Non est frustrata spes mea, nec, ut ait Sapiens, in ventum me laboravisse experior; est enim quod doctis omnibus placere confidam, quæ tibi non displicuere, & frugem in Ecclesia Dei datura, quæ non infrugifera fore

fore judicasti. Platonem auditorem unicum nactus, Orator operæ orationi navatæ se non pœnitere testatus est. Amico rescribebat Philosophus eum solum amplum satis esse sibi theatrum. Quid lucubrationum mearum me pœniteat, cum earum non modo approbatorem, sed etiam suasorem & impulsorem nactus sim, qui summa sua autoritate iis potest per universum orbem nomen conciliare, & exquisitissima doctrina existimationem? Quidni igitur audeam Eminentiam tuam hac Epistola studiorum meorum rationem illi redditura tantisper interpellare, maximis licet negotiis quotidie vacantem: Cum præ fulgore Eminentissimæ Purpuræ tuæ pudibundum & restitantem ipsamet ad id me invitet & excuset? Abhinc igitur triennium licet variis negotiis propter congregationem, cui me dedidi, implicitus fuerim quæ supererant posteriori parti Biblicarum Exercitationum, pro qua edenda fidem meam publice obligaveram, licet priorem materiæ necessitate compellente, multorum foliorum mole superatura sit, fere ad umbilicum duxi, & Deo cœptis favente, ante mensem Majum nihil ei defuturum spero quod ad ipsius adornationem, aut conferre possim, aut conferendum existimem. Fidem meam illorum editione jam liberassem, nisi me bellorum immanitas,

tas, quæ fere per univerſam Europam graſſantur, me retardaſſet. Qua de re agatur toto illo opere, longum eſſet hic enarrare, ad finem prioris partis editi Indices κατ' πόδα id indicant. Attamen hoc unum Eminentiam tuam non celabo, potiſſimum illo opere mihi propoſitum fuiſſe, quidquid unquam Judæi antiqui & recentiores ante vel poſt Talmud compoſitum, ad hæc uſque tempora, in gratiam & illuſtrationem Textus Hebræi præſtiterunt; eorundem de iſtius Textus caſtigatione & diſpoſitione, diverſas admodum & pugnantes ſententias, varias ejuſdem Textus lectiones plus quam bis mille locis adnotatas, aliaque id genus, ex correctiſſimis ipſorum Biblicis codicibus, ex ipſorum tantum Archivis, & Commentariis antiquis & recentioribus eruere, & Chriſtianis omnibus propalam dare conſpicienda: hinc enim luce meridiana clarius eſt, nihil Judæos in gratiam ſui Textus nunquam tentaſſe quod ſit ingentibus Eccleſiæ laboribus in ſacri textus conſervatione exantlatis comparandum; & hæreticos etiam, nobis tacentibus, ea quæ prorſus ignorabant in immenſum temere laudaſſe, vulgatamque Editionem, adverſus quam, furore potius, quam ratione debacchantur, fontibus Hebraicis multo puriorem & limpidiorem fluere. Ante quadriennium excudi curavi

in

in corpore magnorum Bibliorum duplicem Pentateuchum Samaritanum cum Latina versione, Hebræo-Samaritanum, & ejusdem in Linguam Samaritanam versionem; utrumque excusum hac hyeme relegi & recensui, & quæ à Typographo errata fuerant, adnotavi, Hebræo-Samaritanum vero excusum cum quatuor antiquis Manuscriptis comparavi, & varias lectiones exscripsi; Samariticam autem versionem, quæ Judæorum Chaldaicæ respondet, permultis sed brevissimis adnotationibus illustravi. Est mihi præ manibus aliud opus, de antiquo scilicet pœnitentiæ ritu, & confessionis necessitate, cui jam sæpius animum applicui, sed aliis sæpe datis scribendi occasionibus manum applicatam è tabula subducere invitus sæpe subduxi. Ista enim scribendi materies quæ antiquam Ecclesiæ vel disciplinam vel historiam spectat, meam esse cupio, huic cognoscendæ ab adolescentia tempus, otiumq; meum potissimum dicavi; cætera consiliis meis fuere accessaria & πάρεργα. Itaque his intra paucos menses expeditis & dimissis, ad antiquam Ecclesiæ disciplinam & historiam, velut rure domum revertar. Diutius æquo te interpello & distineo, Eruditissime Cardinalis, sed ignosce quæso confidentiæ meæ. Principes, quotquot animi dotes opibus prætulerunt, hoc est, quotquot Deo, cujus vivere

vivere est intelligere, similes esse studuerunt, viris litteras profitentibus multa semper indulsere; deinde si audaci nimium confidentia peccavi, ipse in culpa es, qui summa tua humanitate, & singulari in me benevolentia Eminentiam tuam adeundi, & ei negotiola mea familiariter exponendi confidentiam excilasti. Ecclesiæ suæ Jesus Christus Dominus noster, te, Cardinalis Eminentissime, valentem & incolumem quam diutissime conservet. Iterum vale, meque Eminentiæ tuæ obsequentissimum, ut amare pergas, impensissime rogo.

Parisis, 4 *Idus Febr.* 1637.

EPIST

EPIST. L.

D. de Peyresc J. *Morino* monita nonnulla de Samaritanorum Pentateucho.

MONSIEUR,

Monsieur le R. P. Morin *Pres. de l'Orat.*

Monsieur Morin, R. P.

IL y a quelque temps que le fils de Mr. Vitray m'apporta une lettre, vostre contenant certaines reliques de monumens Puniques, dont vous me faisiés l'honneur de me demander la communication que je seray tres aise de vous despartir, n'aiant rien que ne soit à vostre service, & à vostre disposition. La question estoit de trouver tems & le loisir de fouiller parmi mes layetes pour entirer ce qui pouvoit vous estre duisable, ce que j'en ay encore pû rencontrer à mon grand regret, & m'attendois à nos prochaines vacations pour tascher de vous pouvoir satisfaire en cela & en touto autre chose que je jugeray pouvoir tomber dans vostre goust. Mais ayant appris que vous

vous aviés rendu à MSS. du Puy 4 volumes Samaritains de ceux que j'avois envoiés de par delà pour l'amour de vous, & voyant que vous aures vray-ſemblablement ſongé en meſme tems de rendre au Sieur Pietro della Vallé ſon volume Samaritain; dont il eſtoit en peine aſſez long tems ya, j'ay cru d'eſtre obligé de vous ſupplier que je ſcache s'il vous plaiſt ce que vous en aurez fait, attendu les lettres que j'avois eſcrites audit Sieur della Vallé pour le vous faire tomber en main. Et ce qu'il m'en avoit fait ſcavoir principalement depuis que le temps commensoit à luy durer, d'en voir l'edition qu'on luy avoit fait eſperer, & la reſtitution de ſon volume dont je m'eſtois rendu garent en ſon endroit. Il ya de-plus un autre ſubject de m'en mettre en ſoin ſur ce qu'on m'a dit, ce me ſemble que vous vous eſtes contenté de faire imprimer ſeulement le texte Hebraique des Samaritains ſur l'exemplaire de Mr. l'Eveſque de St. Malo, avec quelques diverſes leçons ou expoſitions de certains mots de la verſion Syriaque ou Samaritaine, ſur l'exemplaire dudit Sr. Pietro della Vallé. Un autre m'aiant voulu aſſeurer que c'eſt la verſion entiere de ce volume dudit Sr. Pietro della Vallé, que vous avez fait imprimer; & que du texte Hebraique des Sa-

maritains vous n'en avez marqué sinon les diverses leçons de quelques mots plus considerables, auquel cas cette addition nous pourroit suffire à suppléer les imperfections & defectuosités de mon Pentateuque Tritaple. Mais à l'autre premier cas j'aurois grand regret que ce volume fut sorti de ce Royaume sans y avoir fait transcrire les supplements entiers de ce qui manque en la troisiesme colomne de mon volume, comme la seconde colomne se peut suppleer d'un autre volume que j'ay de la version Arabique des Samaritains lequel j'avois envoié à Paris, pour vostre usage ; mais je me doute que vostre absence en aura empesché l'effet, outre que possible n'avez vous pas jugé que la chose peusse meriter de s'en mettre en peine, & toutesfois il pouroit bien advenir un jour qu'on desirast en meilleure saison d'en faire une edition avec toutes les autres langues avec leur Version Latine pour exercer les plus Curieux. C'est pourquoy je serois bien aise d'envoier dequoy fournir tout ce qui peut estre requis,& ferois volontiers la depense d'un Cepiste, s'il y en a là d'assez entendus pour cela, qui prist la peine de suppléer & transcrire dans mon volume les cajers & feuillets qui y manquent, & d'en prendre le texte ou la version sur les 3 vo-

lumes

lumes qui y peuvent suffire, mais principalement pour la troisieme colomne sur celuy de Sieur Pietro della Vallé. Mr. de St. Sauveur ou mon frere feront fournir les frais necessaires, & je ne seray pas marri de faire cette petite avance pour l'interest du public, attendant un tems plus calme & plus propre à telles enterprises. Je vous supplie donc de m'y aider, & de disposer à cela celuy que vous pouvez avoir emploié à la transcription ou correction de vostre texte, & de vostre edition en characteres Samaritains, & faites estat de moy en revanche comme.

Monsieur mon R. P. de

A Aix ce 2 Juin 1637.

Vostre tres-humble & tres-obeissant Serviteur,

De PEYRESC.

EPIST. LI.

J. Morinus *Petro à Valle* De Codicibus MSS. Samaritanorum, variisque inter se collationibus nonnulla.

Perillustri D. D. Petro à Valle *Joannes Morinus* S. P. D.

SUspicari non abs re potuisti, perillustris Domine, me tui beneficii quæ à te accepi, immemorem esse, cum jam annus alter effluxerit, aut etiam amplius ex quo de me deque tuo Manuscripto Samaritano nihil prorsus acceperis, aut etiam forte audieris. Rescripseram ab hinc tres menses R. Patri Goezaldo, ut te meo nomine salutaret, & si Romæ commorabaris me certiorem faceret, ut ad te scriberem, rationemque editionis Pentateuchi tui tibi redderem, nec non te monerem nihil aliud nunc me quærere, quam codicis tui restitutionem. Sed Goezaldus ad me scripsit, jam annum integrum elapsum esse cum Cajetam divertisti, nec te Romæ ante autumnum à tuis expectari. Licet Romam non

sis

ſis rediturus ſtatim, moras tamen omnes rumpere mihi viſum eſt, & animum tuum anxietate liberare. Paucis igitur habe & editionis Samaritanæ, & retardatæ codicis tui reſtitutionis rationem. Annus jam quartus agitur ſi bene memini, cum utriuſque Pentateuchi, & Hebræo-Samaritani & Dialecto Samaritani editio cum Latina verſione peracta eſt. Editione peracta ſupervenerunt mihi ab ampliſſimo Domino Peireſcio MSS. Codices tres, quorum unus trilinguis erat, Hebræo-Samaritanus, Arabicus & Samaritanus, ſed à tuo non ſenſu, ſed verbis admodum diverſus, ita ut ſi non alia verſio videretur, tota eſſet interpolata. Verum Codex ille variis in locis, fere quinta ſui parte mutilatus erat. Cum codices illos accepi, illorum comparationem cum editione mea facere inſtitui; deinde adnotiunculis Aſteriſcorum quorundam quos ſæpiuſcule textui Samaritano inſcripſi, rationem reddere; quadruplici de cauſa potiſſimum Aſteriſcos inſcripſeram.

Primo, Ob quaſdam dictiones aliquot in locis in Codice tuo præteritas, quarum lectorem admonui, eas cum licuit ex alio codice reſarcivi.

Secundo, Ob quædam verba Samaritana rara, & intellectu difficilia, quæ explicui.

Tertio, Cum interpres versioni suæ aliquid addidit quod in textu Hebræo-Samaritano non extabat, hoc notavi & interpretatus sum. Sed iste interpres ita presse textui adhæret, ut ab eo rarissime discedat.

Denique, Cum versio mea Latina Hebræosa textus ab interprete Samaritano variat. Verum occurrentibus aliquot negotiis litterariis, opus hoc quod trimestri aut quadrimestri tempore me completurum confidebam, differo donec reliquorum Bibliorum editione Arabica & Syriaca urgerer. Sed editione illa pedetentim progrediente propter illius qui Syriaca & Arabica Latine vertit lentum nimium,& in labore remissum animum annus unus, & alter, atque etiam tertius elabuntur, necdum tanto temporis spatio ad exitum festinat editio. Itaque hieme proxime præterita, cum ab aliis negotiis inducias obtinuissem, editionem Hebræo-Samaritanam cum prototypo, & quatuor aliis exemplaribus comparo, varias lectiones adnoto, occurrentia errata corrigo, Asteriscorum quas memoravi rationes explico, Samaritanæ versionis textum recognosco: hisque peractis, ad amplissimum Virum Perescium scribo, codices suos quamprimum sese dederit occasio me remissurum, idem etiam R. Patri Goezaldo

de

de codice tuo significo, eamque ut de salute tua mihi rescribat rogo. Habes, Vir illustris, & mihi plurimum observande Domine, retardationis meæ sinceras excusationes, jam nihil aliud quæro quàm codicis tui remittendi occasionem, illum brevi Deo dante recuperabis integrum, Capitum & Versuum perpetua adnotatione auctum. Vale, & me tui observantissimum ut amare pergas etiam atque etiam rogo.

16 *Kal. Jul. An.* 1637.

EPIST. LII.

Pet. à Valle J. *Morino* ad præcedentem Responsio.

Admodum Reverendo Patri, atque Eruditissimo Domino suo Patri Joanni Morino *Congregat Orator. Presbytero*, Petrus à Valle *Peregrinus S. P. D.*

EXimia me jucunditate perfuderunt, amantissime mi Pater, atque observandissime Domine, litteræ tuæ, quas Cajetæ accepi. Vere namque anxius eram, non quidem de restitutione Pentateuchi mei: De hac enim ante annum ad te scripseram

quod in adjuncto folio inspicies; licet ex epistola ob repentinum meum ex urbe discessum, ad te tunc transmissa minime fuerit. Sed certe mirum in modum angebar, tum ob valetudinem tuam, de qua quid esset ignorabam; tum etiam ob jamdiu expectatam, summisque votis expetitam Bibliorum editionem, cujus retardationis causas luculenter modo mihi patefecisti. Non miror interpretem illum Syriacæ & Arabicæ Linguæ pedetentim, ut narras procedere; incredibilis enim, & mea sententia improbi sane laboris est linguarum externarum interpretatio, cum recte peragitur, nec omnes in hujusmodi lucubrationibus tam indefessi viribus, & animo tam pertinacis patientiæ, uti Pater Morinus, esse possunt. Faxit Deus ut multilinguia Biblia ista prodeant tandem, si sero, exacte saltem compilata; quod ad Librum attinet meum immortales tibi gratias ago de inscriptione Capitum, deque adnotatione Versiculorum quibus illum ornasti. Tot tantisque beneficiis quibus me perpetuo tibi devinctum fore pro certo habeas, ut unum hoc addas exopto, quando nimirum Pentateuchus Samaritanus cum tua versione Latina impressus, sive Bibliis adjunctus, sive solus publici fuerit juris, ut unico impresso exemplari, in tui memoriam, & in tantæ reipublicæ

reipublicæ literariæ utilitatis monumentum apud me, pretioso tanquam thesauro adservando, Musæunculum meum quale quale illud sit, locupletari dedigneris. Ego interim cum Romam rediero, ubi & libros & alia mea omnia reliqui, externorum voluminum, quæ apud me extant, judicem ad te mittam, ut si quid ex illis tibi, ab aliis jam negotiis vel induciis, vel manumissione impetrata, in novæ studiorum exercitationis occasionem habere placuerit mihi quamprimum significes; quidquid petieris Parisios usque ad te quam citissime amandaturo. Reliquum vale, & me ama, ut soles.

Cajetæ, viij Idus *Augusti*
CIↃIↃCXXXVII.

EPIST.

EPIST. LIII.

R. Goezaldus *J. Morino*, Aulici Romani urgent ut novam Libri sui *De la Grandeur*, &c. Editionem procudat cum castigationibus quas illi præscribunt, de Congregatione Oratorii nonnulla.

Au Reverend Pere Jean Morin, *Assistant Reverendissime P. General de la Congregation de l'Oratoire de Jesus Christ nostre Seigneur.*

Mon R. Pere,

LA Grace de Jesus vous soit donnée pour humble salut. Il y a quelque temps que je receus la vostre du 16 Juin, avec ce qu'aviez appris de Mr. Mainard, sur ce que je vous prie de sçavoir de Berengarius. J'en ay donné copie à cet honneste homme qui me l'avoit demandé, il est fort content, & vous remercie infiniment, & moy aussi tres particulierement, comme aussi nous vous remercions aussi tous tres affectieusement de la décharge des frais des Deputations & Assemblées Generales. J'ay salué de vostre

part

part Monseigneur Suarez Evesque de Vaison, qui en a receu contentement, & m'a prié de vous rendre le salut avec multiplication, il m'a encore mis sur vostre livre François, demandant si vous n'aviez point fait faire cette seconde impression avec ces corrections qu'il vous avoit conseillées, & me reitera ce qu'il m'avoit dit autrefois comme Monseigneur le Cardinal Barberin luy aiant commandé de voir vostre livre mesme pour satisfaire au Pape qui en estoit un peu esmeu à cause de son Baptistaire de St. Jean de Latran; il l'avoit tenu long temps jusques à ce que la memoire s'en escoulast, & ainsi le laissa comme cela sans en faire son rapport, sinon qu'il vous escrivoit comme il fit des ce temps là, & fit sçavoir vostre reponse à Monseigneur le Cardinal Barberin, comme esties disposé à corriger & changer ce qu'on desiroit, & ainsi on n'y pensa plus. Je l'ay remercié derechef de ce procedé qui ce semble estoit le meilleur, parce que depuis on n'en a plus parlé. J'envoiay aussi à Cajette pres de Naples vostre lettre au Seigneur Pietro della Vallé, il ne m'a point encore fait de reponse, il y a 18 mois qu'il est là à une maison qu'il y a. Mr. Golstenius est encore à Malthes avec ce Seigneur Alleman frere du Landgrave de Hesse, qui s'estoit converti ici, & que le Pape fit Chevalier & grand

grand Croix de Malthe, & on croit qu'il le veut faire grand Prieur d'Allemagne, Mr. Golstenius avoit contribué à son institution pour la conversion. C'est pourquoy Mr. le C. Barberin l'envoia avec luy. J'aurois remercié Mr. le C. Barberin de vous avoir escrit & témoigné l'estime que faites de ce bonheur; mais je ne luy ay point parlé depuis, tout le temps passé on a fait fort peu d'affaires à cause de la maladie du Pape, lequel se porte bien à present, graces à nostre Seigneur, & on croit qu'il paroistra en public le jour de la transfiguration à la Chapelle de sa creation. Il y a 2 jours que je receus la vostre du 29 du mesme Juin (nostre Courrier a tardé de huit jours à cause des bruits de Contagion de Lyon, les Genevoisnes ne l'aiant pas voulu laisser passer, & a esté contraint d'envoier se valise par un autre Courrier) avec l'ordre pour la nomination des Deputés, & vous dites pour cela que l'assemblée se doit faire le 12 de ce present mois d'Aoust à nostre Dame de Grace, & nos lettres d'ici pour ce pays là ne peuvent partir de Rome, sinon le 8 dudit present mois par le Courier d'Avignon, qui emploie d'ordinaire trois semaines à aller en Avignon, d'où on ne trouve pas tous les jours commodité d'envoier à nostre Dame de Grasse, tellement

ment qu'il y faut souvent une autre semaine, au lieu de 4 semaines nous n'aurons que quatre jours, neantemoins j'ay assemble nos Peres pour leurs declarer vostre volonté, outre l'excuse de nommer sur l'impossibilité d'en envoier les billets à temps. Ils vous prient tous de ne nous comprendre pas mesme en ces choses, veu que cela est inutile, disent ils, quand mesme on auroit receu les ordres y a cinq semaines : ce qui estoit necessaire pour faire tenir à temps les billets; car nous ne connoissons pas les sujets de delà, & ne pourrions faire aucunement nomination raisonnable sinon par hazard. Il y a trois ans que nous n'avions personne qui connust ceux de Provence, ausquels vous nous liez, sinon le Pere Mainier, & Mr. Vaché, qui sont deux tres-mauvais juges en semblables affaires, & qui feroient toujours elire les plus discoles comme eux, comme ils faisoient pour ceux qu'ils desiroient faire venir en cette residence; ils ajoutent encore que ceux de cette residence ne peuvent jamais avoir voix passive en ces deputations là, & que les Deputées de Provence ne peuvent point representer en l'Assemblée les besoins de cette residence, & des particuliers d'icelle, & diverses autres choses qu'ils alleguent. Il y a trois ans que nous receumes

mes pareillement semblable ordre tout en mesme temps, sçavoir le dernier jour de Juillet & nos billets arriverent trois semaines aprés la deputation faite. Il suffit que le R. P. General donne charge à un de ses Assistants de pourvoir aux besoins de cette residence, je vous supplie tres-humblement de nous y assister, & representer nos affaires en ladite prochaine assemblée, & particulierement vous n'oblires pas de supplier pour moy nostre R. P. General d'envoier un autre Superieur pour cette residence, ou en nommer un autre de ceux qui sont ici avec nous, si tant est que les affaires de la Congregation ne permettent pas qu'on en envoie un de France pour cela, & qui seroit neantmoins tres-necessaire pour le bien & honneur de la Congregation, d'avoir ici un homme docte, & vertueux, & exemplaire, & qui peust traiter avec les grands. Croyez moy que le R. P. Bertin y estoit beaucoup plus utile qu'on ne comprend pas par delà, & une infinité de personnes l'ont regretté & le regrettent encore, & il servoit grandement la Congregation, & un grand nombre de personnes de diverses qualitez & ordres, ce qui donnoit grande estime à la Congregation laquelle se trouve fort humilitée à present: si vous ne pouvez pas vous priver en France du R. P. Bertin,

vous

vous en avez d'autres qui ſont doctes, & ne préchent pas, & pourroient ici en faiſant les meſmes eſtudes qu'ils font en France, ſervir beaucoup la congregation, nous avons une de nos ſix places vacantes, mais je ne vous preſſeray pas beaucoup de la remplir, ſi ce n'eſt d'un Superieur, ou d'un qui ſe vouluſt ſtiler à la ſollicitation des affaires, car je n'ay ſecours de perſonne & neantmoins je fais peu de choſe, & vas toujours en affoibliſſant, & diminuant de veue, de force, de ſante, & autres qualitez requiſes ; & ainſi il y a eſperance qu'il faudra bientoſt finir, ce ſera quand il plaira Dieu. Sur tout je vous ſupplie de faire en ſorte que je ſois deſchargé de la ſuperiorité dont je ne fais aucunes fonctions qui emportent le nom en eſtant du texte incapable ; il eſt probable encore que ces Meſſieurs de la Congregation de St. Loüis n'auront pas de crainte & ombrage d'un autre, comme ils ont eu de moy, ils croyoient quelquefois que tous les pas que je faiſois chez les Ambaſſadeurs eſtoient pour traitter contre leur authorité, & neantmoins je ne fais pas meſme les viſites neceſſaires de complimens, & quand en ſix mois une fois il m'en faut faire quelqu'une, je tremble & n'a y mot àdire, & je ne parle que quand j'ay quelque affaire à recommander, ou quelque lettre à rendre, il

me

me ſemble que le P. Loüis Simian ſeroit le plus propre pour eſtre Superieur. Il eſt zelé pour l'obſervance des reglemens, mais il ſeroit fort à deſirer que vous en envoiaſſités un de France qui fuſt docte pour correſpondre aux occaſions & rencontres particulieres, choſe qui nous manque à tous au prejudice de l'eſtime qu'avoit acquiſe autrefois la Congregation en cette ville. Je prie Dieu de nous donner ce qui ſera plus à ſa gloire, & avons tous les contentemens que vous deſire celuy qui deſire demeurer à jamais en Jeſus & Marie apres vous avoir preſenté nos humbles recommandations de tous à vos SS. Prieres & Sacrifices, & par voſtre moyen au R. P. General, & aux R.R.P.P Bourgoing & d'Orron, & à tous de la maiſon.

Mon R. Peré,

A Rome, ce pr. d'Aouſt 1637.

Voſtre tres-humble & tres-obeiſſant Serviteur
René Goezald, *P. de l'Orat. de Jeſus.*

Le R. Pere Eſprit partit d'ici par mer pour Aix des le pr. de Juin, & nous n'avons encore aucunes nouvelles s'il eſt arrivé ou

non

non, jug s quel temps il faut pour avoir lettres de ce pays là. Nous les avons bien plutoſt de Paris.

EPIST. LIV.

J. Morinus Patr. *Junio* Exemplaris Græci 70 Interpretum cujus Specimen dederat Junius Indicium ſuum affert, ſimulque Criticen prolixam præcipuarum Editionum Græcarum tam veterum quam recentiorum.

Clariſſimo & Eruditiſſimo Viro Patr. Junio
Joan. Morinus.

JAm fere quadrimeſtre elapſum eſt cum Exemplar Libri Job. Londini Græce editum accepi à R. Patre Philippo, ad me tuo nomine miſſum, titulum præ ſe fert ſpecioſum admodum, & omnibus, ut opinor, divinorum Oraculorum amantibus εὐπαράδεκτον, *juxta ſcilicet verum ac germanum* 70 *Seniorum interpretationem ex venerando Bibliothecæ Regiæ MS. codice & totius orbis antiquiſſimo*; pridie quam longum iter aggrederer, in quo integrum trimeſtre conſumpſi,

redditum eſt mihi exemplar illud cum R. P. Philippi litteris. Itaque temporis anguſtia oppreſſus, nullam tum potui iſtius editionis comparationem inſtituere, ſed cum primum Lutetiam redii, mihique per otium licuit exemplar iſtud luſtravi, & cum Romana Editione, nonnulliſque aliis Textibus aliquot in capitulis contuli. Antequam id quod de iſto exemplari ſentio, tibi aperiam, illius ad me miſſi gratias agam tibi non leves: rem pergratam ſane mihi feciſti, quamque ſcire & experiri plurimum avebam, ideo me tibi non parum devinctum fateor. Si officiis & obſequiis erga te meis par tibi referre, amicitiamque tuam quæ mihi chariſſima eſt, promereri poſſum, ea præſtare quam libentiſſime & pro viribus adnitar. Quod ad rem attinet, pedibus manibuſque in tuam eo ſententiam, Editionem illam veram eſſe & germanam 70 Interp. interpretationem: An ſit totius orbis antiquiſſimus Codex ille ex quo Jobi Editio expreſſa eſt, definire difficile, ne dicam ἀδύνατον. Litterarum figura qua Codex ille Regius exaratus eſt, ut ex earum ſpecimine à te exſcripto conjicio, arguit ſane venerandam antiquitatem, & annos mille ducentos ſuperantem. Eſt Pariſiis in Bibliotheca Fratrum Puteanorum antiquiſſimus Epiſtolarum Sancti Pauli Codex majoribus litteris

Græce

Græce & Latine deſcriptus, & Verſio & Character Sancti Hieronymi ætatem non poteſt non æquare; at Character Characteri adeo ſimilis eſt, ut eadem manu uterque merito judicari poſſit exaratus. Sunt forſan tibi alia tam reconditæ antiquitatis argumenta, quæ Characteri juncta, tam admirandæ antiquitatis venerationem augeant & tueantur, quibus ego, te judice, facile aſſentiar. Cum autem dixi Editionem illam Jobi veram eſſe, & germanam 70 Seniorum interpretationem; non ſtatim colligi velim ὁλόκληρον integritatem eſſe illi tribuendam, ita ut nihil ſit in ea παρεγγεγραμμένον: quis adeo iſtarum rerum rudis eſt, aut fatue ſuperſtitioſus, ut tam inſanam opinionem de quo libuerit Codice Græco, Hebræo, Latino in animum ſuum inducat? Vera igitur & germana eſt 70 interpretatio, hoc eſt, non adulterina ne quidem interpolata, ſed ea ipſa quam ex Hebraico Seniores illi tranſtulerunt. Verum nihil prohibet in ea nævos eſſe & mendas illapſas, & ex Scriptoris vitio, & exemplaris à quo eſt olim Codex ille exſcriptus. De hac re plurimum conqueritur ipſe Origenes Tractatu octavo in *Math. Multam*, inquit, *differentiam inter exemplaria invenimus, ſive per negligentiam ſcribentium, ſive ex temeritate quorundam, ſive propter eos qui negli-*

gunt emendare Scripturas, vel propter eos qui quod ipsis videtur in emendatioribus, vel adjiciunt, vel subducunt, &c. Quoties hanc querelam ciet Sanctus Hieronymus, & ei forsan nimium indulget; tu ipse judex esto, qui in eo studiorum genere sæpe & diligenter versatus es. Antiqui Novi Testamenti Codices à se invicem sæpe verbis, & nonnunquam sensu discrepant, germani tamen censentur, quidni pronunciabitur idem de veteris Testamenti Codicibus cum præsertim etiam nunc id experientia testetur? Antiqui autem istius Codicis sinceritatem non tantum ex Jobi Textu colligo, sed etiam ex aliis quæ Codex ille genuinus Septuaginta interpr. Editioni habet conformia, ut Exodi Capita 36, 37, 38, & 39. & Hieremiæ Prophetæ à Cap. 25 ad Libri finem: eadem illa sinceritas duobus aliis argumentis quæ latissime sese diffundunt potissimum comprobari potest, si ea scilicet quæ Asteriscis Origenem antiqui Patres antiquæ Editioni addidisse scribunt ab eo Textu, absint; ea vero quæ Obelo notavit, adsint. Ejusmodi plurima in Esaia notavit, Procopius; multa quoq; Sanctus Hieronymus Commentariis in majoresque & minores Prophetas. Vix ego dubito quin ea fere omnia quæ Asterisco fuerunt olim notata, absint à codice tuo, adsint autem quæ Obelo. Hæc periclitantem plurimum

plurimum adjuvabit Josuæ Editio à Viro Eruditissimo Masio instaurata: antiquissimum enim Codicem Syrum nactus fuerat ex Græco Hexaplorum Origenis quæ Eusebius Cæsariensis manu sua correxerat, verbum è verbo Syre ante annos mille redditum, Asteriscis, Obeliscis, Lemniscis & Hypolemniscis Origenianis instructum. Videbis si ubique pura est, ut facile credo, ea fere omnia quæ Asterisco apud eum notantur, à Codice tuo abesse; quæ vero Obelo, adesse; quo sæpius aderunt illa, hæc vero aberunt, eo κιβδηλίας frequentiora erunt τεκμήρια: his duobus argumentis tertium accedit, textus cum testimoniis quæ antiquissimi Patres referunt, comparatio. In exercitationibus nostris Biblicis hæc & similia de Editionis Romanæ textu frequentissime periclitati sumus, fereque semper deprehendimus quæ Asterisco notata sunt, abesse; quæ Obelo, adesse; quæ textus 70 Seniorum ἀκιβδήλου, qualis ante Origenianarum notarum cum textu confusionem in Ecclesia legebatur, certissima sunt argumenta. Non enim arbitror te ejusmodi comparationis peritum, eorum sententiæ accedere qui illius prorsus rudes 70 Interpretum editionem eo sinceriorem judicant, quo propius abest à textu Judæorum Neoterico: Codicem enim tuum veram & germanam 70 In-

terpretum Editionem inſcribis, nec immerito, verum à Judaico Neoterico quantis diſtat paraſangis? Nec iſtæ differentiæ Neotericæ ſunt: eaſdem deprehendit Origenes; quæ tantæ diſcordiæ cauſa fuerit non eſt hujus loci diſputare. Ex iis quæ diximus oritur difficultas quæ cuidam forſan videbitur non levis. Si meâ ſententiâ Romana Editio germana eſt 70 Interpretum, unde fit ut à tuo Codice tantopere diſſideat? Primum nego tantum eſſe diſſidium, ut ideo jure non poſſit utraque dici germana; maximum, inquis, diſſidium reperitur in libris Judic. & Job. Jobi multa capita, v. g. ſex priora, 24, 30 & 36, & tria poſteriora, cum Editione Romana contuli. Confer antiquum aliquem N. T. Codicem Græcum cum excuſo Textu, & differentias deprehendes plures & majoris momenti; hoc expertus dico. De illo antiquiſſimo Evangeliorum & Actuum Codice Cantabrigenſi verba non facio, immaniter enim ab excuſo diſtat, ſed de quovis alio Manuſcripto, qui multo propius ad excuſum accedat; imo comparentur duo quilibet antiqui Novi Teſtamenti Manuſcripti, & occurrent tibi varietates vix minus numeroſiores. Num ideo alteruter aut neuter Manuſcriptus erit N. T. germanus textus. Secundo, Dico iſtius varietatis triplicem eſſe cauſam; primam

mam attigit supra Origenes quæ aliis omnibus Libris communis est, secundam reddit S. Hieronymus præfat. in Paralip. quæ 70 Interpretes potissimum spectat. Triplex fuit 70 Interpretum correctio Origeniana, Hesychiana, & Luciana; hinc Codicum istius Interp. triplex varietas. Hesychiana videtur tua Editio: Audio enim Alexandriæ olim descriptum fuisse Codicem tuum. Masio Lucianus videtur ille Codex ex quo Editio Romana expressa est, mihi vero potissimum Origenianus: Lucianus enim, ut constat ex Eusebio & Suida in verbo Lucianus, interpretationem Ecclesiasticam ubi vitiatam esse illi constabat, ad Hebræi Textus normam castigavit; Origenes vero purum putum 70 Interpretum textum repræsentare fategit; ubi autem ab Hebræo variabat, id Asteriscis vel Obelis notavi; ubi vero Codices 70 à se invicem Lemniscis & Hypolemniscis: Sæpissime autem deprehendes ubi Patres & Scholiastæ monent aliquid esse de Textu 70, sic haberi in Editione R. licet ab Hebræo Textus ille dissentiat. De Asteriscis verba non facio, qui sunt notæ verborum & sententiarum ad repræsentandum Textum Hebræum, ubi Editione Ecclesiastica amplior erat de industria additarum. Sæpissime dico, aliquando enim aliter deprehenditur. Hinc fit sæpius cum differt in re

tantilli momenti ab Editione R. Codex tuus cum Hebræo Textu consentiat. Alia causa quamobrem Origenianam illam Editionem existimem aut potissimum Origenianam, est quod non tantum Asiæ majoris Ecclesiæ Codices Origenianos amplexæ sint, sed Græciæ, Constantinopoleωs, Asiæ quoque minoris & vicinarum Regionum, Romæ quoq; & Italiæ Magnates, & Bibliothecæ celebres Origenis hexapla describi ut omnium Editionum correctissima, indeque Editionem 70 exscribi magnopere curabant, ut S. Hieronymus testatur, apparetque ex Authorum qui in illis Regionibus vixerunt commentariis, qui omnes Origenis hexapla maxime commendant. Tertia varietatis causa est, quod multi antiquitus, si quid in Editione Ecclesiastica varium deprehendebant, nescio qua textus Hebraici & ostentandæ πολυμαθείας ξηςοκακοζηλία, illud statim ex Aquilæ aut Theodotionis Editione corrigebant, quis enim tum temporis ex Hebræo textu emendationem illam præstare potuisset? Ex his causis fit ut Codices 70 Interpretum etiam correctissimi inter se nonnihil varient, etiam ubi Amanuensium negligentia aut ignorantia nulla est vel alteratio commissa: Correctissimos dico ne existimes hic de mixtis illis Editionibus me verba facere, quales sunt Complutensis, Antverpiensis,

ſis, Francofurtenſis, & aliæ. Illæ enim non ſunt ullo modo ſinceræ 70 Editiones, ſed farrago quædam ex Editione 70 Seniorum, & interpretatione Theodotionis collecta. Interrogabor forſan hoc dato, utramque illam Editionem germanam 70 Seniorum interpretationem, utra purior, & ab omni menda defæcatior. Romanam præſtare ratio ſana & experientia ſuadere videntur. Ratio Romana eſt ex Origeniana exſcripta, quæ ſemper habita eſt ſinceriſſima, deinde Vaticani exemplaris ex quo expreſſa eſt Romana Character, ut eam deſcribunt qui Editioni præfuerunt, antiquitatem arguere mihi videtur nonnihil reconditiorem quam quæ tuo poſſit exemplari convenire. Experientia, extat Olympiodori catena in Job. latinitate donata; eſt etiam apud nos Græcum illius Exemplar, non equidem uncialibus litteris, ſed pulcherrime in charta vitulina deſcriptum. Scriptio quintum aut ſextum ante hoc ſæculum indigitare videtur. Romanæ Editionis textus cum iſto fere ſemper convenit, & fere ubi diſſentit, cum tuo convenit; ſed ut plurimum diſſenſionis cauſa eſt, quod Textus tuus & catenæ aliquam dictionem ſibi ex Hebræo adſciſcunt. Idem facile deprehendetur ex Latina iſtius Catenæ interpretatione. Pauciſſima ſunt in quibus Textus Jobi qui in catena iſta integer exhibe-

exhibetur ab utroque exemplari diſſentiat. His addi poſſunt vetuſta illa exemplaria cum quibus collata eſt Editio Romana; quorum unum vetuſtiſſimum illud, majoribuſque literis deſcriptum, cum eo de quo Editio illa expreſſa eſt, per omnia conveniebat. Aldina Editio, ipſa quoque germana 70 Seniorum interpretatio, atque ex antiquis Codicibus exſcripta ſæpius multo (id in nonnullis capitibus periclitatus ſum) cum Editione Romana Jobi convenit quam interpretatio à te edita, licet nonnunquam ab utraque diſcedat. Utra ſincerior ex aliorum Librorum collatione certius dijudicaretur, de quibus plura extant argumenta eorum quæ juxta Septuaginta adeſſe debent aut abeſſe. Non præteribo eorum quæ notat Origenes in ὑπομνατίῳ quod edidiſti, haberi in 70 textu, non autem in Hebraico unum abeſſe ab Editione Romana, tuæ vero adeſſe cum aliqua tamen varietate; hoc ſcilicet περιελθὼν τὴν γῆν καὶ ἐμπεριπατήσας ἐν αὐτῇ. Sed R. Editioni conſentit catena, necnon ipſe Origenes in Commentario, ut Aldinam Editionem omittam, cæteroſque libros antiquos quorum ope Editio R. adornata eſt. Forſan variarunt exemplaria, forſan ab aliquo deleta ſunt, eo quod in Hebraico non legerentur ſtatim quæ repetuntur. In fine Jobi notat Origenes multa

legi apud 70. quæ apud Hebræos non leguntur. Sic eſt in utraque Editione; verum tua verſiculos tres ſuperaddit quæ omittit Romana. At Romanæ conſentiunt Catenæ textus, Origenis Commentarii, Aldina & alii Libri antiqui, ipſaque ratio: continet enim additio illa inane & inſulſum gloſſema. Diſcrimen omnium quæ deprehendi maximum legitur c. 5. poſt v. 21. Ibi Editio tua verſiculos duos exhibet qui nullibi leguntur, nec in vetuſtis Rom exemplaribus, nec in Catena Jobi, nec in Hebræo, nec in Ald. In Aldina tamen paucula quædam verba adjiciuntur, quæ alibi non extant; iterum ibidem poſt v. 23. leguntur in Editione tua quatuor verſiculi quæ R. non habet, nec habebant antiqui R. Codices. Horum verſiculorum duos habet Aldina Editio, qui ex Hebræo deprompti ſunt, ſed alios nec Hebræus textus exhibet, nec ullus alius, nec exhibere debuerunt, cum ejuſdem rei eidem loco ſuperfluam contineant repetitionem; itaque nihil ſunt aliud quam ejuſdem rei ex Theodotione, aut alio interprete germano textui aſſuta interpretatio. Cæterarum differentiarum quæ quidem mihi occurrerunt, nulla eſt quæ huic poſſit comparari; omnes ſunt unius aut alterius dictionis pluresque in primo capite quam alibi deprehendi. Sed harum præcipuæ iis qui

Editioni

Editioni R. præfuerunt, non fuerunt incognitæ, illas enim ex nonnullis antiquis Manuscriptis in Scholiis ſuis adnotarunt. At R. Editio præter antiquos Codices catenam illam habet adverſus tuam ſemper fere conſentientem, ut prætercam commentarios in Jobum, qui Origeni tribuuntur. Maximi autem facienda eſt Catenæ autoritas, cum ipſa ſit antiqua, & ex plurimis & antiquis patribus collecta: Initio cap. 38 Exodi, quædam verba habet Editio tua, quæ à Romana abſunt, ut & ab Aldina, vetuſtiſque aliis exempl. quæ ex alia interpretatione juxta Hebræam deprompta videntur; ita enim leguntur initio cap. 37. Sunt & alia nonnulla quæ ex Aſteriſcis Orig. ut & in Aldina in tuam videntur intruſa. Quod ad cap. 12 Judicum, tanta revera eſt differentia toto capite in verbis, ut omnino videatur alia tranſlatio, ejuſdem tamen rei, verbis enim non ſenſibus differentia conſtat, ſi primum verſiculum excipias. Nunc quæritur utra 70 Seniorum interpretatio ſincerior? Non eſt mihi antiquus Liber aut Commentarius cujus teſtimonio hanc litem diſcernere poſſim. Verum notæ R. in hoc caput nonnulla referunt ex antiquo Scholiaſte quæ eodem modo ſeſe habent, quo Editionis tuæ textus; ea quæ refert Scholiaſtes ille, ex alia quam ex 70 Interpr. Editione:

tione: Neque omnino juvat Codicem tuum Aldina Editio, quæ hoc loco Codici tuo fere persimilis est. Certum est enim in hanc Editionem seu Codices ex quibus exscripta est, multa heterogenea irrepsisse, cujus irreptionis multa passim occurrunt argumenta; nolim, Vir eruditissime, hæc à me dicta existimes in tui Codicis præjudicium, multo minus contemptum. Hæc scribo, eo quod nonnullis argumentis quæ breviter attigi, ad id adducor: Nolim quoque existimes me Editionem R. omnis mendæ puram credere, habet suos nævos hæc Editio; quod non dissimularunt & in Scholiis & in Præfatione qui eam Romæ curarunt. Exempli causa, Gen. cap. 5. v. 25. Ubi de annis Mathusalæ; sic cap. 11. v. 24. ubi de Nachor, aliisque in locis eodem capite, in quibus tua, sicut Aldina multo sincerior est: Multis tamen nominibus excusari potest. Codex enim ille vetustissimus ex quo Editio ista desumpta est, ab initio Geneseωs, ad cap. 47. plurimum mutilatus erat, ideoque Editio R. his locis aliorum Codicum ope restituta est. Deinde in Numeris ubiq; varietas maxima est, & potissimum his in locis, ut varias Editiones conferenti, & ea legenti quæ Jos. Scaliger ex Eusebii & Georgii Syncelli παντοδαπῆς ἱσορίας excerpsit, manifestum est. *Relege*, inquit S. Hieronymus

ronymus ad Vitalem, *omnes veteris & novi Testamenti Libros, & tantam verborum dissonantiam, & Numerorum inter Judam & Israel, id est, inter regnum utrumque confusionem, ut hujusmodi hærere quæstionibus non tam studiosi quam otiosi hominis esse videatur.* Denique quod ad annos Mathusalæ attinet, sibi consentientes habet Codex Rom. omnes prope Libros Græcos & Latinos ab annis mille trecentis, ut hac de re conqueruntur Eusebius, Sanctusque Augustinus: Græci tamen posteriores defendunt hunc errorem, ut ex Georgio Syncello colligitur apud Scaligerum in Thesauro temporum, initio Notarum ad Eusebii παντοδαπὴν historiam. Vix occurrent unquam ulli Codices qui interpretationem illam ab omni additamento, & deliberata mutatione immunem exhibeant, nisi saltem exæquent Origenis ætatem. Ut enim Luciani & Hesychii correctiones missas faciam, statim post Origenem Hexapla per Ecclesias divulgata, non modo quæ addidit sub Asterisco, sed etiam nonnulla alia ex heterogeneis interpretationibus in textum 70, intrudi cœperunt. Felicissimi sunt illi Codices qui paucioribus ejusmodi irreptionibus scatent. Editio Romana quantum hactenus judicare potui, omnes alias, tuumque Codicem hac felicitate vincere videtur, idque deprehendes si sinceritatis argumenta

gumenta superius allata de Codice tuo experiaris, εἴχοιο est in Codice tuo totus Liber Jobi: excipienda tamen essent duo priora capita, ultimumque caput à v. 7. ad finem, ut docent Hebræi, notavitque S. Hieronymus, resque Hebraice callentibus palam est. Sed universa illa Libri scriptio manifestissime docet, hodiernas versuum Hebraicorum distinctiones Neotericum esse inventum, non modo Codicis tui scriptori, sed etiam Aquilæ, cæterisque omnibus antiquis Interpretibus incognitum, quod tandem ab Europæis abhinc annis paulo minus centum usurpari cœpit. Aliquot post hoc tempus annis, Novum Testamentum in versus distingui cœpit. Sed versuum distinctionem capitum divisio quadringentis fere annis antecessit. Christianam capitum divisionem, & Concordantiarum artificium Judæi tandem imitati sunt, utpote Paraschis suis, necnon Sidris Masorethicis multo faciliorem & tractabiliorem. Meam de Codice tuo sententiam libere aperui, eam ut æqui boniq; consulas plurimum rogo. Tuæ forsan contraria est, sed ab æquitate & humanitate tua spero te ægre non laturum, si libenter & amice quod sentio, tibi exposuerim. Fieri potest ut cum de Codice tuo plura legerim, sententiam mutem; non enim is sum qui absolutam sinceritatem, & omnibus suis

numeris

numeris velut ἀπαρτιλογίᾳ quædam constantem Editioni Romanæ tribuam. Si Codex aliquis daretur exacte ut tuus, & magna cum cura descriptus, quique Origenis ætate non esset inferior, cæteris paribus, illi potius in rebus dubiis crederem quam Editioni Romanæ: nec nego multis in locis illam Editionem ex tuo utiliter corrigi posse, vix enim post Origenem Hexapla ullus Codex omnes ἁπλῶς Asteriscorum & heterogenearum interpretationum irreptiunculas evasit. Epistolæ modum jamdiu excessi: itaque ne molestus tibi sim, scribendi finem facio, sed ne me amandi finem facias plurimum opto. Vale, & me tui observantissimum ama.

Parisiis, 7 Kal. Sept. Anno 1638.

EPIST.

EPIST. LV.

J. Morinus Cardinali *Barberino* unionem Abbatiæ Juliacensis domui Parisiensi oratorii postulat.

Eminentissimo & Reverendissimo Principi Cardinali Barberino *Domino suo Colendissimo* J. Morinus *Cong. Orat. Presb. cum humillimo obsequio* S. D.

AUdaculus forsan Eminentiæ tuæ videar, qui gratiam opemque tuam imploraturus, eam rebus maximis gerendis intentam Epistola mea interpellem; verum duæ res sunt quæ me hac suspicione si non penitus liberant, eam tamen ambæ plurimum elevare & excusare mihi videntur; hanc enim confidentiam in animum meum induxit tua in me benevolentia, quam non obscuris verbis & mihi privatim, & aliis publicè testatus es: sed eam potissimum confirmavit res ipsa, cujus causa humilis, supplexque nunc consuetam Eminentiæ tuæ benevolentiam imploro. Concessit Rex Christianissimus in favorem Congreg. nostræ, ut Abbatia, vulgò

dicta de Julii Ordinis Canonicorum regularium S. Augustini milliaribus 7. ab urbe distans, Domui Parisiensi in perpetuum uniretur, atque ut ita dicam incorporaretur, ideoque abdicavit Rex jure Nominationis sive electionis in Abbatem; consensit electioni faciendæ Reverendissimus Episcopus Meldensis in cujus Diœcesi sita est Abbatia illa, cujusque jurisdictioni est obnoxia; resignavit Abbatiam Abbas, eamque S. D. N. Papæ in favorem & commodum unionis deposuit, unionem optant & promovent ipsi Religiosi; his conditionibus quæ veluti præjudiciales actiones requiri judicantur, magno cedentium consensu peractis & præparatis, superest rei forma animaque autoritate summi Pontificis infundenda & introducenda, Abbatiæ scilicet illius unio & incorporatio cum domo nostra Parisiensi sedis Apostolicæ diplomatis instituenda & stabilienda: ut huic causæ quam æquam justamque Rex Christianissimus, & omnes quorum interfuit, censuerunt, Summi Pontificis animum gratiamque consilio & autoritate concilies, non ego, quis enim sum ut mei ergô Eminentiam tuam exoratum sperem? Sed optimi Cardinalis Berallii Parentis & fundatoris nostri quem ad supremum Cardinalatus dignitatem summus Pontifex Patrinus tuus peramanter evexit, singularia in Ecclesiam Catholicam merita

ta apud eminentiam tuam intercedunt; intercedit quoque, & quam humili potest cum obsequio, hoc beneficium efflagitat pedibus tuis, mecum provoluta congregatio nostra quæ immatura parentis sui morte, pupilla patronoque orba, & rerum inops in sinum tuum confugit, benevolentiæque tuæ asilum invocat, vere enim & sincere dicam, Congreg. nostra domus præsertim Parisiensis a Parente suo pietatem, humilitatem, animumque in Ecclesiæ Catholicæ ministerium propensissimum, & in sedem Apostolicam devinctissimum hausit & expressit; sed opes quibus sustentaretur, & ad scopum in quem collimat assequendum juvaretur, parcissime accepit: ideo licet Abbatia illa paucorum redituum sit Sacerdotium, potissimam tamen fundationis partem unita componet; itaque si unionem istam commendatione tua quam nobis benevolam vehementissimè exoptamus, obtinere nos contingit, non modo tanto beneficio Congreg. nostram devinctissimam tenebis, verùm etiam illi fundator alter qui genitam amplexus fueris, teneram foveris, debilem & nutantem sustinueris & confirmaveris. Sicut enim a primo Parente cum vita brachia, manusque accepit; sic, ut ea explicare & movere possit Eminentiæ tuæ beneficio consequetur. Consilia cœptaq; tua Deus properet, teque incolumem Ecclesiæ suæ quam diutis-

ſime conſervet: Vale, Eminentiſſime & Eruditiſſime Cardinalis, & me tui obſervantiſſimum amare ne deſinas.

Pariſiis xij *Kal. Nov. Anno Salutis.*
CIↃIↃCXXXVIII.

EPIST. LVI.

J. Morinus Cardinali *Barberino* ipſum Romam vocanti ſe iterum ſpondet.

Eminentiſſimo & Reverendiſſimo Principi Franciſco *Cardinali* Barberino J. Morinus *Congreg. Orat. Presb. ſumma cum obſervantia S. D. P.*

Eminentiſſime Cardinalis,

LIteras Eminentiæ tuæ reddidit mihi Eminentiſſimus Cardinalis Bichius, quas legens faciem ſenſi ſæpius pudore ſuffundi, ſingulis enim fere periodis animo recurſabat, quæ ſcriptis meis laudes deferrentur, quiſve deferret. Me equidem in tenui laborem non impendiſſe, neque ut dicitur, ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον effudiſſe, & facile credebam, & res ipſa ſuadebat; verum tenuitatis ingenii mei bene conſcius, quod difficilia tentaverim a nemine improbatum iri ſpectavi

ctavi tantum; difficilis cœpti persecutionem aliquantulum laudis promerituram vix conjiciebam; at ab Eminentia tua non approbationem modo, sed laudes, easque adeo honorificas reportaturam non speravi, non conjeci, non cogitavi: quidquid de illo honore dicam quo me tam benevolè cumulat Eminentia tua, quæ literis suis non minori eruditione quam suavitate condîtis, me Romam cùm jubere possit, peramanter invitat, idque iterari mihi per Eminentissimum Cardinalem Bichium procuravit, qui me ab Eminentia tua studiosè commendatum humanissimè dicam & officiocissimè excepit, itinerisque sui comitem esse voluit. Ista me obsequio tuo non devinciunt, Eminentissime Cardinalis, quippe qui benevolentiæ tuæ demonstratione me tibi devinctum jamdudum habes, sed animum gratum & obsequiosum testandi, quanquam maxime velim, omnem occasionem spemque præripiunt; non abs re ausim hac in causa usurpare S Patriarchæ Jacobi responsum Patri, de prospero & tam prompto venationis successu, interroganti datum, *voluntas dei fuit ut cito occurreret mihi quod volebam.* Licet enim de me scriptisque meis tam fausta conjicere, aut etiam cogitare non auderem, effecit Deus cujus κρείσσων νόος ἠέπερ ἀνδρῶν, ut cito occurreret mihi quod volebam, audenterque desiderassem, & con-

quisiissem nisi consueta amantibus animi impotentia somnia fingere mihi ipsi visus fuissem: his accedit rei cui illustrandæ labores meos destinas, nobilitas, utilitas, sanctitas, quæ me ad tua jussa capessenda mea voluntate currentem vehementer incitant. Christianarum enim musarum hoc est, Sacri textus, historiæque & disciplinæ Ecclesiasticæ semper mihi visa sunt dulcissima studia, de his ausim jactare quod Poeta de suis Musis;

Harum sacra fero ingenti perculsus amore,
Me igitur illæ ante omnia ——
Accipiant, cœlique vias, & sidera monstrent.

Id tum mihi contigisse credam, cum me domi tuæ acceperis suavissima conversatione tua, & eruditissimis colloquiis beaveris. Quoniam igitur ita jubes Eruditissime Cardinalis, & φίλτρεις insuper tam amabilibus alicis, Romano itineri me accingam, deoque juvante ad diem qui mihi ab Eminentissimo Cardinale Bichio circa proximum Pascha condicendum est, expeditus ero, ut ipsius comitatui me possim conjungere, præsensque propensissimam & devotissimam obsequio tuo animi mei voluntatem, quæ sola mihi gratitudinis demonstrandæ lux affulget, Eminentiæ tuæ consecrare. Deus te incolumem Ecclesiæ suæ, sacrisque literis conservet quam diutissime,

tissime, Eminentissime Cardinalis, faxitque ut me tibi obsequentissimum amare pergas.

Datum Parisiis Anno Salutis CIↃIↃCXXXIX. vij *id. Feb.*

EPIST. LVII.

Lucæ Holstenii Commonitorium *J. Morino* Romæ exeunti.

Commonitorium P. Johanni Morino.

CL. Morine, Lucas Holstenius hoc te abeuntem rogat, ut amici ex animo tibi addictissimi memoriam serves, ut amicos in itinere & Parisiis salutes, hosce potissimum, Senis, Gulielmum Sohier, virum perhumanum & doctum, & Illustrissimum Dominum Piccolominæum Archiepiscopum; Pisii, Paganium Gaudentium, virum multis libris editis Clarum, qui tuo congressu vehementer delectabitur; Liburni, Spiridonem, Monachum Græcum Ecclesiæ Græcæ ibidem præfectum καλλιγράφε, a quo forte aliquid missorum nancisci poteris; Aquissextiis, fratrem Illustrissimi Domini Peirescii, & Cl. Dominum Gassendum; Avenioni, Illustrissimum Dominum

Episcopum Vasionensem, cujus Prænesten hic edi curo; Parisiis, Puteanos Fratres, viros omnibus nominibus optimè de me meritos, quibus me & mea studia diligenter commendes; tum Reverendum P. Sirmondum, Petavium, Vassæum; & si adsit Nic. Rigaltium, tum Dominum Cramoisy; roges Patrem Sirmondum ut Theodoreti Epistolas Manuscriptas ad Eminentissimum Cardinalem nostrum remittat, ubi satis eo exemplari usus fuerit. Domino Cramoisy mitto indicem librorum Græcorum qui penes me sunt, quos tuo arbitratu cum aliis ab ipso editis commutabo: rem totam plenius ex ipsis literis perspicies. Cum Dominis Puteanis velim agas de Vitis Pontificum, quas paro; & præsertim de Anastasio bibliothecario, cujus exemplar Parisiis extare aiunt ab edito longe diversum. Reverendissimo P. Sirmondo quam commendatissima esse cupio studia mea, cui id velim persuadeas me nomini ipsius esse addictissimum: id quoque perquiras num Anastasii Sinaitæ opera græca Manuscripta meo sumptu atque ære hic transcripta, Domino Craimoisi tradita fuerint. Nollem enim perire, uti etiam collationes Hoseæ Prophetæ ad antiquissimum exemplar Barberinæ bibliothecæ à me institutas quas P. Philippæo tradendas miseram: plura tempus vetat, tu amantem redama, & rem feli-

citer

citer gere : ſic tibi iter quod paras cæteraque omnia ex voto tuo meoque proveniant.

Romæ 7 Martii 1640.

Tuus ex animo,

L. Holſtenius.

Diſſertationes ad Concilium Nicænum ad Illuſtriſſimum Dominum Archiepiſcopum Tholoſatem mittas, rogo : cui per patrem Buſſonem eas jamdudum promiſi, iis ſi commodum erit, adjungas exemplar Demophili mei. *Vale.*

EPIST.

EPIST. LVIII.

J. Morinus Abrahamo Ekellensi Codices quosdam *MSS.* qui Bibliis Parisiensibus quæ tunc edebantur utilitati ac splendore futuri erant, Parisios secum deferat illum monet.

Joh. Morinus Abrahamo Ekellensi.

LItteræ tuæ primo Julii datæ mihi redditæ sunt, quibus nihil mihi potuit contingere jucundius, cum præsertim ex iis intellexi te ad iter Parisiense accingere, huc venias, Deum precor, salvus & incolumis; priores tuas literas accepi, iisque respondi. Eminentissimum Cardinalem Barberinum Arabica Biblia concessurum spero, imo confido; aliter si fiat, liber Esther simul cum libro Baruch esset ex isto codice exscribendus. Dictionaria & vocabularia quæcunque habes aut recuperare potes non erit inutile in omnem eventum tecum deferre, quod ad varias illas lectiones quæ apud Cardinalem Pallotum extant, quæ describendi otium tibi aut nullum erit, aut bene admodum commodius est ut tecum deferas, postquàm

quàm hic in lucem editæ fuerint, illas Romam rediens tecum referes. Sanè editæ erunt Bibliis utilitati & ſplendori, nec hoc opinor, rogatùs denegabit Eminentiſſimus Cardinalis Pallotus, hæc enim unde accepta fuerint declarabitur, & gratiæ commodantibus publicè habebuntur; ampliſſimum virum D. le J'ay tuo nomine ſalutavi, te quàm officiociſſimè reſalutat, & avidiſſimè expectat, continuationem in adventum tuum differt, tibi ſe eſſe devinctiſſimum· ut verum eſt ubique prædicat. Optatiſſimus venies; commodiſſima ut opinor eſt occaſio itineris Eminentiſſimi Cardinalis Bichii qui in Galliam revertitur ad Epiſcopatum ſuum. R. P. Goezaldus in Galliam reverſurus eſt, ambo cómitatui Cardinal. vos adjungere poteſtis, eliges quod erit tibi rebuſque tuis magis commodum, itineris ſumptus quos judicaveris neceſſarios, ſuppeditabit R. P. Goezaldus. Maſſiliæ præterea & Lugduni, ſi qua re indigueris ut ea noſtris qui ibi habitant abundè ſuppeditetur, magna cum cura providebo titulos quoſdam capitum atque etiam librorum qui in Bibliis Syriacis a me emptis, deſunt ex vaticano deſcribere, quæſo ne ſis immemor; faxit Deus ut ſalvum & incolumem quàm cito hic te amplexemur. Vale & me tui obſervantiſſimum & amantiſſimum ama.

Pariſiis 3 nonas Aug.

EPIST. LIX.

J. Morinus Hilarioni Abbati Sanctæ Crucis in *Jerusalem*, *Abrahamum Ecchelensem Romam* redeuntem ei commendat, ſimulque quid in adornandis Bibliis *Pariſienſibus* operam preſtiterit *Ecchelenſis* declarat.

Hilarioni *Reverendiſſimo Abbati S. Crucis in* Jeruſalem.

GRatulor mihi occaſionem datam ad te ſcribendi, vix enim aliquid ſuavius mihi contingere poteſt, quàm ut ſæpius animum tuum ſubeat memoria noſtri; in urbem redit Abraham Ecchelenſis vir tibi, omnibuſque literarum amantibus percharus, quamdiu Pariſiis vixit otio nequaquam, verum ſtudiis acerrime ſemper incubuit, libros Bibliorum Arabicos & Syriacos qui hic non extabant, latine vertit, alia duo opuſcula Arabica quæ ad Biblia nihil pertinent, latinè quoque vertit, & typis mandari curavit; reviſit quoque & recognovit textum Arabicum & Syriacum jam à Gabriele Sionita excuſum, illiuſque Latinas verſiones; hæc omnia

omnia tam pauculo tempore desudavit. Eminentissimus Cardinalis Richelius magnis pretiis ut hic subsisteret, invitavit; sed nihil se polliceri posse injussu Eminentissimi Cardinalis Barberini prudenter & modestè respondit; reversurum plurimi sperant, & avent, atque ego existimo de re literaria esse ut revertatur: quæ enim ad literas spectant multo commodius Parisiis quàm Romæ instruuntur & conficiuntur. Quidquid futurum sit, hanc te salutandi occasionem, me meaque studia tibi commendandi lubens accipio. Quid enim honorificientius mihi contingere potest, quam a viro tanto amari & commendari? Vale Abbas Reverendissime, meque obsequiosè te colentem continuo amore prosequere.

Parisiis xvj *Kal. Jan.* 1641.

EPIST.

EPIST. LX.

J. Morinus Cardinali *Barberino* de eodem Argumento.

Eminentissimo Cardinali Barberino.

Eminentissime Cardinalis.

REdit in urbem D. Abraham Ekellensis officio propter quod huc vocatus fuerat, diligenter & magno cum omnium doctorum applausu defunctus. Abiens vehemens sui desiderium illis reliquit; sperant hic cum bona Eminentiæ vestræ venia brevi reversurum, qua de re pluribus aget cum Eminentia vestra ipse Abraham, quem illi maximo cum affectu commendarem, nisi scirem commendatissimum, utpote ab ea & benevolentia sua & beneficiis cumulatum: admonuit, credo, Eminentiam vestram Illustrissimus Nuntius de libro quodam paucis ante diebus a Jesuita composito, eumque ad eam aut misit aut mittit, necesse prorsus est ut librum legat Eminentia vestra aut doctoribus legendum committat, & ab iis excerpta videat & diligenter consideret; ea enim doctrinæ capita continet, quæ si affirmavero contineri, aut quivis alius, nemo nobis est credi-

crediturus, cum in fronte geſtet honorificum à ſocietate teſtimonium, quapropter illorum enarratione ſuperſedebo. Videt Eminentia veſtra ſanctitatem ſuam, libros P. Boni libris prohibitis inſerendo nihil profeciſſe, ſed animadverſionem illam de ridiculo habitam; aliis itaque remediis opus eſt, quæ fruſtra nunc a noſtratibus Epiſcopis aut a Sorbona ſperarentur. Cæterùm Eminentiam veſtram enixiſſimè rogo ut mei nunquam ſit immemor. Deus eam quàm diutiſſimè ſervet incolumem.

Pariſiis xvij *Jan. Anno* 1641.

EPIST. LXI.

J. Morinus Cardinali *Barberino* exponit quid ſiniſtri acciderit libro *Petri Celloti* Jeſuitæ de hierarchia & hierarchis, *Cellotum* notat imperitiæ.

Eminentiſſimo Cardinali Barberino.

Illuſtriſſimo Nuntio Apoſtolico Romam redeunti has literas dedi, ut ſummam meam erga Eminentiam veſtram, obſervantiam & humillimum obſequium, cùm aliter non poſſim,

possim, hoc qualicunque gratitudinis officio testarer. Hæret enim animo meo æternumque hærebit, ea qua me domi tuæ complexus es benevolentia, & eam quibuscunque obsequiis & ministeriis promereri non desinam; hoc unum ab Eminentia tua impetrare satago, ut mei nunquam sis immemor. Romam redit illustrissimus Nuntius, maximum sui desiderium omnibus qui cum eo conversati sunt relinquens, sincere enim affirmare possum me neminem vidisse etsi multos viderim, qui habito cum eo colloquio ipsius comitatem, candorem, modestiam, & in rebus agendis dexteritatem & minime fucatam prudentiam non amaverit & laudaverit; defert secum ad Eminentiam tuam R. P. Celloti Jesuitæ librum de hierarchia & hierarchis qui ab Episcopis nostris Meduntæ Carnutum congregatis abhinc paucis diebus censurâ notatus est. Confecta censura omnium Episcoporum chirographis subscripta & ad Eminentissimum Cardinalem Richelium delata, in ejus manibus hactenus subsistit. Sorbona quoque in hunc librum graviter insurrexit, multiplicesque propositiones notavit. Censura plusquam 80 doctorum suffragiis approbata registris Sorbonicis inscripta est; verum eam publicè edere per supremam autoritatem hactenus non licuit. Sua Eminentia doctores nonnullos Sorbonicos deputavit qui

cum

cum R. P. Celloto de his propositionibus conferrent; in hunc usque diem de 'hac collatione nihil publicè editum est, ideo Jesuitæ Cellotum affirmant Sorbonicis satisfecisse, Sorbonici contra malas propositiones malè propugnasse; de hoc libro quid sentiam aperire non possum, cùm illum evolvere nondum per otium licuerit. Pauca folia percurri, sed prima fronte mihi visus est hic autor multis locis figulinam, ut dicitur, in dolio discere materiamque humeris æquam non elegisse; ideo aliis negotiis occupatus lectione supersedi; mirati sunt multi hominem Rhetoricarum Exercitationum τρίβωνα, atque ad collegiorum regimen abreptum ad ejusmodi studium repente animum appulisse. Propositionum a Sorbonicis notatarum pauca exemplaria cudi curarunt, sed sine Sorbonicis notis, quarum exemplar ad Eminentiam vestram mitto, ut & alias manu scriptas quæ post Sorbonicam Censuram a nonnullis Sorbonicis ex R. P. Celloti libris excerptæ sunt, quarum exemplar quod in manus meas incidere contigit, similiter mitto, ut Eminentia vestra quid de his pronunciandum sit decernat; fere enim omnibus male audit hic liber; meritò an immeritò propositionibus illis in ipso autoris textu consideratis dicernat hanc litem Eminentia Vestra, quam sal-

vam & incolumem Ecclesiæ suæ Deus quam diutissimè conservet.

Dat. Parisiis xj *Kal. Junii* 1641.

EPIST. LXII.

Admodum Reverendissimo Patri *Johanni Morino* Cardinalis *Barberinus.*

Admodum Reverendissime & Clarissime Pater.

GRatum fuit tua quoque testificatione cognoscere Abrahamum Ecchelensem eam in Bibliis Syriacis recensendis istic præstitisse operam, quam & perspecta ejus eruditio pollicebatur & tanti moliminis opus requirebat; sed non minus mihi jucundum accidit, quod ille vicissim de tuis studiis, & pristino in nos affectu ea retulerit, quæ jam pridem scire avebam; nam in iis pertexendis te nunc versari audio quæ cum apud nos esses de sacra rituum Ecclesiasticorum antiquitate meditari cœperas; quod quidem argumentum eo te cautiùs tractaturum existimo, quod indies largo proventu succrescere videas Scriptores, qui nihil ad

ad res ſacras tractandas præter Philautiam; & innovandi pruriginem afferentes Eccleſiæ agrum periculoſis novarum opinionum ſpinis ita implicant, ut id unum eos agere dicas qui cum adverſariis Eccleſiæ paria facere videntur: proinde officium, & diligentiam tuam probo, quod de ejus generis libro nos præmonere volueris, quem inter Abrahami Ecchelenſis Sarcinas adhuc deliteſcentem, videre nec dum licuit; interim de remedio opportuno cogitare licebit, quod mature curabitur, utinam eo effectu, ut iſtorum proterviam ſuprema Eccleſiæ autoritas compeſcat. Vale, vir Reverende, & de tuis ſtudiis ſubinde ad nos ſcribe.

Romæ, Feb. 1642.

P. Tuæ,

Studioſus,

Franc. Card. Barbarinus.

EPIST. LXIII.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino* libri *Celloti* prolixa eaque paulo atrior critice, qui sit antiquus & nuperus Curiæ Francicæ Stylus in iis de quibus agit *Cellotus*.

Cardinali Barberino.

Eminentissime Domine,

ACcepi literas Eminentiæ tuæ quibus novum benevolentiæ tuæ mihi testimonium dedisti, cum & mei & studiorum meorum adeo memorem sese demonstrat; confidenter igitur illi aperiam, quibus animum meum detineam. Operi quod jam Romæ meditari cœperam, quantum alia negotiola literaria non prævidenti passim occurrentia sinunt, sedulus incumbo: spero brevi me coronidem impositurum, nihil enim tota hac æstate aggrediar; nec amplius ab hoc opere quoad potero me avelli permittam: existimabam necessarium huic operi nonnulla inserere de Ecclesiarúm antiquarum figura & forma interiori, ut commodius Episcopi in Sancto Sanctorum Tribunal, Presbyterorum & Diaconorum & Altare aut circum Altare ædes, aliorum inferiorum ministrorum in choro

choro ſeu Sanctuario conſeſſus, fidelium tam virorum quàm mulierum extra chorum diſtincti ordines, variæque Pœnitentium poſt ambonem ſtationes, explicarentur: cùm autem interior illa figura & ſtructura non parum illuſtrari poſſi Templi Hieroſolymitani quale erat Jeſu Chriſti & Apoſtolorum ſæculo comparatione (multa enim ad illius exemplar inſtituerunt primi Eccleſiæ fundatores) nonnulla etiam de illius delineatione cogitaveram; verum quod pauculis capitulis me conficere poſſe ſperabam, fæcunditate materiæ in molem excrevit: ideo ſeparato libello hæc edere conſtitui, iiſque illuſtrationis cauſa addere quæ Judæi de Templi ſtructura commentantur, atque ut id ordine & dilucide fiat, R. Moſis Maimonidis de templo ſive domo electa tractatum Latinitate donare, quo abundè Chriſtianis ſuppeditabitur quidquid hac de re Judæorum traditiones commemorant.

Quoniam autem Eminentia Veſtra de quibuſdam libris Pariſiis recens editis ad me ſcribit, quos cum Eccleſiæ adverſariis paria facere ait, ſpem facit opportuno remedio ſe curaturum, ne ex eorum pernicie res Chriſtiana damnum capiat, auſim ut id faciat eam exhortari: niſi enim remedium illud a ſede Apoſtolica exoriatur, nulla ſpes eſt ut aliunde proveniat; cùm enim nunc Epiſcopi

Parisiis non conveniant, & eos convenire certis de causis sit difficile, illius libri censuram edere non possunt nisi singuli, at qui probabile fiet Episcopi unius Censuram libri istius authoritati prævalituram qui a celeberima Societate testimonium habet publicum & publicam approbationem? Morbus tamen celerrimum efflagitat remedium, non enim serpit Cancer iste, sed longis passibus graditur, omniaque circumcirca late vastat & depascitur; si hæresim prima fronte disseminaret liber ille, parvum hinc aut fere nullum damnum nunc temporis emergeret; omnes enim Catholici librum hunc librique autorem ut aspidem horrerent, venenum intra se contineret, nec in quem illud cum efficacia ejacularetur, offenderet. Vix enim in spasiosissimo regno, Deo sic providente, multorum annorum decursu Catholicus aliquis a fide defecisse auditur Apposite S. Augustinus hæreses torrentibus comparat, qui paucis horis in fluvios crescunt. Sed incremento statim capto paulatim deficiunt & tandem arescunt. At liber ille de jurisdictione & immunitate Ecclesiastica tractat, quam Laici Judices à ducentis & aliquot annis arrodunt, vellicant, paulatimque discerpunt, ut in varias partes discerptam facilius in sese transferant. Quid vero liber ille ab ima radice jurisdictionem & immunitatem ab Ecclesia

clesia evellit, & in Laicos velut in nativum solum quantum in se est transponit. Præclare tibi videtur distinguere inter actiones religiosas & actiones humanas civilesque, crimina quoque mera Canonica seu Ecclesiastica, quæ scilicet contra fidem committuntur & sacramentorum administrationem; humanaque & civilia quæ legibus civilibus coercentur: priora Pontificibus, posteriora Principibus tribuit; verùm ista distinctione immunitas Ecclesiastica funditus exterminatur, immunitas & Jurisdictio Ecclesiasticæ in prius membrum non cadit. Concludit præterea Clericos a Laico Judice damnatos nec degradatos, si degradationem noluerit aut etiam neglexerit Episcopus peragere, supremo supplicio puniri tutò posse. Hactenus Judicum Laicorum nullus eo usque temeritatis & impietatis progressus est. Ea quibus id probat Argumenta crassissimam & & Juris Canonici & moris nostri ignorantiam arguunt. Forsan non erit E. V. ingratum antiquum recentemque curiarum stylum hac in causa ob ipsius oculos breviter ponere, sane id plurimum conducet ad autoris istius arguendum malignam ignorantiam; sic se res habuit apud nos ab annis 250. cum publice in libertatem Ecclesiasticam agere cœptum est, ad usque Bella Civilia sub Henrico IV. docent antiqui Jurisconsulti no-

ſtri, licet de Jure Divino eximantur Clerici a poteſtate Seculari, Laicum tamen Judicem in nonnullis caſibus agere poſſe in eorum perſonas criminaliter, in aliis civiliter; in priori membro prorſus cum jure Canonico conveniunt, caſus enim illos tantum complectuntur quibus Clericus aut ante aut poſt trinam monitionem per Canones & Pontific. decreta omni privilegio Clericali ipſo facto excidit. Secundi membri caſus vocant privilegiatos, ideo ab annis 250. Paulo plus minuſve celebris in foro fuit criminis quod ad Clericos attinet diſtinctio in privilegiatum & commune; privilegiatum dicebatur illud cujus cognitionem ſibi vendicare poterant Judices Laici, quod privilegiatum dicebant, eo quod jus illud cognitionis Pontificis privilegio ſe habere jactabant; in illud autem animadvertebant civiliter tantùm, nunquam criminaliter, hoc eſt propter crimen illud commiſſum Clericus mulcta pecuniaria tantum puniebatur, cogebaturque in Carceribus Epiſcopalibus ſubſiſtere donec ſatisfeciſſet, ſed in ipſius perſonam aliquid attentare nefas ducebant; antiquiores pragmatici duos tantùm ejuſmodi enumerant, quos Barbare vocant portum (portationem) armorum, & ſalvæ guardiæ regiæ infractionem, hoc eſt, rei quæ ſub manu & profectione regia poſita erat, direptionem: quatuor

tuor alios lapſu temporis addiderunt, tum rex actor erat, tum contra litis ordinem Clericus reus regis actoris forum ſequi tenebatur, quia, inquiunt, rex non litigat in curia ſubditi. 2. Cum Clericus literis ſua manu aut ſigillo ſignatis obligatus eſt, licet actio iſta ſit mere perſonalis, vocari poteſt ad curiam Secularem, & tenebitur reſpondere literas iſtas ſuas eſſe fateri aut negare. 3. Si Judicem Laicum in tribunali ſedentem injuria affecerit. 4. Cum Clericus prophanæ adminiſtrationi ſeſe immiſcet, illius adminiſtrationis rationem Laico Judici reddere tenetur, cum tamen Judicum plerique hoc poſtremum aggredi religione aliqua perculſi reformidarent. Franciſcus I. a Clemente VII. Bullam obtinuit, qua id illi conceſſum fuit; quæ in Parliamento publicè lecta eſt & regiſtrata Anno 1531. ſic fere ſe res habuit ad mortem uſque Henrici II. Regis, id eſt, ad Anno 1559. cum igitur quis Clericus Crimen commiſerat v. g. homicidium, furtum, &c. cum turba armata perpetraverat, duplex erat delictum privilegiatum & commune; privilegiatum armorum portus, commune; furtum, homicidium, &c. prioris cognitio ad Laicum Judicem pertinebat, poſterioris ad Eccleſiaſticum Clericus in carcere Epiſcopali detinebatur, & ab Epiſcopo ſeu officiali de homicidio, furto, &c. exami-

minabatur, curia verò duos consiliares delegabat, qui Clericum de portu armorum interrogarent, si portûs armorum reus peragebatur, pecuniæ summa à Curia multabatur, prohibebatque officiali ne eum ante multæ solutionem dimitteret; homicidii verò, furti, &c. judicium pænaque officiali integra & illibata relinquebatur.

Paulatim civilis ille procedendi modus in criminalem respectu Clericorum minorum mutatus est, si crimen aliquod atrox commisisset, v. g. si patrem aut matrem occidissent, si virginem rapuissent & violassent, aut quid aliud non minoris atrocitatis crimen commisissent; cui juris usurpationi occasionem dederunt duæ Bullæ Pontificiæ, prior a Leone X. data, qui trinæ monitionis Clerico vestem Clericalem deferenti necessitatem tollit, ut omni privilegio Clericali exuatur, necessitatem solum imponit Bullam quotannis tribus primis quadragesimæ Dominicis in Ecclesiis Episcopalibus legendi: posterior licentiam dat Regi Clericos in monetæ cusione servientes nulla habita Clericalis privilegii ratione judicandi & puniendi, cujus mentionem faciunt Franciscus I. in constitut. An. 1540. & Henricus II. in constitut. 1549. passim igitur Clericis minoribus a Judice Laico nulla habita ratione Clericalis privilegii, non tantùm amplius civiliter

civiliter ſed etiam criminaliter punitis, paulatim ad Sacratos Clericos deventum eſt, ſi crimen aliquod atrox contra publicam tranquillitatem perpetraſſent, v. g. ſi cum prædonibus, publicis viis inſidentes, hominem occidiſſent. Judici ſacro offerebatur degradandus, quod ſe præſtiturum negabat eo quod de more criminis communis homicidii ſcilicet cognitionem non habuiſſet, perſiſtente vero Judice Sacro in degradationis denegatione; Clericus Sacratus non degradatus morte afficiebatur, ſed hoc rariſſime contingebat, licet jam tum hæreticorum furoribus tumultuaretur Gallia; cùm tamen aliquocies in atrociſſimis criminibus id factum eſſet, conquerente Clero, id prohibuit edicto Carolus IX. Anno 1571. non obſtante tamen prohibitione iſta, paulatim ab atrociſſimis criminibus ad vulgaria, homicidia, adulteria, furta, &c. devenerunt, eaque privilegiata dici voluerunt; tandem ipſi ſoli horum criminum lites non vocato Officiali inſtruxerunt, morteque damnatum Sacerdotem, ſi degradare recuſat Epiſcopus, quod ſemper recuſat quoties litem non inſtruxit, non degradatum ſupplicio afficiunt.

Quamquam velim, notet hac in cauſa E.V. Primum Clerum Gallicanum nunquam approbaſſe Judicum Laicorum uſurpationem qua de Clericis ſaltem Sacratis criminaliter

judicant

judicant extra casus in jure aut Bullis privilegiorum disertissime expressas, famamque privilegii pro privilegio nunquam admisisse, imo nunquam admisisse eam consuetudinem qua de iis, ut explicatum est, civiliter judicant; referre possem multos jurisconsultos Gallos qui in eos graviter invecti sunt, imò scripserunt eos ideo excommunicatos. Hactenus hoc nos docet quotidiana praxis, nusquam enim permittunt Episcopi sic condemnatos degradari; at libri autor hæc approbat, ut æqua, justa, & Canonica. 2. Istorum criminum cognitionem, si ad Episcopos deferatur, aut Episcopi præveniant, non negant Judices Laici ad Episcopos pertinere, nec ipsi hic litibus ab Episcopo occupatis nisi data aliqua sententia provocetur ab abusu, sese immiscent; at libri autor omnem horum criminum cognitionem ut debitam a tribunali Ecclesiastico abjudicat, docetque solos Laicos esse legitimos & competentes criminum Judices. 3. Hactenus si pro actione civili in personam Clerici adeatur Sacer Judex, nullus pragmaticus obnitetur, aut causabitur Judicem esse incompetentem; at autor libri vult hoc esse peculiare foro Seculari, & ei legitimè & per se convenire. 4. Vult crimina quæ respiciunt actus humanos, quorum cognitionem habent Episcopi, dicta fuisse pri-

privilegiata eò quòd privilegium hoc eis indulserint Reges; hinc colligit jurisdictionem illam a Principibus & eorum judicibus pro libidine limitari, prorogari & abrogari posse; at omnium Juris Consultorum & Canonistarum Francicorum testimonio privilegiata crimina sunt, non quæ cognoscunt Episcopi, sed quæ cognoscunt Laici, eo quod eorum cognoscendorum a Pontifice privilegium Reges acceperint; cum autem antiqui nostri jurisconsulti de hac re disputantes nullum tale privilegium allegare possunt, famam privilegii ad tuendam judicum conscientiam sufficere scripserunt; postea Reges Franciscus I. & Henricus II. in nonnullis causis Bullas, ut dictum est, a Pontificibus obtinerunt; unicus Leguleius ante 20 Annos sic privilegiata crimina interpretatus est, sed nomen libro, quo ridiculam expositionem ante ipsum inauditam enarrat, præponere ausus non est; at libri novi autor nomen & societatis suæ & suum præposuit.

5. Quod nemo cogitaret, cujus nullum hactenus est exemplum, & innumera in contrarium Laicos Episcoporum Judices constituit, ita ut in eos ut in Laicos criminaliter procedere possint, morteque eos damnare, quæ nullus Leguleius, nullus pragmaticus scribere ausus fuerat; longè atrociora evidenter innuit; legantur, pag. 30,

31,

31,36,37 & seq. res quasque sanctissimas subjicit Laicali sententiæ nulla habita ratione sententiæ Ecclesiasticæ præcedentis; cujus hac in causa Laicalis esse tantum debet Executrix; sed hæc longum persequi.

Quid de Matrimonio dicam? hactenus invaluerat istud, Matrimonia regi jure poli non jure fori, Reges posse condere Leges ad honestatem Matrimonii spectantes non ad substantiam. Iisdem adhuc respondent omnes antiqui Curiarum Senatores, Regum Leges & arresta sua ad effectus civiles spectare, hoc est, dotem, hæreditatem, paraphernalia, donationes, non ad Matrimonii substantialem diruptionem; at ille omnium Catholicorum primus dixit Laicos Matrimonium irritare posse, & Principes Leges Matrimonium dirimentes condere; simili temeritate & impietate liberorum, adultorum conjugia sine parentum consensu esse nulla & irrita, hæc contra perpetuam in Gallia ut & in aliis locis praxim & Concilii Trident. decreta; quoslibet præterea Clericos vectigales pro Principum voluntate facit non secus ac apud nos rustici virique ignobiles; contra Canones nullam scribere audet Pontificis requirendam licentiam, imò ipsius argumenta eo inclinant, ut inconsulto Pontifice, & invitis Clericis captari possint; consideret denique E. V. quid sibi velit

lit in isto libro, & hoc potissimum tempore longa illa disputatio qua contendit in Patriarchatu Romano novum Patriarchatum erigi posse ut olim Patriarchatus P. C. & Hierosolym; denique utrumque Imperatorum favore sustentatum, Pontificibus licet repugnantibus, vim autoritatemque obtinuisse, cui tandem Pontifices consenserint.

Dat. Paris *Id. ib.* Maii, 1642.

EPIST. LXIV.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino* in favorem Translationem Episcopi *Carnutensis* in Archiepiscopum *Rhemensem.*

Eminentissimi Cardinali Barberino.

Eminentissime Cardinalis,

PAucos ante dies longa Epistola respondi iis quæ à me rescire desiderabat Eminentia Vestra. Ipsi datam fuisse non dubito, quare eorum narrationem supersedeo; aliud est cujus causa hac Epistola E. V. supplex oro; Illustrissimus Episcopus Carnutensis ad Archiepiscopatum Rhemensem a Rege Christian-

ſtianiſſimo electus eſt, jam humaniſſimè & benevolè ejus preces audivit E. V. ſi tranſlationem ipſius ad Archiepiſcopatum illum a ſummo Pontifice obtinuerit, Eccleſiæ Gallicanæ optime conſultum eſt. Vir eſt enim longo uſu & multa exercitatione negotiorum Eccleſiaſticarum peritiſſimus, doctrinaque omni quæ Epiſcopum decet celebris; ab Annis 25 nullus Cleri Conventus aut ordinarius aut extraordinarius habitus eſt cui non interfuerit, anno proxime elapſo cum extraordinariè Eccleſiaſticus Conventus haberetur, ipſeque prima vocatione non eſſet ei adſcriptus omnium voto & ſuffragiis allectus eſt; itaque magnum operæ prætium Em. Veſtra Eccleſiæ factura eſt, ſi a ſummo Pontifice tranſlationem hanc impetraverit. Tanti viri Panegyricum hîc inſtituere non deſideravi, nec eo opus habet, cum ipſius præclaræ actiones in Gallia ſint notiſſimæ & E. V. latere non poſſint; illarum tamen eam memorem facere volui, ut officio quo & Eccleſiæ Gallicanæ & tam celebris Epiſcopi virtuti devinctus ſum defungar; confidentiam meam E. V. pro benevolentia qua me complectitur boni conſulturam, ſpero, eam quam diutiſſime Deus Eccleſiæ ſuæ ſervet incolumem.

Pariſiis 10. *Kal. Junii*, 1642.

EPIST.

EPIST. LXV.

Johannes Morinus Cardinali *Barberino* ſcribit in favorem Domini *de Marca* ad Epiſcopatum *Conſoranenſcem* denominati.

Cardinali Barberino.

JAmdiu multumque eſt, cum Eminentiam tuam variis ac difficillimis negotiis occupatam literis meis interpellare non ſum auſus; nonnihil enim timebam,ne intempeſtiva mea obſervantia Eminentiæ tuæ faſtidium crearet; verum nunc occaſio mihi datur & diuturni mei ſilentii abrumpendi & obſequioſiſſimè meæ obſervantiæ hac Epiſtola innovandæ. Illuſtriſſimus de Marca in Parliamento Palenſi Præſes & in Sanctiori Regis Chriſtianiſſimi Conſilio ordinarius Conciliarius ad Epiſcopatum de Coſerans deſignatus eſt. Vir eſt apud nos eruditione non modo ſeculari, ſed etiam Eccleſiaſtica celeberrimus, Religionis Catholicæ ſtudioſiſſimus,atque ex illuſtri familia oriundus, cui hoc laudi datur quòd ab antiqua Religione nunquam defecerit,licet in regione habitaret in qua primum hæreſeos Palladium in Gallia collocatum

eſt,

eſt, quàmque hæretici annis ſexaginta fere integris oppreſſerunt. Hujus rei teſtis eſſe poſſum, qui abhinc annos circiter duodecim cum eo ſæpius familiariter verſatus ſum, variiſque de rebus, quæ Religionem diſciplinamque Eccleſ. ſpectant, contuli; librum eruditiſſimum ſcripſit de Concordia Sacerdotii & Regni, materia ubique fere, ſed in Gallia potiſſimum anceps, lubrica, & perdificilis, de cujus Scriptore id Homeri meritò uſurpari poteſt ὅτι ξυςῷ ἴσατω ἀκμῆς; de ea tamen ita ſcripſit Parlamenti præſes, ut in confeſſo ſit apud omnes hujus rei peritos neminem è foro ſcriptorem abhinc annos Centum & viginti Eccleſiaſticæ autoritati magis fuiſſe, viamque ad antiqua ejus πρεσβεῖα recuperanda confidentiùs aperuiſſe, ita ut nonnullis in foro viris primariis prævaricationis ſuſpectus haberetur; ex quo colligere eſt quanta animi confidentia & ſolertia Epiſcopus factus eandem autoritatem aſſerturus ſit & propugnaturus; meam de Viro optimo ſententiam Eminentiæ tuæ teſtificari conſultum viſum eſt, non tam ei gratificandi cauſa, quam Eccleſiæ Gallicanæ, cujus clariſſimum lumen aliquando futurus eſt; cæterum Eminentiſſime Cardinalis hoc unicè E.T.& oro exorare velim, ut me benevolentia ſua complecti non deſinat, humillimumque obſequium meum a multis annis illi conſecratum

cratum, quodque iterum lubentissime, quantulumcunque est offero, æqui bonique ut sæpius amanter fecit, consulere dignetur. Deus Opt. Max. te Ecclesiæ suæ quam diutissime conservet incolumem.

5. *Id. Julii, Anno* 1643.

EPIST. LXV.

Bartholdus Nihusius Johanni Morino dubia quædam de rebus Ecclesiasticis.

Perquam Reverendo Domino Johanni Morino, *Congregationis Oratorii Presbyterio, Viro celeberrimo, deque Ecclesia Dei longe optime merito S. P. D.* Bartoldus Nihusius.

FEliciſſimus ego mortalium ſum. Quamobrem vero? quia non tam ſcribere ad me, quam effundere viſcera animi erga nos benevoli, tibi placuit: quo quidem beneficio longe indigniſſimus homuncio Nihuſius. Viderit perquàm Illuſtris meus D. Turrius, beneficii iſtius pro me procurator. Ita enim affectus ego inde, ut ne quidem ſciam, quibus verbis gratias agam; ita, inquam,

 ſentio,

ſentio, me obrutum à Sole hujus ævi, Morino. Longe gratiſſimum profectò eſt mihi tuum judicium de iis quæ ad fabricam Dominicæ Crucis pertinent; jam aveo doceri cum tempore, quid obſervaverint hodie ſuiſmet oculis, quibus ejus reliquias videndi copia fuit. Multo gratiſſimum pariter eſt, quod ſuppeditas nobis de Caſſandriano illo, (hic enim locorum ſic vocari genus iſtoc hominum cœpit.) unicum eſt, quo me perplexum reddis: Offers operam tuam ubi uſui eſſe poſſit. Si non acceptem, in Deum ingratiſſimus ſim; ſin acceptem, fieri poſſit, ut fiam impudens impetendo: εὕρηκα. Petam exiguum, & eâ quidem lege, ut ſilentio, quàm reſponſo dignum potius cenſeas me, ſi viſum fuerit. Quid obſecro cauſæ eſt, quod in ordine Romano, & opuſculo quod inſertum, anno ſuperiore, Bibliothecæ Patrum, *l.* 6. *p.* 188. qui Sanguinem Domini ſumunt, non *communicari* ſed *confirmari* dicuntur? Caſſander ille (qui Coloniæ reſipuit ante obitum, & indicta ſua cupiens, profeſſioni fidei Pii IV. *pag.* 218. ſubſcripſit) ſaltem occaſionem dat explicandi negotium; ſi tamen id meretur peculiarem operam, inſpicerem obſervationes Sacras Joſephi Vicecomitis: verùm non reperiuntur in hiſce regionibus: porro unum neceſſarium eſt. Magne vir, Deus te conſervet Eccleſiæ ſuæ bono,

no, seu splendori potius, ut conservavit hactenus est. Hîc locorum vir aliquis excellens, tui æstimantissimus, qui vocatur Leonardus Marius is te cupit salevre plurimum, ut ego si occasio tulerit Veronium etiam ac Rigaltium; qui nec abjuravi scribere: deinceps quoque, nihil dissimulo, quia gaudio plenus, è literis tuis, Patrone exoptatissime, penitusque optime.

Amstelodami xij *Martii*,
CIↃ IↃC XL IV.

EPIST. LXVI.

Abraham Ecchellensis Johanni Morino mittit capita Epitomes constitutionum Ecclesiæ Maronitarum quæ leguntur *Syriacè* in eorum Ecclesiis & conversæ habentur in Linguam *Arabicam*, modus administrandi Sacramenti Pœnitentiæ apud eosdem Maronitas, figura Ecclesiæ Maronitarum.

Capita Epitomes Constitutionum Ecclesiæ Maronitarum ad clarissimum, doctissimum & charissimum virum Johannem Morinum *Congreg. orat. Jesu Christi Presbyterum.*

Hic liber legitur Syriacè in Ecclesiis Maronitarum cujus hic habemus Arabicam versionem Davidis Archiepiscopi factam era Alexandri 1370. scilicet Domini 1059. rogantibus Abbate Josepho & Monachis.

Cap. 1. *De Ecclesia & iis quæ ad eam attinent, & continet 7 Sectiones.*

Sectio *Prima.*

Sectio

Sectio 2. *De Jejuniis & N°. dierum illorum.*
Sectio 3. *De Die Dominico & Festivitatibus Dominicis.*
Sectio 4. *De Oratione.*
Sectio 5. *De Qualitate Orationis ex præcepto & de ceremoniis ejus.*

CAP. V. *De Funeribus Defunctorum, continet Sectiones* 2.

Sectio 1. *Quomodo orandum super defunctos & quomodo sepeliendi sunt.*
Sectio 2. *De Conviviis quæ fiunt pro defunctis.*

CAP. VI. *De Ordinibus Sacerdotalibus, continet* Sectiones 10.

Sectio 1. *De Matricibus Ecclesiis.*
Sectio 2. *Ut congregentur Episcopi ad Patriarcham.*
Sectio 3. *De Ordinatione & Officio Episcopi.*
Sectio 4. *De Presbyteris peculiariter.*
Sectio 5. *De Qualitate impositionis manus, & de causis impedientibus eam.*
Sectio 6. *De Requisitis Diaconi.*
Sectio 7. *Desideratur.*
Sectio 8. *De Hypodiacono, & Lectore, & Psalmista & Exorcista.*

Sectio 9. *De Libris qui præcipiuntur recipi in Ecclesia, & conditionibus & requisitis Scholarum, ac Artibus abominabilibus prohibitis.*

Sectio 10. *De Monastico Instituto.*

CAP. VII. *De Desponsationibus, Nuptiis, earumque circumstantiis.*

CAP. VIII. *De Testamentis seu Legatis, continet* Sectiones 2.

Sectio 1. *De Voluntate seu Beneplacito Testatoris.*

Sectio 2. *De Acceptione Legatarii.*

CAP. IX. *De Hereditate, continet* Sectiones 2.

Sectio 1. *De Gradibus hæreditatis.*

Sectio 2. *De Causis impedientibus hæreditatem.*

CAP. 10. *De Veritate & Falsitate emptionis, continet* Sectiones 4.

CAP. XII. *De Societatibus.*

CAP. XIII. *De Depositis.*

CAP.

CAP. XIV. *De Mutationibus.*

CAP. XV. *De Donationibus, continet* Sectiones 2.

Sectio 1. *De Fundamentis ejus.*
Sectio 2. *De Realitate Restitutionis.*

CAP. XVI. *De Legatis.*

CAP. XVII. *De Magnis à quibus prohibemur.*

Sectio, *De Homicidio.*
Sectio, *De Fidelibus qui à sua ad aliam Religionem transeunt.*
Sectio, *De Fornicatione ejusque prohibitione.*

Sunt & plura alia hujusmodi in aliis voluminibus.

Quod attinet ad Sacramentum pœnitentiæ, cujus modum, ceremonias, pœnas injunctas confitenti, aliaque hujusmodi scire peroptas, dico, aliquos confiteri stantes, aliquos sedentes, genuflexi aliquos, prout locus & tempus postulant; peccatis secretis secreta injun-

jungitur pœnitentia, quæ ut plurimum ſunt jejunia, genuflexiones, peregrinationes, orationes, elemoſinæ, &c. peccatis publicis publica infligitur pœnitentia, quod ut exactioni tuæ faciam ſatis, referam ea quæ habentur in capite de fornicatione: Dixit ille cui gloria: quicunque homo ex filiis Iſrael, aut illis qui veniunt ad me ſeminat ſemen ſuum in muliere extranea, occidatur homo ille, & obruat illum lapidibus omnis populus; at Pontifices legis Evangelicæ amplexandos eſſe exiſtimarunt pœnitentes, cùm dicat Altiſſimus: *nolo mortem peccatoris:* quamobrem conſtituerunt pro his Canones, quos aliqui faciliores addiderunt, alii vero magis arduos, prout ſibi viſum eſt, & ratio facilioris & ardui operis ſuadebat, & pœnitentis ferebat conſtantia, aut remiſſio, & vires vel animi vel corporis; & conſideraverunt in hoc tempus, & locum, & poſſibilitatem: fornicator autem aut eſt Sacerdos aut Laicus: Si eſt Sacerdos & cœlebs, jejunet & oret annum integrum, & Miniſterio Sacerdotali interdicatur, donec prætereat annus, tum revertatur ad miniſterium ſuum, ut prius: ſi autem fuerit Laicus, jejunet ſeptem Septimanas. fidelis ſi coinquinatus fuerit cum maſculo, jejunet & oret quatuor annos, tum ſuſcipiatur & communioni reſtituatur: ſi autem incidet interea in periculum vitæ ante abſolutum

tempus,

tempus, detur illi communio, cum absolutum non sit tempus. Si quinquagenarium is attigit annum & fuerit cælebs ne plus nimio opprimatur, ne pereat, sed decernat illi confessarius prout sibi videbitur & illius ferat conditio, ut mereatur misericordiam & propitiationem Christi, &c.

De absolutione hic ordo observatur, si peccata ejus sunt qualitatis, ut longam requirant pœnitentiam, eorumque causa interdicitur pœnitenti Sacramentorum usus, tum datur absolutio post exactam pœnitentiam: Si verò levia sunt peccata statim datur absolutio, cujus formam cum non habeam ad manus, aliàs tibi illam mittam; similiter ea verba, quibus confessarius accedenti pœnitenti benedicit.

De Ecclesiæ Maronitarum figura.

Interior Ecclesiarum figura, & dispositio quod ultimo loco scire optas, hujusmodi est. Primò Ecclesia perpetuò ita disponitur, ut janua versus occidentem semper pateat, & Altare orientem constituatur versus, ita ut celebrans orientem aspiciat. Secundò, Ecclesiæ ut plurimum tribus constant navibus, in quarum suprema parte tria sunt Altaria Cancellis occlusa, intra quos nemo ingreditur nisi Sacerdotes & Minores Clerici, jejuni tamen;

tamen; Laici verò ac præsertim mulieres perpetuò ab ingressu Sanctuarii arceantur & contactu Altarium: hujusmodi autem Cancelli velis obducuntur, dum proferuntur verba consecratoria, & mysteriorum tunc aspectus Laicis interdicitur. In Ecclesiis hujusmodi formæ, & dispositionis, sinistra navis assignatur mulieribus, quæ ingrediuntur & egrediuntur per ejusdem navis Januam, cum unaquæque navis propriam habeat portam; in Ecclesiis verò quæ unicâ navi constant, posterior pars destinatur mulieribus, ita tamen ut se recipiant ad utrumque latus januæ, & nullo modo subsistant in medio Ecclesiæ. Finito Sacro, nullus virorum aut egreditur aut post se respicit, priusquàm mulieres egressæ fuerint. Ista separatio mulierum loci à viris fit propter honestatem. De loco in quo leguntur Epistola & Evangelium non est eadem dispositio ubique: nam in quibusdam Ecclesiis leguntur prope Altare in plano loco, in aliis verò in loco edito ad summitatem Cancellorum Sanctuarii, ita ut conspiciatur qui legit tam ab iis qui sunt intra Sanctuarium, quam ab iis qui sunt extra. Si hæ non sufficiunt, libenti animo alicujus Ecclesiæ adamussim tibi delineationem mittam. Interea de mora in his describendis veniam posco, affecto enim animum meum (quamvis imparibus viribus) aliquo signo erga te tuaque

que

que declarare; quandoquidem is est meus erga Patrem Morinum affectus, ut vix (Deum testor) dici possit.

Putabam me iterum, ac cito tua suavissima familiaritate coram Lutetiæ fruiturum: sed nescio quo fato quove malo genio factum est, ut *D. le Jay*, cæterique amici longa mei oblivione capti sint, & nullis officiis meum promoverint negotium: modo scribo ad ipsum Eminentissimum Cardinalem Mazzarinum, ut stet promissis, & una ad eundem literas commendationis mitto, uti per literas quoque certiores facio *D. le Jay & Vitray*: interea dum responsum expecto rei hujus, me tuis bea præceptis.

Datum Romæ, 22 *Aprilis*, *A. D.* MDCXLIV.

Obsequentissimus Servus,

Abrahamus Ecchellensis.

EPIST.

EPIST. LXVII.

Leo Allatius Johanni Morino Nonnulla quæ ad figuram Ecclesiarum apud Græcos & eorum Liturgias spectant discutiuntur, de Pœnitentiæ quoque ritu apud Græcos etiam nonnulla.

Clarissimo & Doctissimo Viro Johanni Morino Leo Allatius F.

ERuditissimam Epistolam tuam, in qua de veteris Ecclesiæ partibus plura doctissimè disseris, & conjectaris, maxima cum voluptate legi; & reconditiorem Ecclesiasticæ Antiquitatis Doctrinam admiratus, ingenuè fateor, nihil in ea esse clausum, quod à te apertissimum factum non sit. Si quid tamen in re ambigua mihi conandum esset, dum Recentiora cum Antiquioribus, quæ penitus immutata fuisse nemo diceret, confero, dicerem Tabulatum Bematis ab eo quod Narthecis erat, quàm longissime absfuisse, non materia quæ eadem utriusque esse potuit, sed mole: Narthecis enim homine depressius erat, Bematis totam Sanctuarii faciem occupa-

pabat; adeo ut tantum non omne occluderet, nihilq; reliquum faceret, quod apertum Christianorum qui officiis intererunt, oculis objiceretur: quæ enim in Sanctuario fiebant, tanquam in remota & occulta templi parte præter Sacerdotes non tantum corpore sed oculis etiam alios adire nefas erat. Ideo omnia Tabulata suis etiam velis contegebantur. Et tantummodo ea pars patebat, quæ foribus adapertis, sed media potissimum offerebatur, quæ non usque quaque adaperta est, sed velo etiam contracto, parte sui inferiore duabus portulis sese in medio conjungentibus, præter quàm cùm introitus fiant, & Sacerdos egreditur, & remeat, & Christi fidelibus Sacra Mysteria elargitur, semper occlusa conspicitur.

In Ecclesiis Plebanis in quibus unus est Sacerdos, etiam extra dies Dominicos, & Festos, aliis feriis sive ita postulante populo, vel eleemosyna data ad id compellente, vel religione etiam propria, Sacerdos si ita libuerit, Liturgiam celebrat. Hinc fit aliquando, ut singulis diebus, nullo intermisso Missa habeatur; & quadragesimali tempore, cùm libuerit Sacerdoti præsanctificata offeruntur, sin minus decantatis Vesperis, & aliis officiis absque præsanctificatorum Missa domum regreditur; observavi tamen in Ecclesiis Plebanis plures in quadragesima

Præ-

Præſanctificatorum miſſas, quàm in Monaſteriis & bene conſtitutis Eccleſiis celebrari: in his enim rarè Præſanctificatorum Liturgia aliis feriis, ſemper tamen Liturgia perfecta Sabbatis & Dominicis conficitur. Quare Die Dominico, cùm celebrant, numerant ſibi dies, quibus ea hebdomade Præſanctificata offerre conſtituunt, & tùm demum pro dierum numero, æquales quoque particulas conſecratas reponunt. Eſtque in his ordo apud illos ordinem non ſervare, cùm nullus Præſanctificatorum certus numerus præſcribatur, ſed omnia ex arbitrio Sacerdotis celebrantis pendent.

De forma Eccleſiarum illud etiam obſervo, non omnes fuiſſe quadratas oblongas, & tantummodo Brachiis in Auſtrum & Boream protenſis Crucis ſignum expreſſiſſe, cujuſmodi ſunt pleræque in Italia: cum illæ quas σταυρωτὰς, ſive σταυροειδεῖς, nuncupant, perfectam omnino crucem quatuor æqualibus partibus in medio coherentibus efficerent; quod hodie manifeſtè conſpicitur in oppido Armoliæ in Chio inſula: in eo enim ad hunc diem Vetuſtiſſima Eccleſia conſpicitur immenſis ſumptibus extructa, quæque ad crucis perfectam ſimilitudinem quatuor Brachia in longum æqualiter protenſa in media trulla colligat. Hinc mihi autumo formam quam nomine præferunt, non in fornicibus & ar-

cubus, atque parte sui superiore; sed inferiore etiam & pavimento, & qua innituntur structura reddidisse. Confessio Græcorum recentiorum in Insula Chio & ferme aliis insulis quomodo conficiatur, exponam: nam de aliis Græciæ partibus mihi non liquet, & forte etiam ibi alius modus observatur. Confessionem auditurus in Ecclesia sive etiam domi, appenso Peritrachelio, sedet; Pœnitens sive mulier sive vir in Scamnulo penes eundem accumbit, aperto capite, reverens & totus ad pietatem compositus. Post preces à Sacerdote in pœnitentem effusas, & exhortatiunculam ad promptè peccata omnia confitendum, narrat pœnitens quidquid præter jus fasque admisit. Postmodum & Sacerdos interrogans memoriam vellicat, è qua si quid elapsum est in mentem reducit. Confessione completa, orationes illas ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων recitat, ἐπιτίμιον imponit, benedicit & dimittit. Pœnitens si ἐπιτίμιον illud est, quod ante Communioni Sacrum diem perfici potest, eo absoluto ad Communionem accedit; si plures requirat dies, licet id non exsolverit, communicat tamen, postea reliquum absolvit: nisi a Sacerdote injunctum fuerit, ut non nisi completa pœnitentia ad Eucharistiæ Communionem accedat: tunc enim omnino obedit, nec communicat; Quemadmodum & cum ob aliquod enorme

enorme peccatum jussu Sacerdotis a communione prohibetur. Nec alium ipse pœnitentiæ usum jam dictis in locis observavi: habent tamen quædam alia minoris momenti, sed his satis interrogationibus Morini occurritur. Curavi ut tam quæ Simeon Thessalonicensis in Dialogo de Sacramentis, de Pœnitentia disserit, quàm quæ Johannes Monachus, qui se Basilii Magni discipulum nuncupat, in opusculo de pœnis pœnitentibus infligendis enunciat, ex Codicibus Vaticanis exscriberentur, eaque ad te deferenda Patri Germano, qui tuas mihi reddidit litteras, consignavi; ex scriptorum Græcorum inopia sive socordia quæ non nisi magno pretio in Vaticanum expellitur, in causa fuit, ut hoc tempus omne, ante quam voluntati obtemporaretur tuæ, insumeretur; quod brevissimum fuerit, si tempora expendas, & quibus hæc nostra Europæ pars urgetur incommoda. Si quid ergo interim opus est, impera: ero memor & diligens, ut quæ imperes, compareant. Vale mi Morine, Vale, & tuum Leonem, tui obsequentissimum, ut facis ama.

Romæ, Die D. Athanasio sacro,
CIↃIↃCXXXIIII.

EPIST. LXVIII.

Johannes Morinus Lucæ Holstenio libros, quos tunc meditabatur, edendos memorat; inter quos aliqui sunt nondum editi, de Jesuitis & *Arnaldo* aliqua.

Clarissimo Viro Lucæ Holstenio Johannes Morinus. *S. P. D.*

MAxima sane lætitia perfusus sum, cùm mihi redditæ sunt litteræ tuæ: intra illummet ferè diem litteras ad te Eminentissimumque Dominum nostrum meditabar. Hoc tempus ante aliquot menses avide exoptabam, pacem scilicet in Italiæ penetralia atque adyta redivivam & confirmatam, quod nunc publica fama omnibus innotuit. Eminentissimum Cardinalem tot negotiis, præter omnium Ecclesiarum solicitudinem, domi militiæque occupatam meis literis interpellare nonnihil subverebar. Verùm nunc moras omnes rumpendi alteram mihi causam præbes, cùm literis tuis mihi significas optimum Cardinalem me beneficio Ecclesiastico donatum velle; maximas illi gratias habeo, utinam referre possem; licet ab eo acceptando

ptando nonnulla deterreant, Bella ſcilicet quæ regionem illam circumſtrepunt, deinde reſidentiæ,quam vocant, obligatio ; ejus tamen Eminentiæ me divinctiſſimum fateor, & profiteor : eam enim video & ſentio continuam mei curam gerere, nec unquam mihi deeſſe ; ſed occaſionem. Ad Eminentiſſimum Cardinalem ideo reſcribo, ut non acceptati beneficii rationem reddam,ſimulque,qua poſſum obſervantia animi mei gratitudinem teſtatam illi faciam. Te vero ut quod facis facere pergas, vehementiſſimè rogo, hoc eſt, ut mei ſemper memor ſis, ſæpiuſque Eminentiſſimum Cardinalem mei memorem facias, qui pluris quam ego, te, tuaque ſtudia faciat, qui fortunatiora tibi optet, & voveat, neminem habes. Quod ſpectat ad ſtudia mea, de quibus me interrogas, paucis ediſſeram. Quatuor varia opera prelo fere matura ſunt, quæ σὺν θεῷ, hoc ordine ſum editurus. Primum antiquam Sacramenti pœnitentiæ praxim complectitur, quæcunque in ea adminiſtranda duodecim ſeculorum ſpatio tam in Oriente quam in Occidente variata ſunt, explicat ; Opus ab Annis viginti duobus a me — inchoatum, cui ſæpius adornando incubui, à quo etiam ſæpius materiæ difficultas me deterruit : quidquid enim mihi antiquorum Volumina diligenter verſanti in hac cauſa occurrit, exſcribit, & quo quæque

res ordine illo sæculo & eo climate administrabatur, describit. Ab octo fere mensibus nihil aliud elaboravi, nec nisi Coronide impositâ huic operi insudare desinam, spero cum anno finiente finitum iri. Secundum est de Antiquis Christianorum Ecclesiis, in quo earum figura delineatur, variæ partes narrantur, sedes in eis sacerdotum, Clericorum, Monachorum, Fidelium, Pœnitentium, Virorum, Mulierum demonstrantur, quid in Ecclesiarum figura, partibus & sedibus ab Apostolorum tempore hactenus tam in Oriente quàm in Occidente variatum explicatur. Hoc in opere plurimum me adjuverunt Leonis Allatii viri eruditissimi monita & lucubratiunculæ aliquot, in iis potissimum, quæ hodiernas Græcorum Ecclesias spectant. Hoc opus quoque fere ad Umbilicum perductum est. Tertium Sacras Episcoporum, Presbyterorum, & Inferiorum Clericorum ordinationes juxta Latinos, Græcos & Syros ex antiquorum testimoniis & vetustissimis Ritualibus explicat, de quibus olim tecum multa. Hoc opus & primum pepererunt secundum: sentiebam enim sæpius de utroque me bene philosophari non posse, Ecclesiarum figura & sedibus non perspectis. Postremum est de Textu Sacro Hebræo, in quo præsertim quidquid unquam Rabbini, Talmudici, Masorethæ, & qui eos secuti sunt Gram-

Grammatici, intentus, emendationem & Criticen elaborarunt, Latinis hominibus aperitur. Eruitur quoque Talmudis, Masoretharum Grammaticorum & fere omnium Librorum qui apud eos antiqui habentur æra vera & à falsò attributa antiquitate vindicatur, & alia pleraque hujus generis, quorum Catalogum in Biblicis meis exercitationibus edidi ante septennium, completum opus licet vastum; in hoc opere si S. Hieronymum excipias, vix unquam Latini aut Græci colloquuntur; multa mihi sunt præterea partim collecta, partim polita, quæ spectant ad Jurisdictionis Ecclesiasticæ nostratibus a Laicis Usurpationem. Usurpationum origines, occasiones & progressus in hunc usque diem demonstro: quid ab annis paulo minus quadringentis unoquoque tempore additum est, qua ratione lites in iis rebus instruebantur, quousque progrediebantur, ubi subsistebant. Hoc est quadripartitum; antiquissima usurpatio est actionis possessoriæ, quæ realis est in Ecclesiæ bona, ipsumque Ecclesiasticum titulum. Hanc secuta est actio personalis in Clericos minores, Civilis primum deinde Criminalis, postea in Sacratos quoslibet Clericos, quæ nondum Episcopos invasit; licet id sit aliquando tentatum: hanc Usurpationem Pragmatici nostri nomine delicti privilegiati intelligunt. Tertia respicit appel-

 lationes

lationes ab abusu dictas, quibus judicium Ecclesiasticæ Sententiæ Laico Tribunali subjiciuntur. Quarta actiones, quæ de validitate aut invaliditate Matrimoniorum intenduntur, quarum prima initia emicuerunt ante annos circiter 45. atque a decem annis invaluerunt.

Prodiit Arnaldi liber 15. Episcoporum & Lectissimorum 20 Sorbonæ Doctorum Testimoniis commendatus: insurgunt tamen Jesuitæ & in eum publicis prædicationibus ut in Lutheranum, Calvinianum, & quid non invehuntur: cum autem ad Pontificem provocandum esset, qui de Autore & approbatoribus judicium ferret, potestates Mundi advocant ut eorum Autoritate & Liber & Autor & ipse Approbatores, si fieri potuisset, opprimantur: Verum ipsis accidit quod minatur Euripides in Andromache, θυμούμενος δὲ τεύξεται θυμουμένων.

Parisiis, 3. Non. Junii, 1644.

EPIST.

EPIST. LXIX.

J. Henricus Hottingerus Simeoni de *Muis* Defenſio Veritatis *Hebraicæ* adverſus *Johannem Morinum.*

Viro admodum Reverendo, Excellentiſſimo, & Digniſſimo D. Simeoni *de* Muis *Sacrarum Hebræarumque Literarum apud* Pariſienſes *Profeſſori Regio Celeberrimo Inſignis Eccleſiæ Sueſſionenſis Canonico & Archidiacono, Domino plurimum honorando.*

Salutem à Domino

Vir Excellentiſſime,

MIraberis forte unde hæc audacia, quod homo tibi ignotus, nulloque literarum commercio familiaris, occupatiſſimum te & ad maxima quæque natum inſulſa & rudi Epiſtola detinere atque compellare auſim. Sed deſine mirari: humanitas tua aliis probata, egregia eruditio, conſpicua literarum monumenta, & ſi quæ ſunt alia, quæ in te emicant; faces porrò, quas ad tale quid audendum ſubinde addit Vir Clariſſimus mihiq; amiciſſimus D. Johannes Buxtorfius, tandemque ὁμοτεχνία & cauſæ quam pari

Zelo

Zelo defendimus, communio, pudoris repagula rumpere, teque brevi Epiſtolio ſalutare perſuaſeru t. Pauci ſunt anni cum invitus percepi eſſe Pariſiis hominem verè καινοτομοῦντα, & novaturientem, qui intempeſtivè admodum erepto manibus noſtris Codice Hebræo Authentico, ſufficere Samaritanum χθὲς καὶ πρώχθες, in has noſtras oras illatum tentet. Dolui magis, cum fama jam percrebuiſſet tantâ eum hoc σοφὸν φάρμακον, imperitioribus propinaſſe calliditate, ut non contemnendum apud multos fuerit conſenſus periculum. Mox tamen ſubiit mentem non permiſſurum Deum ut paradoxa, impia, magnamque malorum Lernam à tergo relinquens hæc Sententia locum aliquem in Eccleſia Dei inveniret. Neque ſpe excidi mea; monebat enim tum te, Vir Clariſſime, & ad ejuſmodi ſtudia nate, Patrocinium veritatis ſuſcepiſſe feliciterque pullulans hoc folium radicitus evulſiſſe. Sed ne Morinus exiſtimaret ſibi apud omnes Tropæa deferri, unum te reluctari; operæ pretium duxerunt Viri docti hunc juſtæ contentionis funem ulterius trahere & ex ipſius Pentateuchi Samaritani natura eruere quam ſit οὐδὲν ὑγιὲς in omnibus iis, quæ callidè molitur & μαργαίνει adverſarius Morinus. Cùmque ipſemet ego in Belgio opportunam Pentateuchi illius vitioſiſſimi perlegendi nactus eſſem occa-

occasionem, protenus vidi causæ falsitatem. Unde facilius etiam amicorum monitis in hanc fui pertractus palæstram, quod Juveni mihi, ad Gigantem ejusmodi contremiscenti omnem timorem excusserant evidentissima & ἀναντίῤῥητα, quæ cum cura inde collegi argumenta. Copiosior & δεινότερος esse potuissem, nisi nodo huic sufficientissimum Cuneum opposuisse jam alii me censuissent. Quod si vero neque ista Cordatis sufficiant, dabo operam, ut aliàs armis validioribus utar & adversarium ad ἀπορίαν redigam. Prævideo quidem quam versutè & callidè argumenta mea, tanquam nihil contra se facientia, sit accepturus, sed didici jam τὰ κρησσεύγλα hæc parum morari. Clamitet licet in Apologeticis & ad nauseam usque inculcet injuriam sibi fieri ab omnibus, qui Canonizationem Pentateuchi Samaritani sibi impingant; credat tamen & certissimè sibi habeat persuasum, neminem, nisi planè pro cerebro habeat fungum, hoc, qui vel per transennam ejus sesquipedalia & phalerata in Pentateuchum hunc eructata verba legit, admissurum. Novi enim doctos, indoctos, Gallos, Belgas, Anglos sine ulla exceptione hujus monstrosi dogmatis Morinum insimulare. Tibi vero, Vir Excellentissime, has contra Communem Adversarium elaboratas Lucubrationes mittere volui, ut & tuo judicio subjicerem,

jicerem, & quid ad hæc Morinus exceperit excipereve cogitet, recognoscerem; παῤῥησίαν debito & devoto in te affectu natam condona, & in amicorum tuorum numerum infimum me esse dignare. Vale igitur in Domino, causæ nostræ meique memor.

Raptim Tiguri d. 22. Maii, 1645.

Excell. T.

Addictissimus,

Joh. Hen. Hottingerus.

EPIST.

EPIST. LXX.

Johannes Morinus Buxtorfio Libellum potius quam Epistolam scribit Puncta Vocalia apud *Judaos* recentia esse plurimis ostendit, loca quædam Rabbinorum a se Interpretata vindicat, de *Masoretis* nonnulla, de *Carræis* ex eorum libris *M. S. S.* similiter ac de *Judeorum* Grammaticis observationes Criticæ.

Viro Clarissimo Johanni Buxtorfio Johannes Morinus.

GRatissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas mihi reddidit R. & eruditissimus Pater Mersennius. Ecqui aliter poterant? Ecqui magni te semper facio? cui nomen tuum ab Adolescentia & notum fuit & amicum, ab Adolescentia enim Patris tui literarum Hæbraicarum peritissimi libris evolvendis incubui. Hunc adolescens præ cæteris elegi, cujus ductu & auspiciis Literas Hebraicas edicerem: ideo hactenus cum Hebraicè aliquid legendi aut commentandi fert animus, si qua difficultas obversatur, illius

illius libros, ut mihi præ cæteris familiares, ſtatim requiro: quum igitur Patrem tuum tanti fecerim, non potui filium magni non facere, filium Patris veſtigia tam ſedulo & honorificè prementem. Quapropter & mihi jucunda eſt & optata advenit Amicitia tua, poteſque à me ſperare quidquid à vero & ſincero amico fas eſt ſperare. Acrius æquo non ſemel in uno Libello Scripta mea pupugiſti; obiter equidem ſed modeſtius poteras in eum ferri, à quo nunquam læſus ſed laudatus fueras in eo ipſo Libello, cujus interpretamenta quædam diſcutienda ſuſceperas: quater enim aut quinquies in eo de te aut Patre tuo datâ occaſione verba facio, ſed ſemper cum laude & honoris præfatione; gratitudo enim Patri debita in filium diffundi debuit. Nec laudaſſe poſt lectum librum tuum me unquam pœnituit; veritatem & virtutem amaſſe & cohoneſtaſſe viro bono ſatis ampla merces. Alienum à me animum tuum facile tuli, cùm alienationem non omnino tuâ ſponte, ſed ab alio incitatum, concepiſſe crederem; ille enim ira velut œſtro quodam in me penitus inimicos ubique mihi quæ ſivit. Baſileam, Lugdunum Batavorum, atque ad alia loca ideo ſcripſit, ipſi defuncto bene nunc precor ut viventi bene ſemper precatus ſum, qua ratione tantam ipſius offenſam meruerim, divinare nunquam potui,

potui. Ante ſcriptas Samariticas meas exercitationes amici eramus. Atque non abs re audeo dicere, bene de ipſo meritus eram; in me tamen indignabundus admodum ſcripſit. Nec ſcripſiſſe contentus eas ad Sorbonam detulit, velut impietatis cenſura inurendas; Verùm me neſciente res cum deridiculo ab omnibus fere excepta fuit: Paulo poſt animadverſiones in præfationem, quam editioni 70 Interp. à me inſtauratæ præfixeram, virulentas in lucem emiſit; Hæc omnia paſſus, nec verbo quidem injurias illatas repellere cogitavi: Aliquot poſt annos Exercitationes meas publicas typis mandari curavi, ubi ne verbulo quidem ipſum appetii; in eas tamen inſurgit famamque meam dilacerat. Tacitus hæc & lego & ab aliis audio & tacere ſemper decreveram, quanquam ſcribendi materiam & inſultandi campum quærens, mihi varia imponeret; Abruperunt tandem ſilentium meum, horrenda quædam opinionum monſtra, quorum me accuſarunt homines duo, in me præfationemque meam ſordidiſſimarum injuriarum plauſtra debacchati; Flores enim quibus caput meum coronant ſunt ejuſmodi; me vocant belluam inſanam, rabie percitam, monſtrum quod Judæi quoque execrantur, hominem infinitæ ſtoliditatis, deſperatiſſimæ vecordiæ & pleraque alia non diſſimilia; Cum igitur his hominibus,

minibus, licet in eorum libro nullum extaret eruditionis specimen, respondere decrevissem, de censore meo aliquid obiter perstringere necessarium judicavi, ne de simili materia scribens, quæ mihi imposuerat, admittere viderer.

Hæc paucis mi Buxtorfi, ut scias quoties, & qualibus aculeis lacessitus defensione tandem aliquâ usus sum, atque etiam ut hinc colligas, quibus conjecturis persuasus credidi, te non omnino sponte, sed ab alio commotum in me nonnulla durius scripsisse. Sed amicitia, quæ inter viros bonos & literarum studiosos esse debet, redintegraturi, mittamus hæc omnia, & æternâ oblivione deleamus.

ἔπος δὲ εἴ περ τ᾽
δεινὸν ἄφαρ τὸ φέροιεν ἀναρπάξασαι ἄελλαι.

Vertere stylum proponis, bene est, sed aculeatum tantum verti velim: amicè reprehendi amo, quoties id feceris bene de me mereberis, sive id jure facias sive injuria. Studium enim amici corrigendi, licet forsan aberret boni semper est consulendum: Id sane ab unoquoque, etiam inimicissimo non ægre fero; Nonnulli minimè amici me citato aliter senserunt, nihil illis succenseo: Velle suum cuique sit, modo & nobis; Nusquam factum est ut omnes homines

mines in unam ſententiam ſimul conſpirarent. Sed aliud eſt diſſentire, errantem in viam humanitus manuducere; aliud verbis inſidiari, calumniari, ſcommatis & atrocibus dicteriis proſcindere. Et à nemine & in quacunque re corrigi refugio, ſed omnium minime in cauſa Hebraica. Illud enim ſtudium nunquam niſi raptim operíſque ſubciſivis atque animi gratia amplexus ſum. Et nunc annus completur ſeptimus, cùm Hebraicè prorſus nihil legi: pluráque Hebraicè hujus Epiſtolæ componendæ cauſa quam ab integro ſeptennio legi & verſavi. Quapropter aberraſſe ſæpius potiſſimum in exercitationibus meis Samaritanis non dubito. Magnam enim earum partem currente prælo edidi: cujus cauſas reddidi in præfatiunculo ad lectorem. De inde tanta authorum rerúmque Hebraicarum varietas refertur, id pro maximâ parte, neceſſariò poſtulante, ſubjecto quod illuſtrare mihi propoſueram, ut omnino credam fieri non potuiſſe, quin ſæpe hallucinatus fuerim. Nonnulla commemoras, grato & officioſo animo hæc accipio. Verum ſi aliquando interpretationis meæ aliqua ratio ſuppetat, paucis tibi proponi ægré ne feras, ſententiæ R. Iſmaelis in פרקי אבות recordatus אל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה. Primum occur-

 rit

rit me sensisse, Judæorum majorem & saniorem partem asserere, hodiernas litteras suas, esse ab Esdra traditas, atque in locum veterum substitutas, atque hoc ut probem, Judæorum testimonia, aut non satis intelligere, aut eo contorquere. Relege & compara quæ scripsi, deprehendes me nunquam pronuntiasse, majorem Judæorum partem sentire literas hodiernas in locum veterum absolutè substitutas esse, ita ut major eorum pars crederet hodiernarum ante Esdram nullum prorsus usum fuisse. Contrarium *cap.* 3. Exercit. 2. multis paginis ostendi, scilicet à fine *p.* 140. ad finem *p.* 147. plurimos Rabbinos sentire librum legis à Mose scriptum & in arca conservatum & similiter duas legis tabulas hodiernis characteribus fuisse scriptas : Idque decem Rabbinorum testimonio confirmavi. Verùm quum trium opinionum Judaicarum, quas ibi retuli, hæc sit una, postquàm illam à priore distinxi, adnotavi primùm multos habere authores, deinde parum à prima differre, denique nonnullos illius authores plurimum se torquere, ut autoribus prioris videantur non contradicere, ut legere potes, *p.* 139. ideo primam quam *cap.* 2. & 3. explicavi, simul cum secunda velut unam sententiam *p.* 98. accepi, eo quòd secunda fateatur omnem scripturam Judaicam, civilem & religiosam ante Es-

Eſdram fuiſſe Samariticam, librúmque legis tantum excipiat. Exceptionem illam parum curavi, & veluti plane ridiculam, pro nulla, juriſconſultorum more, judicavi. Id eo ſententiam hanc ut propoſito meo conducentem, quod erat, omnem ſcripturam Judaicam civilem & ſacram fuiſſe Samariticam cum magno autorum numero retuli. Alia enim ſcriptura, ſi aliqua fuit ejuſmodi Judæis ex ſecundæ ſententiæ autoribus nunquam fuit uſualis, ſed à Moſe ſemel uſurpata in adytis templi conſervata fuit ab omnium Judæorum etiam ſacerdotum remota oculis. Sed *cap.* 4. in quo ſpecialiter primam ſententiam, ex Judæis Neotericis demonſtro, præciſè dico, *pag.* 123. potiorem eſſe; de approbantium multitudinem ſileo. Quod ad librum tuum attinet, ante aliquot menſes, illum ſemihorulæ ſpatio in manibus habui, & folia evolui, tantum quæ in ſcriptis meis notares quæritans, quapropter quid de his rebus reverà ſentias, nihil apud me ſtatuere poſſum.

Secundo notas, *pag.* 18. מנדים. Ignorare non poteram Rabbinis ſignificare *excommunicationem*, qui Exercitat. Eccleſiaſt. *lib.* 2. Qui eſt de antiqua praxi cenſurarum in clericos, quas aliquot annis ante Exercitationes Samariticas edideram, ex Elia Levita docueram, tres eſſe apud Judæos Excommu-

nicationis species ·נדה· חרם· שמתא· sed cum Rabbinis etiam, *expellere*, *removere*, significet, hanc interpretationem alteri prætuli; eo quod non ageretur simpliciter de excommunicatione, sed etiam de ingentis exercitus expulsione, deinde *excommunicare* infert *fugare* & *expellere*, quæ verba excommunicationis effectum paulo clarius exprimunt Denique omnes testimonii periodi de excommunicatione & anathemate diserte loquuntur. Nihil ideo necessarium est, per מגרים eam exprimere, sed excommunicationis effectus fugam & expulsionem.

2. Ais notari debuisse *non vobis & nobis*, *&c.* desumptum esse ex Esdræ. 4. v. 8. lector curiosus potest hoc ex concordantiis eruere, non semper vacat interpretibus hæc inquirere, nec semper ad manum concordantiæ, aut ista suggerit memoria. Tam rigidam ἀκρίβειαν nec curavi, nec curare velim, cum præsertim ad sensus interpretationem nihil faciat.

3. In tertio loco peccasse fateor, sed nulla sensus, licet aliqua perspicuitatis, jactura. Illud enim — וישלח ספרי non autoris, sed scripturæ verba sunt quæ interpretatur. Deinde illud והעתיקה scribendum erat והעקיקות ut est in textu Aben Esdræ. Sed dissertissimè interpretatio mea fert, libros illos omnes fuisse ἐκτύπους & copias

pias unius illius libri à Mordochæo ſcripti.

4 Ex *pag.* 80 בבואה male verſi *introitum*, ſignificat enim *imaginem* vel potius ibi perſonam hominis qui ſe ipſum in ſpeculo videt, ita loqui ſolemus, unde Virgilius, *non ſum adeo informis nuper me in littore vidi* Ideo ſtatim colligit אתה משנה עצמך *mutas te ipſum perſonam tuam*,&c. Clara hæc ſunt ex lectione textus. Significatio umbræ quam illi das textui convenire non poteſt. Legi Rabbinum quemdam Nephtali Herts dictum, qui voces difficiles Midras Raboth & Megiloth explicavit, interpretatur ſimiliter צל ſed argumento textus magis favet *introitus tuus* quàm *umbra tua*. Eodem ſenſu legitur בוביא in eodem *Midras Raboth* ſuper numer. Paraſcha 10. verſus finem כאותי אתה ביביא שלי בתוך חמים ופחן יצרי

5. Ex *pag.* 265. Librum iterum conſului, omnia ſe habent ut ea excerpſi hæc verba præcedunt excerpta בחכן כתוב במסרת הד פוס הנון הפוכה וכך רשי וכן כתוב בפירו שהתורה המוזהס לרבינו שמשון ואנכי וכו ut in libro meo. Cum his verbis habes omnia prorſus quæ autor in hac materia. Fortè דאקי pro תאנים vel potius ראקי eo quod litterarum capita ſubtiliſſimis lineolis & ſpinulis quas תגין vocant coronantur.

 6. Ex

6. Ex *pag.* 320. Nonnihil miror te reprehendere quod eo loco verterim נתהוה *subſtitit* & dicere vertendum *generata eſt.* נתהוה האור ſignificat proprè *facta eſt lux.* Sed immediate dixerat—ויהי אור *& facta eſt lux*, igitur repetendum fuiſſet *& facta eſt lux.* Deinde non feciſſet ſatis hæc interpretatio menti Abarbinelis, qui non modo contendit lucem qualitatem ſine corpore factam, ſed etiam ſine corpore aliquandiu ſubſtitiſſe. Melius igitur per verbum redditur ſignificans aliquam ſtatus conſiſtentiam. Si interpretemur *facta eſt* aut *generata*, vis ſenſus minuitur.

7. Ex. *pag.* 356. Ais apud Cozri בחליף ההקש ſignificare, *præter rationem.* Patere quæſo ut te quod ſentio non celem: Si *ratio* benè quadrat τῷ *præter* vel *contra* non bene quadrat τῷ ההקשה nec etiam textui interpretatio tua. *Sed quid dices cum littera aliqua nonnunquem in libris reperitur contra vel præter rationem.* Neque eſt contra rationem, ut in צרו legat ר pro ד & ſæpiſſime ut omnes notant in ejuſmodi literarum ſimilium permutatione,utrumq;textus pati poteſt. Autor iſtius libri præfert צרו per ר Aben Eſdra præſert צדי per ד. utrumque tamen amplectitur,quia neutrum eſt præter vel contra rationem, ut ex ipſo ibidem notavi. Quapropter hæc apud me conſiderans, difficilem

cilem dixi permutationem, quia in ejusmodi difficile judicatu est, quæ litterà in dictionibus illis sit præferenda, & existmavi in textum irrepsisse aut abundare ה; atque hic sensus optime textui convenit, in quo pergit autor difficultatem Caraitæ proponere qui traditionem non amplectabatur. Recte equidem interpretaris ויצא מן ההקשה *egredieris ab analogia*, sed, ויעאמן & בח׳וף non video qua ratione idem significare dici possint. Deinde illud prius optime textui convenit, in quo agitur de Grammaticationibus heteroclitis, sed quod legatur צדו vel צרו vario est lectio non grammaticatio, in qua semper aliquid regulam non servat. Nihil enim in צדו vel צרו irregulare est.

Nunc tamen textum perpendens facile existimarim ההקשה legendum & secundum litteram esse vocis formativam, & interpretandum, *rationem, opinionem:* ideo בחלוף ההקשה significare *cum permutatione sive varietate rationis*, hoc est, *quid dices cum littera reperitur in libris cum variante ratione*, id est, ubi ratio de utraque lectione reddi potest. Hanc interpretationem confirmare videtur id quod sequitur, si in ejusmodi dominatur ההקשה, *ratio*, id est, si ratio & opinio propria dominatur, &c. Ita interpres intellexit. Verum si oculo amico ista consideres, quidquid ההקשה sig-

nificet, nihil prorſus officit argumento. Probo enim ex Cozri, Judæos aſſerere variarum lectionum numerum eſſe innumerum. Poſtquam Cozri duo exemplo retulit in צדו & נפשי ſcribit alia eſſe quæ numerari non poſſunt. Atque hoc unum volui quod conſtat, quidquid, de ההקשה dicatur.

8 Ex. *pág.* 345. Miror qua ratione mihi imputes, dixiſſe Commentatorem Cozri Maſſoram improbaſſe, quum de eo ne verbum quidem ſcripſerim, ex eo tantum docui multos antiquos Rabbinos Maſoram improbaſſe. At ut vides non ſequitur. Commentator Cozri refert, multos Rabbinos hoc improbaſſe; ergo & ipſe improbat. Referunt Auguſtinus, Epiphanius,&c. Multos hæreticos divinitatem Chriſti improbaſſe, ergo & ipſi Auguſtinus, Epiphanius, &c. Eam improbant; immo non ſolum hoc non dixi, ſed plane contrarium collegi, *ita deinde Maſorethærum diligentia ſentiebant Judæi, &c.* At commentator ille nuperus autor eſt. Idem eodem modo colligit Pater tuus Cap. 20. comment. Maſoret. Cenſor meus ex eodem loco aliud mihi imponebat, Ephodæum Maſoram improbaſſe, ſed oculis ira faſcinatis, eorum quæ aſſerui nihil videre potuit.

9. Ex

9. Ex eadem *pag.* De ſenſu contendis libri Cozri eo loco. Ego ſane aſſentiri tibi non poſſum. Longiori ſermone opus eſt quam ferat epiſtola. Paucis dicam. Duo ſunt controverſiæ noſtræ capita. De ſenſu verborum unum, alterum de autoris mente & ſcopo in hac diſputatione: In utroque parte verbis meis, toto cælo aberrare mihi videris, ut ego tibi. Quod ad prius attinet, illud בדברי חובה quod interpretatus ſum *in re damnabili*, tu vero *in re debita & honeſta*, pater tuus interpretatur *in re culpabili & inutili.* Sic intellexit commentator Cozri, ut ex adnotatione ad illa verba. כמושהיו רבים מונים עניכם *multi fuerunt ejuſmodi vituperantes opus & induſtriam eorum.* Quod probat ex Ephodæi teſtimonio. His accedit & cenſor meus. Deinde vim afferre mihi videris huic voci הקראה quam interpretatis *videtur ne tibi.* Eſt enim concluſio ex præcedentibus collecta, ideo eſſe non poteſt interrogatio dubitantis, ſed affirmantis & colligentis, *numquid vides, &c.* ut paulo poſt idem autor cap. 35. התראה כאשר אמר להם חחדש הזה לכם ראש החדשים. Ita etiam eſt interpretatus pater tuus. Obſtat denique ratio totius contextus, eſt enim ſenſus juxta tuam ſententiam, *videtur ne tibi quod opus eorum in hoc vanum fuerit, aut occupatio circa*

rem

rem debitam. At en toto contextu constat Karaitas literæ punctis mordicus inhærere. Quamobrem igitur interrogat Rabbanista Karaitam, án punctatio, &c. sit inutilis, cum non modo utilem & ante & post interrogationem illa Karaita falsus fuerit, sed etiam à Masorcthis divinitus adjutis fuisse inscriptam? Unde colligit autor adversus Karaitam, eos omnes qui fatentur legem punctis, &c. ornatam, esse legem Mosis, obligari ad fidem traditionibus habendam. Cozri in Karaitam ibi agens fatetur suos id asserere, sed postquam legem sic perfectam deprehenderunt, opus non esse Cabbala sive traditione, sed textui tantum divino esse adhærendum. Postea multis docet autor, etiam positis punctis, propter dictiones ipsas adhuc traditione opus esse, immo traditione magis opus propter verba ipsa, quam propter punctorum inscriptionem & sic Karaitam undequaque urget, & ad traditionis confessionem adigit. Librum habes, ideo verba nihil est necesse describere.

Verum ponamus illa verba esse ut censes intelligenda, nihil sententiæ mea officiunt: sequitur enim autorem Cozri Masoretharum opus utile judicasse quod certe libentissime fateor, & falli plurimum Judæos qui aliter senserunt. Rem distinctius explico. Opus Masorethicum triplex est vel litteras respicit

cit vel puncta & accentus, vel varia alphabeta & dictionum series, vel numerationes. Duo priora, primum præsertim utilissimum fuit. De secundo distingui posset, sed quia accentuum magnus ille numerus ipsorum Musicæ inservit, demus nullum horum esse inutilem, tertii non est eadem ratio. Multa enim continet plane inutilia. Sed eorum maximam partem non composuerunt Masorethæ, neque qui textum biblicum recensuerunt neque qui puncta infixerunt. Demus Judam illum omnia comprobasse. Ex ipsius verbis sequitur evidentissimè, Puncta, &c. per Cabbalam conservata, & tandem Masorethas ea inscripsisse. Quæritur an Masorethæ illi, fuerint Rabbini Synagogæ magnæ, an homines longe posteriores. Non intellexisse priores, est manifestum, ex eo quod traditionem ex punctorum infixione probat:. si enim in confesso apud eos fuisset, Esdram & socios ejus, puncta & accentus inscripsisse, nullum plane fuisset argumentum, licet enim à Mose ad Esdram traditio punctorum & accentuum ejusmodi continuata fuisset; per Esdram qui Propheta erat, utrique parti ex æquo acceptus, extincta fuisset traditio. atque ex בעלי פה facta fuisset illo momento בכתב nullusque fuisset locus argumento Rabbanistæ contra Karaitam. Nihil enim Deus ad scripturæ com-
ple-

plementum, post Esdram traditioni reliquisset. Hæc pro epistolæ modulo diffusè nimis. Propterea cætera paucis.

Petis, quem Karaitarum librum habeam? unicum habeo, qui in legem commentarius est manuscriptus, in folio non admodum magno, tres digitos aut circiter crassum: scribebat An. Chr. 1299. liber inscribitur ספר המבחר autor R. Apharon filius Josephi. Ex eo autore manifestum est, Karaitas omnem scripturam veteris testamenti, non secus ac alii Judæi, amplecti. Solicitos admodum esse in explicandis Masorethicis & Grammaticis criticis, Talmud & Misnam non admittere ut regulam fidei, verum utilem sæpe ad Scripturæ illustrationem. Eadem est illis plane cum aliis Judæis, quos Rabbanistas vocant controversia de scriptura & traditionibus, quæ est Catholiciscum Lutheranis. Nonnulla excerpam ita in proemio libri, postquam adversarios obiter carpsit.
ספכו על הקבלה וכח יש לפע מים ואמרו
כנגד הכתוב שהקבלה תנצח ואם תהיה
קכ לתם בעבור לקוים מה שכתיב בתורה
לא יוכל ענות ואת ואם זה מהם ממלאות
לב סוף דבר כבר סכלות וזה מאמר כורע.
אני לא אמנע ברובי המצות שלא אוכיר
בתוך הבאיר. Addit ista מדברי המשנה
וחפצי בזה להיות כדרף ממך או חדוד
לב הקורא או יוזכר להוות ההבדל בין כאמר
למאמר

למאמר אומצא כבון או יורה על ענייו שלא
הורגש ברבים ואון כל אמריהם בלי
תועלת וה תעודדתי לוה העניין ברותי
אתהרב המובחר ישיעה שהוכיר בספר
העדיות טוכשים והשניות וכיוצא בהן ורוב
משרילי ולותינו עשו ככה ער שהרב נסיבן
נת וצלחייב לבני עמינו ללמוד המשנה
והתלמוד. Grammaticos adverſariorum nonnunquam citat ut Kimhium & R. Jonam paſſimque ut ſenſum venetur, grammatica præceptá ſolicitat. Angelos eſſe credunt, reſurrectionem mortuorum. Menſes ex viſione lunæ ſanctificant. Paſcha primúmque menſem in terra Iſraelis ex maturitate ſpicarum pronuntiant: Extra terram Cyclum Rabbaniſtarum ſequuntur. Ridet hoc Gamalielis pronuntiatum, annum intercalari propter tria, propter ſpicas, tecuphas, & fructus arborum: ridétque adhuc magis quod alii addunt, propter agniculas nondum Paſchati ſatis grandes, pontes effractos, &c. rationem hanc reddit. וירוע כי בהמבא האביב אין אפשר שאין הכל מתוקנים ולמה נוסיף עלדכרי אלחים חיים. licet ſequantur Rabbaniſtarum computum, ridet tamen eorum [illegible] in בדו *badu* Paſcha non celebrari, id eſt, v. 4; & 6. feria. בה principium eſſe non poſſe anni, &c. & demonſtrare nititur ex Eſdra, Paſcha celebratum fuiſſe in ברו differentiæ ſunt aliæ plurimæ,

plurimæ, quantum ex isto libro, tum ex variis Judæorum libris collegi, sed hanc unam præ cæteris considero quæ traditiones in genere spectat, & argumenta quibus Rabbanistæ Karaitas urgent; Judæi autem qui traditiones ut authenticas amplectuntur, seipsos libenter Rabbanistas vocant, ut & alii Karaitas.

Initium Schismatis istius à Judæis assignatur anno Chr. 740. Quidam paulo citius, alii paulo tardius, hoc est annis post Talmudis obsignationem circitur 60. Ex historiis enim & circumstantiis quas omnes referunt, & præsertim qui ad illa tempora proxime accedunt, evidentissimè demonstratur, R. Ase—Talmudis compilationem cœpisse ineunte sexto seculo, & R. Jose aliósque complevisse circa annum Chr. 680. Cum igitur Talmud Babylonicum magna apud Judæos autoritate potiretur passimque cresceret illius autoritas, Juda quidam Lumbedithanæ Schola caput הלכות גדולות composuit. Alii hoc tribuunt R. Keiaræ qui eum præcessit, quas decisiones ex Talmude velut libro authentico decerpserunt. His se opposuerunt Anan & Saul filius ejus & Karcasnæus, viri apud eos celeberrimi, ferre non valentes eandem traditionibus Talmudicis autoritatem, quæ sacræ scripturæ tribui. Hinc in eos cæteri tantum odium exer-

exercuerunt, quale unquam in ullam nationem aut ſectam.

Fateris textum Hebraicum non eſſe uſquequaque ſincerum, non vis tamen ex tranſlationibus emendari. Sane nec ego velim, id paſſim, nedum abſolute fieri: multæ ſunt cautiones adhibendæ de quibus non ſemel ſcripſi: ut in Diatriba mea de textus Hebraici ſinceritate cap. 6. & 7. poteſt & non nunquam emendari debet, verſio ex textu archetypo. Hoc ſolum ex omnibus quæ de hac queſtione ſcripſi colligere & colligi volui, non valere hanc conſequentiam, textus Hebræus vel Græcus N. Teſtamenti aliter habet quàm verſio, ergo error eſt in verſione,& ad textum Hebræum vel Græcum qualis nunc eſt emendari debet. Ratio eſt ex variis lectionibus evidens. Si enim adnotantur in Hæbræo aut Græco textu tot lectionum varietates, quare in data aliqua hypotheſi tranſlationis ab originario variantis, non poterit textus originarius eſſe corruptus ſive aliter ſcriptus quàm autores ſcripſerint. Non ſufficit igitur ad corrigendam verſionem, ſolus ab originario diſſenſus.

Grammaticas R. R. Jonæ & Jehudæ non habemus, nec uſquam illos vidi, ſicut nec Aben Eſdræ שפה ברורה aut יסוד מורא. habemus libros מאזני לשון הקדש & צחות Ephodæi

Ephodæi Grammaticam ſimiliter non habemus, ſed habemus, alios plurimos. Liber שתי ידות eſt in quarto, ſemel complicatus, craſſitiei duorum digitorum, aut paulo minus, ſed charactere exili, Venetiis anno 1618. Cuſus. In duas partes diviſus eſt ירחעני וידהמלך & unaquæque pars ſive manus continet quinque digitos 8. Libros. Primo digito nomen fecit אור תיר שתוא חגהה חתורה hoc autem fecit magna cum diligentia. Secundæ enim editionis Bambergianæ voces omnes, litteras, accentus, puncta conſideravit, & cum decem antiquis manuſcriptis, quorum nonnulli erant 500. aut 600. annorum & libris Maſorethicis manuſcriptis & nonnullis aliis comparavit. Secundo libro nomen fecit מעריך additio eſt של ערוך. Plerique jam editi ſunt, ſed correxit & adnotationibus illuſtravit, materiamque à prioribus diverſiſſimam tractavit.

Exiſtimas etiam Levitam, Judæorum omnium ſolum in ea fuiſſe ſententia, at ego cenſeo quantum legendo colligere potui, omnes Judæos qui duobus aut tribus ſæculis poſt annum Chriſti milleſimum, aut aliquid ſupra vixerunt, in eadem cum Elia fuiſſe ſententia. Ante quidem cùm nulli eſſent Grammatici, de punctis minus frequens erat apud eos quæſtio. Forſan abhinc annos

annos ducentos aut trecentos aliqui cœperunt in animum suum inducere, punctationem esse à Mose aut a Synagoga magna inscriptam. Imo miror plurimum qua ratione scribere potuisti, Eliam solum in ea esse sententia, cum scias Ephodæum testari se multos sapientes vidisse qui Masorethicum illud opus traduxerint. Idem testatur R. Jacob instaurator Massoræ in præfatione sua non longe ab initio, multos esse sapientum etiam qui nunc vivunt quorum eadem est sententia. Hoc etiam testatur Elias Levita, & author antiqui Libri Grammatici qui inscribitur à primis verbis— פתח דברי in proemio, cum à Masorethis punctatio emanaverit, sane qui de eorum opere ita detrahebant, eorum punctationem à viris Synagogæ magnæ factam esse non crediderunt. Idem colligitur ex Aben Esdra & Kimhio, qui licet Masorethas non rideant & traducant, ut alii, aliquando tamen non adhærent punctationi Masorethicæ, & nonnunquam citant antiquissimos Grammaticos & interpretes, punctationem & distinctiones Masorethicas modo deserentes, modo satis acriter reprehendentes R. Jonam & Judam & Mosen Hacohen qui annis centum & ultra priores erant R. Aben Esdra atque etiam R. Jachid Gheonem qui omnes illos ut dignitate ita tempore antecedebat. Certissimum

hoc argumentum eſt Judæos omnes tum temporis exiſtimaſſe, Maſorethas Rabbinos fuiſſe recentiores, à quorum ſententia non ſecus ac ab aliis diſcedere liceret, atque ideo multi eorum operam plurimi faciebant, alii ſecus, nullus tamen eorum traditiones ſicut Talmudicas amplectebatur. Conſidera quo odio Judæi Karaitas proſequuntur eo quod licet magni Talmudica exiſtiment, ut oracula tamen non amplectantur. Si Judæi antiqui Maſoretharum opus à Synagoga magna crediſſent eſſe perfectum, ei vel tantillum contradicentes cane pejus & angue odiſſent. Habes alterum hujus rei teſtimonium apud Aben Eſdram initio libri — מאזנים ex quo αὐτομάτως nullaſque per ambages id colligitur. Enumerat ordine Judæorum ſapientes, primum eos qui viros Synagogæ magnæ præceſſerunt, deinde viros Synagogæ magnæ quibus tribuit accentuum& verſuum &Paraſcharum inventionem & ordinem. Poſt hos R. Jehudam & ſocios authores Miſchnæ, poſt hos Talmudicos doctores, quos, inquit ſecuti ſunt Maſorethæ, hoſque Grammatici quorum unus, inquit, ego ſum, & ſedecim Grammaticos qui eum præceſſerunt enumerat. Aliter quàm ut dictum eſt de Maſorethis ſentire non poterant, antiqui illi Grammatici, cum Maſoretharum ætati proximi

ximi essent. Cùm enim Talmud ante annum 700 vulgari apud Judæos non potuerit, certe primi Masorethæ, qui literas & dictiones sacras recensuerunt, vix annum à Christo octingentesimum antecedere potuerunt.

Sane in ea sum sententia, punctorum & accentuum nomina & figuras, posteriores Masorethas invenisse & textui adscripsisse, forsan etiam & versuum distinctiones, quia invicta mihi videntur argumenta quibus hæc multi probant, nec dissolvi posse, hactenus existimavi. Scribis te contrariam sententiam suscepisse probandam. Utinam hoc præstes. Si res ita est vincat veritas, unicuique ut appareat enitendum est. Plurimum in hoc opere desudavit Pater tuus, sed pace tua dicam, multa erudite ex variis Judæorum doctoribus collegit, nullum tamen argumentum protulit, quod mihi videatur rem illam vel leviter probare. Quid addideris legam avidissime. Res uno verbo confici potest. Demonstretur ex Talmude vel alio antiquo libro, locus in quo nominentur accentus, puncta, tum facile fatebor ante Talmud & illos libros ea fuisse. Unde quæso factum est ut in tanta librorum mulitudine ne semel quidem ea nominarunt, aut cujus figuræ vel unus esset meminerunt? Quod enim versuum & accentuum mentio-

nem aliquando faciant, nihil ad rem, cùm legendo & loquendo periodos diſtinguere & accentus pronuntiare naturale ſit. Sinæ, legendo & periodos diſtinguunt & accentus pronuntiant cum nihil horum habeant. Antiquiſſimi & pulcherrimi codices Græci, literis uncialibus deſcripti, accentibus deſtituti ſunt, & vocum diſtinctionibus, nedum periodorum: unaquæque linea eſt velut una dictio. Sic & antiquiſſimi & ſplendidiſſimi codices latini. Qui tamen ea legebant atque etiamnunc legunt & periodos diſtinguunt & accentus pronuntiant. Imo quæ natio, ſi Græcos excipias, nunc accentus ſcribit? Quæ tamen natio illos non pronuntiat? ſi verſus inſcripti erant qua fronte Rab. Joſeph in Talmude Tract. Kiduſdum, c. 1. f. 30. interrogat ad quem verſum pertineat dictio, ויתגלח ad antecedentem aut ſubſequentem? Qua fronte reſpondeat Abajeos non eſſe in verſibus numerandis exercitatos? Quid enim erat facilius codice ſumpto inſpicere notam Pauſæ. Nec difficile erat etiam puellis verſus numerare, ad dijudicandum, an ad priorem mediam partem, an ad poſteriorem verſus ille pertineret. Nondum igitur inſcripti erant verſus textui. Deinde verſus longe breviores diſtinguebant quàm poſtea Maſorethæ.
Tal-

Talmudici enim loco citato in lege numerant versus 8888 Masorethæ 5245. in Psalmis Talmudici 8896. Masorethæ 2527. Sic & antiqui Christiani brevissimos si cum hodiernis compares. Sed ista peculiarem meditationem postulant. Librum Zohar nihili facio. Recens enim est à quodam Leone Judæo, ante trecentos paulo minus annos confictus & evulgatus. Hujus libri ante hoc tempus, Judæorum nemo meminit, atque ego in eum inquirens, plurima novitatis, certissima argumenta deprehendi. Verum his omnibus dimissis, quatuor argumentorum genera præter illa quæ jam allata sunt ibi proponam, quorum vim & consequentiam maxime velim consideres, antequam solutionem eorum aggrediaris. Magna enim contendentium pars rimam potius quàm elabatur, attendit, quàm intimam objecti cognitionem & complexionis necessitatem. Primum desumptum est, ex variis Talmudis & Midraschim locis, in quibus quæstio est de varia lectione iisdem manentibus literis. Exempli causa Beth Israel f. 158. c. 3. ex Tract. עבוד ר זר vide misna & Ghemar. f. 29. p. 2. c. 2. n. 3. אמר לו ישמאל אחי היאך אתה קוראכ יטובים דדיך מיין אמר לאאין הרכרכן שהרי חבירו מוביח עליולריח שסניך טובים כיטובים דריך מיין. Duplex inde & evidens argu-

 mentum

mentum colligitur. Prius si tum fuissent puncta non fuisset locus huic interrogationi. Nam certum fuisset legendum esse ut Moses vel Esdras punctaverant, & inspicienda tantum punctatio. Et ibi agunt Rabb. de re maxime seria, non autem de quæstione animi causa proposita. Immo ridicula interrogatio, id exemplo solis luce splendidius erit. Siquis te interrogaret, quomodo legis *caput*, inepta interrogatio, lego *caput caput*. Nec aliquis qui literas latinas novit aliter legere potest. Verum si scribas *caput*, tum erit justa & necessaria interrogatio, quomodo legis *caput*. Legi enim potest ex æquo capit, cæpit, cupit, caput. Ex circumstantiis textus aut ex traditione, aut ex utroque definienda est lectio. Eodem plane modo si ponas inscripta puncta וכר stulta est interrogatio, nisi forte fieret infantulo quomodo legis. Nam וכר legi non potest aliter quàm וכר Itaque necessario hic modus loquendi supponit lectionem ambiguam, ut *caput* ; וכר דריך cui directè contradicit punctatio. Si dicat quis; Tum non erat punctatus in manibus. Facilè à tantis Rabbinis accersiri poterat, præsertim cùm de re ageretur maximè seria, sed nusquam legas consulendum librum punctatum, qui statim & unico conspectu litem diremisset. R. Jacob author

autor libri citati fatetur ex sua & alterius R. sententia, puncta tum non fuisse ádscripta, atque ideo Akibam legendo errasse, idque probat autoritate jam ex tractatu Bavabathra allegata. *Concesso* tamen libros eorum esse punctatos, respondêri posset varietatem fuisse in punctis, ideo variè illis locis lectum fuisse, ut varietas, inquit, hodie est in dictionibus inter Orientalium libros & Occidentalium. Huic argumento nihil aliud cum aliqua probabilitatis specie respondêri potest. Verum nusquam punctorum variationem causantur, aut ejus in tanta necessitate mentionem faciunt. Deinde omnibus illis locis, qui permulti referri possunt, nulla est à punctatoribus adnotata varietas. Insuper cùm in literarum vel dictionum varietate dicant *ne legas sic, sed sic* apponunt litteras varias. Ita profecto de punctis, si ulla fuissent apud eos puncta. Præterea in exemplo Joab & Davidis locum non habet varia punctorum lectio, eo quod in re tanti momenti liber Mosis consuli poterat. Imo liber Davidis, quia rex erat, ex ipso Mosis αυτογεάφῳ erat exscriptus. Denique ille interpretandi modus in illis tredecim Rabbinicis continetur. Si fuisset varia tum lectio, nulla fuisset Joabo occidendi præceptoris causa, neque Davidi reprehendendi

Joabi, quia alterutra potuiſſet eligi. Quin imò eo caſu præceptoris lectio, Davidicæ fuiſſet præferenda, eo quod humanior. Sed qua ratione variæ jam potuiſſent eſſe lectiones celebres, cùm liber Moſis extaret, cujus inſpectu, nullo negotio lectio varians expungi potuiſſet. Poſterius inde deſumptum argumentum maxime urget, & me maxime afficit, velimque illud nulla cum animi περιλήψῃ perpendas ideo textum exſcripſi, inter דריך & זָכָר דריך & זכר non habent Judæi qua ratione diſtinguant; loquendo nulla eſt difficultas, nam pronuntiatur זכר *Zakar* maſculus, & זכר *Zeker* memoria, & ſic de cæteris. Verum cum ab iis ſcribitur, nulla tum præſto fuit ratio, qua unum ab altero diſtinguerent. Quomodo legis, ego lego inquit, זכר alius, ego vero זכר, ſi punctorum nomina aut figuræ aliquæ illis fuiſſent, procul omni dubio, ſcribentes expreſſiſſent, lego זכר cum duplici Kamets, ego vero cum ſex punctis aut duplici Sægol. Nec ſemel hoc ipſis contigit, ſed innumeris locis. Eadem enim eſt ratio quoties de vocalibus agitur, iſtorum apud eos frequentium dictorum, *ne legas ſic ſed ſic*, ne legas שם ſed שם. ſicut & illius *eſt mater Maſoræ, eſt mater lectionis.* v.g. tractatu Kiduſchim f. 18. p. 2. fine & verſa initio diſputant an filia à Patre vendita,

poſt

poſtliminio revertens à Patre iterum vendi poſſit. Alii affirmant, alii negant, & rationes exponunt, nituntur autem varia punctatione בבורו ט״ו; alii volunt legi בבורו alii בבורו *eo quod perfide egit*. Ter aut quater paucis verbis repetunt dictionem בבורו alii volunt legi בבורו alii contendunt legi בבורי. Neceſſe omnino erat tum, aut figuras punctorum, aut nomina ſaltem exprimere, ut unum ab altero ſcribendo diſtinguerent. Id illuſtratur ex locis in quibus ſub eadem formula de dictionibus diſputant; ne legas מה ſed מאה eſt enim manifeſta diſtinctio unius ab altero, nec eſt neceſſaria punctorum inſcriptio, ſatis enim diſtinguit litterarum varietas expreſſa. Sed quid hoc ſibi vult, ne legas זכר ſed זבר. Ne legas בורו ſed בורו hoc illuſtrandum exemplo ſuperiore *caput*, &c. Confirmat hoc quod aliquando vocales matres lectionis addunt ut hæc diſtinguant. v. g. Sanhedrim f. 4. ubi diſputantes de immunditie puerperæ an duabus ſeptimanis an. 70. diebus eo quod ſcriptum ſit שבעי quod proprio 70 ſignificat, qui contendunt duas ſeptimanas ſcribunt שבועיים ut exprimant pronuntiationem שבעים ſi punctorum uſum habuiſſent num melius faciliuſque erat, textu ſcripturæ immutato, puncta addere quàm litteras. Non quæritur an ſcirent legere, ſciebant equidem

equidem, sed de expressione varietatis lectionis quæ punctorum figuris, aut nominibus adeo perspicuè fieri poterat ab illis, nunquam tamen in tanta necessitate & disputantium contentione, facta legitur. Demus illud de Joab fabulam esse, id non quæritur, quisque id facile credit. In expressione ab iis facta זכר זכ quid erat proclivius quam punctorum mentionem facere? Deinde qui fieri potest, ut in rebus tanti momenti, de quibus tam sæpe agitur ad textum punctatum, si erat aliquis, non recurrerint qui uno verbo litem dirimere poterat? Imo posito textu nulla poterat lis esse. Quæritur an mulier puerpera immunda sit 14. aut 70. Diebus, nulla quæstio est si textus aliquis est authenticè punctatus. Nam disertè Scriptura dicit duabus septimanis שבעים. Pone textum non punctatum שבעים: Tum gravissima quæstio, nam & 70. dies & duæ septimanæ intelligi possunt. Sic & de בזרו & aliis pluribus. Huc referri debet invictum meo judicio ex S. Hieronymo argumentum in Hierem. cap. 9. *v 22. Verbum Hebraicum quod tribus litteris scribitur* דבר, *vocales enim in medio non habet, pro consequentia & legentis arbitrio, si legatur dabar, sermonem significat, si deber, mortem, si daber loquere. Unde & 70. & Theodotio junxerunt illud præterito capitulo,*

ut

ut dicerent, disperdent parvulos de foris, juvenes de plateis morte. Aquila vero & Symmachus transtulerunt λάλησον id est loquere. Si puncta fuissent inscripta ita ne potuisset loqui S. Hieronymus דבר pro consequentis & legentis arbitrio potest legi דבר aut דבר. Dicet aliquis codex S. Hieronymi non erat punctatus, sed si aliqui codices fuerunt punctati, quare aliquem non sibi comparavit Hieronymus qui tantum opus aggrediebatur, Hieronymus qui potentissimarum Matronarum opibus sustentabatur, qui varias regiones adibat ut cum doctissimis Judæis conferret, &c. Quid dicam de Ecclesia Christiana quæ eo tempore multos adhuc amplectebatur Judæos conversos, ipsum S. Epiphanium Hieronymi amicissimum. Nec semel ita philosophatus est sed sæpissimé. Viginti duo loca adnotavimus in Exercitat. Biblicis, *lib.* 1. Exercit. 6. *c.*2. & argumenta hinc adversus puncta collegimus, ideo hæc satis. Considerandum præterea S. Hieronymum dicere דבר vocales in medio non habere. Non agnoscit S. Hieronymus alias vocales Hebræorum quàm אהויע quas multis locis vocales appellat, si scriberetur דאבאר juxta Hieronymum vocales haberet in medio ut ידיה דויה מואב nec alias vocales agnovit Josephus cùm dixit nomen Dei constare ex quatuor vocalibus.

Si

Si apiculi infra supraque litteras positi, illi cogniti fuissent, cum lectionem definiant, quare toties de lectione dubitans & differens modo ad unius modo ad alterius testem 70. Aquilam, Symmachum, Theodotionem, nunquam ad ista puncta in tanta rei necessitate confugit. Denique litteræ punctatæ desuper Hieronymum non latuerunt. Vulgo 15. numerant Tractatus, Sophrim decem tantum. Ut opinor, illius quæ habetur, Genes. 19. meminit Hieronymus quæst. in Genesim. Antiqui Judæi nonnunquam in defectivis & plenis dictionibus mysteria quærunt. Sic Hieronymus in cap. 23. Genes. v. 16. moraliter interpretatur quod Ephron initio versus plenè legatur עפרון & postea defectivé, *Vau littera qua apud illos pro O legitur, ablata de ejus nomine est, & pro Ephron appellatus est Ephran.* Mysteria in hoc quærit Beresith Rabba Parasch 58. Ut recentiores omittam. Bahal Hatturim notat עפרן & עירוע Ghematricé componere numerum 400. quot ab Abraham acceperat siclos. Quî factum est ut punctorum vocalium, licet perpetua illi daretur occasio, immo necessitas, nunquam meminerit Hieronymus?

Secundum argumentum ex libro Sophrim, qui post publicatum Talmud compositus est, hoc est intra annum Christi 700 & 800.

Quique

Quique Talmudis honorificè meminit totus eſt in docendo modo ſcribendi, hæc omnia minutè & ſcrupuloſè admodum. Quo in pergameno, quomodo præparato, ex quibus beſtiis confecto, à quibus ſcribi, quod ſpatium inter litteras, quot litteræ in linea, quot lineæ in pagina. Quæ malè ſcripta eradi poſſunt, quæ non eradi ſine libri profanatione, quæ dictiones dividi, quæ non dividi, quæ ſuper punctari, quæ ſcribi & non legi, & contrà quæ aliter ſcribi & aliter legi, & è contra, quæ litteræ ſcribi debeant majores, & minores, extenſiores, & alia permulta quæ enarrare longum ſit, & importunum. At de punctis nuſquam apud eum mentio. Quomodo factum eſt ut in tam copioſo de his rebus ſermone, punctorum nuſquam meminerit, niſi quod ea Judæis nondum ad juvandam lectionem erant invecta.

Tertium argumentum ex Maſoretharum diſtinctione ſumitur. Duplices fuere, priores textum recenſuerunt ; poſteriores puncta infixerunt. Priores autorem ſive autores libri Sophirim ſecuti ſunt, quod certiſſimis argumentis demonſtratur. Autor libri Sophrim & Maſorethæ in eadem materia verſati ſunt. Adnotaverunt utrique τὸ קרי וכתיב, varias Judæorum lectiones. Sed ſi utrorumque traditiones comparentur,

tur, quintuplo aut ſextuplo plures adnotaverunt Maſorethæ, quàm tractatus ille, & multitudo illa ingens prætermiſſa, non eſt minoris momenti, quàm commemorata. Autor igitur tractatus illius ignoravit, quod fieri non potuiſſet ſi Maſorethæ viri tantæ autoritatis & omnibus Judæis noti cum præceſſiſſent, & multo minus ſi Maſorethæ fuiſſent Eſdræ collegæ; deinde certiſſimum eſt in ejuſmodi cauſa, poſteriores prioribus ſemper addere, quædam etiam corrigere, quod etiam fecerunt Maſorethæ, cum quædam à tractatu Sophrim adnotata omiſerunt, quia ſcilicet libros diligenter conſulendo, ipſius obſervationem nutare deprehenderunt. Præterea nihil ille tractatus de ſcribenda in margine vera lectione, & alia in textu vel è contra. Nihil in eo de diſtinctione ſcriptionis marginalis & textualis, quæ apud Maſorethas adeo celebris eſt, & totius eorum laboris effectus. Denique quamobrem nuſquam citat Maſorethas אנשי המסר vel בעלי ut toties qui eos ſecuti ſunt. Præceſſit igitur Maſorethas autor ſive autores iſtius tractatus, ſic nec unquam Talmud Maſorethas citat, iſtud autores Maſoræ vel Maſorethæ, eſt omnibus illis cognitum, Nam hoc axioma ישאם למקרא ישאם למסרח nihil ad rem prorſus facit quum Maſora ibi ſignificet tradi-

ti-

tionem, non homines aliquos, & in illo apud Talmudicos frequenti axiomate, nihil aliud significat quam textum legis à Mose Israëlitis traditum, ut Talmudis glossatores interpretantur. Unde manifestum est Talmudicos constanter censuisse, lectionem à Mose scripto non esse traditam, quum id quod scriptum est à Mose, per traditionem à lectione distinguant. Ita quod refertur Meghill. c. 1. f. 3. Nec unquam Talmudici Masoræ contradicunt. Contradictio illa in Talmude nunquam legitur sed est in Scripturis recentiorum, Masoram cum Talmude comparantium. Sic dici possunt 70 Interpretes, Hieronymus, Aquila, Symmachus, Onkelos, & Talmudi & Masoræ contradicere. Priores Masorethas textum tantum recensuisse, hoc est קרי וכת plenas, deficientes, & abundantes dictiones, & ejusmodi quæ litteras spectant, adnotasse, autor est Elias Levita in tertia præfatione, sed non tam ipsum considero, quàm rationem certissimam ab eo allatam. Masorethæ illi erant Occidentales, Judaico more, hoc est in Judæa, & cis Euphraten habitantes, postquam recensionem suam in lucem emiserunt, codicesque a se correctos publicarunt, Orientales sive Babilonii in eorum operam inquisiverunt, atque ducentis & aliquot locis ab iis dissenserunt, suosque

que codices cum Maforetharum in iis locis correctione fimiliter publicarunt. Sed nullæ eorum differentiæ puncta fpectant & accentus, fed litteras tantùm & dictiones, ut notavit Elias, & fingula examinanti notum eft. Manifeftum eft igitur, Maforethas illos qui textum recenfuerunt, & varias lectiones ad marginem adnotarunt, de punctis non cogitaffe. Si enim biblia punctaffent, num Babylonii qui tot differentias in rebus multo majoris momenti adnotaverunt, nullas in punctis adnotaffent? Si quæratur æra temporis iftorum Maforetharum, ex dictis conftat, annum Chrifti octingentefimum præcedere non potuiffe.

Pofteriores Maforethæ, cùm viderent libros à præcedentibus caftigatos, & varias lectiones feu caftigationes margini adfcriptas, linguamque Chaldaicam & Syriacam quæ ipfis vernacula erat, Arabum dominatione deficere, & in Arabicam mutari, lectionemque biblicam corrumpi, puncta invenerunt, quibus pronuntiatio efformaretur, & quafi pingeretur. Arabum exemplo exiftimo commotos, qui cum religione fua varias gentes infeciffent Alcoranum punctaverunt, ut barbaros religionis fuæ amantes fed linguæ ignaros in lectione juvarent. Hoc autem & antiquorum autoritate, & evidentibus rationibus demonftrare poffum.

Tibe-

Tiberienses fuisse istos Masorethas, asserunt antiqui Grammatici. hujus rei optimus testis Aben Esdra, qui librum compositurus מאזנים tot evolvit qui eum præcesserunt Grammaticos. Ita in libro צחות capite de Patach minore sive Segol rationem redditurus punctationis insolentis כן מוהג חכמי טבריא ותם העקר כיטהם היו אנשי המסרת ואנחנו מהם קבלו הטגקד ויכתטק לו רנחם העקר כי טהם אולי עאו קשלא יחשוב אדם בי שכח clarius id docere non potuit Aben Esdra; à Tiberiensibus igitur omnis punctatio. Tiberienses autem illi numero erant quindecim præcipui, qui libros sacros non modo recensuerunt, secundùm dictiones, & literas, ut priores; sed etiam nequis in illis legendis erraret, puncta invenerunt & textui inscripserunt, ut lectio quæ hactenus fuerat πατροπαράδοτος, scripto conservaretur; deinde libros illos publicè exposuerunt, ut Judæi libros suos ad eorum formam scriberent & corrigerent; cùm autem viderent paucos homines eorum opera uti posse, eo quòd pauci Judæi Palestinam sese conferre possent, eorum libros inspecturi & cum suis comparaturi, aliud opus ingens aggressi sunt, libros scilicet continentes; hæc dictio toties cum Patach, his scilicet locis quæ per initia versuum designarunt; toties cum Sægol, &c.

toties reperitur in Scriptura cum hac voce conjuncta, &c. hi libri dicti sunt Masoretici atque ab eo tempore Masora sumi cœpit pro libro ista complectente, quod ante fuerat inauditum; existimarem tamen priores Masorethas libellos aliquos ejusmodi ad dictiones & litteras spectantes in Judæorum gratiam composuisse; quos posteriores, multis observationibus non modo circa puncta & accentus, sed etiam circa literas & dictiones auxerunt. Scribæ Judæi hanc Masoram ad Margines Bibliorum transferre, conati sunt, sed abruptè & confusè admodum, ut videre est in Bibliis Manuscriptis; & notarunt. Elias Levita, & R. Jacob Chaiim. Biblia ab ipsis Tiberiensibus quindecim correcta, vidit, evolvit & consideravit Aben Esdra ut testatur in 25. *v.* 31. Exodi, de quibus juraverant se ter considerasse omnem punct. & defic. & plenas dictiones; non sequitur autem punctationem inscriptam fuisse *v. g.* Nunc Misna cuditur Amsterodami cum punctis; quod antea factum non est. Si diceret quis, punctatores illi ter consideraverunt omnem punctationem, non sequitur, ergo Misna antea fuit punctata; tandem ascenditur ad aliquod principium quo non datur superius, ut, pro Bibliis Tiberienses, pro Misna Amsterodamenses; sequitur quidem, ergo antea punctatio,

tio, five pronuntiatio & lectio fuit, sed non inscriptio, quæ tum cœpit. Masorethici autem libri etiamnum extant, ut nihil de Mas. excusa loquamur, ut tuipse optimè nôsti. His Masorethārum libris posteriores multas addiderunt observationes, & Alphabeta, & paria, & varias dictionum similium & dissimilium, sive literas, sive puncta, sive accentus, sive sensum spectes, series & ordines; περιεργίαι enim tam variæ in sacram Scripturam excogitatæ & tam accuratè enumeratæ uno sæculo perfici non potuerunt. Masorethas fuisse Tiberienses illos jam ex libro טאגנאי probatum evidentissimè: sic eos vocare solent antiquissimi Grammatici. Aben Esdra in libro צחות non longè ab initio, ubi agit de pronunciatione literæ מ eos testes citans vocat אנשטבריא, & alibi non semel verba Judæ Chiug primi Grammatici refert quibus eos Judas appellat א׳ שיטבר יקראושוא המת נועע וכו ubi multa specialia refert Masorethis consueta, quæ tamen alii non sequuntur, & in libro מאוגל capite הנקראים peculiarem affert ex R. Juda lectionem, quam confirmat Judas hoc modo ואמרו כיכן אכשיטבר יא eos Aben Esdra & antiquissimi Grammatici sic vocant, & de iis tanquam de hominibus non adeo antiquis verba faciunt. Ideo sæpius Masorethārum sententiam & punctationem

tionem audent rejicere, ut ipse Aben Esdra qui eos magnificit, in libro צחות cap. אמר בעל המסרת כי והנחו חסר אלף והם שתי מלות. המורכבים ולפי דעתי שאן צריך ר׳ק ההא כוסף על הנו בידך וכו. addit suæ sententiæ contra Masorethas rationem. Eodem libro in littera ה iterum negat Aleph deficere. אעפ שאנשי המסר אמרו שהוא חסר, objicit sibi quomodo mendacii arguat Masorethas; deinde emollit dictum, rectè ex traditione quam habebant scripsisse יהנהי & dixisse tantum רדרטבדא quod deficiat. Verum in margine adnotarunt יהבההוא quod est potissimum & legendum; hoc modo liceret omnia Marginalia quæ sunt τὰ κύρια & legenda, ad opinionem revocare. Quidquid sit in duobus à Masorethicis prudens volensque dissentit, quod Aleph deficiat, & quod sint duæ dictiones: Et in litera Vau, durius arguit, *& ratio Masoretharum non est ratio*; & in Nehemiam *c.* 2. 15. ad הבישרוצי scribit unicam esse dictionem, Masorethas verò divisisse ut significarent effractionem murorum Hierusalem; nihilominus ait הראשון בעיני נכק והדרך in fine libri dicit multos explanatores seu commentatores erroris arguere Pausatorem, Inter quos Moses Hacohen, & Jachid quem alibi Gheonem vocat, qui decem versus male distinctos esse con-

contendebat. Non ſane credebant viri illi apud eos maximi, Eſdram verſuum & Pauſarum autorem fuiſſe. Iis equidem non aſſentitur Aben Eſdra, immo miratur admodum quod hoc faciant, quia ſi non eſt inquit Eſdras vir tantus eſt quantus poſt ipſum non alius fuit. Exiſtimavit Aben Eſdra Pauſatorem eſſe Tiberienſibus antiquiorem ; ex ea Judæorum de Maſorethis ſententia factum eſt, ut Rabbini celebres in variis provinciis, libros diligenter pro genio corrigerent ; id præſtitit R. Ben Aſer, quem Moſes Bar Maimon Maſorethis prætulit, & ad quem relictis Maſorethis, librum ſuum correxit, ut ipſe teſtatur cap. 8. de libro legis ; hac in cauſa Moſis verba ſunt decretoria.

ולפי שראיתי שיבוש גדול בכל המפרים שראיתי בדברי אלו וכן בעלי המסרת שבותבי ומחבבין. להודיע הבתו חות והכתומות נחלקו בדברים אילו במחלוקות המפרים שסמכין צלוהן׃

Vidès in his quæ ſunt apud eos maximi momenti in quo ſi error committatur prophanus eſt, donec folium illud avellatur, omnes libros quos vidit Moſes, fuiſſe multùm confuſos. 2. Maſorethas de hac re libros compoſuiſſe. 3. Magnam eſſe apud Maſorethas de hac re litem & varietatem propter librorum quos ſecuti ſunt differentiam ; denique quod ſtatim ſequitur, libros illos de-

 ſeruiſſe,

ferûiſſe, & ſecutum in his Paraſchis ſcribendis, & aliis librum R. Aſer accuratiſſimé multis vicibus ab eo correctum, Hieroſolymis, à multis annis, ut inde libri corrigèrentur expoſitum ; & inquit, נעלי לממכתי במפי התורה שכתבתי כהלכה׃ alius erat Hieroſolymis, vel forte idem liber Hieroſolymitanus quem antiquiſſimus Grammaticus R. Jonas ſequebatur, ut de eo teſtantur Kimhi & Elias Levita. Erat in Hiſpania celeberrimus dictus Hillelianus, de quo Elias. Et habemus hîc antiqua Manuſcripta Biblia quædam, quadringentorum annorum in quibus ad marginem ſæpe citatur ; aliis in locis alii fuerunt ; teſtatur Kimhi in proemio in radices, magnam ſe inveniſſe confuſionem in punctationibus librorum regionis in qua vivebat ; eam autem in Dictionario ſuo & Grammatica correxiſſe, ope librorum correctorum ex Hiſpania adductorum, atque in hoc nationi ſuæ magnum operæ pretium feciſſe. In Europa autem libri Hiſpanici primas tulerunt, ut teſtatur Elias Levita in fractorum tabulis, & ita quoque cenſet R. Menahem, הם המוצחים והכאסבים שראוי לממיר עליהם quod autoritate duorum antiquorum Rabbinorum confirmat, R. Abraham Ben Dir & R. Moſis Bar Nachman ; præ cæteris celebres fuerunt in punctatione, Ben Aſer & Ben Nephtali, hic orien-

orientalis, iste occidentalis; sicut igitur post priores Masorethas, Babylonii eorum opus recensuerunt, & varias differentias adnotarunt; ita postquàm alii Masorethæ puncta inscripserunt Babylonii punctationem istam examinaverunt, atque in nonnullis ab ea discesserunt. Verum Ben Aser pro Masorethis stans in nonnullis R. Nephtali Babiloniorum capiti non cessit, hincque orta est celeberrima apud Judæos de certis punctationibus differentia; hæc tantum commemoravi ut appareat priores Masorethas, quorum recensitionem habemus, nihil de punctis cogitasse, alioquin ut postea factum, & rectè adnotavit Elias, aliquid in eorum punctatione reprehendissent Babylonii, cum textum ab iis emendatum lustrarunt; ab eo tempore Judæorum libri, punctorum meditationibus, & disquisitionibus pleni fuerunt; antea æternum de illis silentium; hinc sicut in primis Masorethis contigit, ut textu ab iis lustrato Babylonii in multis literis & dictionibus ab iis dissentirent, ita postquam Tiberienses, atque hos secutus Aser, puncta inscripserunt, eorum punctationem lustrantes Babylonii, ab iis quoque in nonnullis discesserunt, factaque est apud eos dissensio sub nominibus Aser & Nephtali.

Si quis roget quando vixerunt illi Tiberienses; præcisum tempus assignare difficile est; certum tamen est, annum Christi nongentesimum, aut subsecutos esse, aut non multum antecessisse. Ghedalias ait R. Aser vixisse ea generatione quæ computatur ab anno Mundi 4700. ad 4800. hoc est ab anno Christi 940. ad 1040. Tiberiensibus autem proximus fuit: id etiam consonat Aben Esdræ, qui biblia ab iis recensita legit & consuluit. Erat autem Aben Esdra Romæ anno 1146. itaque Masorethis illis posterior fuit annis 220. & forsitan aliquid excurrebat.

Quarto denique idem demonstratur ex studio Grammaticali ante illud tempus Judæis incognito. Aben Esdra, Abraham Levita, Kimhi, Elias Levita, Ghedalias, uno ore aiunt, R. Judam Chiug, Arabem è civitate Fessana oriundum primum esse Grammaticum, quem postea permulti quos enumerant secuti sunt, Judam autem referunt eorum Historiæ juxta annum Christi Millesimum; quod sane argumentum est evidentissimum ante tempus à nobis adnotatum puncta non fuisse scripta; nam sine punctis scribi non potest Grammatica, ut recte adnotavit Elias & res per se clara est; experiatur enim quis, exempli causa, conjugationem Kal sine punctis describere, & statim illi

illi aqua hærebit; multo magis in Piel. Grammaticalia enim illa fine punctis, ore tantum & sono exprimi & doceri possunt; atque hinc est quod statim post inscripta puncta Grammaticorum examen ebullierit. Aben Esdra qui post primam Grammaticam annis ad summmm 140. scribebat, sedecim ante se enumerat qui plurimos libros de Grammatica scripserant.

His multa conjungi possunt, punctorum & accentuum nomina Chaldaica esse, nonnulla barbara prorsus quorum nescitur Etymon, quia neque Hebraicum, neque Chaldaicum quæque ut testatur R. Elias *c.* 2. de accentibus, deprompta sunt, ex dialecto Thargum Hierosolymitani, quorum originationem divinare nunquam potuit: hinc manifestum est Masorethas illos, isto Thargum non esse priores, & consequenter Arabica dominatione;. secundo Tiberienses paucis punctis nomina dederunt; apud eos reperitur tantum Kamets & Patach, nam Schirik, Cholem, Schurek, Kibuts per ipsas vocales exprimunt, א, אי, או, או, Grammatici postea invenerunt iis nomina, nec in iis sunt concordes, ut videre potes in tertia præfatione Eliæ, *pag.* 24. ex quibus manifestum est, hanc artem ab illis Masorethis initium sumpsisse, atque ut in cæteris artibus moris est temporis lapsu perfectam;

ctam; omnes autem & priores & posteriores, qui sive in punctatione sive in litteris & dictionibus varie numerandis & comparandis operam navarunt, Masoretharum nomen tulerunt. 3. Idem testatur mos ille constans Judæorum & Karaitarum, non modo librum legis Synagogicum, sed etiam Mezuzot & Tephilim sine ullis punctis scribendi; unde manifestum est eos, Masorethicam punctorum & accentuum inscriptionem hactenus privatim tantum amplexos esse, atque in gratiam ignaræ plebis, ut in lectione juvaretur, publice tamen nunquam esse admissam. 4. Omnes Judæi Karaitæ quoque, licet traditionum & cabbalæ sint hostes, credunt ut certissimam traditionem, librum legis quem Moses Israelitis tradidit, sine punctis & accentibus fuisse; ita Moses Bar Nachman in proemio legis, Elias Levita in 3 præfat. & apud Cozri, *l*. 3. *c*. 29. & 30. Rabbanistæ & Karaitæ communi consensu, quo effato concidunt omnes quorumdam Judæorum, atque etiam Theologorum nonnullorum ratiunculæ. 5. Propter literas aliquas, in aliquo folio male aut non regulariter scriptas, propter Paraschas clausas & apertas non bene observatas, libros privatos non secus ac publicos censent prophanos: verum id propter puncta non faciunt. Horum unumquodque nedum omnia simul

evi-

evidenter punctorum novitatem demonſtrant. Quamobrem liber ſine punctis in Synagoga, ſi à Moſe data ſunt? quamobrem propter puncta male ſcripta liber prophanus non judicatur, ſi puncta affigere ſoliti erant antiqui Rabbini? Quare punctis & accentibus nova nomina, eaque barbara indere, eaque paulatim addere & augere, ſi à Moſe aut ab Eſdra hæc omnia acceperunt? Denique Samaritanorum conſuetudine id demonſtratur, apud quos nullum eſt punctorum veſtigium, ſed hactenus lectionem orali traditione conſervarunt.

Plura potuiſſent addi, eandem ſententiam partim confirmantia, partim illuſtrantia: ſed hæc ſunt poſtulatis tuis ſatis ſuperque, jamque Epiſtolæ modum longe ſupergreſſi ſumus; velim autem, eruditiſſime Buxtorfi, accipias à me iſta, non ut decretoriè dicta. Feram facilè qui aliter ſenſerit, licet caducis admodum rationibus niti mihi videatur. Naturâ non poſſumus, non amare opus quod excoluimus, & amanti τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται, hac προλήψιν, exuat animum ſuum neceſſe eſt eum qui oppoſitæ ſibi ſententiæ refutationem aggreditur, alioquin id quod adverſarius aſſerit capere vix poteſt, nedum refutare. Licet ea quæ retuli videantur mihi admodum perſpicua, omnemque ſolutionis anſam præripere,

ripere, amico tamen animo ea refutantem, non modo facile feram, sed etiam de me bene mereri existimabo. Falli possum & nonnunquam expertus sum, ea quæ judicabam admodum perspicua, aliter se habuisse. Allatas rationes si in libro cujus editionem paras dissolveris, & mihi & aliis multis magnum operæ pretium feceris: Hoc vero si irrito conatu aggrediaris, conclamatum est, frustraque alter Elias hæc revelaturus expectabitur. Vale vir Clarissime, & me ama, omniaque mea ut boni consulas etiam atque etiam rogo.

Idibus Novembris, Anno 1646.

EPIST.

EPIST. LXXI.

J. Morinus Cardinali *Barbarino* congratulatur quod Barbarinorum familia cum summo Pontifice in gratiam redierat.

Eminentissimo Cardinali, Barberino J. Morinus, S. P. D..

LÆtatus sum plurimùm, cùm primum ante paucos dies omnium sermone percrebuit Illustrissimam familiam Barberinam in gratiam cum summo Pontifice rediisse. Verum qua ratione ego Eminentiæ tuæ dedititissimus lætitia non exultarem, cum omnium ora, audito hoc fausto nuncio, lætitiâ gestirent? Ut reconciliationem istam viri boni omnes à Deo summis votis efflagitarunt, ita æternam exoptant. Conquerebantur apud omnes literarum amantes Musæ Charitesque eum Româ pulsum, quem donis philtrisque suis omnibus ornaverant, quem alium novum suorum asylum elegerant. Redeunti igitur cum Musis & Charitibus plaudit universus literas profitentium chorus, hisque immistus ego cumulatus

latus gaudio Eminentiæ tuæ priſtinos honores & opes recuperanti proſpera omnia & immota precor, benevolentiaque perpetua ut me complectatur ſubmiſſiſſimè rogo. Patres domus Congregationis noſtræ recens autoritate ſummi Pontificis Avenione tenuiter fundatæ ſcripſerunt ad me Eminentiſſimum Card. à J. Onuphrio E. V. patruum ſummam pecuniæ grandem in opera pia autoritate & arbitrio E. V. collocandam legaſſe. Eminentiam veſtram humillime & obnixiſſimè precor, ut in pecuniarum iſtarum diſtributione & erogatione Domus Avenionenſis patrum Oratorii Jeſu Chriſti non ſit immemor. Congregationem noſtram E. V. favore & benevolis multis officiis ſæpius defenſam & auctam hoc beneficio magis ac magis habebit ſibi devinctam & devotam, ampliſſimamque à Jeſu Chriſto, cui nos omniaque noſtra conſecramus, ſuſtentatæ familiæ ſuæ mercedem reportabit. Deus & Reip. Chriſtianæ, & literariæ quàm diutiſſime & feliciſſime conſervet.

Pariſiis 16. *Kal. Dec.* 1646.

EPIST.

EPIST. LXXII.

J. Morinus Lud. Capello quid Buxtorfio rescripserit recenset, & alia nonnulla quæ ad Rabbinorum libros pertinent.

A MONSIEUR

Monsieur Cappelle.

Monsieur,

IL y à quelques jours que M. vostre fils me rendit une lettre de vostre part par la quelle vous me remerciez de quelques services que je vous avois rendus; il n'estoit point besoin de ce remerciement en mon endroit, deux considerations bien fortes m' obligeoient à faire ceque J'ay fait, une de la verité que vous maintenez en la these que defend vostre ecrit; l' autre de vostre propre merite & du renom que vous vous estes justement acquis parmi ceux qui sont profession des lettres; quand au reste que vous desiries de moy, je le feray toujours avec affection & sincerité en toutes les occasions qui se presenteront. Le Sr Buxtorfe m' Escrivit

Escrivit une lettre assez honneste que je receus il ya enuiron trois mois qui contenoit plusieurs chöses, premierement des excuses de ce qu'il avoit parlé fort indignement de moy en son liure des lettres hebraiques, & me prometoit de retrancher tout cela en une seconde impression; puis il me marquoit six ou sept endroits où il croioit que je m'estois trompé; apres il m'imputoit que J'avois escrit que la pluralité des Rabbins croioit que leurs anciennes lettres estoient Samaritaines non Assyriennes; outre cela il me prioit de luy envoier ce que i'avois de particulier touchant l'antiquité des poincts, me temoignant qu'il avoit presque achevé d'imprimer unliure contre vous sur ce suiet, enfin il me demandoit quels auteurs Juifs i'avois avant Elias Levite qui eussent esté de son opinion; si i'avois quelque Grammaire Manuscrite de R. Sonas, ou de R. Juda Chiug qui sont les premiers Grammairiens des Juifs, si les liures d' Aben Esdra יסוד מורא & שפה רבורה, quels auteurs Karaites Javois entre mains, & l'origine de leur schisme avec les autres Juifs; quant au premier je luy respondis leplus honnestement qu'il me fut possible, comme en effetces paroles de mespris me touchent fort peu, si elles ne passent jusques à des calomnies atroces; pour le second je luy
avoüé

avoüe franchement que je me suis trompè en deux ou trois endroits, dont il y en à un où luy & moy nous nous sommes trompés, comme il se voit sans difficultè par le texte lors que je l'ay considerè de plus pres; il y en à un où il me reprend de n'avoir pas marquè que c'estoient des mots tirés du texte de l'escriture Ste; en ce cas plusieurs interpretes manqueroent souvent; car il suffit que l'interprete le reconnoisse sans le dire; en un endroit Jay veritablement pris le texte de l'escriture pour celuy de l'auteur, ce qui à embarrassè mon interpretation, quoi que le sens soit le mesme que celuy qu'il donne, ce que l'advoue franchement estre une fauce; il y en à deux qui peuvent porter l'une & l'autre interpretation; il le prend en un sens, & moy en un autre; si cela est fauce, combien y en à t'il dans les 70 comparez à St. Jerosme ou en St. Jerome compare avec les 70, & en tous les interpretes de l'hebreu comparez l'an avec l'autre, & de plus son interpretation ni la mienne ne font rien au suiet pour lequel je les allegue, il me semble que velut ἄλφα penulatorum facile ὀδηγίζει; il y en à une s'il dit uray qui merite d'estre reprise, car i'aurois pris un passage qui dit tout le contraire de ce pourquoy je l'ay emploié. Il seroit long maintenant d'examiner cela, mais quoy que s'en

ſoit de la faute que je ne croy pas, I'ay pour moy l'autorité de ſon Pere, du ſeu Sr, de Muis & du Rabbin commentateur de Cozri, qui l'ont tous interpreté au meſme ſens que moy, il eſt pris de Cozri, & rapporté en mes exercitations Samarit. *p.* 3,4,5. התראה שמעשיהם בזה לריק יל שלה אוח שתדלים בדברי חובה *nunquid vides quod opus eorum in hoc vanum fuerit & ſupervacaneum & diligens occupatio in re damnabili.* Il traduit l'un *videatur ne tibi* (vel *an videatur tibi, an exiſtimas) quod opus illorum in hoc vanum fuerit, & ſupervacaneum, aut occupatio circa rem debiti*, hoc eſt, honeſtam & neceſſariam. Mais le commentateur hebreu l'entend comme moy ; en ſecond lieu l'auteur conclud les choſes dites precedemment, & peu apres, &c. d'une meſme facon de parler quand au mot התראה; Mais ſon Pere l'a interpreté comme moy au chap. 20. de ſon Tiberias ; au reſte en ces corrections on pourroit trouver à redire, il s'imagine avoir tire la quinteſſence de cet auteur me repetant qu'il l'a leu fort diligemment, je penſe neanmoins qu'il s'eſt eloigné bien fort de ſon but, non pour n'eſtre pas aſſez exercé dans la lecture des Rabbins, car comment ne le ſeroit il pas veu qu'il ne fait autre choſe, & que des ſon enfance il à eſtè inſtruit d'une ſi bonne main ?

Mais

Mais d'autant qu'il à plus de soin d'establir l'opinion dont il est prevenu, que de rechercher la veritè; je me figure assez aisement qu'il fait pour cet auteur comme son Pere qui dit en sa Bibliotheque Rabbinique que c'est un liure *Multiplicis doctrinæ conscriptus in laudem regis cujusdam quem vocat Cozar*; c'est une forme de Catechisme ou Dialogue ou il instruit le Roy Cozar en la Religion Judaique & luy preuve qu'elle doit estre preferée à toutes les Religions, & il semble ou il feint que ce Roy Cozar avoit inclination aux Karaites; c'est pourquoy il y à aussi une longue dispute contre eux en laquelle il monstre qu'ils doivent estre postposes aux Rabbinistes; la maniere de parler du Jeune Buxtorfe me fait estimer qu'il est de l'humeur de Ciceron qui escrit de luy mesme à son frere que *à puero adamabat* ἀιὲν ἀριστεύειν ϗ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

3. Pour ce qui est des lettres Hebraiques J'ay rapporté trois opinions des Juifs & en ay mis deux en une apres les avoir distinguees, ascavoir celle qui tient qu'il n'y avoit que le liure de la loy donnè par Moyse & gardé dans l'arche, qui fust escrit en lettres Assyriennes, & celle qui dit absolument que toutes les lettres estoient Samaritaines. Pour la premiere opinion i'avois cité neuf ou dix Rabbins, & d'autant que i'esti-

me comme je luy ay mandé la premiere opinion ridicule, & quand elle seroit vraye, entierement inutile, & mesme occasion de soumettre toute la Religion & la police aux caprice du grand Prestre qui seul eust eu droit de lire ce liure, I'ay dit en mes Exercitations que la plus grande partie des Juifs croioit que les anciennes lettres estoient Samaritaines, & ay conioint les auteurs de ces deux opinions en un, estimant ala facon des jurisconsultes la restriction de la premiere pour nulle. Mais Buxtorf à voulu entendre mes paroles comme si je n'avois point fait mention du grand nombre des Juifs qui suit cette ridicule opinion.

5. Quant au 4. je luy ay fait un assez long discours des raisons qui me portoient à croire que les points estoient de nouvelle invention; je seray bien aise qu'il y responde; ce que je ne croy pas possible. Car il me semble qu'il y à des preuves si evidentes que les points n'estoient point inventés du tems de St. Jerome, du Talmud, & des auteurs de leurs Midraschim, qu'on n'en sçauroit pas desirer d'avantage pour preuver une negation, ou l'absolue ignorance de quelque chose. Je luy ay aussi marqué plusieurs auteurs ou qui reprenDent les Masorethes, ou comme leur oeuure estant inutile, ou comme s'estant trompés,

& qui ne font plus difficulté de les reprendre, quoy qu'ils les estiment, qu'ils feroient de reprendre un autre Rabbin qui les auroit precedé, qui est un argument tres certain qu'ils les croioient posterieurs aux Talmudistes, bien esloignes de les croire les assesseurs d' Esdras. La preuve est encore plus concluante par la comparaison des Karaites. Les Juifs parlent des Karaites qui sont leurs heretiques comme des plus impies du monde; la raison est que les Karaites n'adjoustent pas egale foy aux traditions Talmudiques, qu'au texte Biblique; Car d'ailleurs ils font estat du Talmud, le lisent, s'en servent, & firent de la plusieurs ceremonies, mais ils disent qu'il se sont trompez quelque fois & n'estiment point pecher en les reprenant; à cette occasion les Juifs s'accorderoient plutost avec un Chrestien qu'avec un Karaite; ou plusieurs insignes Rabbins depuis six cens sont moc-qués de la plus grande part du travail des Masorethes, plusieurs autres les ont repris comme ils feroient leurs compagnons, & jusques ici pas un ne s'est avisé de les avoir en detestation, & de l'un de ces deux avis ont esté presque tous les Juifs qui ont escrit avant deux cens cinquante, ou trois cen sans dautant qu'ils les reprennent sans s'objecter qu'il y en ait d'entre eux qui les

egalent aux Talmudiſtes, ou qui croient un crime de les reprendre,il ſeroit ennuyeux d'entrer plus avant en cette matiere; je vous diray ſeulement qu' Aben Eſdra qui eſcrivoit il y apres de 590, apres avoir dit qu'il avoit leu treze ou quatorze Grammairiens qui l'avoient precedè à fait une liſte des ſes docteurs ſelon l'ordre dit il, qu'il ſont veſcu,Moyſe, les Prophetes, Eſdras, la grande Synagogue, les auteurs dont eſt compilè les Miſnaioth, les Talmudiſtes, les Maſorethes, enfin les Grammairiens, dont, dit il, je ſuis du nombre & aſſigne à un chacun ſon oeuure principal. Je ſeray fort aiſe de voir ce qu'il pourra reſpondre à cela & à quantitè d'autres raiſons; car il n y à rien qui me ſoit plus important que la veritè, & l'embraſſeray quand il me la monſtrera, ce que je ne croy pas poſſible au fait dont il eſt queſtion.

Enfin pour les liures des Karaites nous n'en avons qu'un qui eſt un commentaire manuſcrit ſur toute la loy, du quel comme auſſi du liure de Cozri on voit clairement que les Karaites ont touſiours fait grand eſtat des Maſorethes,l'auteur de ce commentaire vivoit quelque tems apres Kimhi,& eſcrivoia Conſtantinople, c'eſt cequi à donné occaſion à pluſieurs Juifs de meſpriſer bien fort les Maſorethes,

Cela n'eſt pas vray.

par

par une antipathie naturelle à ceux qui s'entrehaissent.

Pour les Masorets dont vous m'escrives il me semble que je prouve clairement deux choses, premierement qu'il y en à eu de deux sortes qui ont esté en divers tems, sans m'arrester aux auteurs de la petite Masore qui ont esté en divers tems & qui sont posterieurs à toutes les deux ; les premiers ont reveu le texte de la Bible, l'ont repurgé, & sont les auteurs de la beaucoup plus grande partie du Keri, & Chetib ; car il y en avoit deja une partie notable remarqueé avant eux & le Talmud, & quelque peu dans le Talmud ; les seconds sont les auteurs des points & des accens, & de la distinction des versets qui ne s'accorde nullement avec la distinction, que l'on peut receuillir de St. Jerome & autres, ni avec celle que-les Talmudistes avoient par tradition ; la seconde est, que le Talmud n'a point esté achevè devant l'année 680. au plutost ; ce-qui se proue par quelques tres anciennes histoires partialles des Juifs qui temoignent que R. Aser fut interrompu de sa collection Talmudique par la ruine de l'Empire des Perses fait par les Mahumetans ou Agariens, & les grandes persecutions qui furent alors excitées par les

Agariens, de sorte qu'ils demeurerent plus de 70. ans sans l'achever, or le liure *Tractatus Sophrim* suit le Talmud & precede la veuue da tente Biblique, comme il se peut demonstrer clairement ; par consequent les premiers Masorets ne s'auroient avoir plutost commencè que le 8. siecle ; il est uray aussi & peut estre de monstré par les propres paroles des Masorets que les points n'ont pas esté tous inventés par les Masorets, ni les figures & moins encore les noms, vous avez, si I'ay bonne memoire, traitté de cela en vostre *Arcanum* ; quant ala conjecture que vous faites que les Juifs ont pris leurs points des Arabes, je la croy tres uraye & pense le pouvoir demonstroir. Mais tout cela demande un long discours qu' se cessions tous à fait il y à plus de dix ans.

Quant au Zohar, je n'ay pas entendu parler de Leo Juda pour les raisons que vous m'escriviez, mais d'un Juif Africain appellè Leo qui vivoit il y à peut estre trois cens ans, que quelque Historien Juif temoigne avoir esté accusè des lors de contreservir cela pour le profit qu'il recevoit debitant cette marchandise. I'ay autrefois perdu du tems à lire ce liure, non pour y apprendre ses resueries, mais pour y remarquer histoires ou discours non con-

venables

venables au tems qu'on luy donne, dont l'ay remarqué grande quantité, qui me confirme en la pensée de la supposition. Vous remarquerés aussi son dialecte bien different de celvy d'Onkelos, & meslè de termes & manieres de parler de la phrase de Jonathan Uzielis & du Targ. Hierosol. & d'autres qui ressentent entierement le dialecte Talmud; ce qui prouve clairement que l'auteur apris son language de la lecture de tous ces auteurs ensemble. Mais je passe de beaucoup les bornes d'une lettre; c'est pour quoy je finis apres les offices de mon tresh. Service, & vous avoir suppliè de prendre en bonne part la franchise avec la quelle vous escrit celuy qui est veritablement M.

11 Mars 1647. *Vostre tres humble*

Serviteur,

Joh. Morinus.

EPIST.

EPIST. LXXIII.

Bartholdus Nihusius Jo. Morino cur in Provinciis unitis pauci libri eruditione referti ex Galliis adsportati compareant.

Admodum Reverendo Joanni Morino S. P. D. Bartoldus Nihusius.

REdditæ omnino sunt mihi tuæ, prid. Id. Novembr. datæ; quæ supra modum placent, etiam amicis, immo & Gerardo Joanni Vossio, licèt non Catholico: nam & huic legendas dedi. Gratias ago immortales, de beneficio illo maximo; neque enim interpretari aliter possum; ac spero non me peccaturum, si data opportunitate, tuam istam Epistolam luce donem, qui copiam hic facio Chartulæ de Cruce. In quo negotio, si quid istîc vobis occurrat, non observatum aliis, doceri id optem. Fieri enim potest, ut manus admovendæ sint ei rei demuo. Profitebor publicè per quos profecerim: sicuti & ad Bartholinum & Salmasium profiteri me vides, quòd libri eruditi ex Galliis compareant hic rarissimi, Vossius in-

inde ait esse, quia paucissimi in Provinciis hisce unitis reperiantur homines docti, adeoque multitudine illæ talium vincantur longe à sola Lutetiâ. Et hinc fit, ut, si Bibliopolæ Batavi emunt in Francia libros, in Poloniam & similia loca eos devehi curent. Interim vehementissimo nos laboramus desiderio videndi suo tempore Praxin Sacramenti Pœnitentiæ cujus spem facis. Deus det suam gratiam, ut feliciter partus ille in luminis auras exeat. Salve plurimum.

Amstelodami viij *Febr.*
CIↃIↃCXLVII.

Admodum Reverende Domine,

Quia hæc diriguntur per me; obsequia mea tibi duxi unico verbo offerenda, & simul rogandum an verè ad nostras partes accesserit Meleterius de quo Nihusio antehac recordor te scripsisse; aliud nec otium modo permittit, sed finio ac permaneo

Hagæ hac 11. Februarii 1647.

Admodum Rverendæ Paternit. Tuæ Officiosissimus Servus,

Jacobus Electus Ephesinus.

EPIST.

EPIST. LXXIV.

J. Morinus Card. *Barbarino* Apologia Domini Ferronii Canonici, & Archidiaconi Ecclesiæ Carnutensis ac Doctoris Sorbonici, cui summus Pontifex concedere noluerat diplomata Bullarum Abbatiæ S[ti] Laudomari Blesensis, eo quod doctor ille ob Jansenianas opiniones apud Aulicos urbis male audierat.

Eminentissimo Cardinali Francisco Barberino J. Morinus S. P. D.

FAma non vulgari hic increbuit sanctissimum Dominum nostrum diplomata suis Bullis Abbatiæ S. Laudomari Blesensis concedere nolle in favorem viri admodum reverendi, & apud nos celebris, Domini Feronii Canonici & Archidiaconi Carnutensis Ecclesiæ, Doctoris Sorbonici, & Illustrissimi Carnutensis vicarii & officialis ad eam regendam summo Pontifici à rege nominati, eo quod Cornelii Jansenii Iprensis librum cui

cui titulus est Augustinus suffragio suo comprobaverit. Calumnia quæ huic viro, optimo, doctissimo, & de Ecclesia Catholica bene merito impingitur, impulit me ad hanc Epistolam Eminentiæ vestræ scribendam, ut veritati testimonium debitum perhibeam, & innocentiam à malevolis iniquissimè appetitam quantum in me est asseram, verum equidem est, nec diffitear librum illum cum plurimis aliis & doctoribus & Episcopis se probasse. Sed id factum est cum primùm Galliæ innotuit, antequàm turbines qui postea illius causa commoti sunt, in orbe Christiano excitati fuissent; videbat librum ab Episcopo Catholicæ communionis compositum, cujus autor omnes labores suos Ecclesiæ Romanæ emendandos & expungendos humillimè subjiciebat; videbat librum in Belgio à librorum Censoribus examine facto probatum & commendatum, & duplici privilegio Imperatoris & regis Catholici munitum; videbat librum à multis viris doctis in Gallia magni fieri, à nemine tum attentatum: librum legit, quæstiones varias & populares præsertim attendit; est enim D. Feronius prædicator celebris, & sermonibus quadragesimalibus continuis in plerisque Galliæ diœcesibus nedum Carnutensi notissimus, videt eas piè & devotè variis S. Augustini testimoniis resolvi & decidi.

Suffra-

Suffragium rogatus libro dare non recuſat, quem amplecti tot argumenta ſuadebant, nullum adhuc diſſuadebat; ſed conſideretur qualem poſtea ſe præſtiterit; excitis quæſtionibus Janſeniſtarum factioni nunquam faviſſe auditum eſt; ab eo tempore innumeros Sermones ad populum variis locis habuit, nullus unquam Epiſcopus aut quivis alius Novationis Janſenianæ eum accuſavit; in Gallia notum eſt illuſtriſſimum Epiſcopum Carnutenſem doctorem Sorbonicum & olim in ea Theologiæ Profeſſorem regium Janſenianis opinationibus maxime adverſum eſſe; Feronium tamen poſt librum hunc ab eo probatum & vicarium ſuum & officialem conſtituit, hoc eſt, univerſum totius Diœceſis regimen ipſi commendavit, quod ſane præſul Religioſiſſimus & Prudentiſſimus nunquam feciſſet, ſi quid Janſenianæ labis ipſi adhærere conjeciſſet, nec cum eo familiari & continuo contubernio conviveret; unde eſt quod Bullam Pontificiam de quinque Propoſitionibus Janſenio tributis nuper editam, ipſi commiſit per diœceſim promulgandam & exequendam; quo munere ita functus eſt, ut qui impias illas Propoſitiones maxime averſantur, nihil ultra id quod fecit deſideraverint; denique Abbatiæ illius nominationem obtinuit non aulicorum more, ambitu, & importuna amicorum interceſſione,

ſed

ſed nihil de ea cogitans à ſereniſſ. duce Aurelianenſi ad quem pertinet ad illam Abbatiam nominatio ex antiqua cum rege Chriſtianiſſimo conventione quæſitus eſt, atque ut illius curam gereret rogatus. Religioſiſſimi autem principis intentio eſt quinque millia redituum annuorum ex illò ſacerdotio provenientium in ſeminarium prò Diœceſi fundandum è menſa Abbatis eximere; hoc autem cùm nunc fieri non potuerit, Rege & quibuſdam Conſiliariis non approbantibus, Feronius electus eſt qui Abbas factus magnam Abbatiæ fructuum partem in Seminarium illud fundandum ſpontaneus & volens impenderet donec regis conſenſus obtineretur, & à ſummo Pontifice confirmaretur. Hæc Eminent. Card. tibi nota eſſe volui ut calumniam viro optimo & quacunque Catholico iniquiſſime inuſtam ex officii mei debito abſtergerem, atque ut negotium pietatis cujus cauſa hoc ſacerdotium illi donatum qua potis ſum, adjuvem & promoveam; cùm autem variis experimentis certiſſime ſciam Eminentiam veſtram juxta Apoſtoli Pauli mandatum, quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque juſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus

laus disciplinæ, eum cogitare, pluribus illi hoc negotium non commendabo, rei æquitas, justitia, Ecclesiæ necessitas verbis meis longe efficacius apud eum intercedunt. Deus diutissimè te conservet, Eminentissime Cardinalis, & inimicos tuos triumphatos pedibus tuis sternere pergat.

Parisiis xj. *Kal. Sept.* 1653.

EPIST.

EPIST. LXXV.

J. Morinus Card. *Barberino* congratulatur ob Triumphatos ab eo hostes.

Eminentissimo Cardinali Francisco Barberino J. Morinus S. P. D.

ELapsæ sunt jam aliquot septimanæ cùm in dies singulos expecto viri clarissimi D. Conæi domestici tui Romam à nobis discessum, ut testatam tibi facerem eam quam animo concepi de tua familiæque tuæ illustrissimæ reconciliatione cum summo Pontifice lætitiam; luxerunt acerbè viri boni omnes cùm calumnias innocentiæ tuæ tante arte instructas viderunt ut summo Pontifici alias tibi multis nominibus maximè devincto tam atrociter imponerent. Sanguine collachrymarunt Musæ cùm audierunt unicum hoc seculo justum æstimatorem & defensorem suum bonis spoliatum, patriâ profugum, ne exul quiesceret iniquis litibus post fugam appetitum; quis tam ferrei & feri pectoris, qui cùm videat nobilissimam familiam tota Europa celebrem honoribus amplissimis ubique decoratam derepente cum

teneris & dulcissimis pignoribus sese miserabiliter æstibus maris intempestivo cœlo committentem, nullum periculum quantumvis eminens & capiti impendens detrectantem ut eos fugeret quos summis beneficiis & honoribus cumulaverat, temperet à lachrymis? ita quoque serenitate & tranquillitate rebus tuis reddita exultantem animo lætitiam comprimere nec potui nec debui; qua ratione enim quem afflictum & extorrem summa cum animi tristitia conspexi, malis superstitem & tandem de invidia triumphantem sine ingenti animi lætitia & exultatione conspicere possem? Nec etiam permittit ea benevolentia qua me à tot annis complecteris, ut gaudium de restitutione tua toto pectore exundantem apud me contineam; accipe igitur Eminentissime Card. hoc Epistolium, ut lætitiæ argumentum qua propter triumphatos à te hostes tuos exulto & gestio, atque etiam ut gratitudinis qua tibi arctissime devinctus sum qualecunque Monumentum, meique tibi obsequentissimè addicti ne sis immemor. Deus vota tua, & consilia secundet, & Eminentiam tuam Ecclesiæ suæ & literis incolumem diutissime conservet.

Parisiis 7. Idus Septemb. 1653.

EPIST.

EPIST. LXXVI.

Card. *Barbarinus J. Morino, D. Feronii* Pietas & Doctrina commendatur.

Admodum Reverendo Patri D. Joanni Morino *Prebytero.*

ADmodum Reverende Pater, D. Feronium Illustrissimi Carnutensium Episcopi Vicarium generalem suæ virtutes ac doctrina commendare sat poterant; maxima tamen iis accessio facta est ex luculento adeo testimonio, nam quem tanta judicii sui laude exornat Ornatissimus Morinus, eum plurimi ab omnibus faciendum censeo; video itaque ad quam me officii rationem excitet, & tanti pondus judicii, & præcipuus meus erga P. Tuam amor; quamobrem P. Feronius quidquid in me est, vel à me proficisci poterit sibi certo promittere potest, ea enim omnia testimonia libentissime dabo, atque officia adhibebo quæ ad ipsius commendationem magis facere intelligam; cæterum si ego Doctissimum Morinum à me amari dixerim, nihil novi dixerim.

Romæ die 29 *Septembris* 1653.

P. T.

Addictissimus
Card. Barberinus.

EPIST. LXXVII.

J. Morinus Card. *Barberino* obsequium suum testatur.

Eminentissimo & Reverendissimo Principi Francisco *Cardinali* Barberino Joannes Morinus *Congreg. Orat. Presb. salutem obsequiosissime dicit.*

QUanquam ante paucos dies abeunti Domino Conco literas ad Eminentiam vestram perferendas dederim quibus devotum illi obsequium meum testarer, credidi tamen officii mei esse R. Patre Goczaldo Romam redeunte eum hinc abire insalutata Eminentia vestra non sinere; Cùm enim ei sit à multis annis cognitus eumque sæpius colloquio suo benigne honoraverit, literas meas merito deferentis illi gratiores fore existimavi. Religio mihi est, & quidem verecundus pudor Eminentiam vestram rebus arduis occupatissimam interpellare, & dum mente versat, & disponit negotia totius orbis Christiani maxima & difficillima, mei homuncionis planè inutilis mentionem inji-

cere.

cere. Sed cùm in memoriam revoco eam qua me ſemper complexus es benevolentiam, cujus argumenta quam plurima mihi dediſti, animum & confidentiam reſumo, mihique perſuadeo frequens obſequii mei teſtimonium Eminentiæ veſtræ non fore importunum.

Vale Eminentiſſime Cardinalis. Deus Eminentiam veſtram incolumem Eccleſiæ quàm diutiſſime conſervet.

Pariſiis viij. *Id. Octob. Anno* CIↃIↃCLIII.

EPIST. LXXVIII.

J. *Morinus Abrahæ Ecchellensi* quærit nonnulla de gente Samaritanorum.

Clarissimo Viro Domino Abrahæ Ecchellensi Joannes Morinus *Congr. Orat. Pr. S. D.*

R. Patre Goezaldo quem nosti Romam redeunte te insalutatum nolui dimittere, sed veteris amicitiæ nostræ memorem te volui monere; an è Syria responsum acceperis de Samaritanis qua ratione legere soleant Pentateuchum, Hebraicasque voces rescire velim. Multæ quæstiones hac in causa elucidanda fieri possunt, olim eas sigillatim descripsi tibiq; dedi, & jam dudum est cum mihi rescripsisti te eas conservasse atque in patriam misisse; præcipuæ sunt, an ut Arabes utantur punctis, an ut Judæi, an vero nulla habeant; quid sentiant de punctis Judæorum & de eorum pronuntiandi ratione; qua ratione pueros & mulieres, si puncta non habent, docent legere, an Grammaticarum usum habeant; & si fieri posset una ab eis Grammatica Hebræa compararetur; haberetur quoque exemplar pronuntiationis

nuntiationis eorum decem aut duodecim versuum è Pentateucho latinè si fieri posset ab aliquo Syro latinæ linguæ perito expressorum, ut, qua ratione pronuntient, melius judicari possit; iterum à te expostulo pauca quædam quæ ad Samaritanam pronuntiationem spectant, quæque Parisiis è Chronico quodam Samaritano excerpsisti; pauca ea sunt & brevissima paginula possunt inscribi; pervelim ea ad me mitti, ut mihi sint velut præludia amplioris messis expectatæ; hæc si concesseris non modo me sed & Remp. literariam magno beneficio cumulabis; amicitiæ tuæ admodum confidens familiariter tibi scribo, pluraque quàm petierim spero. Vale vir Clarissime meique semper esto memor.

Parisiis viij. *Id. Octob. An.* 1653.

EPIST. LXXIX.

Card. *Barberinus Morino* gratiam habet quod tam liberaliter in ſe laudes conjecerit.

Admodum Reverendo Patri J. Morino *Congregationis Orat. Presbytero.*

ADmodum Reverende Pater; quod me meamque domum ſummus Pontifex novo benevolentiæ nexu devinxerit, in partem fœlicitatis meæ pono; verùm etſi non aliud honoris ac fructus ea mihi res peperiſſet, hoc certè abundè apud me eſſet, quod te Vir Clariſſime, ad gratulationem excitavit, ut quam animo conceperas lætitiam, tuis ornatiſſimis literis teſtatam mihi faceres; id mihi quàm gratum acciderit, vix aſſequi verbis poſſum; tibi facilius conjectandum erit, qui noris quo apud me ſint loco eximiæ tuæ virtutes, eloquentia, doctrina, ingenium à vulgaribus longe ſemotum; ac profectò & majorem tibi habeo gratiam, quod etiam perſpexerim, quam liberaliter ac plena manu laudes in me conjicias, quo enim minus

minus eas demereri possum, id eo majus tui in me amoris esse argumentum sentio; quo in amore respondere tibi quantum cupiam, re potius, quàm verbis declarare vellem. Vale optime Morine, ac pro me Deum precare.

Romæ die 24. *Novembris* 1653.

Amore quo semper me devincis leges quæ in seposito folio addere ausus sum eruditione & bonitate tua allectus.

P. T.

Addictissimus

Card. Barberinus.

EPIST.

EPIST. LXXX.

Card. *Barberinus J. Morino* Jucundas sibi esse illius literas testatur.

Admodum Reverendo P. P. Joanni Morino *Congregationis Oratorii Presbytero.*

ADmodum Reverende Pater; nullæ mihi litteræ tuis jucundiores accidere solent, neque ego promptiori manu calamum unquam arripio, quàm cum ad te Vir Clarissime, scribendi occasio se mihi præbet; quod ideo significandum duxi, ut vel hinc intelligas quanto te amore prosequar, quantique tuas singulares virtutes faciam. Patrem Goezaldo ad nos redeuntem, qui tuas mihi reddidit, libentissimè vidi, & amanter sum complexus, cum tui, vestræque Congregationis causa, tum ob amicitiam quæ à plurimis annis mihi cum eo est, cui propterea quidquid à me proficisci potest ultro exhibui; cæterùm me velim, ut facis, amare pergas.

Romæ die prima Decembris 1653.

P. T.

Addictissimus

Card. Barberinus.

EPIST.

EPIST. LXXXI.

Card. *Barberinu J. Morino* significat Criticum Sacrum *Lud. Capelli* materiam disputationis Romæ suppeditasse, & Cur non errores solum sed curiositatem omnem & audaciam quibus ad novos errores via sternatur depellere curant Romani Aulici.

Admodum Reverendo P. P. J. Morino *Congr. Orat. Presbytero.*

Vix tibi gratias egi ob præcipuam benevolentiam quam in tuis litteris exhibuisti, cùm nova præbetur occasio & tibi per istam singularem tuam eruditionem cum summa pietate conjunctam, nullisque privatis affectionibus obnoxiam perpetuò benemerendi, & mihi ob expertam toties humanitatem tuam grati animi significationes renovandi. Ludovici Capelli Critica Sacra materiem disputationibus his diebus suppeditavit propter Sacri Concilii Tridentini de vulgata Bibliæ editione decretum, & contra malos interpretes & contra illos, qui sibi facultatem

cultatem arrogant libros sacros proprio Marte emendandi & edendi; adversam verò sententiam non tantum Criticæ Auctor affirmat & docet, sed ex pluribus ejus dictis induci asserunt, illud ab eo privatæ auctoritati tribui, quod Ecclesiæ, & summo Pontifici reservatum videtur, etiamsi in minima dictione aut vocula correctio esset adhibenda: præsertim post editionem à Clemente VIII. factam summo cum plausu & unanimitate Ecclesiæ Catholicæ receptam; quam opinionem sequitur inter cæteros Auctores Magnæ notæ Melchior Canus, qui in suo locorum Theologicorum opere, quàm Religiosissimè censet a nullo attingendam Sacram Bibliam esse, nec quæ levissima forte videntur in dubium revocanda. Apud me alicujus momenti est, quod cùm apud vos agerem, acceperim, diu hæsitatum fuisse circa libri editionem, nam ab ea deterrebat nimius Censoris rigor in textum Hebraicum ob historiæ sanctitatem & inviolabile Sacramentum, cùm tamen omni studio contenderetur, ideo hoc opus dandum in lucem esse quod perspicuè demonstraret, hæreticos abusos Hebraico textu, ita ut si publici juris hoc opus fieret, verisimile esset, illos id ægrè laturos, præsertim homine ejusdem farinæ hæc docente, ut postea evenit; cæterum quid ageret de vulgata Versione nihil audivi, apud

apud accusatores auget operis suspicionem auctor extra Ecclesiæ sinum mortuus (nulla habita ratione quod ejus filius quippe Catholicus & Sacerdos, antequàm librum ederet, probabiliter emendandum curare potuerit) auget inquam suspicionem in hac urbe præsertim, in qua ob Dei gratiam ab hæresibus remotissimi cum simus, dare operam debemus, ut non errores modo, verum etiam curiositatem omnem & audaciam, quibus ad novos errores via sternitur, depellamus. Liceat mihi tutis auribus tuis, amicissime Morine, hæc pauca deponere, & quale sit etiam judicium tuum de isto opere efflagitare.

P. T.

Addictissimus

Fr. *Card.* Barberinus.

EPIST.

EPIST. LXXXII.

J. Morinus Card. *Barberino* Judicium suum de Critica Sacra Capelli, & in eum Animadversiones, Cur Parisiis cum privilegio Regis edita, quibus Approbationibus, quid in ea laude dignum, quid vituperio, quis sit sensus Concilii Tridentini pro definitione vulgatæ.

Eminentissimo Principi Francisco *Cardinali* Barberino.

CUm Eminentia tua postremis tuis ad me literis testetur tantopere sibi placuisse quod officio meo satisfacere qualicunque modo conatus fuerim, mihique tanta cum humanitate demonstret se boni consuluisse, imo gratias mihi habere quod lætitiam de summi Pontificis benevolentia in illustrissimam familiam Barberinam rediviva animo meo exundantem per Epistolam meam effluere siverim, mihi profecto magna confidentia est gratum & acceptum multo magis Eminentiæ tuæ fore, si illius commodis

modis inservire quoquomodo possem, & opera mea obsequium aliquod illi præstare; quapropter cum iisdem literis hujus rei occasionem mihi dederit, non lubens modo sed alacer eam amplector.

Postulat à me Eminentia tua sententiam meam de Ludovici Capelli Critica Sacra; quanquam E. V. sit literarum omnis generis ornamentis politissima, virisque doctissimis undique circumdata, atque in medio mundi sole constituta, tamen quoniam jubet lumen soli mutuum dabo, & facula mea meridiem illustrabo; de sacra igitur Capelli Critica dicturus ut ordine procedat sermo noster eum in tres partes dividam; primum de Capello dicam & ejus in Critica scopo; deinde rationes explicabo quibus persuasi viri quidam docti privatim instituerunt apud Franciæ Cancellarium, ut imprimendæ Criticæ facultatem concederent; postremo quæstioni de qua sententiam meam postulat Eminentia tua respondebo: nec enim ei planè nisi duobus prioribus explicatis satisfieri potest.

Ludovicus Capellus adhuc vivit annum agens ultra 70; non modo hæreticus est sed etiam hæreseos Minister & Prædicator, atque in Academia Salmuriensi Hugonotica linguæ Hebraicæ Professor; itaque quod dicebat Anastasius Pontifex Epist. 3. de Ruffino,

ſino, multo magis de Capello videtur mihi dicendum, *Ruffinum ſcito ita haberi à noſtris partibus alienum, ut quid agat ubi ſit neſcire cupiamus; ipſe denique viderit ubi poſſit abſolvi.* Quid Capellus dixerit aut ſcripſerit bene an male non mihi videtur magis eſſe Magiſtratui Eccleſiaſtico curandum, quàm curare ſolet aliorum Miniſtrorum libros qui penè innumeri quotidie eduntur in *Gallia*, *Germania*, *Anglia*, aliiſque regionibus hæreſi infectis. Quis ſufficeret omnibus recenſendis & Cenſura notandis? quos ſanè ut dicitur, ναῦς μὴ μία πάντας ἄγει, deinde hâc Cenſurà Capello magnum & optatum beneficium conferetur, nam hæretici decem & amplius annis diligenter caverunt, ne liber iſte ederetur; diu Genevæ Manuſcriptus hæſit, ſed ut imprimeretur obtinere non potuit, diu Sedani, diu Lugduni Batavorum: ſed repulſam quam Genevæ paſſus erat, illis quoq; locis, licet Lugduni editionem Salmaſius urgeret, paſſus eſt; ſentiebant ſcilicet Miniſtri validiſſimum argumentum ac pene unicum quo hactenus in vulgatam uſi fuerant, validiſſime ſubduci, hoc nempe, Textus Hebræus eſt planè incorruptus, qualis à Moſe & Prophetis eſt Spiritu S. dictante fuſus; ergo tranſlatio omnis huic primigenio textui non conſentiens ad hunc textum corrigenda eſt; at tranſlatio vulgata innumeris locis ab Hebræo Textu differt,

differt, ergo innumeris locis castiganda est; & tota reficienda. Assumptionem plurimis exemplis docent; speciosum istud fontium nomen à quo Translationum rivuli fluunt, veros Catholicos multos aut decepit, aut suspensos tenuit; totus est Capellus in hoc fundamento evertendo; quod sanè magno molimine tentat & feliciter exequitur; res erat probatu admodum difficilis, antiquissimi codices Hebræi nulli sunt. Mirificus enim est Bibliorum Hebraicorum editorum consensus; ideo qui ab uno codice discedit ab omnibus æquo spatio distat. Quid ille ut hoc assequatur? Varios Testamenti veteris libros in quibus eadem repetuntur intersese comparat, indeque necessario variantes lectiones colligit; idem præstat in locis novi Testamenti ex vetere desumptis; deinde ad Keri & Ketib Judæorum digreditur, pleraque Salebrosæ & Seconditæ Masorethicæ Criticæ arcana denudat; postea varia testimonia 70 Interpretum cum hodierno textu Hebræo comparat, quorum differentia aliunde provenire non potest quàm ex differentia exemplaris quo usi sunt 70 ab hodierno textu Hebræo; idem facit in Paraphrasi Chaldaica atque in variis locis quæ supersunt antiquarum translationum Græcarum Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, quibus & interse & cum hodierno textu Hebræo col-

latis evincitur tot codicibus usos & interse, & cum hodierno textu non ita consentientibus ut Biblia Judæorum Neoterica interse nunc consentiunt: Denique vulgatam cum textu Hebræo plurimis locis comparat, ex qua rursus comparatione demonstrat differentiam quæ multis locis conspicitur Hebræum textum inter & Latinum, nec ab errore interpretis, nec à mendis librariorum manare, sed à varietate codicis Hebræi quo usus est S. Hieronymus ab eo qui nunc vulgatus est; lectionem autem S. Hieronymi hodiernâ tanto certiorem esse, quanto S. Hieronimi codex hodierno Hebræo antiquitate præstat; hoc ipsum adnotavit præfatio præposita editioni vulgatæ autoritate Clementis VIII editæ, *Facile fieri posse credendum est, ut majores nostri qui ex Hebræis & Græcis latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorum librorum habuerint, quàm ii qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt, qui fortasse tam longo tempore identidem describendo minus puri atque integri evaserunt.* Idem nos in novo Testamento fecimus duorum antiquissimorum codicum manuscriptorum ope freti, quorum comparatione cum vulgata quadringenta & quadraginta loca protulimus in quibus vulgata versio ab hodierno textu Græco discedit, sed cum istis exemplaribus mirificè consentit; unde

unde manifestum fit quod vult ista præfatio, varietatum causam quæ inter vulgatam & Originarios textus intercedit ab errore aut mendis in vulgatam irreptitiis non esse petendam, sed ut plerumque à mendis in Originarios textus illapsis quæ nunc ab antiquo puriore quem vulgatæ interpres præ manibus habuit, difformes reddunt; omnium autem Catholicorum sententia est fontes nunc plurimum turbidos fluere ut latè demonstravimus in iisdem exercitationibus *c.* 2, 3, 4, 5. primæ Exercit. Huic veritati qui contradiceret neminem legi nisi forte unum aut alterum Catholicum stultè Hebraizantem ne professioni suæ derogaret; cùm igitur viderent ministri hoc suum fundamentum planè corruere, illius libri editionem quà arte & authoritate valuerunt impedire conati sunt, cum autem editum audierunt Capello plurimi succensuerunt ut qui Catholicis arma ministraret, & suas ad autoritatem Ecclesiæ ut aliquid certi habere possent confugere cogeret; itaque libri censura Capello gratissima erit, utpote quæ illi occasio erit cum suis in gratiam redeundi; ea ratio quæ tantopere Ministrorum animos adversus hujus libri editionem commovit, nonnullos viros Catholicos Doctrina præstantes in quorum manus Critica ista pervenerat plurimùm ad procurandam privatim

istam editionem incitavit; Videbant enim argumentum hoc de mendis in Hebræos codices illapsis doctè admodum & cum varia penitioris litteraturæ Hebraicæ supellectile enarrari & in omnem partem versari, hacque dissertatione Achilleum hæreticorum argumentum contra vulgatam penitus convelli; alia insuper ratio ex priore consequens eos ad id suadendum non parum commovebat; inde enim consequitur hoc semel dato nihil plane certum esse posse cum Ecclesiæ authoritati nihil prorsus deferunt; nam si tam multis scatet mendis id quod est solum eorum fidei columen, fidem eorum necesse est esse caducam admodum & prorsus ficulneam; hoc consequens opposuerunt Capello sui & variè animum versat & in omnes partes torquet, ut ei respondeat, ut videre est *pag.* 12. p. 186. & præsertim *pag.* 387. *sect.* 5, 6. & aliis locis, sed semper incassum fumumque fugiens in ignem incidit; faverunt hujus libri editioni viri docti complures, quos inter erant viri celebres Dionysius Petaviu s & Marinus Mercennus è minimorum familia à quorum sententia nec ego alienus eram; horum testimoniis adjutus Capellus & Bibliopolam invenit & privilegium in Bibliopolæ commodum, ne videlicet dispendium aliquod editione ab alio attentata pateretur. Nullus enim

enim Doctor Catholicus publico suffragio librum istum probavit aut commendavit; cæterùm autoris filius qui Catholicus est impressioni præfuit, diligenterque cavit ne quid atrox in Religionem Catholicam patri elaberetur; multa equidem omittit quæ Catholicus expressisset, sed nihil mihi occurrit quod Religioni Catholicæ sit apertè infestum; si quæ hac in causa Ecclesiæ autoritati tribui debent edidisset non fuisset hereticus, aut si addita fuissent fidem apud suos non invenisset, quorum tamen gratia editioni privilegium concedebatur. Postremò scribit ad me Eminentia tua nonnullos dicere autorem istum docere unicuique licentiam esse sacros libros emendandi & edendi, sicque contra Concilii Tridentini autoritatem Sacri textus correctionem privatæ autoritati submittere; quid de hac re mihi videtur E. V. sciscitatur; ab ea igitur jussus aperto pectore quid sentiam eloquar; hæc accusatio duplici sensu intelligi potest, quorum prior Catholicus est ab omnibus Catholicis probatus & usurpatus nedum à Capello: Posterior audax, temerarius, pœna Canonica dignus in quem non animadverti Capellum incidisse; imò animadverti audaciam istam exhorrentes eum ideo laudasse: Prior igitur accusationis sensus est, nemini licere post Concilii Tridentini de-

 cretum

cretum saltem post Clementis VIII. correctionem scribenti commentaria in sacrum Textum, aut quovis alio modo de re Theologica tractanti asserere in vulgata editione inesse aliquem librarii errorem aut varias lectiones ex antiquis Manuscriptis colligere aut tueri lectionem aliquam antiquam esse significantiorem ea quæ retinetur in vulgata, aut comparare textus Hebræum, Chaldaicum, Translationes Græcas cum textu vulgatæ, licet sint plane diversi aut etiam contrarii & horum textuum aliquem videri hoc loco commodiorem textu vulgatæ; denique nunquam licere dictionem aliquam vulgatæ, irreptionis accusare. Si hic est accusationis sensus, omnes accusandi sunt Catholici tractatores; vix enim aliquis est qui in hunc occasione data non impegerit imò contrarium omnes asseruerunt & occasione data fecerunt. Cardinalis Bellarminus *l.* 2. de verbo Dei *c.* 11. quatuor occasiones refert in quibus ad fontes confugere licet. 1. Quando in nostris codicibus videtur esse error librariorum. 2. Quando Latini codices variant. 3. Quando verba aut sententia in Latino est anceps. 4. Ad energiam & proprietatem vocabulorum intelligendam. Paulo ante de approbatione Concilii ita edixerat, *nec ita tamen approbavit ut asseruerit nullos in ea librariorum errores*

rores reperiri, sed certos nos reddere voluit in iis præsertim quæ ad fidem & mores pertinent, nullà esse in hac versione interpretum errata. Idem Cardinalis litteris scriptis ad Lucam Brugensem Anno 1603. *Scias velim vulgata non esse à nobis accuratissimè castigata, multa enim de industria istis de causis pertransivimus, quæ correctione indigere videbantur, variæ lectiones quæ in Bibliis Lovaniensibus habentur & in quas tu librum utilissimum scripsisti, mihi videbantur omnino addendæ,* &c. Hæc Lucas in Epist. quam præposuit variis novis lectionibus in vulgatam quæ editæ sunt in fine bibliorum Antverp. Anno 1618. Puta etiam in aliis anterioribus, & posterioribus. Ibid. ex Card. Baronio; *Fateor in Bibliis nonnulla adhuc superesse, quæ in melius mutari possunt.* Idem Lucas initio Ep. *Etiam in Vaticana eaque prima horum Bibliorum editione, impressores non pauca errata admiserunt quæ passim in priore libello adnotavimus.* Etiam ipsi correctores à Pontifice deputati idem testantur in Epistola editioni Vaticanæ liminari; quid ipse Lucas Brugensis omnibus probantibus, & separatim & simul cum Bibliis varias lectiones publicavit; si quis numerum inire vellet Tractatorum Ecclesiasticorum qui occasione data aliter interpretati sunt, vel ex Græco vel ex Hebræo, quam ferat vulgatæ textus,

qui varias vulgatæ lectiones à textu diversas adnotarunt & amplexi sunt, qui eas cum Græcis, Hebraicis, Syriacis & Chaldaicis codicibus comparârunt, edisseruerunt convenientioresque aliquando textui sacro καὶ ἐμφατικωτέρας quàm sit eo loco vulgatæ textus, multitudine sane obrueretur; satis erit unius aut alterius qui hanc quæstionem excusserunt, testimonium producere. Sixtus Senensis in postremâ Pag. Bibliothecæ suæ fatetur in vulgatâ *nonnullas inveniri mendas*, &c. Postea docet hæc omnia nec fidem nec bonos mores lædere, causasque explicat ob quas errores & mendas in Scripturis Ecclesia patiatur. Melchior Canus lib. 2. Locorum Theolog. in fine cap. 14. & toto cap. 15. docet utiliter ad fontes sæpe recurri. *Inter eas quinta utilitas est ejusmodi, ut mendæ quæ in vulg. irrepserunt fontium ope corrigantur*, quod multis exemplis demonstrat; idem argum. fusè prosequitur lib. 11. c. 5. resp. ad argum. 11. & 12, *&c.* Joannes Mariana in opusculo de editione vulgata c. 21. sic interpretatur Concilii Tridentini decretum; *Vulgatæ editionis vitia non probantur quæ multa inesse ex codicum varietate colligebamus, librariorum certè incuria, sed ipsa tantùm interpretis versio probatur, ubi constiterit aut ex codicum omnium consensione, aut Ecclesiæ autoritate locum aliquem*

ab

ab illo ità esse conversum; *addo tamen ne verbis quidem illis ita esse probatam nostram editionem, ut eadem magis propriè aut magis apertè exprimi posse nonnullis locis negent.* Hanc Concilii mentem fuisse probat testimonio Jacobi Laines Societatis Jesu Præpositi Generalis qui Concilio interfuit, & paulo post. *Gallos, Italos, atque Germanos Scriptores qui libris de Theologia editis non dubitabant sæpe editionis vulgatæ vitia accusare, & nostri interpretis oscitantiam*; *grave est universos quasi impios & de Religione malè sentientes criminari, præsertim cùm validis argumentis eorum sententia fulciatur*, &c. *Multa superius in Hebraicis & Græcis codicibus vitia esse ostendimus, multa mendacia in rebus minutis, eorum pars aliqua non exigua in nostra editione Vulgata extat.* Hoc postea multis exemplis demonstrat idem Andræas Vega lib. 15. in Concil. Trident. cap. 9. ubi asserit hanc fuisse Concilii mentem, sæpius à Cardinale Sanctæ Crucis audivisse. Idem argum. fusè persequitur l. 11. c. 5. Resp. ad argum. 11. & 12. ubi non modo mendas multas irrepsisse fatetur, sed nonnullas quæ falsum inducunt, quod tamen nec ad fidem nec ad bonos mores spectat. Idem Lindanus de optimo genere interpretandi l. 3. c. 24. sed præcipue 13. Gouelser. pro Bellarmino l. 2. c. 10. Ita Capellus abſti-

abstinenter de his vulgatæ ab Hebræo varietatibus locutus est, ut alio ferè semper recurrat quam ad mendarum in vulgatam illapsum, ut legere est p. 371. sect. 6. pag. 356. sect. 12. ideo rectè ait pag. 12. se à sententia Card. Bellar. cujus verba fuse refert non longè discedere. Imo concesso quod nulli contendunt vulgat. Interpretem fuisse prophetam & θεόπνευστον interpretationem condidisse (quam sententiam ut probabiliorem amplexi sumus Exercit. nostrarum Biblicarum lib. 1. Exercit. 7. c. 4.) nec sic tamen consequeretur nævos in vulgata nullos esse, errores & oscitantias nullas; sequeretur equidem nihil horum ab Interprete commissum esse, sed Amanuenses in ea describenda nunquam aberrasse, cespitasse, oscitasse quis præstare audebit? hoc esset in hæreticorum insaniam ruere qui Græcos & Hebræos codices, præsertim hos posteriores, volunt eadem puritate nunc excellere qua primum fusi sunt, ut vulgata Ecclesiæ editio secundùm eos absolutè corrigatur; contra hanc hæreticorum suorum insaniam validissimè scripsit Capellus & prope innumeris exemplis demonstravit in codices Hebræos plurimas mendas irrepsisse, tantumque abest ut vulgatæ injuriam intulerit, ut ex comparatione vulgatæ cum Hebræo textu plurimas in Hebræum textum irrepsisse

fiſſe mendas colligit ut videre eſt lib. 5. c. 7, 8, 9, 10, 11. nos de Græco textu idem variis modis fuſè demonſtravimus in Exercitat. Biblicis lib. 1. tota Exercit. 2. & multis annis ante Capellum de Hebræo textu ex ipſa Maſora variiſque autoribus Hebræis & conſenſu textus Hebræi, Samaritani, Syriaci, 70 Interpretum, & vulgatæ in textum Hebræo-Rabbinicum in Exercitationibus noſtris Samaritanis. Poſterior ſenſus quem ferre poteſt illa propoſitio quæ ex Capelli Critica colligitur eſt ejuſmodi, Unicuique licere in Vulg. Textu verba & ſententias immutare, & alia ſubſtituere, aut de novo intrudere vel reſecare ſine expreſſa ſummi Pontificis licentia; hæc propoſitio revera audax eſt & temeraria in homine Catholico nullo modo ferenda. Animadverſiones ejuſmodi aut in fine operis ſe movendæ aut alio Charactere in fine aut initio capitum collocandæ, ut ab ipſo textu manifeſtiſſimè diſtinguantur; laudat Capellus p. 172. Maſorethas quod Animadverſiones ſuas in textum non intruſerint; probabile eſt eum non ſenſiſſe Animadverſiones illas in vulgatam intrudendas, ſed ratione humana perſuaſus, non Catholica, quæ hanc Eccleſiæ autoritatem defert; ille enim utpote hæreticus Eccleſiæ autoritatem in medium nunquam adducit, ſed ſemper prætermittit. Verum tamen

tamen de S. Hieronymo & ejus versione Magnifice, & vere Catholicè loquitur p. 354, 355. Omnibus præcedentibus longè præfert, affirmatque contra omnes hæreticos eam esse S. Hieronimi, & à plurimis hoc esse evidentissimè probatum, inter quos Augustinum, Steuchum, Eugubinum, & Joannem Marianam, nominat, ut videre est pag. 355. optimas insuper & viris Catholicis passim enarratas causas reddit dissensionis ejus à textu Hebræo, ut videre est p. 356, 357. atque etiamnum p. 402. sect. 8. Imò tanti facit vulgatam ut postea ex illa dissensione textum Hebræum colligat esse mendosum; si errata librariorum, aut etiam interpretis, quod rarissimum erit, in vulgata superesse aliquando admittit, nihil mirum cùm Catholici plurimi id fateantur; optat equidem p. 434. sect. 10. versionem fieri novam veteris Testamenti ex Hebræo textu, in cujus Margine variæ lectiones undique selectæ collocarentur, sed hoc, ut mihi videtur non præjudicat Concilii decreto, quod tantum vult vulgatam Latinam Editionem cæteris Translationibus præferri, & authenticam haberi, atque in officiis Ecclesiasticis solam usurpari, & in disputationibus à nemine rejici; sed ex Hebræo aut Græco interpretationem ad Originarii textus illustrationem condi nunquam prohibuit; quamquam

quam certò conjiciatur Capellum utpote hæreticum decreti iſtius rationem non habuiſſe; mihi attentè conſideranti quod à me per Epiſtolam quæſierat E. V. viſum eſt ità probabiliter reſponderi poſſe, multa poterant addi: hæc enim quæſtio ſpinoſis obſcuritatibus fœcunda eſt; ſed Epiſtolam non librum poſtulas, jamque juſtam Epiſtolæ menſuram exceſſi; ſi Eminentiæ Veſtræ expectationi feci ſatis, id quod vehementer deſiderabam aſſequutus ſum, ſin minus, mihi bono animo conanti, ut ſoles, favebis.

Vale Eminentiſſime Cardinalis, Deus omnia Conſilia tua proſperet & ad optatum finem perducat.

Pariſiis Anno partæ ſalutis CIↃIↃCLIII *Kal. Decemb.*

EPIST.

EPIST. LXXXIII.

R. Goezaldus J. Morino de Moribus Urbani octavi aliqua, *Abraham Ecchellensis* apud Romanos Aulicos male habitus quod Cardinalem *Antoninum Barberinum* titulo Episcopi Pictavorum in opere à se edito insigniat.

A Reverend Pere Morin *Pestre de la Congregation de L'Oratoire.*

Mon Reverend Pere,

LA Grace de Jesus pour Jamais, je receus hier la vostre du 27 du passé avec le paquet pour le Sieur Abraham que je fus chercher par deux fois sans le pouvoir rencontrer, je tacherai à le trouver ce matin peut estre devant de fermer la presente & luy dire ce, que dessus & l'asseureray de luy bailler ou rembourser tout ce qui sera necessaire pour vostre service, Je vous remercie de la response touchant vos liures precedens & l'avis sur ce que vous faites imprimer, je ne manqueray pas de le faire Scavoir à Monseigneur le CardinalBarberin à la premi-

premiere occasion que je luy pourray parler ; Ce qui est assez difficile à present estant grandement employéz, par le Pape qui devient bien caduc quoiqs il tache à faire voir le contraire & vouloit aller aux champs ce jourdhui à son St Martin pres Viterbe sans les pluies froides qui ont commencè depuis deux jours apres une assez grande Secheresse pour la saison ; il continue toujours d'en rechercher contre ceux de sa Maison & de sa famille & principalement le Card. Astali autrefois surnommé Pamphilio *& in Angelis suis reperit pravitatem.* J'avois escrit ce que dessus des hier jour de la reception de la voitre à l'heure mesme vint le Sieur Abraham & fummes ensemble quelq; tems, il leut toute la lettre que luy escriviés & me promit de satisfaire à vos desirs le plustoit qu'il luy sera possible, mais qu'il vous prie de patienter un peu parce qu'il travaille pour son restablissement. Le Card. Barberin luy à promis de parler au Pape : dans peu de Jours tout les Cardinaux luy portent compassion de ceque le Pape s'est ainsi esmeu contre luy pour si peu de chose, qui est seulement pour avoir qualifié le Card. Anthoine Evesque de Poictiers en son Epistre dedicatoire du liure qu'il nous envoia, vous l'aures sceu du R. P. Gassot au quel le P. Beruidi l'escrivit pour vous le dire, ce que jen'avois voulu faire

faire pour ne vous attriſtrer, ſur l'Eſperance que j'avois que cela s'accommoderoit promptement ; il dit que ſi cela ne s'accommode, il veut retourner en France : le Pape comme l'ay dit eſt grandement facile à preſent à la cholere. Je demeure apres vous avoir preſentè nos tres humbles recommendations de tous à vos S. prieres & de tous de voſtre Maiſon.

Mon. tres R. Pere.

A Rome ce 20 Avril 1654.

Voſtre tres-humble & tres-affectionnè Serviteur,

R. Goezald. *Pre de L'Oratoire.*

ÉPIST.

EPIST. LXXXV.

Abr. Ecchellensis, *Jo. Morino* de *Joan. Marone* & ejus operibus nonnullas unde Maronitarum nominatur secta: de *Joanne* Darensi syro; qui nam sint Melchitæ & qua in re à Jacobitis dissentiant; de aliis sectis in Oriente, Judicium de Originibus *Alexandrinis* à *Seldeno* editis.

Clarissimo Doctissimoque viro Joanni Morino *Congreg. Orat. Presb.* Abrahamus Ecchellensis Maronita *S. P. D.*

Nullæ profectò sunt mihi gratiæ agendæ, *Morine* doctissime, quod libellum meum de scriptoribus Chaldæis [a] ad te miserim, & quod missionem non distulerim; sed tibi duplices à me rependendæ, quod illum legere ac perlegere non sis dedignatus, ad quæstiunculas autem quas subinde moves breviter pro temporis angustia ac præsentium rerum statu, qui te haud latet sic respondebo.

[a] *Intelligit catalogum Hebed Jesu.*

1. Joannes ille Maro qui Commentarios confecit in Liturgiam S. Jacobi, & à me eo nomine laudatur in meis notis pag. 135. & alibi, plures quoque alias doctissimas edidit elucubrationes contra Nestorianos, Monophysitas, aliosque antiquiores hæreticos, quarum vetustissimus exemplar, Syriacè, & Arabicè extat apud me: Quod verò is viveret seculo sexto vergente ad septimum, habemus non solùm ex Masoritarum Monumentis, sed etiam ex Jacobitarum, Melchitarum, aliarumque, gentium historiis; hunc autem fuisse hæreticum, Monothelitam, ac in sexta Synodo damnatum sunt qui scribunt; sed quàm oscitanter, & frigidè versatis in actis Synodorum planè constat, cùm hujus rei nec vestigium, nec vola in actis illius Synodi, aut aliarum occurrat; imo Jacobitæ, qui Monothelitæ sunt, uti & omnes reliqui Monophysitæ, diris hunc Maronem devovent, tanquam duarum naturarum, voluntatum, & operationum assertorem, & quidem acerrimum; affirmant

Non ita profectò antiquus est scriptor Ille, vel ejus scripta quæ nondum, in lucem edita, sunt supposititia.

Frustra contendunt Maronitæ Maronem suum quem ut Sanctum Venerantur non fuisse hæreticum; de his consulatur ipse Morinus libro de ordinationibus.

affirmant quippe illum hac de re multa disſeruiſſe, ac diſputaſſe cum Cyni diſcipulis, quod notatur etiam in præfatione profeſſionis fidei ejuſdem, quæ illius diſſertationibus adverſus Neſtorianos, & Monophyſitas hiſce verbis præfixa legitur,

ܘܗܝ ܐܬܐܡܢܬ ܬܘܕܝܬܐ ܡܫܒܚܬܐ
ܗܝܡܢܘܬܐ ܕܡܪܝ ܡܢ ܢܣܛܘܪ ܘܐܦ
ܡܢ ܐܘܛܘܟܐ ܥܬܝܩܐ ܒܣܘܢܗܕܘܣ
ܘܡܡܠܠ ܠܘܩܒܠ ܟܝܢܐ ܬܠܡܝܕܐ
ܡܫܝܚܐ ܕܡܪܢ : ܘܗܝ ܐܬܡܠܠܬ ܥܡ
ܠܬܠܡܝܕܐ ܕܝܠܗ ܠܘܬ ܕܐܬܡܢܥܘ :
ܗܢܘܢ ܚܙܘ ܗܘ ܕܡܫܝܚܐ ܐܢܘܢ
ܐܬܝܢ ܡܢܗ ܒܟܠܗ ܐܬܡܫܚܬ
ܝܕܥ ܗܘܐ ܒܗܘܢ ܘܒܫܘܐ ܒܗܘܢ
ܡܠܝܢ ܦܫܝܩܬܐ ܕܢܘܗܪܐ ܕܒܪܝܢ
ܒܡܫܝܚܐ ܒܗܘܢ ܘܐܦ ܠܟܘܠܗܘܢ
ܠܬܠܡܝܕܐ ܕܡܘܪܐܣ ܕܡܬܩܪܐ ܐܝܟ
ܕܒܬܪܐ

Cum autem motum esset dogma illud dividens unitatem sive unionem Domini nostri, à Nestorio, atque ab Eutychete stulto commixtione & confusione adversus duas naturas gloriosas, & unitas Domini nostri, & cum susceptum esset à discipulis horum duorum, tunc cœpit ipse Joannes qui cognominatus est Maro monere illos, atque demonstrare eis claris testimoniis, quæ postea describemus: quemadmodum & contra discipulos Cyni qui unam profitebantur voluntatem. Argumenta autem, quibus horum refutat dogmata certè tanti sunt ponderis, ut affirmare non dubitem omnibus hunc palmam in hoc genere eripuisse; hæc omnia forsitan operâ nostrâ lucem aliquando videbunt. Quæris præterea an Joannes iste Maro Patriarcha Antiochenus auctor Commentariorum in Liturgiam S. Jacobi sit idem cum illo qui inter sextum & septimum seculum vivebat? Respondeo eundem esse. Quæris denique utrum Maronitæ suæ denominationis originem referant ad Joannem istum Maronem, an vero ad Maratam Episcopum Tagritensem, cujus Liturgia impressa legitur in Maronitarum Missali? Dico ad neutrum istorum, non ad Maratam Episcopum & Martyrem, quia is vixit multo antequam hæc denominatio audiri cœpit inter nostros Orientiales; nec præterea illius

illius nominis Analogia id ullo modo admittit, vel admittere poteſt; non ad Joannem Maronem, quia is poſt inditam noſtris denominationem floruit, eandemque ob cauſam Maro ſeu Maronita cognominatus eſt; quandoquidem id nominis tam illi, quàm nationi univerſæ attributum eſt paulo poſt celebratam Chalcedonenſem Synodum nomine Monaſterii D. Maronis Abbatis de quo Theodoretus in Relig. Hiſtor. cap. 16. & 21, 24, 30. & alii; Ex hujus quippe D. Maronis nomine denominati primò ſunt omnes Monachi ſecundæ Syriæ; deinde mox poſt laudatam Synodum omnes illi Syri qui contra Eutychianos, Dioſcorianos, & Acephalos Conciliorum defenſitarunt Decreta, & fidem accitam, quemadmodum planè conſtat ex Epiſtola Archimandritarum Syriæ ſecundæ ad Hormiſdam Papam, libello Monachorum Tractus Apamecnſis ad Syriæ ſecundæ Epiſcopos & aliis; Epiſtolæ primo loco ſubſcribit Alexander hiſce verbis. *Alexander Presbyter, & Archimandrita Monaſterii S. Maronis.* Rem iſtam paucis complectitur titulus Diſſertationum ejuſ-

Hæc non ſunt ex omni parte vera.

 dem

dem Joannis Maronis in hæc verba,

اعتقاد البيعة الرسوليه الذي
كتبه القديس يوحنا بطريرك
انطاكيه في دير مارون علي
نهر العاصي بلد حماه وحمص
واورده ذلك الي جبل لبنان
ولاجل هذا يسموا اهل الجبل
المذكور موارنة علي اسم الدير
مارون ويسمي يوحنا المذكور
مارون هو ايضا علي اسم الدير

id est, *Professio fidei Ecclesiæ Apostolicæ, quam scripsit S. Johannes Patriarcha Antiochiæ in Monasterio Maronis, sito ad flumen Hasi,* (Latinis Orontes dicitur), *Provinciæ Apa-*

meæ, & Hemes, eamque misit ad Montem Libanum, ex quo nominantur incolæ memorati Montis Maronitæ ex nomine Monasterii Maronis, & Joannes quoque ipse Maro nominatur ex nomine Monasterii. Ad hujus Monasterii judicium provocarunt nostri Syri, cum propositum illis esset Monothelitarum dogma, testis est Thomas Caphortabensis Episcopus Tract. 4. suarum dissertationum de voluntatibus Christi

hisce verbis, حينئذ قالوا اهل
الشام نحن راضيين لي حكم
دير مارون دير السريان الذي
تاويله ديار الرب لان كانت
صفة هذا الدير علي شط
العاصي خارج مدينة حماه
وكانت جملة رهبانه ثمانماية
راهب قديسين *Tunc responderunt Syri;*

 nos

nos redimus ad judicium Monasterii Maronis, Monasterii Syrorum, quod interpretatur domicilium Domini (ex Etymologia nominis id significat) *erat autem id Monasterium situm ad ripam Hasi, extra urbem Hemat, eratque numerus illius Monachorum* 800 *Sanctorum, & paulo infra subdit.*

عند ذلك ثبتوا اهل جبل لبنان وحمص وحماه وحلب علي المقالة المقدم ذكرها وعلي راي المجامع المقدسة وانتسبوا باجمعهم الي دير مارون وسموا موارنة علي اسم الدير *Tunc permanserunt incolæ Montis Libani & Hemes, Hemat, & Aleppi in memorata jam sententiâ, & in decretis seu mente Sanctorum Conciliorum, ac relati sunt omnes ad Monasterium Maronis, ac nominati sunt Maronitæ de nomine Monasterii.* Et hæc paucis de Maronibus, & Maronitis, ex quibus planissimè patescit,

patescit, quàm frivola sunt, quæ de illis nonnulli scripserunt.

II. Quæris quo argumento probo, Joannem Episcopum Darensem Syrum cujus mentio fit in meis notis pag 131. & alibi, claruisse seculo quarto & Commentarios in libros D. Dionysii de utraque Hierarchia conscripsisse? Quandoquidem nullibi gentium apud Græcos & Latinos mentio fit librorum Dionysii ante annum 530 regnante Justiniano: Respondeo Joannem Darensem eo seculo vixisse constare ex Syrorum historiis, neque hac de re ab illis dubitatur; ejus quoque scripta id ultro confirmare videntur cùm omnes quos citat Scriptores, eo seculo anteriores sint; eos verò libros Dionysii notissimos fuisse apud Syros ante Justiniani tempora certissimum est ex D. Isaac Syro S. Ephrem discipulo, qui floruit seculo tertio ad quartum vergente; is enim in suis libris de Angelis passim hos Dionysianos laudat, & sequitur. Scio non deesse Doctos & Criticos viros quibus hæc neque probantur neque placent; at ego lecta refero, & aliorum scripta, non judicium fero; his addis, nimirum Maronitas nostros antiquiores hos Dionysii contempsisse libros, quia in Liturgiis & ritualibus non eundem servunt ordinem. Respondeo, tametsi non eundem

Orientales rei Criticæ minimè periti.

eundem servant ordinem, eandem tenent Doctrinam, nec repugnant Dionysio, nec libros ejus contemnunt; mentionem enim faciunt Angelorum in ritualibus & Liturgiis, ut res fert, ac modo à superioribus descendunt ad inferiores, modo ab inferioribus ascendunt ad superiores, modo habent rationem significationis, & Etymologiæ, modo Metri & Carminis; ex quo si res diligentius discutietur, comperies, non eundem ordinem, & modum servari in ipsis Liturgiis, & ritualibus.

III. Quæris, quinam sint Melchitæ, & in quo potissimùm dogmate à Jacobitis dissentiunt? Respondeo Melchitas nunc esse Syros, Arabes, Ægyptios, seu Cophtitas, & quoscunque alios, qui cùm non sint genere Græci, Græcorum tamen sequuntur placita, & ritus; dissentiunt quidem isti à Jacobitis in Mysterio Incarnationis Verbi Divini, cùm Melchitæ teneant cum Concilio Chalcedonensi, & sexta Synodo duas in Christo Domino esse naturas, duas voluntates, & duas operationes; Jacobitæ verò unam duntaxat naturam, unam voluntatem, & unam operationem; discrepant præterea Jacobitæ à Melchitis, quòd Jacobitæ * Spiritum S. à Patre Filioque procedere credant, & id dogmatis in Concilio Ephesino

** Id falsum est, nam orientales omnes hac in parte consentiunt cum Græcis.*

fino determinatum conftanter affirment, uti ex eorum Catechifmo notavimus olim ad Synopfin, feu præfationem Concilii Nicæni, quam Latinè cum argumentis Canonum, & conftitutionum illius Concilii fecimus; ubi Melchitæ nonnulli contrarium cum nonnullis Græcis fentiunt. Addubitas præterea, an iidem fint cum Maronitis Melchitæ, & id ex eo quod pag. 168. mearum notarum videar tibi utrofque copulare, dum dico: *Verba ipfa funt apud Melchitas & Maronitas.* Ad quæ dico, Melchitas Syros, quibus primò hoc nomen Melchitarum inditum fuit, tum in alias quoque derivatum gentes, eofdem fuiffe cum Maronitis, ufque ad Juftiniani Junioris tempora, eademque utrifque dogmata, uti hifce verbis teftatur David Archiepif copus Tract. de Orientalium fectis & opinionibus cap. 1. de fide,

وثبتت هذه الفرق الاربعة علي
انما الفرقتين الملكية والمارونية
اللتان ذكرناهما فرقة واحدة
ورايهما في الاتحاد والاقنوم راي
واحد

Conftat

Constat itaque has sectas esse quatuor, quoniam illæ duæ secta nimirum Melchitarum, & Maronitarum, quas memoravimus, sunt una eademque secta, eorumque opinio circa unionem & personam una eademque est, fusiùs hac de re scribit in Epistola ad Arsenium Episcopum Haincurensem sub An. Alexandri 1370. qui est Christi Domini 1053. Schismatis ac tantorum malorum quæ inde sequuta sunt; quæque hactenus tanto nostro damno experimur, Justiniani fuit petulantia, seu potius ignavia, & inertia quemadmodum ex Græcis literis consignarunt Theophanes, Zonaras, Cedrenus, & alii. quandoquidem Maronitæ nostri Libani incolæ quos laudati mox Græci auctores appellitant Mardaitas ex Syriaco vocabulo ܡܪܕܐ quasi dicas *rebelles*, & *indomitos*, Arabum incursiones ab Romano imperio ita coercebant armis, ut vix intra Arabiæ suæ terminos ac deserta loca tutos se esse crederent: hinc pacem à Justiniano petere coacti sunt quam his conditionibus obtinuere, nimirum, ut penderent Romanis in singulos dies nummos CIↃ equum, & servum, si Imperator Mardaitarum, seu Maronitarum impressiones, & irruptiones compesceret. Sed Cedreni hac de re verba in ipso Justiniano audire juvat. *Primo anno Justiniani*, inquit, *ad eum nuncios mittit* (princeps Arabum)

Arabum) *confirmandæ pacis causa, convenitque ut imperator Mardaitarum agmen in Libano, ejusque impressiones compesceret, eoque nomine Arabes Romanis penderent in singulos dies nummos CIↃ equum & servum. Imperator Paulum Magisterianum ad Abimelecum mittit pacti confirmandi gratia idque scripto & testibus est comprehensum: deinde Imperator misso legato duodecim millia Mardaitarum revocat, quo quidem facto Romanam potentiam accidit; quidquid enim hodie Arabes tenent à Mopsuestia usque ad quartam Armeniam, id enim omne infirmum erat, cultoribusque vacuum ob incursiones Mardaitarum: quibus repressis ingentia damna Arabes Romano imperio in hunc usque diem intulerunt.* Ex his facilè quisque deprehendere potest, qui qualesque semper fuere Libani incolæ, & quam Christianæ Religionis acerrimi extitère defensores. Certe nisi in suarum victoriarum, & imperii salutis auctores arma convertisset Justinianus, & qui sequuti illum Imperatores, Mahometana forsitan lues, quæ ex Arabum illorum cœno emersit non multo post, nec universum pene infecisset orbem tanto Christianæ Religionis & reip. damno, nec tam latè longeque grassata esset; verum enimvero res ex animi sententia Justiniano haud usquequaque evenit; quia etsi Libani accolæ arma deposu-

cere,

êre, incolæ nequaquam; hinc quidem factum est ut qui Imperatoris mandatis acquieverint, Melchitæ dicti sunt & hactenus hoc nomine dignoscuntur quasi dicas imperiales seu Regii; qui vero non, & Mardaitarum, seu rebellium, & Maronitârum nomen retinuere; hacque de causa multa prælia cum Justiniani ducibus injerunt, ut præter Maronitarum testantur Melchitarum, Jacobitarum, aliarumque gentium orientalium Monumenta; nec profectò ab avita virtute, aut Religione degenerârunt Maronitarum posteri etiam sub immani Turcarum jugo; etenim illi soli inter omnes Orientales Christianas gentes arma tractant & Catholicam profitentur fidem; bellicæ virtutis præclarissimum testimonium nobis facit prælium illud quod ante biennium illatum est à Prorege Damasci Amiro (ut de antiquioribus nihil nunc dicam) in quo Amiri acies quæ ex diversis componebatur gentibus, Turcarum multitudine, ac numero pene oppressa jamjam in fugam inclinaverat, nisi nostrorum Maronitarum incredibilis ac invicti animi magnitudo gravissima pericula contemnentis adfuisset, hostiumque obstitisset conatibus; siquidem tanto impetu, ac tam impavido animo in hostem irruit dexterum cornu, quod ex quinque Maronitarum millibus constabat,
ut

ut illum non modò fuderit ac in turpissimam converterit fugam, verùm etiam Turcarum octodecim millia ferro interemerit, gloriosissimâ suo Principi partâ victoriâ; sed hæc nostrum sunt præter institutum, ac aliud tempus, alium locum, aliudque otium requirunt; tandem ut ad rem nostram redeam, Melchitæ nunc differunt à Maronitis in iis omnibus dogmatibus, in quibus differunt Græci à Latinis.

IV. Paucis scire velis quid censeo de Originibus Alexandrini à Seldeno editis, & Commentariis illustratis? Respondeo Seldenum plura admisisse in iis Originibus peccata cùm vertendo quàm commentando; in versione ad suas adstruendas fallacias & proposita argumenta pro universalibus particularia interpretatus est, & vice versa; exemplo nunc esto. Eutychius loquens de Ordinationibus Demetrii ait,

وهو اول بطريرك بالاسكندرية

عمل الاساقفة quæ ad verbum & fidelissimè sic reddenda sunt; *Et est primus Patriarcha, qui in Alexandria fecit Episcopos.* Ea tamen sic infidelissimè reddit Seldenus; & primus fuit hic Patriarcha Alexandrinus, qui Episcopos fecit. Profectò Demetrius

non

non fuit primus Patriarcha Alexandrinus, qui Episcopos fecit; sed primus qui fecit Episcopos in urbe Alexandrina, quemadmodum pluribus adductis testimoniis ex antiquissimis illius Ecclesiæ Monumentis, & Scriptoribus in responsione ad ipsum Seldenum ostendimus; & hoc quidem mirum in modum consonat iis, quæ in Alexandrino Chronico de Episcoporum antiquitate leguntur in Juliano Demetrii prædecessore; sed eo tempore nulli poterant Alexandriæ commorari; at nos Episcoporum originem & successiones à D. Marco, & Anania arcessimus; sed nec nomine Egypti universa Patriarchalis Dioecesis accipienda, & intelligenda est apud Eutychium ut nos Clarissimè demonstramus.

Quintum quod attinet, nihil mihi dicendum occurrit; nam versionem tuam cum textu originario contuli, & menda omnia exscriptoris ad marginem adnotavi & ad te misi; ad illa autem quæ asseris de primo titulo, quod scilicet in fronte ferat tantùm Diaconorum Ordinationes, tamen exhibet lectorum & subdiaconorum, uti integrum legendo te animadvertisse, ais, dico hoc nomen ܡܫܡܫܢܐ Syris significare *ministrum*, adeoque aliquando accipi pro Diacono, aliquando pro omnibus inferioribus ordinibus, atque ita passim tam Subdiaconus

diaconus quàm lector cæterique alii minores appellantur ܡܫܡܫܢܐ ministri, quanquam præcipue pro Diacono sumi & usurpari soleat; hinc qui vocis hujus usus ignorant, addubitant de numero minorum ordinum apud Orientales, existimantes eam significare apud illos solum *Diaconum* uti apud Latinos.

VI. Asseris, verba ܐܬܬܣܝܡ & ܐܬܦܪܫ in ordinatione Diaconi esse tertias personas præteriti atque Latinè explicanda, *Ordinatus est, separatus est*, quod quidem verissimum est; attamen posse quoque esse secundas personas imperativi præsentis, & vertenda *separare, ordinare*, nequaquam ambigendum est; quod autem ad hæc reponis, nempe Syros non habere præsens tempus in imperativo, sed tantum futurum, uti & Hebræi, ac Chaldæi, verum est in primis & tertiis personis, non quidem in secundis, nisi adsit particula ܠܐ, *ne prohibitiva*, uti loquuntur, tunc enim futuro utuntur, uti ܠܐ ܬܩܛܘܠ, *ne occidas*, alioquin præsenti uti ܥܒܕ fac ܩܪܝ legito ܗܘܝ *esto*, & sic de cæteris, idem quoque Arabibus solemne est; ea tamen verba, quæ notas, in Nestorianorum rituali nullo modo imperativa esse possunt, quia adjungitur iis verbum ܐܫܬܡܠܝ quod est præteriti temporis,

poris, vertendumque, *perfectus est*, cujus imperativus est ܐܫܬܠܡܘܬܐ *perficere*. In Maronitarum autem Rituali verbum hoc abest, adeoque possunt illa reddi quoque imperativè, & constare hoc videtur ex ordinatione Episcopi, ubi ea verba sunt præsentis temporis modi indicativi legiturque ܡܬܬܣܝܡ ordinatur, &c. Sed hoc in tuo exemplari Ritualis Maronitarum diligenter animadverte, scilicet illud esse imperfectum & quasi compendium & indicem, nam plures preces indicantur tantùm tamquam ex alio codice recitandæ. Confer illud cum exemplari Illustrissimi D Cancellarii Petri Seguierii, & hoc verissimum esse comperies.

VII. ܡܥܦܪܐ apud Nestorianos & Orientaliores Syros accipitur pro Amictu, qui est pars indumenti Sacerdotalis, quo tegitur caput; at apud nostros usurpatur pro pallio Sacerdotali ܡܥܦܪܢܝܬܐ *Amictus*.

ܦܕܬܐ *Ephod, tunica Sacerdotalis, indusium Sacerdotale, album* ܙܘܢܪܐ *cingulum, Zona* ܟܘܠܠܬܐ *cucullus*, hac voce utitur Ritualis in ordinationibus Monachorum ܩܢܩܠܐ sunt Cancelli, quibus altare includitur, quapropter ea verba nostri Hebed Jesu de

de Scriptoribus Chaldæis Page 84.
ܘܕܝܠܗ ܗܢܘܢ ܪ̈ܝܫܐ ܕܡܬܐܡܪܝܢ ܒܡ
ܠܘܬ ܬܪ̈ܥܐ ܕܩܢܟܠܝܬܐ ita reddimus: *Ejusdem sunt capita quæ metro decantantur ad portam cancellorum.* Accipitur quoque dictio hæc non semel pro ipso altari; particula ܒܗ quæ passim occurrit in Rituali Nestorianorum, denotat, verba, quæ sequuntur eodem tono esse decantanda, & nequaquam mutandum esse tonum, uti non raro fieri solet; hinc in Rituali Maronitarum occurrit non semel verbum ܫܬܘܩ, hoc est *muta*, nempe tonum; his vocibus ܪܒܐ apud Nestorianos hoc est Magnus, & ܪܝܫܟܗ̈ܢܐ apud Maronitas id est *princeps sacerdotum*, designatur Episcopus; verbum ܬܢܝ quod passim quoque occurrit, significat, versiculum repetendum esse, & est à verbo ܬܢܐ repetit, iteravit.

VIII. Quæris an Presbyteri, & Episcopi Maronitæ Romam venientes Missam celebrent in collegio suo more ac lingua sua, uti Græci in collegio suo & æquo fruantur privilegio. Respondeo Maronitas non modo in suo collegio sacra celebrare more & lingua sua, sed etiam quandoque extra collegium, quod aliis facile non permittitur.

IX. Quæris an viri conjugati Diaconatui & Sacerdotio initientur? Respondeo, omnino, sed non ita ut cœlibes ab his ordinibus arceantur, uti & apud reliquos Orientales mos est, imo ipso exemplo Apostoli summopere laudantur. De hoc argumento multa mihi dicenda essent contra nostri temporis hæreticorum latratus.

X. Quæris, num infantes à Presbyteris Chrismate confirmentur, ut apud Græcos? Respondeo maximè, antiquitus enim uti adulti baptizabantur, sic continuata actione confirmabantur.

XI. Num Sacerdotes in azymis, uti Latini, an in fermentato, uti Græci, corpus Christi conficiant? Respondeo in azymis, ut Latini; at nemini suspicandum est, morem hujusmodi nuper introductum fuisse, ut quidam falsò putarunt; etenim antiquissimus fuit mos iste apud duas Orientales Nationes, nempe Maronitas, & Armenos, hinc Azymistæ à quibusdam Scriptoribus Græcis dicti & appellati sunt. Christum autem Dominum, cujus exemplar singuli sequi existimant, suum instituisse corpus in Azymis testatissimum est apud Maronitas; vide nunc quæ hac de re, etsi præter propositum, attulimus ex cap. 10. Libri constitutionum ejusdem

Illud ex Latinis sumpsere Maronitæ.

dem Ecclesiæ Maronitarum in nostris notis ad Tract.de Scriptoribus Chaldæis pag. 144. Sed profecto nihil aliud frequentius occinitur in officio feriæ quintæ de institutione hujus Sacramenti,quàm Christum Dominum in Azymis suum confecisse corpus.

Nota multa libris Maronitarum adjecta esse, & plerosque non esse Integros.

Animadvertendum tamen, formam seu figuram panis Eucharistici ab aliquibus annis commoditatis gratia immutatam fuisse & figuram Latini introductam, unde falsò arbitrati sunt nonnulli cum figura immutatam quoque fuisse qualitatem nempe panis fermentati in Azymum, quia antiqua panis usualis, & fermentati speciem referebat. Verba autem illa libri Constitutionum relata pag. 144. notarum : *Et accepit tunc ex illo pane azymo*, recte opponuntur Jacobitarum & Nestorianorum verbis quæ vel in ipso Missæ Canone sic leguntur:*Et accepit ex illo pane fermentato.* Hoc de argumento variæ sunt inter Orientales controversiæ.

XII. Demum quæris, an pluries in die super idem altare, ut Latinis mos est missa celebretur? Respondeo semel tantum missam celebrari in die super idem altare, nisi vel adsit urgeatque necessitas aliqua, vel id Episcopi obtineatur auctoritate. Vale Doctissime atque Doctissime Vir meque tui

colentissimum amare perge. Romæ 13. Julii 1654.

Quæstiunculis hisce tuis utcunque potui respondi, nunc restat, ut etiam atque etiam te rogem, ne meam hanc responsionem edas, & in eruditorum evulges theatrum; at si hoc tibi aliquo modo libuerit, eam ut castiges, enixe efflagito, ac tua summa eruditione, sapientiaque limatam facias, addendo, diminuendo, mutando, expoliendoque, ut proprius auctor, & amici perhumaniter ignoscas ruditati.

EPIST.

EPIST. LXXXVI.

J. Morinus Card. *Barberino* commendit negotia aliqua suæ Congregationis.

Eminentissimo Cardinali Barberino.

R. Pater Valençon nomine qui has litteras Emin. Vestræ reddit Congregationis seu Capituli nostri generalis decreto mittitur ad sedem Apostolicam, ut ei exponat quasdam constitutiones nostras jam à sacra Congregatione regularium examinatas & approbatas, atque ut earundem constitutionum confirmationem apud sedem Apostolicam prosequatur negotium cujus causa Romam legatur, personamque ipsam quanto possum animi effectu E. V. commendo; negotium illi curæ fore dubitare non sinit ea E. V. benevolentia quam in omnibus rebus suis experta est Congregatio nostra. Personam autem ipsam cum probitatis & scientiæ omnis generis laude præstet, gratiosam illi futuram confido. Ejusmodi homines apud E. V. longa commendatione opus non habent; est enim eorum Asylum & columen; quapropter cæteris quæ in eo

laudari possunt omissis, Deum Opt. Max. precor, ut Eminentiam Vestram quam diutissimè Ecclesiæ suæ conservet.

Parisiis 14. *Kal. Nov. An.* 1654.

EPIST. LXXXVII.

J. Morinus Lunæ Holstenio antiquam amicitiam renovat.

Clarissimo & Eruditissimo D. Holstenio *Bibliot. Vatic. custodi* Joann. Morinus *Cong. Orat. Presbyter.*

JAm longum tempus elapsum est, clarissime Holsteni, cùm literis tecum non egi; non ideo tamen existimo mei oblivionem te cepisse, nam non modo tanta cum amicitiæ & familiaritatis demonstratione me Romæ viventem complexus es, verùm etiam antequam Romam accederem me æstimatione & laude tua ita commendabilem reddidisti, ut mei memoriam in animo tuo nunquam aboleri posse confidam; his ergo fretus antiquam amicitiam nostram hac Epistola renovaturus nihil tibi injucundum aut importunum me facturum spero. Vive igitur fœlix mei nonnunquam memor, amicitiæ

&

& obsequii mei securus; nihil tibi tam honorificum & eminens contingere potest quod votis non præcipiam & præoptem.

Parisiis xvij. *Kal. Nov. An.* CIↃIↃCLIV.

EPIST. LXXXVIII.

Abr. Ecchellensis Jo. Morino Errores Seldeni in sua Eutychii interpretatione.

Viro Clarissimo Doctissimoque ac mihi Colendissimo Joann. Morino *Congreg. Orat. Jesu Christi Presb.* Abrahamus Ecchellensis *S. P. D.*

SEcundis tuis litteris primum respondeo ita te exigente. Certe utrumque Eutychii locum falsa & adulterina interpretatione depravavit Seldenus. Primum quod attinet, Eutychius nequaquam dicit: ab Hanania usque in tempora Demetrii nullum fuisse *in Provinciis* Ægypti Episcopum: sed habet *in provincia Aegypti*; & quidem loquitur juxta linguam & morem Conciliorum, Patrum, & Scriptorum Ecclesiasticorum, qui passim Ægyptum accipiunt pro

pecu-

peculiari Provincia Dioecesis Alexandrini Patriarchatûs, nimirum pro insula Niliaca, quæ Delta ex similitudine Græcæ litteræ dici consuevit, quemadmodum *Francia* pro *insula Franciæ* quandoque usurpatur; exempla habes apud Concilia & Patres obvia, qui passim scribebant: Episcopi, qui sunt in Ægypto, Thebaide, Libya, Pentapoli, *&c.* ex quo liquidò patet, Ægyptum non esse accipiendam pro tota Patriarchatûs Dioecesi, sed pro peculiari illius Patriarchatûs Provincia. Eutychius itaque hoc negat duntaxat, scilicet nullum Patriarcham ab Hanania usque ad Demetrium in Alexandria & ejus Provincia constituisse, quam peculiarem assertionem universalem interpretatur malitiosè Seldenus, & alterum committit mendum substituens personam, seu dignitatem personæ pro loco. Electio autem, impositio manuum, benedictio & constitutio Patriarchæ, quæ ab illis duodecim Presbyteris Alexandrinis fiebant nullum prorsus facessunt ei negotium, qui vetusta illius Ecclesiæ evolvit Monumenta & mores ac ritus probè intelligit. *Electio* enim denotàt apud Alexandrinos privatam, & quæ intra parietes ab illis solis duodecim, & ex solo duodenario illo numero ex vigore instituti fiebat. *Impositio manuum* designationem personæ publicè coram populo, & Chri-

stiana

ſtiana plebe. *Benedictio* congratulationem quæ verbis quibuſdam benedicendi concipiebat. Demum dicebatur Patriarcha conſtitutus ab illis Presbyteris, quia iis cæremoniis pro conſtituto habebatur ex vi anti qui juris peculiaris. Ordinationem tamen proprie acceptam ſive conſecrationem ſemper ac perpetuo pertinuiſſe in ea ipſa Eccleſia ad ſolos Epiſcopos ab ejus origine exemplis manifeſtiſſimis, & evidentiſſima deductione oſtendo in reſponſione ad Seldenum, & quidem omnia ex Alexandrinis Monumentis producta habeo; ea Seldenus aut neſcivit aut neſcire ſimulavit ac ſuorum more, & inſtituto. Hæc Doctiſſime Morine, æqui bonique conſule, & ſi minus literatè certe ſatis verè. Dat. *Romæ* 11. *Januarii* 1655.

EPIST.

EPIST. LXXXIX.

J. Morinus Card. *Barberino* Operis quod nunc Meditabatur breviarium mittit.

Eminentissimo & Reverendissimo Principi Francisco *Card.* Barberino.

PAtere quæso Eminentissime Cardinalis hac tantula Epistola negotia tua negotiosissima tantillum interpellari, meique memoriam redeunte anno in animum tuum redire, atque humillimi obsequii mei vota jamdudum E. T. nuncupata me renovare; quanquam ab oblivione mei securum reddant continua benevolentiæ tuæ testimonia, ita ut contra quàm in proverbio dicitur ἀεὶ τὰ πέρυσι βελτίω sperare debeam anno vertente benevolentiæ tuæ gratiam præcedentibus effusiorem fore. Præter hæc enim interrogasti paucis abhinc diebus R. Patrem Goezaldum, quî valerem, quid agerem, quid elaborarem? Hac interrogatione nihil optatius nihil honorificentius mihi contingere poterat. Ista E. T. de me rebusque meis solicitudo certissimum est argumentum mei memoriam in ejus animo nunquam intermori,

termori, ſed ſemper vivere. Officioſſimæ huic de rebus literariis curioſitati ut faciam ſatis & eam quibus occupationibus diſtinear & implicer quadantenus informem; ad eam mitto titulum operis quod à multis annis elaboro, præcipua capita quæ in eo ediſſeruntur, continentem; operis jam media pars deſudata eſt: quod reſtat ſub duobus prælis judat; opus conſummatum iri intra quadrimeſtre ſpero; in his quæſtionibus Theologicis & Palyhiſtoricis quas titulus exhibet recenſendis, diſpungendis, & enucleandis altum otium quo abundò conſumpſi, & quotidie in his emaculandis & edendis conſumo. Deus E. T. ſalvum & incolumem Eccleſiæ ſuæ conſervet, ſummumque dignitati qua ſplendes faſtigium imponat.

Datum Pariſiis 4. *Kal. Febr. An.* 1655.

EPIST.

EPIST. LXXXX.

Abr. Ecchellensis J. Morino de Sacerdotum unctionis ritu apud Orientales.

Clarissimo, Doctissimoque Viro Joann. Morino *Congreg. Orat. Presb.* Abrahamus Ecchellensis *S. P. D.*

POstremis tuis litteris exigis à me, vir observantissime, ut quid Orientales sentiant de Sacerdotum unctione paucis tibi aperiam; negotium facessunt tibi imprimis ea Maronitarum ritualis verba, ܘܡܫܚ ܠܘܬ ܗܘ ܕܡܬܬܣܪܝܢ ܘܪܡܐ ܥܠ ܪܫܗ ܘܡܫܘܚ quæ sic reddenda censes: *Et metitur ad eum qui ordinatur, & ponit super caput ejus, & ei adaptat.* Ratio hujus tuæ versionis est, quia *ungere* non videtur congruere cum vetusta & universali Orientalium consuetudine, qui nullam in Ordinationibus agnoscunt unctionem; quamobrem sciendum est, quotiescunque in eorum ritualibus aut alibi occurrit unctionis mentio, id de mystica & spirituali unctione accipiendum intelligendumque

que esse; Ex nostris hoc tradit Joannerensis lib. 2. Hierarch. Eccles. cap. 12. cui titulus est, ܥܠ ܪܒܘܬܗ ܘܡܝܬܪܘܬܗ
ܘܡܥܠܝܘܬܗ ܕܟܗܢܘܬܐ ܥܕܬܢܝܬܐ
de magnitudine, præstantia, & celsitudine Sacerdotii Ecclesiastici, ubi de hujusmodi Unctione hæc habet, ܡܬܡܫܚ ܕܝܢ ܠܘ ܒܡܫܚܐ
ܡܪܟܒܐ ܐܠܐ ܒܗ ܒܪܘܚܐ ܩܕܝܫܐ
ܩܢܘܡܐܝܬ ܘܡܣܬܥܪܢܐܝܬ *Ungitur autem* (Sacerdos) *non quidem oleo composito, sed ipso Spiritu sancto personaliter & effective.* Ejusmodi autem verbis contradistinguit Ecclesiasticam hanc nostram unctionem ab unctione veteris legis, quæ oleo composito, & materiali fiebat, ex quibus concludit hanc spiritualem & mysticam illa materiali longe præstantiorem esse; hoc idem tradit apud Nestorianos (quod secundo loco quæris) Hebed. Jesu Tract. 4. *de Sacramentis Ecclesiæ* cap. 2. ܥܠ ܟܗܢܘܬܐ *de Sacerdotio*, ubi confert ipse quoque Sacerdotium novæ legis cum antiquæ hisce verbis, ܘܡܪܝܡܬܐ ܐܝܬ ܠܗ ܒܡܫܝܚܐ ܗܘ ܟܗܢܐ
ܡܫܠܡܢܘܬܐ ܗܘܬ ܗܕܐ ܕܐܬܐܡܪ
ܒܡܫܚܐ ܕܪܘܚܐ ܐܠܐ ܗܘ ܟܗܢܐ ܕܒܫܡܫ
ܐܝܟ ܡܢ ܪܫܡܐ *Primum quidem* (Sacerdotium

dotium antiqua legis) *oleo materiali perficiebatur*; *hoc secundum* (novæ legis Sacerdotium) *oleo Spiritus immaterialis manus impositione absolvitur.*

Ex his, quæ pro temporis Angustia notare nunc licuit facile videre est, unctionem, de qua Orientalium Ritualibus, mysticè accipiendam esse, & spiritualiter, & in eodem sensu verbum ܡܫܚ sive illud vertas *ungere* sive *metiri*, sive *admovere*, *movere*, *motare*, *adaptare*, & si quid aliud.

Romæ 25. *April* 1655.

Rogo enixè ut plurimam dicas salutem meo nomine Clarissimo, atque mihi observantissimo viro D. Le Jay; & aliquid, & amantissimis filiis mihi rescribas, & an modo degat Parisiis, ut illi scribam, nam plurimum virum illum optimum diligo amo & colo; quemadmodum, & omnes suos; nec non D. Vitray & ejus genero Durando, & uxori quibus multa debeo.

EPIST.

EPIST. LXXXXII.

Jo. Morinus Card. *Barberino* gratias agit ob collatum in se beneficium, licèt, quo minus illud acceptet, se excusatum velit.

Eminentissimo Cardinali Barberino Joannes Morinus *S. P. D.*

ACcepi à Luca Holstenio viro mihi multis nominibus observando & colendo Eminentiam tuam inter tot bellorum tumultus perplexasque pacis componendæ difficultates, mei tamen memorem esse, ut qua ratione me bonisque honoribus Ecclesiasticis augeat & honestet solicitam; tot benevolentiæ erga me suæ argumenta mihi hactenus dedisti, ut verba quibus animi mei gratitudinem tibi testatam faciam mihi non suppetant; quanquam enim nonnulla impediant ne beneficium illud acceptare possim, bellorum videlicet strepitus quibus nulla spe pacis affulgente, à tot annis ardet universa illa regio, deinde ipsius beneficii natura quæ ipsissimam pos-

 sessoris

ſeſſoris præſentiam exigit cum Eccleſiaſticarum functionum neceſſitate cui multis de cauſis parere non poſſum, rem tamen à benevola & continua animi tui in me propenſione ut debeo, atque par eſt, æſtimans ξενίων γὰρ θυμὸς ἄριστος Eminentiam tuam me tibi novo hoc titulo devinctiſſimum habere æternumque habituram profiteor; velim optime Cardinalis non verbis tantum demonſtrare quantas, pro tuis in me meritis tibi gratias habeam, ſed maxime velim reapſe, ſi hoc opis eſſe meæ daret Deus aliquas referre, & obſequioſiſſimis officiis meis quam altè animo meo propenſiſſimæ erga me voluntatis tuæ memoria inhæreat aliquo ſpecimine comprobare. Verum mihi præter vota nihil adeſt quo prodeſſe poſſim tibi, nec ea qua fulges eminentiſſima dignitas, referendi vicem deſiderat; in vota igitur preceſque, quod mihi ſolum ſupereſt, pro ſalute tua nuncapandas nuſquam ceſſaturus, ab Eminentia tua pro ea qua eſt in litterarum ſtudioſos humanitate & munificentia, ut mei ſemper memor eſſe velit enixiſſimè contendo χάρις χάριν γάρ ἐστιν ἡ τίκτους ἀεὶ ut vulgò ex Sophocle uſurpant, *Gratia ea eſt que gratiam ſemper parit*, ſic gratiam tuam & benevolentiam quibus me ſemper

amplexus

amplexus es, & cumulaſti, nunquam mihi defuturus confido. Eminentiam tuam Deus Eccleſiæ ſuæ & litteris quàm diutiſſimè incolumem conſervet.

Pariſiis 3. *Non. Junii Anno* CIↃIↃCXLIV.

EPIST. LXXXXIII.

Jo. Morinus Card. *Barberino* in gratiam summi Pontificis recepto gratulatur.

Eminentissimo Cardinali Francisco Barberino J. Morinus *S. P. D.*

JAm ab aliquot diebus fama hîc percrebuit de summi Pontificis in Eminentiam vestram favore & benevolentia; Cum primum optatissimi hujus Nuntii rumor ad me pervenit à domesticis E.V. qui hic supersunt sedulus & gratulabundus quid rei esset, inquisivi, secundoque Nuntio à viris Clarissimis D. Ricardo, & E. V. medico didici E.V. tenero paternoque animo à summo Pontifice non modo exceptam, sed etiam dignitatibus bonisq; restitutam spemque magnam esse Eminentissimum Cardinalem Antonium eadem gratia ornatum iri, aut dignitatis suæ exercitium E. V. committendum fore: Statim hæc audiens incredibili gestivi lætitia, nec ego tantum, sed quotquot hîc sunt pietatis & literarum amantes; sicut enim omnes in calamitate indoluerunt, Charites Mu-

Musasque Româ fugisse credentes; sic te diis hominibusque plaudentibus Romam redeunte easdem ab exilio revocatas sibi persuadent. Jovis taxilli inquiunt Græci, bene semper cadunt ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν Διὸς κύβοι. Calamitate tua tam fortiter tolerata ex illustrissimo apud omnes Christianos longe factus es illustrior, & commendatior. *Numquid in aeternum projiciet Deus, aut non apponet ut complacitior sit adhuc?* Complacitior erit adhuc nec obliviscetur misereri Deus. *Praeparabitur*, ut ait Isaias c. 16. *in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate in tabernaculo David.* Nam te major agit Deus atque opera ad majora remisit. Hoc adeo efflagitant universa Ecclesia hæreticorum armis & insidiis non modo truculenter appetita, sed etiam percussa piorum omnium preces & virorum literatorum vota, quibus ego gratus, officiorumque tuorum in me semper memor toto animi impetu volens lubensque me adjungo.

Vale Eminentissime Cardinalis, & me Eminentiæ tuæ devinctissimum amare perge.

Datum Parisiis viij. *Kal. Maii An.* CIↃIↃCXLVIII.

EPIST.

EPIST. LXXXXIV.

Jo. Morinus Card. *Barberinum* officiis ultra demereri pergit, eique Librum de Administratione Pænitentiæ destinat.

Eminentissimo & Reverendissimo Principi Francisco *Cardinali* Barberino Joannes Morinus *Salutem Plurimam obsequiosissime dicit.*

PErdiu est cum officii mei quo erga Eminentiam tuam multis nominibus devinctus sum nullum apud te specimen edidi. Concurrerunt plures causæ, primùm non nihil veritus sum ne frequentioribus litteris Eminentiæ tuæ seriis in negotiis semper occupatissimæ importunus essem; deinde ea quæ scribere possum tam levia sunt, ut quò rarius eò prudentius scribam; his accedit operis nostri de administratione pœnitentiæ retardatio; hujus coronidem cùm indies speraremus ut simul cum literis nostris Exemplar aliquod possemus Eminentiæ tuæ offerre, spem meam non diebus, sed aliquot mensibus operæ fefellerunt; tantopere tamen confido benevolentiæ in me tuæ, cujus argumenta

argumenta toties mihi demonſtraſti, ut facile mihi perſuadeam diuturnitate temporis nihil de ea in animo tuo imminutum eſſe, aut refrigeratum; opus igitur hoc noſtrum longum & laborioſum animo, ut mea ſoles, benevolo ſuſcipe, illique ut à cliente & domeſtico tuo proficiſcenti benignus aſpira; cum præterita mente revolvo vana ſpe me non deluſum iri certiſſima ſpes eſt, Morinumque tuum & quidquid ab eo procedit ſolito favore & benignitate te amplexurum & probaturum. Deum Opt. Max. etiam atque etiam rogo ut Eminentiam tuam & Eccleſiæ & literis incolumem quam diutiſſimè conſervet.

Pariſiis xiij. *Kal. Novembr. An.* CIↃIↃCLI.

FINIS.